

॥ શ્રી જિનશ્રાય નમઃ ॥

આદર્શ જૈન સંવાદો

(બાગ પહેલો)

સંપાદક અને પ્રકાશક

જીવજીલાલ જગનલાલ સંઘવી

અ. સ્થાનકવાસી જૈન કાર્યાલય

પંચભાઈની પોળ, અમદાવાદ.

આવૃત્તિ પહેલી.

ઈ. સ. ૧૯૭૦

કિંમત : બે રૂપિયા

પ્રસ્તાવના

જૈન પાઠશાલામાં ભણતા બાળકોમાં વક્રત્વ-શક્તિ પામે, મર્મના સરકારો રોપાય અને પર્વુષણમાં કે પ્રસંગોચિત મેળાવણમાં લોક મનોરંજન અર્થે સંવાદો ભજવવા તે આધુનિક સમયમાં આવકારપાત્ર હોવાથી, રથમે રથમે બાળકો સવાદો ભજવે છે પરંતુ “મુક્ત નારિત કૃત શાખા :” જ્યાં મૂળ જ ન હોય ત્યા શાખા ક્યાંથી થાય ? એ નિયમ મુજબ સવાદો ભજવવાના સામનારૂપ પુસ્તકની આપણને જરૂર પડે છે. ઘણી જૈન શાળાઓના શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ આવા પુસ્તક માટે વર્ષોથી અમારી પાસે માગણી કરી રહ્યા હતા. અને અમને પણ આ ઉજ્જવ સાધની હતી. અમે છેવટે નિર્ધાર કર્યો કે કોઈ પણ જોગે બાળકો માટે આધુનિક સવાદનું એક પુસ્તક તો આપવું જ. અને તે માટે અમે સમાજના બાઈબલેનો અને સવાદ-પ્રેમીઓ પાસે માગણી કરી. પરિણામે અમને ઠીક ઠીક સતોપ થાય તેવા સવાદો મળ્યા. તે પેટી કર સંવાદો અમે આ પુસ્તક દ્વારા આપી સતોપ અનુભવીએ છીએ.

જે જે સંવાદોમાં જ્યાં પુરુષપાત્રો કે મધ્યા સ્ત્રી પાત્રો છે તે તે સંવાદો ભજવવામાં બાળકોને દરકત નથી, પણ જ્યાં સ્ત્રી અને પુરુષ બંને પાત્રો એકજ સંવાદમાં હોય છે ત્યાં મુશ્કેલી અનુભવાય પણ તે માટે તો સ્ત્રી પાત્ર જ પુરુષસ્થાંત્રિ પરીને સંવાદના કાર્ડને ન્યાય આપી શકે છે જેમના સંવાદો રમણ શકોઅને કારણે આ પસંદગીના અગાધે અમે સર્જકશક્તિ નથી તે માટે રિસપીર છીએ.

જે જે બાઈબો, બહેનો અને મુનિઓએ સવાદો યોગ્ય અમને પ્રોત્સાહન આપ્યું છે તે સૌનો અમે શુક્રદય આભાર માનીએ છીએ.

મહાવદ ૭ શનિ, સંવત ૨૦૨૬ }
પંચમાર્ચની પોળ, અમદાવાદ }

સધર્મેવક
જીવજીલાલ જીવનલાલ સવચી

સંવાદોનો અનુક્રમ

નં.	સંવાદનું નામ.	પૃષ્ઠ
૧	વિદ્યા અને લક્ષ્મીનો સંવાદ.....	૧
૨	પશુપક્ષપર્વનો સંવાદ.....	૧૭
૩	સામાધિકૃતું મહત્ત્વ	૨૩
૪	જૈન શાળા વિષે	૪૩
૫	સમાજોન્નતિ સંવાદ.....	૫૦
૬	દિપાવલી વિષે.....	૬૦
૭	સૂર્ય ત્યાગને પશ્ચે.....	૬૫
૮	સંવત્સરી વિષે.....	૭૩
૯	આપસ્યાં મત પચખાણો	૭૮
૧૦	અદ્વિંસા પરમો ધર્મ	૮૩
૧૧	સંસારની અનિવૃત્તિનો ખ્યાલ-સતી દેસર.....	૮૭
૧૨	નીતિ અનીતિની કમાઈ	૧૦૦
૧૩	ધર્મ આવના	૧૦૯
૧૪	માનવધર્મનો જથ્થ.....	૧૧૩
૧૫	પશુપક્ષ એટલે પાપોનું પ્રહારન કરવાનો હોજ.....	૧૨૧
૧૬	ચંદનચાળા.....	૧૨૯
૧૭	સતી સિરોમણી સુમદા.....	૧૩૬
૧૮	સતી રીત	૧૪૩
૧૯	જીમુ પુરોહિત અને જસાનો સંવાદ.....	૧૪૬
૨૦	સત્યનો જથ્થ	૧૫૪

૨૧ દુનિયાનો વ્યાનંદ	૧૫૮
૨૨ વડિલોનો વિનય	૧૬૩
૨૩ માગસિકનો મહિમા	૧૬૭
૨૪ સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કરો	૧૭૧
૨૫ અસાર સસાર	૧૭૭
૨૬ મોટા ઘરની દીકરી	૧૭૯
૨૭ પતિ-પત્નીનો સંવાદ	૧૮૫
૨૮ સામુ વઢૂનો સવાદ	૧૮૬
૨૯ સાદાઈ અને ફેશન	૧૮૮
૩૦ નમિરાગનો મૃકત્યાગ	૧૯૦
૩૧ આસ્તિક અને નાસ્તિક	૧૯૮
૩૨ ગુરુ અને શિકનો સંવાદ	૨૦૩

(૧) વિદ્યા અને લક્ષ્મીનો સંવાદ

(લેખક-પં. ર. આ. શ્રી ચંપકુમુનિજી મ.)

પાત્રો :—જ્ઞાનચંદ, લક્ષ્મીચંદ, પ્રવિણચંદ, નગરનરેશ-રાજસિંહ, મિત્રરાજ-દિલ્લીનરેશ-માનસિંહ, ચોર, દોહવાલ.

જ્ઞાનચંદ : આઈયે મિત્ર લક્ષ્મીચંદ ! જયછને-૬.

લક્ષ્મીચંદ : જયછને-૬. કેમ મિત્ર, આનંદમાં તો ખરાને ?

જ્ઞાનચંદ : હા હાઈ, જિનેશ્વર દેવના શાસનના પ્રભાવે સર્વંકા આનંદ જ વર્તે છે પણ મિત્ર લક્ષ્મીચંદ, શું તમે આજકાલ પાકાણા અને વિદ્યાલય ખંને છોડી દીધા ?

લક્ષ્મીચંદ : બાઈ, ઘણું લખ્યા. વધારે લાણીને કરવું છે શું ? નકામા માથા ફોળ્યા ? અને મચળને તોડ્યા ? આખો દિવસ મહેનત કરી કરીને મરી જઈએ તો પણ માસ્તરની સોદી તો તૈયાર જ. વળી દિવસ આખો જેલની માફક પૂરાર્થ રહેવું. દોહની સાથે વાત કરીએ કે મૂલે ચૂકે જરા જેટલીએ ગમમત કરી લીધી તો માસ્તરની આંખ રણે ચરેલ પીરની માફક લાલ થઈ જ છે. જેને માટે લોકો બણે છે તે વક્ષીની અમારા પર મહેર છે. પછી આપ કબ્બ લોકાવવાની મુર્ખતા કેણ કરે ? જેને નોકરી જ કરવી છે અથવા ખીજા દોઈ રસ્તે આછવિકા મલાવવી છે તે મિત્રારા લખ્યા કરે. ખરેખર તેઓ ન બણે તો ખામ શું અને બચ્ચાર કેમ ચલાવે ? એટલે લણવું જ પડેને ! આપણે તો હવે એ લખમાં પડવું જ નથી.

જ્ઞાનચંદ : હા, હા, હા, હા, બંધુ ! લક્ષ્મી દેવીએ ચોરા જ દિવસોના તમને સારા સડંબમાં લઈ લીધા છે. આ શબ્દો તમારા નથી, પણ લક્ષ્મીના ચેનમાં ખોલાયેલા છે. તમે લક્ષ્મીનંદન, વિદ્યાની

કિંમત કેવળ હિંદર ભરણુ પરતી કરે. તેમા કાઈ નવિન નથી કામડો દાક્ષિને ખાટી કહે ધુવડ મૂર્ચને અધકાર વેરનાર કહે કે અમૃતસમાન મીઠુ શેરડીને ઉટ કડવી કહે તો તેમા કઈ તે ચીજની કિંમત ઘટતી નથી પણ પ્રાણીનો સ્વભાવ જ એવો છે મજબગીરીનુ અસહ્ય મુગધી ચદન ધમીને રાખેલી એક વાટકી જોતા માખી મોઢું મચકોડીને ચાલી જ નય છે ને ?

લક્ષ્મીચંદ : કીક મિત્ર, તમે અમારી કિમત પરતી સાથે આકી ! આનો અર્થ એ જ કે અમે પણ તેના જેવા અસ્લ વિનાના એટલે પણ જ છીએ

જ્ઞાનચંદ : મિત્ર, યાચ કહે છે વિદ્યા વિહીન પશુ : । વિદ્યા વિનાનો માણસ પણ જ લેખાય છે લક્ષ્મીથી માનવેના આવતી નથી પણ જ્ઞાનથી આવે છે જ્ઞાનવિનાની લક્ષ્મી ભારરૂપ થાય છે કોઈ એક વાકરને મુંદર રેશમી વસ્ત્રો પહેરાવવામા આવે, ડોકમા મૂલ્યવાન રત્નકાર નાખવામાં આવે, માથે મણીની કાન્તિવાળા મુગટ ચાવવામાં આવે, સુવર્ણ સિંદાસન પર બેસાડવામા આવે અને સામે રત્નમણી, માણિક, સુવર્ણ આદિનો ઢગલો કરી આપવામા આવે, આથી તે માણસ તો નહિ જ કહેવાય, કીક એવી રીતે મનુષ્યનુ શરીર ધારણુ કરીને પણ વિદ્યા અને સરકાર પ્રાપ્ત ન કરે તો ખરેખર તે મનુષ્યાકારી પણ જ છે પછી ભલે લક્ષ્મી મમે તેટલી હોય.

લક્ષ્મીચંદ : જ્ઞાનચંદ, જ્ઞાનચંદ જરા સંજાળીને બોલ. વિચાર કર, એ વિદ્યાનું યુમાન કરવાવાળા વેદિયા । જરા જો, બહી બહીને માયું કાણુ કરીને આખે આધળા જનીને પણ તમારે શ્રીમંતનો જ આશ્રય લેવો પડે છે વિદ્યા ખાવા આપતી નથી. મમે તેટલું ભવમા પછી પણ તમારે અમારે સરજે આવડું જ પડશે. ભલે અમે પણ જેવા મજાદાએ પણ તારે તો અમારા પણ સંજાળવા પડશે અમારા રડતા બાળ રમાડવા પડશે યુજામી સિચાપ તમને ચીજુ શુ સઠવાનું ?

જ્ઞાનચંદ્ર :- આતો તમારા હોડેનું બિધ્યાભિમાન છે. ખરી રીતે તો તમારે જ વિદ્યાનને શોધતા જવું પડશે. " એક આત્માનું શેર તો ચાર પૈસાનું કેટલું ? " તેનું પણ તમને જ્ઞાન હોતું નથી. કાળા અક્ષરને ફરી ભાળો હોય, ચોપડો કેમ લખાય કે નામું કેમ લખાય તેનું પણ તમને જ્ઞાન હોતું નથી એટલે તમારો જવો જ આવકાર સુખદાયક ચલાવવા તમને વિદ્યાનની જરૂર પડે જ છે વાસ્તવમાં મિલકત પર નામ બંધે તમારું હોય પણ ઉપભોગ તો વિદ્યાનો જ કરે છે.

લક્ષ્મીચંદ્ર :- એ વિદ્યાની ઇંદાસ મારવા વાળા ! આ જો પહેરવા માટે બારીક કપડાં અને કિંમતી રેશમી વસ્ત્રો, એમના માટે ઝરમ ચાસ-દુધાલા, શરીરને શોભાવવા માટે મણિ, રત્ન, સુવર્ણાદિ ધરેણાં, સુગંધ માટે ઉત્તમ તેલ અતર, એસવા માટે રથ-ધોડા-પાદ્મબી-મોહર, ફરવા માટે ખાગ-બગીચા-આરામ-ગૃહ આદિ અમારે માટે તૈયાર જ હોય છે. અને મનહર નવયોવનાઓ પંખા ચલાવતી હોય, ચારે તરફ " પધારો, પધારો "ના પોકાર થતા હોય, ત્યાં જય ત્યાં ગાદી તકીયો તૈયાર જ, સર્વે ગુણા કાંચનમાશ્રયન્તિ । તેમ સુણો લક્ષ્મીને આધીન રહે છે. તમરશેઠ થવું હોય કે જે. પી. થવું હોય તો લક્ષ્મીથી જ થવાય છે. ડહાપણનું ત્યાં કામ નથી. સમજ્યો ?

જ્ઞાનચંદ્ર :- જસ તમારા સુખની સીમા આવી રહી. આ પૌદ્ગલિક સીએમાં જ તમે સુખ માનો છો એજ તમારી મોટી મૂર્ખતા છે. જુઓ એ જીવેન્મતના દાગીના પહેરી કે રેશમી વસ્ત્રો થી શરીરને આજ્ઞાદિત કરી બહાર નીકળતા પહેલાં તમને કેટલો ભય રહે છે ? અને કેટલાકને તો પ્રાણ પણ ગુમાવવા પડે છે. ચોરથી ફરવું પડે છે. રાજ્યની ખુશામત કરતી પડે છે. અગ્નિથી સદા સાવધ રહેવું પડે છે અને મોહરમાં એસી જંગલમાં ફરવા ગયા ને પંચર પચ્ચું ત્યાં તમારી શી સ્થિતિ થાય ? અથવા. ઘાડપાકુ આવીને લુંટ લે, ઘરને આફ કરી જય તો એ આનંદ તમને કેટલો શોક આપે

હે ! અને પછી તમને આજીવિકા કરવી પણ ભારે થઇ પડે છે. જીવનભર આંસુ સારવા પડે છે કે સદાવતના દાણા શોધવા પડે છે ! ત્યારે યાત્રીના આનંદને કોઈ લુટી શકતું નથી. કે બાળી શકતું નથી. અથવા તો કોઈ ભાગ માગી શકતું નથી. બીજા તો શું ખુદ રાખ પણ તેમાં વિવિધ કરી શકે તો નથી તેનું સાન્નિધ્ય સદા સાથે જ હોય છે અને તેથી તે નીચર હોય છે ત્યારે તમારે જરા કોઈ અવાજ થાય કે જીવ તજપાપડ થાય છે. એક જિંદગી પણ તમારા કરતાં વધારે નીચર હોય છે.

સફમી-ત્યારે શું તમે એમ કહી શકો છો કે વિદ્વાનને કોઈ કષ્ટ જ આવતું નથી ! વિદ્યા લઘુવાયી કર્મ જ્યાં બળીને ભરમ થાય અને દુઃખ આવે જ નહિ અને તો તો મેક્સનો માથું કેવળ વિદ્યાજ કહેવી પડે ને !

જ્ઞાન : ના બાઈ, તેમ નથી કષ્ટ તો વિદ્વાનને પણ આવી તપ. કર્મ કોઈને ઊઠતું નથી પણ વિદ્વાન તેમાંથી ક્ષેપ પૂર્વક પોતાનો રહેતો શોધી શકે છે અને તમારે તો જાણ નીચે જમાવેલા બળાઈની માફક યુગબાઈ મરતું જ પડે. સમજના સાહેબ !

સફમી :—હા સમજના. દુનિયામાં સૌ પોતપોતાની પ્રથંસા કરે છે પોતાની માતાને કોણ શકણ કહે ? એમ તું આજ મારી ખૂબ શોખી ઉઠાવી રહો છું પણ પાક રાખજો, તારે એક દિવસ મારા દારપાળની ખુશામત કરવી જ પડશે.

જ્ઞાન :—આતું ખાલી થમંડ કયા સુધી કરીશ ? જો સાબળાં નિદાન નિના તમારા લોકોને ઘડીભર આવવાતું જ નથી. કોઈ પેસા ફૂલાવે તો સલાહ કોની લેવા જશે ? વકીલની. 'એ વકીલ સાહેબ, આ રેડી જ્યો પણ કઈ રીતે કેસ જીતીએ તે જનાવો.' તાર આખ્યો કે જિમાર થયા, માલો ડોકટર સાહેબ પાસે, અરે સાહેબ, હજુ નાની વય છે, કાંઈ ખાધું કેખર્યું નથી. અંડાર બર્ષા છે. હમણાંજ લગન

અથા છે. સુખ જોગવવાનો સમય આવ્યો ત્યાં તો ત્રિમાસીએ ઘેરી લીધો છે. કમ રીતે બચું ? જો ડોક્ટર સાહેબ, બચાવો બચાવો અને નેટોના બંધ સેરવવા પડે છે. ડોક્ટર સાહેબના મજવામાં, આથી જ તમોને મનુષ્યાકારી પણ કહ્યા છે. જ્ઞાનથી જ માણસ બની શકાય છે.

લક્ષ્મી :- અરે, અમને પણ માનવા વાળા મૂર્ખ ! અમે તો કોઈ વખત એવી મુશ્કેલીમાં આવી પડીએ તો પૈસાથી કામ કાઢી લઈએ. પણ તમો વિદ્યામાં જ સર્વ સાધકતા માનવા વાળા કોઈ મુશ્કેલીમાં આવી પડો તો શું આપીને છુટો ? અને એટલા માટે તો લક્ષ્મી એમ છે એમ કહું છું ને ?

જ્ઞાન :- લક્ષ્મી વખત લક્ષ્મીથી કામ નથી નીકળી શકતું ત્યાં વિદ્યા જ કામ આવે છે. વળી લક્ષ્મીથી કામ કરી લઈએ છીએ એમ ને તમે કહો છો ત્યાં પણ જુઓ છો. લક્ષ્મી વિદ્યાનના હાથમાં મૂકો છો ત્યારે તો વિદ્યાન કામ કરી આપે છે ને ? વળી લક્ષ્મીનો ઉપયોગ પણ વિદ્યા જ શીખવે છે.

(મિત્ર પ્રવિણચંદ્ર આવે છે)

પ્રવિણ :- નવજીનેન્દ્ર બંધુ જ્ઞાનચંદ્ર, હું તો આપને બેલાવવા જઈ રહ્યો હતો. આજે કેમ મોડું થયું ? અને આ તો પેલા લક્ષ્મીચંદ્ર શેઠ. ' કેમ શું છે ? બંને જાલમિત્રો આમ ઉમ્મર સ્વરૂપમાં કેમ દેખાય છે ?

લક્ષ્મી :- જો પ્રવિણ, આ જ્ઞાનચંદ્ર એના સિવાય બધાને પણ જ માને છે.

જ્ઞાન :- પણ જોમાં જોઈું શું છે ? કોઈ એક કાગડો પાંછે પાંછે મોતી કાંતી માંચ પર રત્ન જગતી ડોકમાં હીરાના હાર નાખી હંસની સહ્યામાં જઈ જોસે તો કેટલો શોભશે ? અને ક્યાં મુધી ? અમે નેટલા સ્ત્રોથી પણ હંસના શુભો ધારણ કરી શકશે ? ના,

નહિ જ કરી શકે હંસને બોલતો સાલગતા જ બિચારો કામડો શરમાઇ નીચું મુખ કરી ચાલ્યો જશે તેમ વિદ્વાનની સહાર્માં આ નર પશુ ગમે તેટલા પચાલકારો પારણું કરી જળ પશુ સીધા પછે પીઠ ખતાવવા જ ઇચ્છા થશે.

લક્ષ્મી :- બસ બહુ થયું કે હવે તારી જીભાન બંધ કર. મારે તારે સાલગણું જ નથી તું હંસ અને હું કામડો કે તું માણસને હું પશુ કે જેમ હાવે તેમ બકમે જ જાવ છે

પ્રવિણુ :- મિત્રો, શાંતિ રાખો ગરમ થવાની જરૂર નથી. આપણે આ વાતનો નિર્ણય લાવવો જ જોઈએ લક્ષ્મી સુખદ છે થા વિદ્યા કે લક્ષ્મી વિના ઘર સુના ગણાય છે જ્યારે વિદ્યા વિનાનું જીવન અગમલ સ્તન વાર નિષ્ફળ મનાય છે. હું તો પાણું છું કે આપણે આ નિર્ણય રાજસભામાં જાહેર કરીએ, જેથી ખર્ચ સત્ય બહાર આવશે

લક્ષ્મી :- હા, ચાલો રાજદ્વારે જઈએ હું આવવાને તૈયાર છું અને રાજ તરફથી મને લાગે સર્વને મંજુર રહેશે

જ્ઞાન :- જાણે હું તો તૈયાર જ છું

(ત્રણે રાજસભામાં જાવ છે)

[નમ્ર નરેશને જોઈ ત્રણે મિત્રો સાથે બોલે છે “ મહારાજાને જાવ હો, વિજય હો, ”

પ્રવિણુ :- રાજન, આજે અમે આપની પાસે એક ખાસ નિર્ણય સાલગતા આવ્યા છીએ

રાજસિંહ :- એવો શું ખાસ નિર્ણય છે કે જેને માટે તમારે અહિં મુઠી આવવું પડ્યું ?

પ્રવિણુ :- આ રાજચંદ વિદ્યા વિના જીવન અન્ય ખતાવે છે, જ્યારે લક્ષ્મીચંદ લક્ષ્મી વિના ચારેય દિશા સૂની જણાવે છે અને જનતા પણ એ જ જાણવા ઇચ્છે છે કે બેમાં ઉત્તમ શું ?

રાજસિંહુ :- અવિષ્ણચંદ્ર, તમારી વાત ઠીક છે, પણ આ કાર્ય ધણી ઉંચી ગ્રેણીનું છે. વાણી વિલાસનું નથી એટલે કે ખોલવા માત્રથી વિશેષ લાભદાયી નહિ નીવડે. ત્યારે તેનો જ્વલિ અનુભવ કરાવવામાં આવે, તો જનતા પણ સારી રીતે સમજી શકે. બોલો, તમે જાને મિત્રો જ્વલિ અનુભવ કરવામાં આવી પડતાં કપડો સફળ કરી શકો તૈયાર છો ? હાથે, સદ્ગ્રંથિચંદ્રને પોતાની સદ્ગ્રંથિનો અને રાજચંદ્રને પોતાની વિદ્યાનો ઉપયોગ કરવાની છૂટ રહેશે. બોલો છો તૈયાર ?

જાને :- હા, રાજન, આપ કહો તેવી કમોડીમાં ઉતરવા અમે તૈયાર છીએ, પણ અમને આખરી નિર્ણય મળવો જોઈએ.

(રાજ જરા વિચાર કરી એક પત્ર લખી કવરમાં ખંધ કરી આપે છે)

રાજસિંહુ :- તો હો આ ખંધ કવર. દિલ્હી નરેશ મારા મિત્ર છે, વળી વિચારશીલ અને જુદિમાન છે, તેઓ યોગ્ય જ નિર્ણય આપશે. મેં વિગત પત્રમાં લખી છે.

(જાને મિત્રો કાગળ લઈ શે છે)

જાને :- મિત્ર સદ્ગ્રંથિચંદ્ર, લાંબી મુસાફરી છે. તમારે નોટોના ખર્ચ મજવામાં ચક્રવર્તી હોય તેટલા ચકાવી લો અને સદ્ગ્રંથિની મહત્તા જનતાને ખતાવી આપો. મારે તો જે કાર્ક છે તે સાથે જ છે, તરૂં કાર્ક જ લેવાનું નથી.

(સદ્ગ્રંથિચંદ્ર નોટોના ખર્ચ મજવામાં રહે છે. જાને ચાલવા લાગે છે. આગળ ચાલતા ચોર મળે છે)

૧ હો ચોર :- અરે આજ તો શુકન ધણી જ સારા થયા. જો જો, કાર્ક માલદાર લાગે છે. વળી વાણિયાભાર્ડ લાગે છે. એક બે તમાર્યા ચકાવી ખેંચી લ્યો ખપુ.

૨ જો ચોર :- હા લાગે છે માલદાર, હમણા ફરી આ ધંધો કરવો જ નહિ પડે.

૧ હો ચોર - અલા એ વાણિવાજાર્થ, લાવો, કાઢો ગગ-વામાં શું છે ? કાઢવા માડો.

લક્ષ્મી :- અરે બાપ સાજ, જમારી પામે કાર્જ નથી. અમને વટેમાર્ગને શું કામ હેરાન કરો છો ? જવા દો ને

૨ જો ચોર :- અરે જોવો છો શું ? એકાદ અગવને એટલે બંદ માની જશો

(તમાચો ગમવું છે, લક્ષ્મીયદ મુજતા મુજતા નોટો કાઢી આપે છે અને ચોર કપડાં ઉતરાવે છે નાનથંદ ગરબી ગાવામાં લીન ખને છે અને તેનું ગાન સાંભળી ચોર કુદવા લાગે છે)

ગરબી

મને મહેર કરીને વહેલા તારંગે છ
મારા આતમના કારજ સારંગે છ...મને.
પ્રભુ પીર છનંદ સાસન ધણી છ
મારી વિનવડી અધારંગે છે ..મને.
પ્રભુ દોષઝરી છે મારી આતમા જ
મારા અવશ્ય હૂં નિવારંગે છ .મને
પ્રભુ સરણે આજો હું હું આપના છ
મારા આતમના કારજ સારંગે છ .મને
પ્રભુ જરજ અમારી હિરે ધરો છ
મને ભવસાગર પાર ઉતારંગે છ...મને.

(ચોરો બહુ ખુશ થાય છે. ફરી એક વખત ગજલવો ઝેરી માતશી કરે છે)

૧ હો ચોર :- આ શેડે આપણને ઘણા ખુશી કર્યા છે માટે એમને નો લૂંટાય હો.

૨ જો ચોર :- હા બાપ, આ તો પ્રભુના ભજન ગાય છે,

જાત છે, જગત. ઈને અમ કરી લૂંટાય ? ઈને તો પગે લાગેા પગે.
'બાપુ, પગે લાગીએ.'

જ્ઞાનચંદ :- જાઈ, ખુશી રહો પણ હવેથી આવો ધંધો કરશો નહિ. બધા જીવ જગવાનના પુત્ર ગણાય છે. જો ખીજાને દુઃખ આપીએ તો પ્રભુને સાફ ન લાગે અને હવે તમારી પાસે ધણું ધન આવ્યું છે. હવે લૂંટવાનો ધંધો છોડી દેજો.

૧ લો ચોર :- ભલે બાપુ તમે કો ઇમ. હવે કોઈને નઈ લૂંટીએ. અહા કાનિયા મૂક પાણી.

૨ જો ચોર :- આ પાણી. હવે જગવાનની સામે ચોરી ન કરવી.

જ્ઞાનચંદ :- મિત્રો, ખીજું તો ફીક પણ આ મારા મિત્રના કપડા પાછા આપો તો ફીક.

૧ લો ચોર :- લો બાપુ, ખીજું કાંઈ ? આમળ મૂકવા આવું ?

જ્ઞાન :- ના જામ, મારી પાસે હવે કાંઈ જોખમ નથી. અમે ચાલ્યા જઈશું.

ચોર :- તારે, લો બાપુ, રામરામ.

જ્ઞાન :- હા જાઈ, રામરામ.

(ચોર ચાલ્યા જાય છે અને આ બંને મિત્રો પણ જાય છે. દિલ્હી પહોંચે છે. ત્યાં રાજદરબારમાં જાય છે)

બંને મિત્રો :- રાજાનો જય હો, વિજય હો.

દિલ્હી નરેશ

માનસિંહ :- કેમ જાઈઓ, ક્યાંથી આવો છો ?

જ્ઞાન :- રાજા, અમે હિજરજીથી આવીએ છીએ. ત્યાંના રાજાએ અમારી સાથે એક પત્ર આપ્યા ઉપર મોકલ્યો છે તે આપ સ્વીકારો અને અમને હવિત ન્યાય આપો.

(નરેશ પત્ર લે છે, વાંચે છે)

= રાગધિરાજ મિત્રરાગ્ય માનસિંહજી, શી દિલ્હી,
આવેલ જાને માણુગો રાજના મહાન યુનેચાજ છે જોયી આપની
સેવામાં મોકલ્યા છે નો વિના વિચલે જાને દેહાત દાંડ આપશે.
હિ આપનો મિત્ર રાગસિંહ.

માનસિંહ :- અરે આ શું ? ગમે તેમ હોય પણ મિત્રની
આત્મા માનવી જ નોઈ એ

અરે કોટવાસ, આ જાનેને કમગતમાં હોય અને ગામ બહાર
જઈ તેની કમલ કરો.

કોટવાસ :- જોયી હજુરની આજ્ઞા.

(જાનેના હાથ ખાંધી આગળ લઈ જાય છે લક્ષ્મીચંદ તો
ગભરાઈ જ જાય છે રહ્યા હાથે છે અને માથું કુદવા લાગે છે)

લક્ષ્મી - અરેરે, આ શું થયું ? આતો મુમુતુ કરમાન થયું.
હવે શું થશે ? ધર દૂર રહ્યું, સમા બહાર દુર રહ્યા, તિમ્નેરીઓ
પણ દૂર રહી હવે આ મુત્યુના મુખમાંથી કોણ બચાવે ? અમે તો
ન્યાય માગ્યો હતો અને આ તો મુત્યુ મળ્યું. પ્રભો ! પ્રભો ! દયા કર,
દયા કર લાડીજીતું શું થશે ? મોટરો અને ગાડીઓ સૂતી થઈ
જશે હવેલીમાં આનંદને બદલે રોકકળ થશે, ભોમ લાગ્યા ને આ
જાનીયો સામે મળ્યો અને વિવાદમાં ઉતર્યો આપું પરિણામ આવશે
એની ખબર હોત તો વાદમાં ઉતરત જ નહિ. નોટોના બડલ ચોરે
ખલાસ કર્યો એ તો સહન કરી લીધું પણ આ તો જીવન હોવાનો
વખત આવ્યો. હે પ્રભો, બચાવો (૨) હવે તો તમારું જ શરણ છે.
અહિં ખીજે કોઈ રસ્તો નથી.

(આમ રડતો જાય ■ અને બોલતો જાય છે)

પણ આ જાનીયો કેમ કંડો થઈ ઉભો છે. જરા પણ ફિકર તેના
મોઢાપર નથી ઉઠેલો હસી રહ્યો છે. કેમ ગાનચંદ, તને મુત્યુ વહાલું
લાગે છે ?

જ્ઞાન :- મિત્ર, મૃત્યુ કોને વહાણું લાગે ? પણ તું આમ રહવા દૂટવા કેમ લાગી ગયો ? શું રહ્યા દૂટવાથી મૃત્યુ દૂર થશે ખરું ? તું તો લક્ષ્મીપતિ છે, કર ઉપયોગ લક્ષ્મીનો અને મૃત્યુના આવરણને દૂર કર. તું કહેતો હતો ને કે બધા જ કામ લક્ષ્મી દ્વારા સિદ્ધ થાય છે, તો હવે બતાવ લક્ષ્મીનું જોર અને કર બંનેનો બચાવ. છતી લક્ષ્મીએ સા માટે મરવું જોઈએ ?

લક્ષ્મી :- મિત્ર, તું પણ કીક દાઝ્યા પર ઝમ દે છે, આતો રાજ આતા. જો, ધમકૂતો સામે જ દેખાય છે. અહિં લક્ષ્મી શું કામ લાગે ? શું તને મૃત્યુનો ડર લાગતો નથી ?

જ્ઞાન :-ના ના, જરાયે નહિ, જો તો મને ત્યારે આવવાનું જ છે. તેનાથી ડરીને છુપાવાનું કોઈ સ્થાન છે જ નહિ પણ હજી તો મૃત્યુ છે જ ક્યાં ?

લક્ષ્મી :-ત્યારે આ શું જોટો હુકમ કર્યો છે ? શું આ રમત છે ?

જ્ઞાન :-ના મિત્ર, રાજ જોટો હુકમ કરે જ નહિ. સામે જો, જરૂરનો તલવાર તેજ કરી રહ્યા છે.

લક્ષ્મી :-અરે મરી ગયા રે બાપ. મારાથી તો તેની સામે પણ જોવાનું નથી. પણ તને આવા સમયે હસવું કેમ આવે છે ?

જ્ઞાન :-જો જ જાનતો પ્રભાવ છે. જાતી સદા સર્વાંદા આનંદમાં જ રહે છે. મને તેવા સમયમાં પણ તે પોતાનો સમજાવ. શુભાવતો નથી અને સમજાવમાં રહેલો આત્મા કંઈ ને કંઈ રસ્તો. શોધી કાઢી ચકે છે. જો તને મૃત્યુનો ડર લાગતો હોય, તારી લક્ષ્મી તને બચાવી ન શકતી હોય તો અને બચવાની ઇચ્છા હોય તો કહે કે હું દાર્થો એટલે વિદ્યાના બળે હમણાં જ તને છૂટો કરાવી ચૂકું છું.

લક્ષ્મી :- શું ? જ્ઞાનચંદ ખરું કહે છે ? અરે મિત્ર, તારો

પાડ માનુ. મને એક વાર બચાવ, મિત્ર, એકવાર નહિ સેા વાર હું
હાર્યો અને હું જીત્યો, તારા પગે પડું, તારી વિલાની સક્રિય
અવસ્થા અને મને બચાવ.

જ્ઞાન - પણ પાક રાખ પછી લક્ષ્મીની ઈશ્વર કદી નહિ
કરે ને ?

લક્ષ્મી - અરે ભાઈ, એક વખત આમાંથી બચાવ તો
આપને માટે તારો દાસ બની ગ્હીય. તને આપું જીવન તાસે તેટલી
લક્ષ્મી આપીશ પણ મને બચાવ.

જ્ઞાન - તારા ત્વારે કહે હું કહું તેમ કરવાનું. બસ હસવા
માંડ જોર જોરથી હસ અને મોટેથી બોલ કે 'મને પહેલો' હું
કહીશ કે 'મને પહેલો.'

('મને જાણ આપસમા = મને પહેલો ' (૨) કહી લડે છે. તે
જોઈ કોટવાળ આશ્ચર્ય પામે છે અને પૂછે છે, પણ કંઈ જવાબ
મળતો નથી કહત એટલું જ કહે છે " જરૂરી કરો, વિલંબ શા
માટે ? મને પહેલો ")

(કોટવાલ રાખ પાસે જાય છે)

કોટવાલ :-રાજન, કંઈને કંઈ આશ્ચર્યકારી પટના છે.
કતલ કરવાને લઈ જવાયેલા બંને પરદેશી સખ્સીના મુખ પર
વિલાસને બદલે આનંદ છે. એટલું જ નહિ પણ પહેલો થવા માટે
લડાલડી કરે છે. બીજાને કંઈ જવાબ આપતો નથી.

માનસિંહ :-જરૂરી કરો એમ જ બોલે છે માટે આ કાર્ય
ફરી તપાસ માગે છે લાવો અહિં પાછા બોલાવો.

(કોટવાલ જાય છે. જાનેને લાવે છે)

જ્ઞાન -રાજન, કેમ દીવ કરવામાં આવે છે ! જરૂરી કરો,
આવી અનુપમ તક ફરીને મળવાની નથી. આ સુવર્ણ સમય
અતિત થઈ રહ્યો છે માટે ઉત્તરણ રાખો.

લક્ષ્મી :-પહેલો હું હો.

માનસિંહ :-હાઈ જાનચંદ, તમારો મત્સ્યને બેઠવાનો હર્ષ
મને અત્યવગળ લાગે છે. શું કારણ છે તે સમજાવો.

જ્ઞાન :-સાહેબ, કંઈ જ નથી, જલ્દી કરો. દેશ સેવા કરવાનો
આવો અમૂલ્ય સમય ક્યારે આપત થાય? દક્ષિણ રૂપિએ પોતાના
બરમાનું દાઢકું આપી દેવાને વિજયશીલ ખતાવી અમર નામ
ખતાવું તેમ અમને પણ દેશને ખચાવી અમર નામના આપત
કરવાનો અમૂલ્ય અવસર મત્સ્યે છે પણ વિશ્વંજ શા માટે?

નરેશ :-રાજન, મારું પીઠ ખૂટતું બધ છે. તમે જલ્દી
કહો. તમારા વધમાં દેશસેવા કેવી રીતે સમાયેલી છે?

જ્ઞાન :-રાજન, કહેવાની મના છે, કારણ વાત ખુલ્લી થયા
પછી તમે અમારો વધ કરશો નહિ. અને મળતો લાભ અમે
શુભાવી બેસશું.

નરેશ :-નહિ, તમારે કહેવું જ પડ્યો. જલ્દી કરો.

જ્ઞાન :-રાજન, શા માટે હક કરો છો? એટલે તો વિચાર
કરો કે જલ્દીથી ત્યાં ન કતા? અને કતા તો પછી લેની તકવારો
હુંની થઈ ગઈ હતી કે અહિં તમારી પાસે મોકલ્યા!

નરેશ :-હવે મને એ જ વિચાર આવે છે અને પ્રથમ
વિચાર નહિ કરવા બદલ પરતાવો થાય છે, પણ કહો તો ખરા,
અહીં મારા રાજ્યમાં તમારી કતલ કરાવવામાં રાજા રાજસિંહનો
રો હેતુ હતો! મને સ્વપ્ન કહો.

જ્ઞાન :-રાજન, કહેવા ચોખ્ખ નથી પણ આપનો અતિ
આગ્રહ છે એટલે બોલવું જ પડે છે. જુઓ. એક વખત એક
નિમિત્તિએ આવ્યો. તેણે ત્રણે કાળની કેટલીક વાતો કહી નાખી,
જેવામાં અમારા પર દષ્ટિ મારી. જરાબર બેઠ નિહાન કરી રાજાને
કશું કે જા બે માણસનું લોહી જ્યાં દેશને ત્યાં મહામરકો.

આવશે. પ્રદેશ લગભગ ઉત્તર જોવો. યશો અને ભેમાં પહેલો ધવારો તે જ દેશનો રાજા યશો અને તે વસ્તી વધારવા પ્રયત્ન કરશે. રાજ્યને ફરી આજ્ઞાદ બનાવશે.

નરેશ :-અરે જાનચંદ્ર, તું આ શું બોલે છે ? મારા અધિકારી કાર્યનું પરિણામ કેટલું સુર આવત ? મારા સારા દેશને હું પાપમાસ કરી નાખત અને હું પોતે પણ કાગળનો કોળિયો બની જત રાજસિંહ રાજ્યએ પણ મિત્રતા તો સારી સાચવી ! રાજ્યના કાવાદાવા આપા જ હોય છે

જાન :-અને માત્ર જૂમિનું રક્ષણ કરવા અમે આ રીતે મરવાતુ કીધું. પોતાની જૂમિમા લોહી સૂકવી પણ ન રેડાવા પામે માટે અહિં અમને મોકલવામા આવ્યા.

નરેશ :-હા, હવે હું સપૂર્ણ સમજી શક્યો છું કે તમારું લોહી મારા દેશમા પાડી મારા રાજ્યને પાપમાસ બનાવી એ રાજસિંહને પોતાના રાજ્યને આજ્ઞાદ બનાવવું હતું. એ જાનચંદ્ર, તારો આજ્ઞાદ માત્ર હું આજ ભોલુ સત્ય પ્રમદ ન કરત તો હું દેશ ધાતક બની જાત. મત્રીશ્રી, જાનચંદ્રને એક ભેદી કિંમતી વસ્ત્ર તથા એક હથ્થર સોના મહેર બેટ અર્પણ કરો અને એક સારો રથ ભેગાની શીઘ્રપણે ઉત્તરની હદમા પહોંચતા કરો. જાનચંદ્ર, રાજસિંહને કહેજે કે તૈયાર બની રહે, તારી કૃતિનો બદલો આપવા મારા રોનિકોની તથાવાર આત હાંકી રહી છે અને બાલી તથાએ અમે ઉત્તરના મહેમાન બનાવું.

(બને જાય છે.) (ઉત્તરની રાજસભામા)

અંને :-મહારાજ્યનો જય હો, વિજય હો

નગર નરેશ રાજસિંહ :-કેમ, તમે આવી પહોંચ્યા ? શરીર તો કુશળ છે ને ?

લક્ષ્મી :-હા સાહેબ, કુશળ તો છીએ પણ આપે તો કીક

ચાટ થી નાખ્યો હતો. સારું થયું કે જાનચંદ્ર હતો, નહિ તો ફરી આ દેશના દર્શન ફુસોલ જ હતો.

રાજસિંહ :- પણ નિર્ણય શું લાગ્યા ?

લક્ષ્મી :- રાજન, નિર્ણય એ કે હું જોડો હતો, જ્ઞાનચંદ્રની વિદ્યાના ખતો અને જીવતા આગ્યા (તાંની હકીકત કહે છે) કે રાજન માફં શુભાન જોડું હતું. વિદ્યા વિનાની લક્ષ્મી કુતરાની પૂંછડી માફક નહીં છે. જેમ તે પ્રાણી પૂંછડી વડે ઝંસ મચ્છર ઉડાડી શકતા નથી કે તે પોતાનું શુભાંગ ઢાંકી પણ શકતા નથી તેમ જ્ઞાન વિનાની લક્ષ્મી પોતાનું, કોઈપણ હિતકાર્ય સાધી શકતી નથી. જ્ઞાનચંદ્ર ન હોત તો મૃત્યુ જ હતું. એણે જાનેને જગ્યાઆ અને ઉપરથી શિરપાવ લીધો, ચોરો સાથે પણ મિત્રતા જાંધી. શ્રેય વિદ્યાનો પ્રભાવ છે ?

રાજસિંહ :- કેમ, ત્યારે હવે તમે અનુભવ કરી કહી શકો છો ને કે મનુષ્ય જીવનમાં વિદ્યાની ખાસ જરૂર છે. વિદ્યા વિનાના જીવનને પણ જીવન કહે તો જોડું તો નથી ને લક્ષ્મીચંદ્ર સાહેબ !

રાજસિંહ :- (સભાને) આ જ્ઞાનચંદ્ર અને લક્ષ્મીચંદ્રના જીવનના જેખમવાળા અનુભવ પરથી સિદ્ધ થાય છે કે માનવતાનું મીઠું ભૂખણુ વિદ્યા છે. માનવતાની સાર્થકતા વિદ્યા વડે જ થઈ શકે છે. કણું છે કે—

રાગ—સાદુલ

વિદ્યા નામ નરસ્ય રૂપ મધિકં, વિદ્યા પ્રચ્છન્નં ધનં,
વિદ્યા ભોજ કરી યશઃ સુખ કરી, વિદ્યા ગુરુશું ગુરુઃ
વિદ્યા અંધુજનો વિદેશગમને, વિદ્યા પરં દેવતં,
વિદ્યા રાજસુ પૂજ્યતે નહિ ધનં, વિદ્યા વિહીનં પશુઃ
પુરૂષ બને કુરૂષ હોય પણ વિદ્યા હોય તો તે માનનીય ગણાય
છે. મનુષ્યનો આવો ગુણ ધન ભંડાર વિદ્યા જ છે. જે સાથે જ રહેવા
જતાં હોઈ ચોરી શકતું નથી. અરેખર યશઃકીર્તિ વિદ્યા વડે જ

વધારી શકાય છે. ભાગ્ય ક્ષય થયું હોય તેવે સમયે સાચો આશ્રય વિદ્યા જ આપી શકે છે. ધનવાન બાણીના શ્વેતમાં જ સન્માન પામે છે ત્યારે વિદ્યા તો સર્વે જ માનનીય ગણાય છે.

નક્ષત્રની શોધા મંદ છે. સ્ત્રીની શોધા પતિ છે, પૃથ્વીની શોધા રાજા છે, પણ વિદ્યા તો સર્વ કોઈની મોક્ષ છે. શરીર બેઠાળ હોય, પહેરવાને રેશમી વસ્ત્રો કે ઝરેરાતના અથકારો ન હોય, રહેવાને મોટા ખંડસા ન હોય પણ જો વિદ્યા હોય તો સહુ કોઈ તેને બહુ જ પ્રેમપૂર્વક આહે છે. એટલું તો ચોક્કસ છે કે વિદ્યા જોટલી ઉત્તમ ■ તેટલી પ્રાપ્ત કરવી કઠિન છે. એટલે કે કષ્ટ સામ્ય છે. બધા જ મોજશોખ, વૈભવ અને સુખના સાધનો છોડે તો જ વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય, અને ખાસ કરીને પ્રથમ વય જ તેને માટે અધિક સાત્વકુળ છે જે માતાપિતા પોતાના જગ્યા પર પ્રેમ બતાવી વિદ્યાથી વંચિત રાખે છે તે માતાપિતા દિતેશ્ચ નહિ પણ દુરમન છે. સાચોસાચ જો પણ થાક રાખતું જોઈએ કે “સા વિદ્યાયા વિમુક્તયે” એટલે કે આત્માને કર્મ બંધનથી મુક્ત કરાવે, સંસાર પરિભ્રમણ દૂર કરે તેને જ વિદ્યા કહેવાય છે, સુસંસ્કાર વિનાની વિદ્યા કેવળ ભારત્ર્ય જ નહિ પણ કેટલીક વખત પોતાનું જ અસ્તિત્વ નોતરે છે. જુઓ! રાજ્ય પામે અનેક સાધનો તેમજ મહાન વિદ્યાળય હોવા છતાં એકજ વખતના કુહાડમાં પડી સુવર્ણમયી લંકા નગરી તેમજ વિદ્યાળ કુટુંબ તથા રત્નેદીઝનો અને પોતાનો વિનાશ કર્યો, કૌરવો પાસે પણ બીજમ, દ્રોણાચાર્ય જેવા જ્ઞાની પુરુષો હોવા છતાં જ કુશાવનાથી સૌ ભાધનો અનેક યોદ્ધાઓ સાથે અંત આપ્યો અને રાજ્ય ગયું. આવા લોખંડી શરીરધારીઓની સુસંસ્કારના અભાવે આ રિશતિ થઈ તો બધી કેળ મળે જેવા આપણી તો શું વિસાત ? માટે દરેક માતા પિતાએ બાળકની કળ્યા ન હોય તો પણ સુસંસ્કાર સહિતનું જ્ઞાન આપવું જોઈએ. મારતર મારે છે પણ વિદ્યાથી હિપર જોખે ઘણું છે એમ માનીને જે મહાપ્ર પોતાના

બાળકને વિદ્યા આપતા નથી તે કુટુંબદોષી, જ્ઞાતિદોષી અને દેશદોષી છે કેમકે બાળક જ સમાજની પુંજ છે. આજનો બાળક તે આવતી કાલનો નાગરિક છે. બાળક જેટલું જીતમ અને તેટલી કુટુંબની શૈલા વધે છે. જ્ઞાતિની, સમાજની અને દેશની શૈલા વધે છે. હું કાણમાં વિદ્યા માનવ નો પામે છે અને તે સુસંસ્કારી હોવી જોઈએ. પોતાના આત્માને, કુટુંબને, સમાજને જ્ઞાતિને કે દેશને ઉગમ બનાવવા ઈચ્છનારે પોતાના બાળકને સુસંસ્કાર સહ વિદ્યા આપી જ જોઈએ. પછી ગાય.કેંદ્ર જ્ઞાનચંદ્રને મુલ્યવાન પોષાક ભેટ કરી તેનું સન્માન કરે છે) (સર્વ મળીને.....)

હે પ્રભો આનંદદાતા જ્ઞાન હમકો દીજીએ
શીખ સારે દુઝાણોસે દૂર હમકો દીજીએ
લીંછીએ હમકો શરણમે જિસસે સદાચારી અને
બલેચારી ધર્મ રક્ષક વીર વતધારી અને. હે પ્રભો.....
બોલો મી ભૈન ધર્મની જય !
મી મહાવીર દેવની જય !

(૨) પંચુષણ પવનો સંવાદ

(રચયિતા—એક વિદ્વાન મુનિ)

પામોન્મીતા, રીતા, રિમના, ઇલા, વિજળી, વાસંતી :

પ્રારંભિક ગીત

(ગાય—આમ જોષએ, તેમ જોષએ)

સાંત બેરો અવશ્ય કરજો ઘોંચાહ કરશો નહિ :

આ અમારો સંતાહ સુલુવા ગરબડ કરશો નહિ—૧

ગંગાણી સુલુ બાણી, શાસ્ત્ર બતાવે સહી

આખ્યાન ડોળી લાખ જોઈ, કર્મ બાંધશો નહિ—૨

ન દી સુતમાહી શ્રોતા, ચોદ પ્રકારના ભાષ,
 હ સ જેવી જનિ રાખજો, કાક બનતો નહિ—૩
 મહાત્મીના સચા ભક્તો, આવો એક થઇ,
 પ્રવશ્ય કરીને મનન કરજો, લેવા જેવું સધ—૪
 નીતા—બહેન ! રીતા ! આમ હાથમાં પાથરજું સધને કયાં

ચાલ્યા ?

રીતા—બહેન ! તને કાંઈ ખબર નથી ? હમણું તો આપણા પશું થણ પથના મકાન તહેનારો ચાલે છે, નેથી હું પૌવધ કરવા જાઉં છું.

નીતા—આપા પવિત્ર દિવસોમા આપણે શું કરવું જોઈએ ?

રીતા—આજે તો ઘણી ઘણી વસ્તુઓનો ત્યાગ થઇ રાહે, અને સદુએ પોતાની શક્તિ અનુસાર પૌવધ, ઉપવાસ, આપખીસ, એકા-સણા વિગેરે કરવા જોઈએ તથા સામાયિક, પ્રતિક્રમણ તો જરૂર કરવા જોઈએ.

નીતા—હા બહેન ! જરૂર કરીશ ! શા માટે નહિ ? આ તમઠા જેવું શરીર શા કામનું ? મને તો તમારી ધર્મની સાગણી જોઇ ખૂબ જ આનંદ થાય છે કે તમે તો કેવા ધર્મિષ્ઠ અને હું... બસ, કાંઈ કહેવાની વાત જ નહિ. અત્યાર સુધી તો મેં કાંઈ કહ્યું નથી તો મારું શું થશે ?

રીતા—બહેન ! ગઈ વસ્તુનો મોક કરવો નકામો છે. હવે તો ‘સમજ્યા ત્યારથી સાચું’, ‘ઉઠ્યા ત્યારથી સવાર’ તુ તો કેટલી ચમણુ ને ડાહી છે કે બુલનો ગ્વીકાર કરી તેનો પરતાવો કરે છે. સાચ ઉપાશ્રમે આવવું છે ને ? ત્યાં આપણે પ્રજ્ઞ મહારાજશ્રીનું (મહાસતીજનું) વ્યાખ્યાન સાંભળવું.

નીતા—જરૂર. પણ મારે તને એક વાત પૂછવી છે.

રીતા—જરા પણ મ કોચ રાખ્યા સિવાય પૂછી નાખ.

નીતા-મારા પાડોશમાં ચેલા રમા બહેન છે ને ? તે તો ખૂબ
 ✓ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ આદિ ધર્મ કરે છે, પણ આવા તહેવારો-
 માં તો ખાસ ભજનકાવ્યંધ નાઇલોનના કપડાં પહેરીને જ જાય
 છે, તથા ઘરેલુંનો પણ એવો કઠારો કરે છે કે જણે કેમ ક્રમમાં
 ન જતા હોય ? તો શું આ વ્યાજગી ગણાય !

રીતા-આ જ આપણાં બહેનોની મોટી અજ્ઞાનતા છે. પૂજ્ય
 મહારાજશ્રી (મહાસતીજી) પણ આખ્યાનમાં ત્યાગ અને સાદાઈ
 ઉપર તો ખૂબ જ ભાર આપે છે કે, આવા પવિત્ર દિવસો દાપ-
 દીપ કે આડંબરથી નહિ પણ સાદાઈથી ઉજવે, પણ આપણે તો
 યંચ ગયા રીત ! મહારાજશ્રી કહ્યા કરે ને આપણે ફક્ત સાંભળ્યા
 જ કરીએ ! બાકી માનવાની તો વાત જ રીતી ! વળી નાઇલોન
 એટલે હતે કપડે એમર્ષાદ અને શરીર દેખાડવાનું પ્રદર્શન !

નીતા-અત્યારે તો નાઇલોન પહેરવું એ એક ખાસ ફેશન-
 યંચ ગયું છે. તો વળી નાઇલોનમાં બીજા શું ફુગુંણું છે ?

રીતા-નાઇલોનનું કાપડ થટ હોવાથી તેની અંદર સરીરને
 ચોખ્ખી હવા પણ ન મળે, તેથી આરોગ્યને નુકસાન કરે છે. વળી
 ઘણી બહેનો અકસ્માતથી સળગી જવાના બતાવેા પણ ઘણાં
 છાપામાં આવે છે. તેથી પેસાની ખુતારી, અભિમાન અને વિકારી
 ભાવો પેાપાય છે. તેથી જ તો હાલમાં શુંગમીરો પણ ખૂબ જ
 વધી છે અને ઘણી બહેનોને ઉપાડી જાય છે.

નીતા-આટલું બધું નુકસાન હોવા છતાં પણ આપણી બહેનો
 કેમ સમજતી નહિ હોય ?

રીતા-એ તો હોકર વાગશે ત્યારે સમજશે. પાંચ છ વર્ષ
 પહેલાં એક બહેન માટુંગામાં લસ પર જતા હતા. નાઇલોનની
 સાડી, સોનાની પીનો, ચોટલા વિગેરેનો ખૂબ જ કઠારો કરેલ. ત્યાં
 તો એક શુંગમી નજર પડતાં ગીરદીનો લાલ લઈ ચોટલો કાપી

વળી બહેન ઉપવાસાદિક ધર્મની ક્રિયાઓ કરનારે ક્ષમા રાખવી જોઈએ કે કેમ ?

રીતા-જરૂર ! જરૂર ! ક્ષમા એ જ ધર્મનું મૂળ છે. ક્રિયાઓ ખૂબ કરીને પણ જો કષાય ઉપર કાબુ ન મેળવીએ તો તે એકલા વગરના મીઠા જેવું છે. કદાચ ઉપવાસ ઝોળા થાય તો વાંધો નહિ, પણ સમતા તો પહેલી જ જોઈએ.

નીતા-આ બાબતની સમજ બહુ જ ઝોઢી બહેનોને હોય છે, અને ધર્મનો સાર પણ તે છે. નહિ તો વળી ધર્મી છવેમાં કણ્ઠ્યા કંકાસ કેવા ? પાંચ છ વર્ષ પહેલાં મારી મેના માસીની મીનાએ અઠાઈ કરેલી ને ચાસુ સાથે સાદીની રકઝક થતાં તેણે કોથમાં આપઘાત કર્યો, શું આ ઠીક ગણાય ?

રીતા-જરા પણ નહિ; આમ તો ઉંદુ ધર્મની નિંદા થાય. ધર્મ તો આપણને વિષય કષાયો છૂટવાતું જ શીખવે છે, અને તેની અસર આપણાં જીવનમાં થવી જ જોઈએ. સામાયિક, પ્રતિક્રમણુ આદિ ક્રિયાઓ કરનારે તો સમતા, સંતોષ, મૌન, વાણીની સખ્યતા, પ્રેમ, દયા રાખી, પારકી નિંદાનો ત્યાગ ખાસ કરવો જ જોઈએ. અને ત્યારે જ આપણી અસર બીજા પર પડશે. અને આવા પધુધણુ પર્વામાં તો ખાસ.

નીતા-બહેન ! તમે આજે મને ધર્મ વિષે સારું સમજાવ્યું, તે બદલ તમારો આભાર ! હું હમણાં જ ઘેર જઈ પછી તુરત ઉપાસથે આવું છું.

(પ્રવેશ પહેલો સમાપ્ત)

પ્રવેશ બીજો : સિમતા અને રીતા

સિમતા-કેમ રીતા બહેન ! આમ એકાએક સવારના ક્યાં આપ્યા ? આજે વળી તમે ઉદાસ કેમ દેખાઓ છો ? શરીર તો સારું છે ને ?

રીતા-હા, શરીર તો, સારું છે અને હું. ઉપાશ્રયે ભઈં છું--

સ્મિતા-મારે તને એક આનંદની વાત કહેવી છે. સાંભળ, આજે મારો જન્મ દિવસ છે તેથી રાતે ફરવા જવાનો યોગ્ય રાખ્યો છે, અને સાથે મધુ, માલતી, મેના, મંગળા વિગેરે, મારું સખી-મંગળા પણ આવવાનું છે. તો તું પણ આવીશ ને, ત્યાંથી ફર્ષા બાદ આપણે બધા પીકનર જોવા જઈશું ખૂબ જ મજા આવશે અને તારૂં ઉદાસ થએલ મોઢું ખીલખીવાટ કરતું થઈ જશે.

રીતા-અરે ઓ! સ્મિતા! બંધ કર તારો બકવાહ! મારે, પીકનર જોવા તેમ કરવા પણ નથી આવતું અરે. ભગવાન! માનવ જીવનનો આ દુરુપયોગ! અને તે પણ આવા પવિત્ર તહેવારે! મારે તો આજે પૌષ્ઠ કરવા જવું છે. આવા દિવસોમાં નાટક રીતેના, ફરવા વિગેરે ન જઈએ તો શું ન થાય? આ દિવસોમાં તો બને તેટલું ધર્મધ્યાન કરવું જોઈએ. પણ આજે તો 'હોશી કે'તી હોળી ચાલે રહી છે.

સ્મિતા-હવે બેસ, બેસ, ધર્મની પ્રંછડી! બહેનને મોટે ઉપાડે કહેવા આવ્યા ત્યાં તો મારું હળકણતું અપમાન કર્યું! કાંઈ શરમ નથી આવતી? (નિરરકારથી) આ સપ વળી સાથે ક્યાં બટકાબૂટી? અરે! જા જા! તું જાત ઉપાશ્રયે! તારા જેવી ધર્મની દીગલીનું અહીં કામ નથી (આસવાની તોચારી).

રીતા-(જોસથી) અરે ઓ! અભિમાની સ્મિતા! પૈસાનું અભિમાન રાખીશ મા. કાલની કેને ખમર છે? પૈસો તો આજે છે ને કાલે નથી સુવણુ જેવા જગસના, પણ ચૂર્વ ઉતરી ગયા છે, તો પછી તું તો કોણુ માવ? ઓણું લાગ્યું હોય તો માફ કરજો ને કોઈ દિવસ કામ પડે તો આ સખીને બાદ કરજો.

અવેશ ત્રીજો : ઇલા અને સ્મિતા

ઇલા-કેમ બહેન સ્મિતા? આમ લટકમટક કરતાં જુરસાલર

ક્યાં ચાલ્યાં ? અને આ કોયળી શાની છે ?

રિમતા-અરે ! તું તો સાવ ભાન વિનાની મુરખ છો. જો તો ખરી, આ કોયળી નથી પણ નવી હીઝાર્ઝનતું પર્સ છે, સમજીને ? આજે મારો જન્મ દિવસ હોય મારે ઘેર જન્મણુ છે. આજે મારી સખીઓ જમરા આવવાની હોય રીંગણા, ખટોટા, કુંગળી, આફુ, લસણુ વિગેરે શાક લેવા મળે છું.

હસા-આજે લીસોતરી ! ખટોટા કુંગળી ! કંદમુળ ! હમણાં તો આપણાં પર્યાયણુ પર્યાના મહાન તહેવારો ચાલે છે, તેમાં શું લીસોતરી વિના ન ચાલે ? જૈન કુળના સંસ્કાર ! પ્રભુ ! પ્રભુ ! કેવો કળિયુગ આવ્યો છે કે કાંઈ સમજ પડતી નથી.

રિમતા-એસ, એસ, હવે દોડગાડી ! તું વળી મને કહેવાવાળી કોણ ? મારે તો શાક વિના ચાલે જ નહિ. ટંક પોણો શેર શાક તો જરૂર જોઈએ. લીસું શાક ન હોય તે હિં ખાવાની મજા જ ન પડે. શા માટે ન ખાયું ? પ્રભુએ ખાવા પીવા, પહેરવા, ઓઢવા આપ્યું ■ તો શા માટે મનુષ્ય અવતાર બગાડીએ ? ફરી ક્યાં મળવાનો છો ? ખાઓ, પીઓ ને જલ્લા કરો.

હસા-વાહ રે ! તારી સમજ વાહ ! આ માનવ જીવન કાંઈ એટલા માટે ચોકું જ મળ્યું છે ? અને આ બધા મોજશોઓ પરબખમાં થોડા જ ચાલવાના છે ? તારા જેવી હોશિયાર જૈન કુળની છોકરીના આવા મામુલી વિચાર જોઈ અને તો ખૂમ જ નવાઈ લાગે છે. શું આ જ તમારો સંસ્કાર ! શું આ જ તમારી કેળવણી ? જાહેન શરીરને મમે તેટલું સારું સારું ખવડાવી રૂઝ પુઝ કરવું પણ છેવટે એ દગો જ દેવાનું છે. તેને માટે તને એક મીત માર્ગ સંભળાવું.

(રામ-રમણા વણાવળા. ૪૨૦)

તારી આ સુંદર કાયા (૨) જેવી છે વાલળ હાથા (૨)

નર દેહની કાપ, પામ્યો પ્રેમ પચાપ, દેવો ઈચ્છા કરે છે હૃદયમાં
 મુદી ઉત્તમ પાપ, લાજ તેનો લેવાય, કરો ધર્મ નમે આ જીવનમાં,
 મન નિયમ લઈ કરી, માલ લેજો તમે ભરી, જેવી છે—૧
 ખાડે લીધું મકાન, તેમાં થયો યુદ્ધનાન, ટાપટીપ કરી રહ્યો દેહમાં
 માપામાપી મરનાન, અવશું ઝાલ્યું મકાન, થશે રાખ આર્ધ આખર તેદમાં
 સમજી લેને જીવ શાશ્વત, ભરી લે જ્ઞાનના નાશ્વત, જેવી—૨
 મયા શાશ્વત ને ગાય, દેવો નમે છે પાપ, આપ્યા મળ આખર સર્વ છોડીને,
 બધો અન તા જાપ, ધર્મ વિના જોવાય, દુઃખ પામ્યા અનુ પાપો જોડીને,
 અમર રહ્યા ન કોઈ, દુનિયા રહી છે જોઈ જેવી છે—૩
 તારી મોતેરી કાપ, રોજમાંડી સપડાય, વેદના સરીરમાં ખજુ થાય છે
 કરે ઓપપ ઉપાય, થાક લાગે ન કપાય, જીવડો આખરમાં ચાલ્યો જાય છે,
 રાખ ફેરી થશે ફેરી, મળે ન જીવન ફરી...જેવી છે—૪
 જદ છે મર થાય, આપે નહિ દેખાય, કાનમાંડી તો ઝોલું જાંઘળાય છે
 વાજ્યા વધતી જાય, પુત્રો માને ન ત્યાય, જીવન પશુપુત્ર્ય આર્ધ જાય છે
 દશા જોઈ જદ ફેરી, જીવનમાં જાગે કરી જેવી છે—૫
 જોન મુનિ કહેનાર, સુષો શાશ્વત નરનાર વેળા અમુલ્ય આ વીતી જાય છે.
 મજુ નામ મહાર, દુઃખો તેથી જનાર, પાપ કોડો તેથી દુર થાય છે
 નાવ મળી છે સારી, તેને ઉતારો પામી, જેવી—૬

ખાડે બને તેડલો ત્યાગ કરવો જ જોઈએ. ત્યાગ અને મદ
 વિના કદી પણ શાંતિ નહિ મળે

શિવતા-વાહરે! વાહ! તું પણ ગેણી ગીતાની માફક સાધજી
 સરડવા જેવી ગઈ, ને શીખામણ આપવા લાગી છે તારે કાંઈ
 કહેવાની જરૂર નથી. મને જેમ કાકા જાગરો તેમ કરીશ

ઈશ્વા-પણ તું તો મજા કાને પૂજ્ય મહારાજ સાહેબ પાસે
 શાસ જોડીને કેમ ઉભી હતી? અને તેની બાંધા 'લીધી' તે તો કહે?

શિવતા-એ તો મહારાજ સાહેબ ખૂબ જ ખાજી લાગ્યા હતા એટલે

પરાણે કંઈમુળની ગાંધા લેવાની પડુ હું એમ ક્યાં કહ્યો છું :
પછી તો મેં પશુ ધારી લીધું કે 'કિંમત્તમઃ પ્રસન્નઃ સુતી'.

ઠંધા-નાક રે ! કળિયુગના સજ્જનો ! નહિ દુઃખિનો આ હોમ
યોગ ! સંસારમાં તો વિશ્વાસપાતો ચાલી રહ્યો છે 'સ્વ' વગરેલું અને
ધર્મ સાથે વિશ્વાસપાત ! અરેબર 'વિનય કરે વિનયિત દુઃખે, મંદો
વિમતા ! મને તો લાગે છે કે, અને જનું જીવનું ધનું છે, 'સ્વ'
પાદ રાખજો કે આ નથી ખોટો છે, જેમ જીવે નહીં. કોઈની
આશુક્ષ્મ હીજો ધર્મ જપ છે તેમ એક દિવસ તરું પડુ આ અસિ-
માન કિતરી નથી. આ જીંદગી ! આ યુગ-કાળ ! આ દિવસના
આંદરણ છે. તેમાં વળી અકિમાન થું ! અને જનું વિનય કેઈ દિવસ
ચાંતિ નહિ મળે.

વિમતા ખડુ સારું (અપથી જાણ છે)

(પ્રવેશ ગીતો સમાપ્ત)

પ્રવેશ ચોથો : વિજળી (સહેરી) વાસંતી

વાસંતી-કેમ ખડેન ચીજગી ! કિપાશ્રમે આવતું છે ને !

વીજળી-(કાન પર હાથ રાખી) હૈં એ...

વાસંતી-હૈં શું ! કિપાશ્રમે આવતું છે !

વીજળી-ના રે ખડેન ! મારે સીનેમામાં નથી આવતું. મારી
આ વરે.

વાસંતી-અરે સીનેમામાં નહિ, કિપાશ્રમે.

વીજળી-આ જંગલ ! જેટલાની લીધી તેટલાની. તેમાં તારે
શી પંચાન !

વાસંતી-અરે ! જંગલીની ક્યાં માંલ ! એને કોણ પૂછે છે !
આ તો કિપાશ્રમે...

વીજળી-સાક લેવાનું ! એ તો વાત કાકા જઈ આવે
આપણે શું !

વાસંતી-અરેરે ! ભગવાન ! આ બહેરી સામે ક્યા બટકાણી-
માર તો માથું દુ ખવા આવ્યું

વીજળી-મારા સાથું જોઈને ડોળા શું કાદશ ! અબરદાર !
એક ધોત મારીએને તો તારા દાંત લાગી નાખીશ, સમજીને ?

વાસંતી-(કાન પાસે જઈ) અરે ! હું તો કહું છું ઉપાખરે
આવવું છે ?

વીજળી-જા, તથી આવવું તમે નવરા છે તે જાણે મને,
નવરાશ તથી

વાસંતી-ત્યારે પછી તુ જાતું સેનું બાંધીશ ?

વીજળી-હે ! એ . શુ કીધું ? મને માથા દેશ ?

વાસંતી-માથા કોણુ દે છે સાતુ સેનું બાંધીશ ?

વીજળી-સાતુ તો પેડા, માડીયા, ચેવડા તથા મોઢનલાલ.
ચીકાઈવાળાને કલ્લેવો.

વાસંતી-અરે એ નહિ ! પરબવમાં જઈશ તેનું. કાંઈ માળા
માળા ગણે છે કે કેમ ?

વીજળી-માળા ! મારા ધરના લીબડામા ચકલીના માળા
ધણુ છે.

વાસંતી-અરેરે ભગવાન ! આ બહેરીથી તો તોળા ! ચકલીના
માળા નહિ, પ્રભુની માળા

વીજળી-પ્રભુમાર્ગ કંદોઈ ! તેની દુકાને હું રોજ માડીઆ લેવા
જાઉં છું

વાસંતી-પ્રભુમાર્ગ કંદોઈ નહિ ! ભગવાનની માળા

વીજળી-ભગવાનજી સાઈ ! એ તો તારા માસા થાય ને હાલ
અમદાવાદ ગયા છે

વાસંતી-(કોપથી) તારા માસાનું કોણુ પુછે છે ? (માળા
દેખાડીને) જો આવી માળા !

વીજળી-ત્યારે જોમ ભસી મરને કે નવકારની માળા. એ તો

ગણ, હું.

વાસંતી-ખોલ જોઈએ, માળા કેમ મણે છે ?

વીજળી-લાગ પારા પારા આબો, આવતાનો વારો આબો.

(જોમ ૩ વખત) બે આ મેર આવી ગયો ને ?

વાસંતી-અરેરે ભગવાન! આં બહેરીથી ક્યાં માયાઝીક કરવા બેઠી ! મારે ઉપાશ્રયે જવાતું મોડું ચાલ્યું છે. (જાય છે.)

(પ્રવેશ ચોથો સમાપ્ત)

પ્રવેશ પાંચમો : શિમતા દુઃખી હાલતમાં

શિમતા-હોકરો—સુખ પહેલા હતું, હવે આવ્યું દુઃખ

સુખમાં સૌ સચું હતું, હવે રહ્યું છે સુખ

અરજ મારી સાંભળો, શાસનના રખવાળ.

હે ભગવાન ! હે ભગવાન ! તારો આધાર.

રીતા-શિમતા બહેન ! આ શું ? કાંઈ સમજાતું જ નથી.

શિમતા-બહેન ! કાંઈ કહેવા જેવું જ નથી.

રીતા-બહેન ! તું મને તલિ કહે તો કોને કહીશ ! તારૂં દુઃખ મારાથી જોવાતું નથી.

શિમતા-મને કહેતાં પણ શરમ આવે છે, પરંતુ ન હુટકે વાત કઈ હું કે તે દિવસે મેં તારી વાત ન માની અને કાયાને ખૂબ જ અમનઅમન લહેરો કરી પાંપણી, પણ આ શરીરે હેવટે મને દગો દીધો. મારા શરીરમાં બિમારી ત્યાં જો મટાડવા સેંકડો ઈન્જેકશનો તથા દવાઓ લીધી પણ રોગ તો મટ્યો જ નહિ. તે દિવસે તો હું પચાસ પચાસ વર્ષમાં પણ કંઈમુજનો ત્યાગ ન કરી સકી પણ આવ તો ડોક્ટરના કહેવાથી બહુ ઊંડા પડ્યું છે, અને કમે મને બરોજ સજા કરી છે. પ્રભુ ! પ્રભુ !

રીતા-બહેન ! તું ધીરજ રાખી શાંતિથી વાત કર.

રિમના-વળી વધારામાં અમારા ઘરમાં આજ સામતા બધું ખલાસ થયું અને મારી આ દશા થઈ છે. આજે તો મારી કિંમત એક પૈસાની જ થઈ છે. વળી મારા માતૃશ્રી બિમાર દોઈ તેની દવા લેવાના પણ મારી પાસે પૈસા નથી અત્યાર સુધીમાં ઘણા સગા સંબંધીઓ મારી નજીકમાંથી ચાલ્યા ગયા, પણ હિલ્ડું મારી મરકરી કરવા લાગ્યા. ખરેખર! આ દુનિયામાં કોઈ મોઈતું સત્યું નથી. સંસાર રવાઈમય જ છે મનુ! મનુ!

રીતા-બહેન રિમના! તું મજરા નહિ, 'દયકો સુખનો તો દયકો દુઃખનો' એમ કાળની ઘટમાળા ચાલ્યા જ કરે છે. અતુભવ અને દુઃખ માનવ જીવનને ઘડે છે

સુખ સમયમાં ભરી નવ જતું, દુઃખમાં ન કિંમત હારવી,
સુખદુઃખ સદા ટકતાં નથી, એ નીનિ ઉર ઉતારવી

પૈસો તો આજે છે ને કાલે નથી.

રિમના-મગજ મંદિર ખેલો દયામય મંમજ મંદિર ખેલો

હારે આંખો સીધુ બોળા, દયામય.

હે ભગવાન! હે ભગવાન! તારો આધાર

રીતા-બહેન! તારી દુઃખી સ્થિતિ જોઈ મને તો ખૂબ જ સાગી આવે છે. હો આ યોગ રૂપીઆ. (રૂપીઆ આપવા અને વળી ખીળ પણ જરૂર પડે ત્યારે વગર સંકોચે સર્જી જાણે.

રિમના-ભગવાન તમારું બધું કરે! બહેન, હું તમારો ઉપકાર કદી પણ નહિ બુલું. તમે આજે પૈસો નહિ પણ મને જીવનદાન આપી મહાદાન કર્યું છે. ધન્ય છે તમારા જીવનને! બહેન, મારા જોડે કંઈક દુઃખીઓ આપણા સમાજમાં વસી રહી છે, તેમને આ રીતે આર્થિક મદદ આવે તો કંઈકના દુઃખો દૂર થાય અને આપણો સમાજ ઉગ્રો આવે.

રીતા-ખરેખર! તારી વાત સાચી છે. મનેતો પૈસો દયા;

દાન કે સત્કાર્યમાં ન વપરાય તો પછી એ પૈસો શા કામનો ! જો સક્ષમીનો રાજપુત્રીથી સદ્વ્યવહાર નહિ કરવામાં આવે તો આ દશા તો થવાની જ છે.

દોહરો—અમન ખિમારી રાજદંડ ચોર મુસ લઈ જાય,
એટલો દંડ દુનિયા સહે, પણ ધર્મ ન સહેવાય.

અર્થાત્ કોઈ સ્થળે આગ લાગતા, વકીલો કે ડોક્ટરના ખીલો, ચુકવતા, ઠગમ ટેકસ કે સેલ ટેકસ ભરતાં, ખીરસું કપાતા કે ચોરી થતાં અથવા અનાજ-માલ ખગડતાં કે સડતાં કે મંદી થવાથી આ 'પધુ' તુકડાન સહન કરશે પણ રાજપુત્રીથી કોઈ દીન-દુઃખીને નહિ આપે, કેવી મૂર્ખતા ! કેવી અસાનતા ! પૂર્વકાળમાં આપણો જૈન સમાજ ખૂબ જ આગળ વધેલો હતો તેનું કારણ સ્વધર્મી-પ્રેમ હતો. આજે તો આ ભાવનાઓ જુલાતી ગય છે અને સ્વ-ધર્મી-પ્રેમને નામે લાગ્યાઓ ખવાય છે, પતાસાં વહેંચાય છે, વર-ધોડાઓ તથા આડંબર થાય છે. પણ આ બધું સહિષ્ણુ વાર જ દે છે. કેટલુંક તો નામનાને માટે તથા ફક્ત હેખાદેખીથી જ થાય છે. ત્યારે જો તારા જેવી દીનદુઃખીને સહાય કરવામાં આવે તો તે જ સાચું સ્વધર્મી વાત્સલ્ય છે ને તો જ સમાજ ઉંચો આવશે.

સ્મિતા—આ વાત આપણા સંઘના આગેવાનોને ન સમજાવે ?

રીતા—જરૂર સમજાવીશ. અરે જો ! સમાજના અગ્રેસરો ! મુરખખીઓ ! આ વાતો કરવાનો જમાનો નથી. તમારી પાસે શક્તિ, સત્તા કે ધન મળ્યું હોય તો તેનો ઉપયોગ તમારા દુઃખી સ્વધર્મી બંધુઓ તથા નિરાધાર વિધવા બહેનોના દુઃખ દુર કરવામાં કરી, ભગૃથ ખનો. કીર્તિદાનના લાખ રૂપીઆથી મુમ દાનનો એક રૂપીઓ ચકતો છે.

દોહરો—કુંજર મુખ સે ગીર પડ્યો, ઘટ્યો ન ઉનકો આહાર,

અર્થાત—હાથીના મોઢામાંથી એક ફોળીઓ પડી જતાં હાથી કાંઈ જુખ્યો રહેવાનો નથી, ખલુ તેમાંથી સેંકડો કીડીઓનું પોપલુ ચર્મ જાય છે તેમ આગળના શ્રીમતોના નાટક, રાત્રિમા, મોજ-મોખો, ચા, બીડી વિગેરેના ખોટા અર્થમાંથી કંઈક અનાથ નિષ્વાઓ તથા ગરીબ નિરાધાર લાખીઓનું પોપલુ ચાય તેમ છે. માટે અરે ! ઓ મુખી શ્રીમતો ! જાગો ! જાગો ! નાલુ મગરો પણ ટાણું નહિ મળે તમારી લક્ષ્મીનો સદુપયોગ કરી લ્યો. ‘ઠાસની ઠાસને ખખર નથી,’ ‘હાથે તે સાથે.’

ઉદારતા

(રામ—હરિના નામનો હો એક જ આધાર)

ઉદારતા રાખજો હો, કમાણી કરવા

તુષ્ણને ટાળજો હો. " "

ધર્મ કેશ છે પ્રથમ મળીયુ, હાનને જાણજો હો.	૧
સાચી જ મુડી નેને માલીને, દુઃખને આપજો હો.	૨
પાણીનો વિરડો ઉમેચવાથી, પાણી ના ખૂટવું હો.	૩
ધન અમ્યાંથી ધન ના ઘટવું, પુન્ય જ વધવું હો.	૪
રાજ-પુરોથી પાર્શ ના દે તો, કલુસ કહેવાતો હો.	૫
ડોકટર, વકીલ ને અમલદારો, પરાણે લેતા હો.	૬
સીકંદર, હિટલર ચાલ્યા જ મયા, મનમાં ચિચાગજો હો.	૭
પૈસા પૈસા કરી મરી જ ન્નસો, લાગાને ખાવજો હો.	૮
દાતાર માનવ છુપો ન રહેતો, પ્રસંગ આવના હો.	૯
ખીમેસાહ ને જગજ્ઞાહ જેવા, સદામે જનજો હો.	૧૦
ધર્મ જ ફેરી પ્રગતિ કરવા, લોખને ઊગજો હો.	૧૧

પ્રવેશ પાંચમો સમાપ્ત

પ્રવેશ ૬ હો ઇલા, રિખતા, રીતો

-ઈલા-કેમ બહેન રિખતા ચિંચામ ક્યાં ચાલ્યા ?

રિમતા-ઉપાચયે ! વ્યાખ્યાન સાંભળવા !

પ્રશ્ના-તું ઉપાચયે ! વ્યાખ્યાન સાંભળવા ! હવે મારી મરકરી નહેવા દે. તું ને વળી ઉપાચયે આવતી હોઈશ ? તારે તો હલખમાં ને ફરવા !

રિમતા-સાચે જ ! આ મરકરી નથી. હવે હું તો ખરેખર ઉપાચયે જ ગઈ છું. હલખ અને ફરવાના તો ક્યારનાય સુકાઈ ગયા છે.

રિમતા-આ ખરો ઉપકાર પેલા રીતા જઈનેનો છે. જો આ સામેથી આવતા જ દેખાય છે.

(રીતાનું આવવું)

પ્રશ્ના-જઈને ! તને ધન્યવાદ છે કે તેં આવી અવગે રસ્તે ચઢેલીને ઠેકાણે લાવી, અને ધર્મમાં લેણી. ખરેખર આવી ઉત્તમ દલાલી કરીને તારા પશુપક્ષ પર્વ સફળ થશે.

રીતા આ ઉપકાર મારો નહિ પણ ધર્મનો જ છે. વળી પશુપક્ષ પર્વ આપણાં આત્માનો કચરો સાફ કરવા, વૈર વિરોધ ખમાવવા તથા ધર્મમાં આમળ વધવા માટે જ આવ્યા છે, તો આપણે પ્રથમ તેનો આવાર્થ સમજી જીવનમાં ઉતારીએ તો બેડે પાર સહ જામ. વળી તને પશુપક્ષ પર્વ સખંધી એક ગીત ગાઈ સંભળાવું.

ક્ષમાપના

(રામ -મેંદી વાળી તે માળવે)

ખમત ખામણાં કરી લેજો તમે, પશુપક્ષ પર્વની માંધ રે,
વેર એર દુર દાળી--ટેક

પર્વની માંધી...પશુપક્ષ મોટા એમ, લાંબી મવા જીવનસય રે ૧
અવસર મંદર...આપ્યો છે આજે તેને, સફળ કરો સદાય રે ૨
હલવા સુપ્તેના...ધાને ડારો ભાઈ, સમતા ઓપધ લગાય રે ૩
આન મોટાઈ ને દુર કરી તમે, ધરજો નંદ્ર સ્વભાવ રે ૪

અમેલ કલેસો. મનમાંથી કાઢી લાઉ, બોલો પ્રાંતેથી આજ રે ૫
 પવો પધુપણ ખૂબ મયા પણ, ઉતર્યો ન માનનો તાજ રે ૫
 સપતો સંતોષ છે ધર્મના મૂળ ભાષ, સમજ લેજો મનમાય રે ૭
 ગુરજ દેરા, શુભ પ્રનાયે ભાઈ, જેન મુનિવર ગાય રે ૮

હસા બહેન, તારી વાત તો સાવ સાચી છે, પણ આપણાં
 આત્મા હજી કાળા પત્થર જેવા જ રહ્યા છે કે, આવા પધુપણ
 પર્વામાં પણ આપણાં વેરઝેર, કલેસો દુર થતા જ નથી ફક્ત
 દેખાવ પુરતું સવાસરીને દિવમે ખમાવાય છે. પણ અંતર તો
 ઠોરા ને ઠોરા ખરેખર ! અમા ભકતે પણ સાચું જ કહ્યું છે કે—

નિલક કરતા ત્રેપન મયા, જપ માળાના નાકા મયા,
 કયા મુશ્કી સુશી ફટયા કાન, તોય નાખું અજ્ઞતાન.

રીતા—ખરેખર ! બહેન હસા ! એવું જ ચાલી રહ્યું છે. મારી
 મેના માસીને કંકુ કાકીને જરા નહવા કારણસર વારો પડતા
 અમેલા મયા છે, તે પાંચ પળેસણ મયા પણ હજી મનનો મેલ
 નીકળ્યો નથી.

હસા—મેના માસી એજ ને કે, જેણે મયે વરસે અકાઈ કરી
 ખૂબ ધામધુમ કરેલી ને સંધ જમાણુ પણ કરેલ.

રીતા—હા, તે પોતે જ. પણ ત્યાં સુધી હૃદયનો કચરો ન
 નીકળે ત્યાં સુધી બધું દોર લાવણુ જેવું મળાય. આ જ આપણી
 અજ્ઞાનતા અને મૂખાંધ છે. હજી આપણે તહેવારોના રહસ્યો ગમરાઈ
 જ નથી. ફક્ત ચાકીઆ પ્રવાહ જેમ વર્તાય છે, એ ખૂબ જ
 દુઃખની વાત છે.

હસા—ખરેખર ! પધુપણ પર્વ તો સાચા રિમનાએ જ કયા
 છે કે, જે અજ્ઞાન અને વિલાસમાંથી જ્ઞાન ને ધર્મમાં આવી તો
 આપણે પણ સાચા હૃદયથી ખમાવી સાચા પધુપણ ઉગવી
 આપણા જીવનને ઉજ્જવળ બનાવીએ.

(પ્રવેશ બંદો સમાપ્ત)

(૩) સામાયિકનું મહત્વ

(સ્વ. પં. ર. પૂ. આ. શ્રી ચંપકમુનિજી)

સર્વ વિદ્યાર્થી પાત્રો મળીને પ્રાર્થના

(રાગ-કલ્યાણ)

મહાવીર જિનેશ્વરા, સકલ સુખકરા,

વિઘ્નહરણુ શાન્તિકરણુ, અધરિપુ હરા.

સિંધારથ કે નંદ આપ હો, ત્રિશલા દેવી મળ,

ક્ષત્રિયકુળમે જન્મ લીધા હે, તીનલોક વિખ્યાત-મહા.

વર્ષાદાન દે સંધ્યમ લીને, પાપા દેવળગાન,

મુનિ તપેશ્વર સુરનર કિન્નર, સેવા કરે નિત આન-મહા.

અધિક ચંદ્રસે નિર્મળ હો તુમ, રવિસે અધિક પ્રકાશ,

સાગર વર ગંભીર આપ હો, પુરો દાસકી આરા-મહા.

કમ્પવૃક્ષ હો કામચેતુ, ચિંતામણી રત્ન સમાન,

જહાં જાવે હો વિજય આપકા, એસા દો વરદાન-મહા.

પ્રવેશ ૧ હો. રચણ : ઐશ્વરીક રાજગો મહેલ. રાજા ઐશ્વરીક

ઉદારસીન ચહેરે આરામ ચેરમાં પડેલ છે. ઉંડા વિચારમાં ગરકાવ છે. એટલામાં અભયકુમાર આવે છે.

પાત્ર-(૧) રાજકુસમાં ઐશ્વરીક અને (૨) અભયકુમાર.

અભય :- અહો પિતાજી ! આજે આપના ચેહરા પર આટલી ઉદારસીનતા કેમ દેખાય છે ? આપની પાસે ચિંતા ક્યાંથી આવી ? આપ મોડલીક રાજા હો. આપની અપૂર્વ સંપત્તિ, જેવી કે ૩૩ હજાર હાથી, ૩૩ હજાર ઘોડા, ૩૩ હજાર રથ અને ૩૩ કરોડ પાપદલ. આટલું તો લઈકર છે. આપ ખુદ વીર હો. રાત્રી અજેય

નવા હો, હીરાભાણેકનો પજુ તોડો નથી. છતાં આપને ગિતા શાની થાય છે ?

શ્રેણિક :-કુમાર અભય ! આજ આ સંપત્તિ જ મને દુઃખ દાતા બની રહી છે દિલમાં દહે પેદા થયું ■ કે આટલી સંપત્તિનો માલીક, આ દુનિયા હોવી શું નરકચર્મિમાં જશે ? શું પરમાધામી દેવો આવા કેમજા મણાતા આ શરીરને ભેદશે ભેદશે ? અરેરે ! એ કુહાડાના ધા કેમ સહન થશે ? એ સર્પે બની શરીરે લપટાઈ કયમ મારશે, તે કેમ સહન થશે ? ચરમ કરેલા સીસાના રસ જેવા પીણા પીવડાવશે તે કેમ પીવાશે ?

અભય :-પિતાજી ! કોણ કહે છે કે આપ નરકમાં જવાના છો ! આપના હૃદયમાં આ જ ક્યાંથી આવ્યો ?

શ્રેણિક :-અર્ધ કાલે તમે જન્મતા ત્યારપરને જાણવાવાળા જગવાન મહારીર દેવના દર્શને ગયો હતો. મને આશા હતી કે આ રાજગાદી પછી અન્ય જીવનમાં દેવભુવન મને મળશે એટલે જ મેં હૃદયથી પ્રજ્ઞ કર્યો-જગવાન ! હું અહીંથી મરીને ક્યાં જઈશ ? જગવાને જવાળ આપ્યો-રાજન ! કરેલાં કર્યો કોઈને જોડતા નથી સંપત્તિનો સદુપયોગ સ્વર્ગ અપાવે છે. અને દુરુપયોગ નરકનિગોહમાં હાર્ષ જાય છે. પ્રથમ જીવનમાં રાજ્ય વેળવના અભિમાને તમને પાંચે ઇન્દ્રિયના વિષયોમાં આકર્ષ્યા, અને તે રસની પૂર્તિ કરવા તમે અનેક જીવોની હીંસા કરી છે. તેનો બદલો ભોગવવા ચલનપ્રજ્ઞા નામની પ્રથમ નરકમાં જવું પડશે. અભય ! આ સખ્તો સાંભળી મને તો હાં જ શરદી આવી ગયો. શું ...હું...નરકમાં...જઈશ...?

અભય :-પિતાજી ! ખેદ ના કરો હૃદયને દુઃખી ન કરો. પ્રયત્નથી મનુષ્ય સર્વે કાર્ય સિધ્ધ કરે છે. પ્રાર્થનાથી જ સ્વર્ગ-મોક્ષ સિધ્ધ થાય છે. બીમારીને જેમ ઔષધથી દૂર કરાય સદાચ છે તેમ વિપત્તિને પણ પ્રયત્નથી દૂર કરાય છે ગજરાવના. આપણે તેનો પણ ઉપાય કરીશું.

શ્રેણિક :- ઉપાય તો જરૂર છે. અને કરશું પણ ખરા. પણ ભગવાનના શબ્દો કદી નિષ્ફળ જતા નથી. તેઓથી દરેક ભાવેને જોઈને જ જોતો છે. મેં ઉપાય પૂછ્યો. અને ભગવાને કહ્યું ! જો શ્રેણિક, એક નદિ પણ ચાર નિમિત્ત બતાઈ' છું. તેમાંથી એક પણ નિમિત્ત સાધશે તો નરકમાં નદિ જવું પડે.

અભય :- (ઉત્સુકતાથી) બતાવો, શું છે ઉપાય ? હમણાં જ સાધી નાખીએ અને નરકને દૂર કરી નાખીએ.

શ્રેણિક :- ૧ ભો ઉપાય-દાનથી સર્વ પ્રકારના દારિદ્ર્યો નાશ થાય છે. પણ અધોગતિગામી દાન કરી શકતા નથી. આવા જ પ્રકારની આપણા અંતેરમાં એક કપીલા નામની દાસી છે. તે જો ભાવથી દાન આપે તો મારી નરક ગતિ છૂટી જાય.

અભય :- આ તો ઘણું જ સહેલું છે. આજે જ આપણો ભંડાર ખુલ્લો મુકી દઈ' છું. અને તે પણ તેના જ હાથથી દાન આપાઉં.

શ્રેણિક :- ૨ જો ઉપાય. હિંસાનો ત્યાગ જ આત્માને ઉન્નત બનાવે છે. પણ જેને નીચે જ જવું છે તે હિંસાનો ત્યાગ કરી શકતા નથી. આપણા નગરમાં રહેલ કાલસૂર્ય કસાઈ હમે'શા ૫૦૦ પાડનો વધ કરે છે. તે એક જ દિવસ હિંસા બંધ કરે તો મારે નરકમાં જવું પડે.

અભય :- પિતાજી ! આ તો હુકમથી જ સાધ્ય થાય તેવું છે. આમાં વિલંબ કરવા જેવું જ નથી.

શ્રેણિક :- ત્રીજો ઉપાય સહેલો જ છે. અને તે મારા જ હાથની વાત છે. અશુભકર્મને કાપનાર તપશ્ચર્યા છે. જો મારાથી ઉપવાસ, આયંબીલ, એકાસણું, પોરસી કે નવકારસી જેવું એક પણ તપ થાય તો નરકમાં ન જવું પડે. પણ દિલગીર કે બચુવા છતાં તે મારાથી ખતી નજ શકયું. અધોગતિ જેને માટે સર્ગદ્રી છે તેનાથી

તપ થાય જ કયાથી ?

અભય :- પિતાજી ! ચાચો ઉપાય પણ ચાચો સાથે કદી નાખાને ?

શ્રેણિક :- ચાચો ઉપાય એક જ શુદ્ધ સામાયિક આત્માને વિશુદ્ધ બનાવી મોક્ષના દાર ખોલી નાખે છે આપણા નગરમાં એક કોટવાધિપતિ રોક રહે છે શીર્ગત હોવા છતાં સપતિને ગર્વ નથી. બહુ જ સાદુ ઝગન યુગ્મરે છે અને ધર્મક્રિયા ઉત્કૃષ્ટ રસથી કરે છે તેની જો એક સામાયિક મળે તો આપણુ કામ સિદ્ધ થાય ને નરકનો ફેરો છુટી જાય

અભય :- પિતાજી ! આપ શાનિ અનુભવો. હું ઉમથાં જ આપનું કાર્ય સિદ્ધ કરી આવું છે

: જાય છે :

જતાં ગરનામાં સ્વપ્ન : અરેરે ! માનવીઓ પાપના ફળ જાણે છે, ધુજા ઉઠે છે આવા જય કર દુઃખો પાપના જ પરિણામ છે એમ જાણે છે. જતા નિખૂર બનીને પાપ કરવામાં રકત થાય છે પાપથી મેળવેલું ધન કે પરિવાર તેવું દુઃખથી સ્થાય કરવાને સમર્થ નથી અનુભવે તેને સમજાય છે અને સમજ્યા પછી જે વિચારો આવે છે તેવા વિચારો પ્રથમથી જ શુદ્ધ હોય તો, કોણ દુઃખ ભોગવવા નરક-નિમોદમા જાય ? : જાય છે :

પ્રવેશ બીજો

: રાગ શ્રેણિક બેઠેલ છે. અભયકુમારની રાહ જુએ છે એટલામાં અભયકુમાર આવી પહોંચે છે. વદન કરે છે..... જવાબમાં દીર્ઘાશ્વસન :

અભય :- પિતાજી ! પ્રથમ કાર્ય સરલ ધાયુ' હતું, છતાં ઘણું જ દુષ્કર નિવડ્યું. કપીલા દાગી જલારના પેશામાંથી પણ દાન દેવાને તૈયાર ન જ થઈ. તે બોલી મારા હાથ તુટી જાય તો પણ દાન ન જ આપું સત્તાથી કામ લીધું તો બોલી કે-મારી નાખો ભણે, મરી જવા.

તૈયાર રહીશ, પણ આ હાથે દાન દેવાનું તો નહિ જ બને. હવે તેને પરવશ બનાવી એ હાથ પર એ ચાટવા બાંધી ધનમાલ આપવા હામ્યા, તો તે બેઠી ઉઠી-આરા હાથ નહિ પણ શ્રેણિક રાગના ચાટવા જ દાન આપે છે. પિતાજી ! કોરબનો વરસાદ વરસાવ્યો છતાં તે દાન દેવાને તૈયાર ન જ થઈ.

શ્રેણિક:-શું માનવીઓ ચાટવા નિષ્કુર હોય છે ? બીજાની સંપત્તિ વડે પણ કોઈને મુખી કરાવું હોય તો પણ નકાર કરે છે. હા, હા, સમજ્યો. શું શું પણ એક વખત નિષ્કુર ન હતો ? આજે સામે નરકના પરમાધામીઓને જોઈને અને ઝઢાપણ આપ્યું છે ને ?

અભય:-કસાઈની તો શી વાત કરે ! હુકમ આપ્યો કે એક દિવસ તારે પાણનો વધ ન કરવો. છતાં તે ન જ માન્યો. તેને માંગે તેટલા પૈસા આપવા માંડ્યા. છતાં ન માન્યો. હવે કઠોર બની આપ્યો. દિવસ હાથે ખસતકે કુવામાં દીંગાદી રાખ્યો, તો ત્યાં પણ માટીના પાકા બનાવી વધ તો કર્યો જ રહ્યો.

શ્રેણિક:-કુમાર ! શાશ્વ ન કરો. અંદર રહેલું પાપ માનવીને સાચા રસ્તે જતાં રોકે છે. હાંડને શેરડીનો રસ કઢ્યો જ હાગે છે. કેમ કે અંદર તાળલામાં લીંબાનો રસ ચોટેલો છે. તેવી જ રીતે માનવીમાં ત્યારે મિથ્યાત્વનો રસ ભરેલો હોય ત્યારે સારા કાર્યો તેને ગમતા જ નથી. ખેર, એ બંને આત્મા તો પાપના ઉદ્ધવાળા હતા. તેમની વાત જવાહો. હજુ એક મહાપુરુષવાનનો મોગ બાકી છે. તે તો મહા દયાળુ છે. પરાપકારી છે. એટલે જરૂર એક સામાયિક આપશે.

અભય:-હા પિતાજી, જરાખર છે. પણ આપણે તો જાતે તેમને ત્યાં જવું જોઈએ.

શ્રેણિક:-ચત્ત છે. કુમાર. આપણે બીજા માગવાની છે. તો જવું જોઈએ, પણ જો તો ખરો ! એક રાગ કે જે અનેક વૈભવનો માલીક છે તે આજે પગ પેદર એક ગૃહસ્થને ત્યાં ગય છે. આ શું

ધર્મનું ઝોણું મહત્ત્વ છે ? રાજ્ય સપતિ નગરમાં લઈ જાય છે, તેને નરકમાંથી બહાર લાવવા કેવળ એક જ સામાયિક જસ છે કેટલી સુંદર સમજણ લગવાન મહાવીર દેવે આપી છે ! આપણા કમભાગ્ય છે કે અત્યાર સુધી આ સમજણ આપણને મળી જ નથી કે હૃદયમાં ઉતરી જ નથી.

અભયઃ-સમજણ મળવા હતા નહિ લેવા વાળા યજ્ઞ છે. તેમના કેવા ભાગ્ય મળ્યા ?

ક્રેણિકઃ-આલો કુમાર, આપણે આપણું કામ કરવાનું છે. બંને જાય છે. આવકલ સામાયિક પારીને ઉભા થતા હોય છે. એટલામાં બંને પહોંચે છે આદર સત્કાર કરે છે.

આવકલઃ-પધારો પધારો રાજ્યન ! અમ મરીજતી હુ પડી પાવન કરી આ આસન પર બીરાજે. મને સમાચાર મોકલ્યા હોત તો હું આપની સેવામાં હાજર થઈ જત. આપની સી સેવા કરું ! ફરમાવો.

અભયઃ આવકવર્ધ ! તમે અમારા રાજ્યના બુદ્ધિ રૂપ છો. લગવાન મહાવીરના શ્રીમુખે તમારી સામાયિકની પ્રશંસા થાય છે. અમારા રાજ્યમાં આવા ધર્મવાર છે એ અમારા માટે ગૌરવ લેવા જેવું છે

ક્રેણિકઃ-અગ્નિનંદન, આવકલ, અગ્નિનંદન. આજે મગધરેશને રાજ્યનમારી પાસે શિક્ષા માગવા આવ્યો છે. : હાથ લંબાવે છે:

આવકલઃ-રાજ્ય, આતુ ન જોડો તમે તો મહાવીર દેવના પરમભક્ત છો. જુઓને લગવાનની વાણીમાં તમને કેટલો વિશ્વાસ છે ! આજ મારું શુદ્ધ અને જીવન આગે ઉજળવળ કયું ! એક તો રાજ્ય વળી લગવાનના પરમભક્ત મારે ત્યા હોય જ ક્યાળી ? ફરમાવો, ફરમાવો, મેં વડને સી આજા છે ?

ક્રેણિકઃ-પૂર્વાવસ્થામાં અજ્ઞાનને વશ થઈ ને કમો બાંધ્યાં છે.

તેના ફળ નરકમાં ઘસડી જાય છે. બગવાન મહાવીર દેવે ફરમાવ્યું છે કે પુણ્યવંતા આવકની એક જ સામાયિક લાવે, તો નરક-ગતિ ટળી જાય. જેથી એ આવક શિરોમણી! કેવળ એક જ સામાયિક આપો અને મારા નરક બંધન કાપો.

આવકેશ :-હું તો આપવા તૈયાર છું. પણ આ કેવી રીતે બને ?

અભય :-એ મર્મવીર ! બની શકે તેમ છે. બગવાને કિંમત આપીને લેવાની કાંઈ છે. તેની કિંમતનું માપ કાઢવા કાંટા અને પલ્લાં લાવવા પડશે. ચાસન દેવો આ કાંડામાં વરતુના માપ ઠીક કરશે.

સજામાં કાંટા લાવવામાં આવે છે. એક બાજુ આવકેશ પોતાની સામાયિકનું ફળ મુકે છે. બીજા પાસે પલ્લામાં એક પછી એક મુવણું, મણી, હીરા, રત્ન વગેરે મુકવામાં આવે છે, છતાં પલ્લું કિંમત મુકતું નથી. ત્યારે અધીર બનેલ રાજા શ્રેણિક પોતાનું મગધ દેશનું રાજ પલ્લામાં મુકી દે છે, છતાં પલ્લું કિંમત મુકતું નથી. તે જોઈ-

શ્રેણિક :-ધન્ય છે, ધન્ય છે. એ મર્મના રાજા ધન્ય છે. અરેબર ! મારું આખું રાજ્ય પણ તમારી એક સામાયિકની બરાબરી કરી શકતું નથી. ત્યારે આગે રાજા કોણ ? કપડા પહેરવાને સિંહાસન પર બેસવાને બસે હું રાજા ગણાતો હોઉં, પણ સાચા રાજા તો તમે જ છો. ઉભા રહો. મર્મજન્યુ, ઉભા રહો. તમારા ચરણની જરા રજ લેવા દો. નીચે નખી ચરણ રજ લે છે. આપ જેવા મર્મવીરથી જ મારી નજરી પુરવવતી છે. મારો આત્મા પણ આજે પાવન થાય છે. જે આત્માઓ પોતાની દરેક જાતની મળેલી શક્તિનો આત્મલિપ્તતા માર્ગે ઉપયોગ કરે છે, તે ધન્યવાદને પાત્ર છે. અને આપ તો ઘણા ઘણા ધન્યવાદને પાત્ર છો.

આવકુછ :-રાજન્ આપ તો મને ઘણાં જ સરમાની રહ્યા છે। ક્યા હું કેવળ છ પૈસામા આછવીકા ચલાવનાર ગૃહસ્થ અને ક્યા આપ આખા મગધ દેશના રાજા ! આવો, મારુ સ્વાગત તો ગ્રીકારો મેવા કુદ વર્ગેથી સ્વાગત કરે છે તે બધા સાથે મળી વાપરે છે આવકુછ મદાર મુધી પદોચાડ્યા ગય છે પધારમે રાજન્ ! પધારમે

(રમ્મે જતા)

શ્રેણિક :-કુમાર, જુઓ ધર્મનો પ્રભાવ. આખા રાજ્યની સાદખમી એક સામાયિકમા રૂલ મધ મધ છતા સામાયિકનો પ્રભાવ વધ્યો.

અભય :-સાથે સાથે મોદ રાજ પર કેટલેક વિગત કહેઈ છે। મણી ન રોકાય નેટલી સ પત્તિ હોવા છતા છ પૈસામાં જ આછ-વિકા ચલાવે છે ભગવાનની વાણી ખરેખર એણે જ પચાવી છે ને ! આવો, આપણે સાથે સાથે ભગવાન મદારીરતા દર્શન કરના જઈશું. (ગય છે)

પ્રવેશ બીજો સમાપ્ત.

પ્રવેશ ૩ બે : રાજગૃહિની બુબર

મોતીચંદ :-ઓ મોહનશૈક ! આ સાંભલ્યું ? કાલે શ્રેણિક રાજ અને અભય કુમાર પમે આવતા પૈસા પુરણીયાને ત્યા ગયા હતા.

મોહનશૈક :-હા હા સાંભલ્યું, હું એ જ કહેવાનો હતો. વાણીયા ભાર્ગમાં આવી દટના સત્રીય કરતાં પશુ ઉત્તમ કપાથી આવી ! જિન ધર્મનું મદારમ્ય એણે તો વધારી દીધું.

મગનશૈક :-આ લોકો કહેના હતા કે “દેવ ગયા દારકે અને પીર ગયા મછે” છ તો નહન ખોટું જ ને ! કહે છે કે દેવતા માપવાના કાટા હિપર આવીને ઉભા રહ્યા હતા.

પાનાચંદ :-આ ભગવાન તો જોર જોરથી કહી રહ્યા છે કે જોના હૃદયમાં ધર્મ વાસ કર્યો હશે, તેને રાગ, રાણા ને દેવો પણ વંદન કરશે.

મોતીચંદ :-આટલું પ્રત્યક્ષ જોયા પછી કોણ એવો મૂખ હોય કે ધર્મથી વિમુખ રહે!

મોહનશૈલ :-આ તો વાત જ છે ને? સીલ આરવા વગેરે ધર્મની પ્રમા નહિ જાણવાથી કુબે છે. અને આપણે ઉગ્રતાં કપડાં-વાળા બીલ જાણવા છતાં કુબીએ છીએ. કહેવાય તો છે કે વાણીયા ચતુર હોય છે અને વાતેય સાચી છે. પણ ચતુર કામડો વિષ્ટા ઉપર જ ખેસે છે ને? તેમ આપણે પણ આ ધર્મ છોડી નમુણી-નાશ-વંત એવી લક્ષ્મીમાંજ રાચીએ છીએ. ખરેખર મજામાં આઠ પાંચ શેરીની જ ભુલ છે.

મગનશૈલ :-આ પુણીયા શેઠે તો લલ બલા મુનિઓ ન આપે એવો ઉપદેશ આપ્યો. આત્મ નજરે નિહાળ્યા પછી કોણ ધર્મમાં હતા નહિ અનુભવે!

પાનાચંદ :-પુણ્યના હિલ વિના ધર્મ રચતો જ નથી. જોમકે ચંદ્ર જંગલને આતંદ આપે પણ ચોરને તો તે મમતો જ નથી.

મોતીચંદ :-પણ ભગવાન કુંદુભિની માફક મઠ ગઠને કહે છે કે મુખ જોઈતું હોય તો ધર્મ કરો. સાંભળીએ છીએ. પણ હૃદય જરાય કુલ્ જ પડતું નથી. આમ કેમ?

મોહનશૈલ :-ભાર્ગ તેલ ચોપડવાથી દરેક ચામડાં કુણાં થઈ જાય છે. પણ હિંદના ચામડાના ખનેલા કુડવામાં તેલ કે શી ગમે તેટલું ભરી રાખે છતાંય શું તે કુલ્ પડે છે? એ તો એવું ને એવું જ રહે છે, એમ મિથ્યાત્વમાં જ્યાં મુંધી આત્મા રમી રહેલ છે, ત્યાં મુંધી ભગવાનની વાણી ગમે તેટલી ભરો પણ આત્મા કુણો પડતો જ નથી.

પાનાચંદ :—આમ્મો, પુણીઆ આવકે તો આખ્યાન કરી ખરેખર વાણિયાની કોમને તારી દીધી સાન સાન ગરણે ગળીને પાણી પીવાવાળા વાણીઆમા આટલી મહત્ત્વના આપણો આત્મા એમના પ્રાપ્તે જુકી જાય છે

મગનશેઠ :—આપણે, તો તેમની ચરણરજ ખગખર પણ નથી. છતાં આસોને તેમને બોલાવી બહુમાન કરીએ. સન્માન સમારંભ થોડું તેઓનું સન્માન કરીએ. જેથી જીનધર્મનું મહત્ત્વ જ્ઞાતા બાકી રહે. મગનશેઠ તેમની ગાડીમાં તેડી સાથે તો ડીક : એટલામા પુણ્યવંતા શેઠ આવી ચડે છે દરેક શેડીપામો એક સાથે ઉભા થઈ સામે જાય છે

પધારો ! પધારો ! શેઠ અમારા આવક સમાજના બૂવણુ રૂપ શેઠજી પધારો, વંદન હો, આપને, અમારા વંદન હો આદર્શ આવક રત્ન, તમને અમારા પ્રેમ પૂર્ણ વંદન હો

પુણીઆ શેઠ :—વંદન હો આપને મારા વંદન. બંધુઓ, હું આટલા તમારા સત્કારને થોડા નથી. આ બધો જ પ્રતાપ ભગવાન મહાવીર દેવની વાણીનો છે. મને તેના પર દૃઢ શ્રદ્ધા છે. આખા મિંચાના દરેક વૈભવ અહીં જ છોડી દેવાના છે તો ખુશ્કી આંખે છોખાં નીખવું વધારે સારું છે. જરૂરી છે. બંધુઓ ! આપને સર્વને મારી એક જ વિનંતી છે કે સાચા આવક બનો જ્યાં મુઠ્ઠી સર્વથા ધરનો ન્યામ ન થાય ત્યાં મુઠ્ઠી દરેકજ એકેક સામાયિક અવલ્ય કરવી આ ખરેખર પરલોકનું ભાતું સાથે હશે તો મુખી થશે

સર્વભાઈઓ સામાયિક હર્મેશા કરવાની પુણીયા આવક પામે પ્રતિજ્ઞા કરે છે

ભગવાન મહાવીર સ્વામીની જય બોલાવી નવેનું મીન શરૂ કરે છે

રાગ માહ

કરો સામાયિક ભાઈ, શીવસુખદાઈ, કરવા ભવોદધિ પાર..

સમતારસની આવક જેમાં, ચિંતા નહીં લવલેણ,

હારી મરકરી દૂર કરીને, દૂર કરીને કલેણ... કરો.

સામાયિકનું આભરણુ સાચું, આવકનું કહેવાય,

નિત્યપ્રત્યે ભાવથી કરતાં, આત્મા નિર્માણ થાય... કરો.

કદપતરુ કામચેનું આદિ, કદપના માત્ર નામ,

ધમ્મિજીત સુખની પ્રાપ્તિ કાળે, સામાયિક સુખધામ... કરો.

પુણીઓ વેચીને જીવન ગુજારે, પણ સામાયિક રૂઢી પેર,

વીરપ્રભુની પ્રેરણાથી, એણીક આવે ઘેર... કરો.

ગુરુ "વિનય"માં પ્રેમ ધરીને, દૂર કરી મોહરાજ,

"અંપકમુનિ" સૌમ્યતાથી, મળશે મુક્તિને! સાજ.. કરો.

(૪) જૈનશાળા વિષે સંવાદ

લે. પં. શ્રી અંપકસાલજી મહારાજ

સુધાકર : જયજિનેન્દ્ર રશ્મિકાંત, જયજિનેન્દ્ર આવો ભાઈ
આનંદમાં તો ખરાને ?

રશ્મિકાંત :—ગુરુભોનિગ મીસ્ટર સુધાકર. શું તમે હજુ
આવા ને આવા જ રહ્યા ? જમાનો ક્યાં પહોંચ્યો અને તમે હજુ
જયજિનેન્દ્રમાં જ પડી રહ્યા છો ? પણ આ હાથમાં શું છે ? અને
અત્યારમાં કઈ તરફ જઈ રહ્યા છો ?

સુધાકર :—આઈ રશ્મિ ! શું જયજિનેન્દ્ર ગોલવામાં પણ
પાપ લાગે છે ? એટલી હદ સુધી તમે સુધરી ગયા ! જમ્નાના ને તમે
અર્ધદંઢ અબ્યાસીઓએ ધર્મ અને સમાજને હીન બનાવી નાખ્યો !

રશ્મિ :—ગી સંવાકર, હવે ધર્મની વાતો જ જવાતો. હવે તો વિજ્ઞાનનો જમાનો આવ્યો. ધર્મની વાતો જુના જમાનામાં કીક હશે પણ હવે તો સમયની સાથે આપણે પલટાતું જોઈએ. હવે તો અહીં જ સ્વર્ગ અને અહીં જ નરક ઉપરના સ્વર્ગ કે નરકની વાતો સાલજવા કોઈનો અવકાશ નથી.

સુધાકર :—આઈ રશ્મિ, આ બધો સરકાર વિનાની કેળવણીનો જ મનાય છે. વિજ્ઞાની બાઈ, કહો તો ખરા કે એ વિજ્ઞાનીઓ શા મરે છે ? વિજ્ઞાન હોવા છતાં કોઈ દુઃખી શા માટે ?

રશ્મિ :—એ તો આજામુને દુઃખ જ હોય છે. અને પ્રયત્નવાળો સુખ માખ કરી લે છે. તેમાં મર્મ કરવાથી સુખ મળે છે. એવું કયાઈ દેખાતું નથી સામાયિક કરે અને રૂપીએ ઉપરથી ખરે તો માની શકાય કે ધર્મ કરવાથી મન મધ્યું. બાકી તો બોળી જનનાને ડગવાની જ ક્રિયા છે.

સુધાકર :—આઈ રશ્મિ, તમે આદ્યા નાસ્તિક ધર્મમયા, એ તો આજે જ મને સમજાયું. પણ બાઈ, શું ચોદણી વાવતાની સાથે જ આજો તૈયાર થઈ દેરી ખરવાં ખડે છે ? અનાજ વાવતાની સાથે જ ગામઝરી લાવવા ચોખ અનાજના દમલા ધર્મજલ ?

રશ્મિ :—ના, બાઈ, એમ તો કેમ અને ! તેનો સમય પરિપક્વ થતાં આવે અને દેરી ચાપ છે.

સુધાકર :—કીક ત્યારે એવી જ રીતે ધર્મક્રિયા સમય પરિપક્વ થાયે રૂળ આવે છે પાપી આત્માઓ આજે જે સુખ ભોગવે છે તે પૂર્વના કરેલા ધર્મકાર્યોના જ ફળ છે અને ધર્મઆત્માઓ ઉપર લદાઈ રહેલા દુઃખો તો પૂર્વ જન્મના પાપકર્મના જ ફળો છે. અત્યારથી મની ક્રિયાના ફળો હવે પછી ભોગવવા મળશે.

રશ્મિ :—બોળા બધું જ કોણ જોઈને આનંદું છે કે સ્વર્ગ કે અહીં સુખી તે સ્વર્ગ અને દુઃખી તે નરક. આ સ્વર્ગ અને

નરક, પુન્ય અને પાપ-આ બધી વાતો કોઈએ વહેતી મુકી હોય તેવું લાગે છે. બાકી નજરે તો કોઈ જોઈ શકતું જ નથી.

સુધા :- ખારા મિત્ર ? શું તું જુએ તેટલું જ માન્ય કરે છે ને ? જો એમ છે તો તું પોતે માતાના ગર્ભમાં રહ્યો હતો એ જોઈ શકે છે ? તારા પિતા કોણ હતા તે, તે જોઈ શકે ? બાપના બાપ અને તેના બાપને તે જોયા છે ? નથી જોયા. માટે હતા જ નહિ એમ ને ? આ હુંડીનો લખવાવાળો સામે તો નથી. છતાં પૈસાની લેવડદેવડ થાય છે કે નહિ ? દપાલમાં પત્ર આવ્યો, લખનાર કશો કે નહિ તેની શંકા કરાય છે ખરી ? ના. આમ છતાં બધા જ વ્યવહાર કરવા પડે છે. અને થાય જ છે. તેવી જ રીતે જ્ઞાતી કે જેણે મહાન પરિશ્રમ કરી કર્મને લખ કરી આખા જગતને બાલુવાવાળું કેવળ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે તેઓ જ્ઞાન બળથી જોઈને કંઈ ગયા છે. તે વાત માનવી જ પછો.

રશ્મિ :- હા બાઈ, એટલું તો ખરું છે કે એ જ્ઞાતી આત્માને કંઈ જ સ્વાસ્થ્ય હોતો નથી. તેઓ જ્ઞાન આપવાના બદલામાં આપણી પાસેથી કંઈ જ લેતા નથી. અને લેવાની ઇચ્છા પણ રાખતા નથી. કોઈના ઉપર ક્રોધ તો કરતા જ નથી. દરેક જીવો પર સરખો જ પ્રેમ રાખે છે.

સુધા :- બંધુ ! આટલા માટે જ તો તેમની વાતો માન્ય કરવા મન તલપે છે. જોને આજના વિજ્ઞાનીઓ પુષ્કળ મહેનત કર્યા બાદ આજે વનરપતિમાં જીવ છે અને સંજ્ઞા પણ છે એવું ખોલે છે. તે વાત લગવવાનું મહાવીર દેવે આજથી ૨૫૦૦ વર્ષ પહેલાં ખતાવી હતી. આ રીતે પણ તેમની વાત માન્ય કર્યા વિના ચાલતું જ નથી. વળી મનુષ્ય જન્મ્યા પછી સારા નરસા કર્મ કરે, પણ ગર્ભમાં તો કર્મ કરવાનું નથી છતાં ત્યાં સુખ દુઃખ કેવી રીતે બોગવે છે ? કેટલાંક જીવો ગર્ભમાં મહાદુઃખો બોગવતા હોય છે. કેટલાંક મરી જાય છે.

કેટલાક જ-મ્માં પછી મરી જાય ■ અને કેટલાક જિમાર, લૂતા, આધળા, મુગા-મહેરા જ-મે છે તેનો સો દેતુ દગે, કહો તો ખરા ?
 રશિમ :-હું તો એમ માનુ છું કે જંતુ જનવાનું હતુ તેતુ ખતી ગયુ .

સુધા :- ના ભાઈ, તેતુ અને જ નહિ, દરેક કાર્યો પુરેપુરા વ્યવસ્થિત જ હોય છે. આમાની ગોટલી વાવેલી હોય ત્યા જોરડી થતી જ નથી પણ આખો જ યાવ છે કાગ વાવે તેને કમોદ મળી શકતી નથી. અહીં તામુ સખવાની કે હિસાબ રાખવાની જરૂર જ નથી કદી જૂઠા થવા સખવ જ નથી. એટલે જેવા કાર્યો કરીએ તેવા જ બદલા મળી રહે છે. ભાઈ, તુ શીમત કેમ બ-મો ? અને પેલો મોહનીયો મજુર કેમ બ-મો ? પેલા મણીભાઈ લંગડા બ-યા છતાં લકમાં કેવી રીતે તેમને ત્યા આવી રહી ? આ બધાનો એક જ જવાબ આવે છે કે પૂર્વની કરણી. માટે મિત્ર, આર્થિક ખન. પ્રભુતા વાકયોમા શ્રદ્ધા રાખ. માનવજીવનની સફળતા શ્રદ્ધા ઉપર જ દકી રહી છે. નહિતર હાથ આવેલી બાજી ગુમાવી દર્શા.

રશિમ :- મિત્રા આજે મારી આખ ખુલી ગઈ, પણ તને આવી સુંદર સમજણ ક્યાંથી આવી ?

સુધા :- વહાલા મિત્ર, બાલ્યાવસ્થાથી જ માતાપિતાએ મને જિન શાળામાં મોકલવા માડ્યો હતો. તે વખતે તો મને કંઈ ખાસ રસ ન હતો. કેટલુંક માસ્તર કહે તેમ જોખી નાખતો હતો, પણ પછી તો જેમ મોટો થયો તેમ રસ વધતો ગયો અને એ રસે મને મુનિ મહારાજ નરક વ્યાકર્ષ્યો, વ્યાખ્યાન શ્રવણ કર્યાં, અને શરૂ દેવે અપૂર્વ જ્ઞાન સમજાવ્યું.

રશિમ :- તારું જ્ઞાન હિતમ છે એમ આજ મારે કહેતું બઝી, પણ તું અત્યારમા આમ ક્યાં જતો હતો ?

સુધા :- મિત્ર પ્રાથમિક જ્ઞાન જ્યાંથી મેળવ્યું, તે જિનશાળા

ને ઉત્તેજન આપવાનું મેં માથે લીધું છે. જે બાળકોને બાલ્યકાલમાં ધાર્મિક જ્ઞાન કે સંસ્કાર નથી મળતાં તે દરેક પ્રાયઃ નારિતક થાય છે. બાળકોને પોતાને માટે હિતકારી શું, એવી ખબર નથી હોતી. અને આજના જંગલની માતાપિતાને બાળકોનો કાંઈ પડી હોતી નથી. તેથી બાળકો જ્ઞાન વિહિન બને છે, જ્ઞાન વિનાનું જીવન સંસ્કારી ક્યાંથી બને? અને આજના દેખાતા નાનકડી કળી સર્માં બાળુડાં આવતો કાલનો સમાજ છે. એટલે એ રીતે સમાજ પ્રતિદિન અસંસ્કારી બને છે. હું દરેકના ઘેર જઈ જૈન શાળાના લાભ સમજાવું છું. બાળકોને જૈનશાળામાં મોકલવા વિનવું છું અને પછી બાળકોને પણ સમજાવી-પઠાવી જૈનશાળામાં લઈ જઈ છું. મેં મેળવેલું જ્ઞાન એ બાળકોમાં ધીરેધીરે જમાવવાનો પ્રયત્ન કરું છું.

રશ્મિ :- તમે તો ત્યારે જૈનશાળાના શિક્ષક છો એમ કહો ને ?

સુધા :- મિત્ર, જૈન ધર્મનો પાયો જ જૈનશાળા છે. પાયા વિનાના ઘર ટકી શકતા નથી. અરુર જેના પાયા હુચમચી ગયા તે ઘર થોડા દિવસના જ મહેમાન માનવાના રહ્યા. આવી જ રીતે કેટલાક ગામોમાં જૈનશાળા જ હોતી નથી. અને કેટલાક ગામોમાં હોય છે, તો રમસીયા ગામની માફક અથવા તો નરસિંહ મેતાની વેલ્લડીની જેમ ચાલે છે. અને તેથી જ જૈનધર્મનું જે પ્રધાન સ્થાન હતું, તે આજે બહુ દૂર જતું રહ્યું છે. એક વખત જૈનધર્મ રાજ-ધર્મ મનાતો હતો. તે ધર્મને આજે કહેવાતા જૈનો પણ ઓળખી શકતા નથી.

રશ્મિ :- આમ થવાનું કારણ શું ?

સુધા :- જૈનશાળાનો અભાવ.

રશ્મિ :- તો શું જૈનશાળામાં એવા બહુ ખરચા આવે છે ? અથવા આપણા સમાજમાં કોઈ શ્રીમંત જ નથી ?

સુધા :- ના સાર્થ, તેમ નથી. શ્રીમંતોયે વણ્યા છે. અને પૈસા

વપગય છે પણ ઘણા જુઓને, આ એક જ ઘરમાં બે પાંચ રૂપિયા તો આ પાણીના જ યત્ના હશે એક જ માણસ એકાદ રૂપિયાની, ખીડી ખાળી નાખતો હશે પનમ અને દોરાની પાછળ પાંચ સો. સુધી ખરચાય છે દીવાળીના ફટકડામાં હોકરાં લાડે દાઢી નય, પણ ઘરડીક પાંચથી માઢી મો જસોના દારૂખાના લાવવા જ નેહએ. અરે લગ્ન વખતે તો મીઠું જે-વું નેહએ જ, એક જ કસાકના બે હગ્ગર રૂપિયા એક જ લગ્નની પાછળ જન્મે લાખ સુધીના ઘડાકા સામગ્રી છે. પણ તે જ મા ગાપોને નેનશાળા માટે કહેવામાં આવે તો આગળીના વેંટા મળુવા લાગે છે, કે માયું ખંજવાળવા લાગે છે વાક વાક કહેવડાવવામાં લાખ ખરચી શકે છે, અને સંસ્કાર આપવા પાંચ ખરચવા પડે તો વિચાર થઈ જાય છે. આ કળીયુગની લક્ષ્મી તે શું કરે, કાંઈ સમજતું નથી.

રશ્મિ - મિત્ર, લક્ષ્મીને દોષ દેવાની જરૂર નથી. આપણા વિચારો ખદલાયા એટલે આપણને માન-સન્માનની ઇચ્છાઓ થવા લાગી આપણે ક્રમશઃ ગાળકોને સંસ્કાર આપવાનું બુદ્ધી કીર્તિના મોઢે કેવળ પાંચગાં જ રકમો નાખીએ છીએ અથવા તો ધુમાડ કરીએ છીએ એક શહેરમાં એક મુનિના આતુમાંસમાં મહેમાનોને નારના-પાણીના ખર્ચાને કેવળ ૬૦ હગ્ગરનો આકડો જપામાં આવ્યો. ન્યારે નેનશાળા, પચારના સક્રિય દિલથી માસ્તર વિનાની કે કેવલ વિદ્યાર્થીઓના માલની હતી.

મુધા :- મિત્ર, તારી વાન વદન ખરી છે નેનધર્મ પણ આજે આડંબરમય બની ગયો છે. અને એ આડંબરે સાચું લક્ષ્ય ગુમાવી દેવાયું છે. “ઘરના હોકરા ઘંટી ગાટે અને ઝોંસાપછને આટો, નેહએ” બાલુગઓ ગાંઠ વિના દગવળે અને આંગણે બેડ વાળ ગમગતા હોય સમાજ સમજે તો ધણુ સારું.

રશ્મિ - બહાલા મિત્ર સુધાકર, તે અને સુદર તાન આપે.

તે બદલ તારો આભાર, અને સાચો સાચ તેને વર્તનમાં મુકનારી પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, મારા લગ્ન વખતે તારા સાદામયી જ કામ લઇશ અને તે રકમ તમારી જૈનશાળામાં વાપરવા આપીશ લો, આ પાંચ હજારનો એક અને જૈનશાળાનું કાર્ય જોરજોરથી ચલાવો. હું પણ તમારી જૈનશાળામાં અભ્યાસ કરવા આવીશ, જ્ઞાન એ જ આંખો છે મિત્ર, બાળકોના અશુદ્ધતા બનો. જવજિનેન્દ્ર. વળી ફરી મળીશું.

બન્ને મળી ઝીત ગાય છે.

આવજો આવજો આવજો રે.

જૈનશાળાએ લખુવા આવજો.

જ્ઞાન છે સાચું જીવન તમારું, વિવેક રહે પ્રમદાવજો રે, જૈન.
સંસ્કાર વિનાતું પશુપક્ષું છે, જૈનત્વ સાચું જમાવજો રે, જૈન.
નીતિ રીતિના માઠો પઢીને, શાસન રહુ દીપાવજો રે, જૈન.
વહીએને પૈસા બહાલા લાગે તો, મહેનત કરીને લાવજો રે, જૈન.
જ્ઞાન દાનના મેધ વરસાવી, કીર્તિ ઉત્તમ અપનાવજો રે, જૈન.
પશુસ્ત્રી ઉત્તમ જીવન બનાવી, અંપકમુનિને લાવજો રે, જૈન.

ભગવાન મહાવીર દેવની જય !

(૫) સમાજોન્નતિ સંવાદ

(લેખક :- પ મુનિશ્રી ચ પકવાણજી મહારાજ)

પાત્રો - શાંતિલાલ, કાન્તિલાલ, નવનીતલાલ.

પ્રાર્થના :- નમીયે મા મહાવીર, જિનમણ, નમીયે શ્રી મહાવીર.

સત્ય કરજુ હો વિમનદરજુ હો, મંગળી કરજુ સંધીર,
શાસન નાયક શિવચુખ્તાયક, તાયકચુખ્તુ મંજીર,
દેવ દાનવ ને માનવ સર્વે, આવી નમાવે શીર,
સ કટ કાપો ગીવ મુખ આપો, આપો ભવજ્જલ તીર,
આપ પિના મનુ કુ બુદ્ધ ભટકપો, ભમીયો ભવજ્જળ તીર.
૩૫ અનુપમ આપ ખીરાગ્ને, કચન વરજુ શરીર,
ભાવ ધરી વંદે મુનિ વિનયમદ, નમો નમો મહાવીર.

શાંતિલાલ :- જા જિનેન્દ્ર બધુ કાન્તિલાલ.

કાન્તિલાલ :- શું મોર્નિંગ મિસ્ટર શાન્તીલાલ, તમે મોટા થયા પણ કાંઈ સુધર્યા જ નહીં. એવા ને એવા જ રહી ગયા.

શા. ભાઈ, કેવી રીતે સુધરવા આપ કહો છો ?

કા. આ જુવોને, તમને હજુ-મોક્ષના પથ આગળ નથી. જુનું અને જુનું પકડી રહ્યા છો. ભાયા કે ભુપામા કાંઈ પરિવર્તન ક્યું નથી આ લગ્ન લગ્ન કરવું ધરતી સાથે ટસડનું ધોળીયું પગમા આવે તો લાખાલસ ચર્ક જવાય, જમીનની માપણી થાય અને ખત્રીસીમાથી બે ચાર હાંન પણ ઝોછા ચર્ક જાય. અને મોક્ષવામાં પણ “જય જિનેન્દ્ર” “જય જિનેન્દ્ર” અરે હવે તો સુધરો, જરા સુધરો.

શા. ખંડુ, છટ્ટેવનું નામ આમ સ્વાભાવિક લેવાય એમાં શું ખોટું છે ? છટ્ટેવનું નામ સ્મરણ સદા આનંદપ્રદ છે. સુવાં, ઉડતાં એસતાં એમ દરેક કામ કરતાં છટ્ટેવનું સ્મરણ તો કલ્યાણકારી છે. શું કેલેજમાં ગયા પછી છટ્ટેવનું નામ પણ અગ્રિય ચર્ચા પામ્યું કે ?

કા. કીક છે, બે એનાથી તમારું કલ્યાણ થઈ જતું હોય તો લીધા જ કરો. પણ આમ કર્યા જઈ રહ્યા છો ? એ તો કહો.

શા. મિત્ર, ઉપાશ્રયે જઈ રહ્યો છું. પ્રતિક્રમણનો સમય થયો છે.

કા. પ્રતિક્રમણનો સમય થયો છે કે દરવાનો ? અરે મિત્ર, તમે તો ધર્મના દ્વિંમલા બની ગયા હાશે છો. પણ આમ આખો જ દિવસ સામાયિક પ્રતિક્રમણ ઉપવાસ પોષધ આદિ કરવાથી 'આવાતું' મળી જશે કે ? હા...હા... : કસ્તીને : તમારે તો કમાવાની માથા-કૂટ કરવી જ નહીં પડે. સામાયિક તમને ભોજન હારી આપશે, પ્રતિક્રમણ રૂપીયા હાવી આપશે. ઉપવાસ દરેક પ્રકારના વૈશવ હાવી આપશે અને પોષા રત્નમુખ અપાવી દેશે. શારીરિક બળબી તો તમને જરૂરત જ હશે છે ? આવી પાગલતા છોડો અને ચાલો ટેનીસ ખેલવા, મિત્રો મળ્યા છે અને હું ત્યાં જઈ રહ્યો છું. આનંદ બનુ-બની છવનને સારો કે કરો.

શા. અરે કા-લીલાલ ! કેલેજમાં ગયા પછી તમારું જીવન આટલું પલટાઈ ગયું તે તો મને આજેજ સમજ પડે છે. શું તમારા માપદાતાના ધર્મને સર્વથા સુધી ગયા ? અરે એથીએ આગળ વધીને ધર્મની મસ્કરી ઉઘાડી રહ્યા છો !

કા. અરે મિત્ર ! ધર્મ ધર્મ કરીને બધાને નિર્જીવ બનાવી નાખ્યા. ખટારા આદિ કંદમાં ટેનીસ રહેલું છે ત્યારે તમે કહો છો કે ખટારા ખવાય જ નહીં. લંચણું નુંગળી આદિ સર્વ મિથાસીને દુર કરવા વળ્યા છે ત્યારે તમે કહો છો કે તેને અકાપ પણ નહીં, પછી પ્રગત શક્તિ-સંપન્ન હશેથી બને ! આ દેશને પરદેશીન બનાવવાનું કારણ

મને તો તમે ધર્મદોષી જ લાગે છે

શા. કાન્તીલાલ ! તમે તો મદુ જ બોલી નાખ્યું મું એક ઉચ્ચનમ આપક પુત્રતા મુખમાં આવે સજ્જો ? પ્રભો ! પ્રભો ! આજે આ હુ શુ સાંભળું છું !

કા. હુ રીક જ કહું છું. ફરવાનો-જેઘવાનો સમય થાય ત્યારે તમે કહો કે ચાલો ઉપાશ્રયમાં પુરાવ ત્યાં અજવાળાનું એક પશુ સાધન નહોત, ચાલતા ચાલતા કોઈનું માથું ફટે તો બંને ફટે પશુ બની તો હોય જ નહીં ત્યાં બધા મળીને એસો અને એકનો એક પાક હંમેશા બોલી આવે, પ્રાત કાળનો અમુક સમય, તે તો તમે કાઢે સામાયિકમા, માળા ફેરવવામાં કે સાધુઓના મગસ સામળવામાં. મને તો હવે આમાનુ કાંઈ જ રસ નથી

શા. બસ કરો, મિત્ર બસ કરો તમારી મુદ્દિનું બીજામ થઈ ચુક્યું તેમ જ મેળવેલી કેળવણીનું પ્રદર્શન થઈ ગયું હવે મન વધારે સંજોગવા કાંઈ હજીજ નથી. જે ધર્મ સર્વ પ્રકારનાં મુખ આપવા વાળો છે તેની આવી રીતે નિંદા ! અને આવી રીતે નિંદા કરીને ક્યા જવાનું ધાયું છે ! સામાયિક પ્રતિક્રમણ આદિમા શેા સાબ રહેશે છે તે તમારા જેવા નારિતકોને કપાંથી બપર હોય ! કેવળ રૂપીયા જ નહીં પશુ આજે કાર્ક મળ્યું છે, મળે છે, અને મળશે તે સર્વ ધર્મનું જ ફળ છે ધર્મ નિર્મળ બતાવે છે તેમ બોલવું તે પશુ અવિચારીપણું છે. બળવાન બનવું તે માત્ર બોરાક પર જ આધાર રાખવું નથી અને એ એમ જ હોત તો કોઈ રાગ, મદારાગ કે શ્રીમંતો અસક્ત બનત જ નહિ. એક દુકકો રાહનો અને મરગું ખાવાનાગ્રમાં જે સક્તિ હોય છે તે તમારા જેવા બટાટા ખાઈ ટેનીસ જેઘવાવાળામાં સાગ્યેજ હશે. સારીરિક સ્વાસ્થ્યનો આધાર માનસિક વિચારો પર વધારે રહે છે, એ બુલવું ન જોઈએ લસણ, ફેંમણી વગેરે અબસ પદાર્થોના મેવનથી શુદ્ધિ તામસી અને મન

ચિકારી બની જાય છે. જેથી મનુષ્યો ઘણીવાર અદૃત્ય કરી બેસે છે, જેના પરિણામે જીવનભર નીચું જોવું પડે છે. જીવન અપયશમય બન્યા પછી ગમે તેટલી શક્તિ શરીરમાં હોય તો સા કામની છે ?

કા-મિત્ર, એ તો તમારું કહેવું બોલકુલ કીક છે. વસારથી જીવન તે જ સાચું જીવન છે. પોતાની કીર્તિને કલંકિત ન બનવા દેવા દેહશ્યામ મહા પુરુષોએ પ્રાણ છોડ્યા છે.

શા.-ધર્મ જ એક એવી વસ્તુ છે કે જે આપણને કર્તવ્ય કર્તવ્યનું જ્ઞાન કરાવે છે. તેના વિના સંસાર ચાલી શકતો નથી તમારા જેવા નારિતકોને પણ ધર્મનું પાલન તો કરવું જ પડે છે. જુઓ કદાચ બધા જ આત્માઓ હિંસામાં પ્રવર્તે તો સંસાર ઘડીભર પણ ચાલે ખરો ? જ્યાં એકબીજાને મારવાની જ વાત હોય ત્યાં સહીસહામતી કેમ રહે ? જુઓ સિંહણ જેવું કૂદે પ્રાણી પણ પોતાના બાલક પ્રત્યે પ્રીતિ જ દાખવે છે, અને તે છે માતૃધર્મઃ સત્ય બોલવું જ બંધ કરો તો એક દીવસ પણ નીકળવો મુશ્કેલ પડશે. જુખ લાગી છે, ઘરે જાય, માતા પૂછે-જુખ લાગી છે ? તમે જુકું બોલવા પ્રતિજ્ઞા કરી હોય, એટલે કહો ના, એટલે માતા ઘાળી નહીં જ પીરસે. તુખ લાગી છે ? પાણી પીવું છે ? તમારે ના જ કહેવો પડે ? ક્યાં મુઠી જુખ્યા રહેશે ? છેવટ સાચું બોલવું જ પડશે ? બધાં જ ચોરી કરવા પ્રેરાય તો વહેવાર કેમ ચાલશે ? સ્વપરનો બેદ છોડી બધાજ મૈથુનમાં પ્રેરાય તો પરિણામ શું આવશે ! જુઓ એક જ વખત ધર્મ વિરુદ્ધ જવામાં દેવાં ફળ મળે છે. રામચંદ્રજી એક મહાપુરુષ હતા. ધર્મ પાલન માટે જ રાજ્ય તજી જંગલના કપરો સ્વીકાર્યા હતાં. એક હરણનું સૌન્દર્ય જોઈ તેને પકડી મંગાવવાની ઇચ્છા, પતિને પ્રેરણા કરવી અને રામચંદ્રજીનું પણ ધર્મ સુધી નિર્દોષ હરણનો પ્રાણ લેવા દોરવું, પરિણામમાં જુઓ, કેટલા દુઃખો સહન કરવા પડ્યાં ! જરા વિચારો. કેટલુંબના સંસ્કારો સુધી જે આવ્યા હિંમતો નીકળી રહ્યા છે

તે કેવળ કોલેજીયલ જીવનનું પગિણામ છે. પાયાન્ય કેળવણીમાં ધર્મના સરકારો ભાગ્યેજ રહે છે. મુધાસને નામે જીવન નષ્ટ કરી નાખે છે. આ જુઓ તમારું પશુ તેમજ બનવા પામ્યું છે. વિના કારણ અજે કારો (નેકટાર્થ) નાખવો પડ્યો અને બાપા અને વિચારોમાં પશુ કેટલું પરિવર્તન થઈ ગયું !

કા. મિત્ર શાંતિલાલ, તમારી વાત સાચી છે. વિચાર કરવા બેસીએ તો ધર્મની જરૂર જણાય પણ ખરી, પણ દમણા તો હું કેટલાક એવા સંજોગોમાં છું કે આરો જ પહેરવેશ રાખવો પડે છે. અને મિત્રો પણ એવા જ મળ્યા છે કે જેથી ધર્મસ્થાને જતાં કે ધર્મક્રિયા કરતાં શરમ આવે છે કેટલુંક વિચારવા જેવું હોવા છતાં સંજોગોપશાન વિચારી શકતો નથી હમણા અને કુરસદ નથી. બીજી કેઈ વખત મળીશું ત્યારે વાર્તાલાપ કરીશું. : કાંડે રહેલી ઘડીયાળ તરફ જોઈને : અરે, ઘણો સમય થઈ ગયો. મારા મિત્રો શકુ જોઈ ગયા હશે મારે જવું જ જોઈએ “વેલ, ગુડબાય”

: કાન્તીલાલ જાય છે અને શાન્તીલાલ ગાય છે.

જિનહેવ મારા કંદો શું થશે,

શાસન આપનું સિંધર કેવ થશે !

ધુવકોમાં નથી ધર્મનું જાન,

વડીભોને છે ફક્ત પૈમાનું કામ.

કોલેજમાં વાંચને બાળકો આજ,

મુખાવે છે શ્રદ્ધા ને બને છે બેદાશ.

બાલ્ય વયમાં રૂઢ પોષણ વેત મળે,

તો તો પંચી શાસન ઉજાગવળ અને

કરીને કૃપા ગમ ઉપ આજ,

શિલખનો દેવે ઉત્તમ સાજ.

ગરજ કરે મુનિ સંપદ એટ,

નિનનિન વધજો પ્રભુ ચિવે.

. નવનીત આવે છે :

નવ—હેમ મિત્ર, આજ તા વિચારમાં પડી ગયા છે ?

શા. વિચાર તો બીજો કોઈ જ નહીં. આપણા સમાજનો જ વિચાર આવી રહ્યો છે.

આ રતીલાલ શૈક્ષણિક ઉચ્ચકોટીનું આગકતું ઘર ગણાય, તેનો જ પુત્ર કાન્તીલાલ કેળવણીને ખાતે આમ નાસ્તિક અને તો ધર્મ ક્યાં રહેશે ?

નવ—ખંડુ, તેના પિતા તો ધર્મમાં ખુબજ શ્રદ્ધાવાળા છે. કાન્તિની મતિ કોલેજમાં ગયા પછી પશ્ચાર્થ મંડળ છે, કેવળ કાન્તિની નહિં, પણ અનેક યુવકોની મતિ આમ કોલેજમાં ગયા પછી પશ્ચાર્થ ગમ્ય છે, માટે ઇંગ્લેન્ડ કેળવણી જ બંધ કરી દેવી જોઈએ.

શા—ના ભાઈ, તે તો ઠીક નથી. આજ અવકાશમાં ઇંગ્લેન્ડ આપણું કામ પધારે પડે છે.

નવ—તો લાખા આપો અને ધર્મહીણ કરો.

શા—એટલા માટે તો વિચાર કરું છું. તારા પણ મને અને સંસ્કાર પણ મને તોજ સમાજ ઉન્નત અને. હા એક વિચાર સુત્રી આવે છે.

નવ—ખંડુ કહોતો ખરા ! શી સુક્તિ શોધી કાઢી છે ?

શા—આત્માવસ્થામાં બાળકોને ધાર્મિક સંસ્કારો આપવા જોઈએ. ઉગતા અંકુરને વાળી દેવામાં આવે તો તે વૃક્ષ થમાં પછી પણ તેવો જ વળ રહે છે. તેમ આત્માવસ્થામાં સારા સંસ્કાર ગાંભીર્ય તો પછી જેમ વય વધતી ગય તો સંસ્કાર દૃઢ થતાં ગય છે.

નવ—આ સંસ્કાર આપવા જેન પાઠશાળા ચલાવાય છે. પણ ભાઈ ! તમારા ધર્મની શાળામાં કેટલા બાળકો આવે છે, તે કહી એવું. છે ? વિદ્યાર્થી કહે છે કે અમારે નિશાળનો અભ્યાસ કરવાનો છે. બહુતાં યાદી જમળે તેટલા પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવો પડે છે. કુરસદ મને ત્યારે આવીયે ને ? કોઈ શરમાશરમીથી કે ઈનામની

લાગ્યે આવે છે કેઈ ઘડીમર જેસી ચાલ્યા જાય છે. જેન સાળાના હિસાબ કોઈએ તપાસ્યા છે કે નુ ભણ્યા છે !

શા—એ જ દુઃખ ચાય છે રૂપીયાનો દીસાગ તપાસવા બધાંજ તૈયાર છે એકએક પૈસાનો હિસાબ તપાસાય છે. લાકડા અને પાણીના હિસાબો તપાસાય છે. પરંતુ આ કુમળા બાળકોના જીવન નહીં થઈ રહ્યા છે તેની એક જાણી કરવા પણ કોઈ તૈયાર નથી !

નવ—તો પછી ઉન્નતિની આશા તો છેડી જ દેરી જોઈએ ને ?

શા—નહી એક રહેતો છે, પરંતુ સમાજના અગ્રેસરો જાગે તો બની શકે તેમ છે

નવ—મિત્ર ! અગ્રેસરો પૈસાની આવક દોષ તો તો જામતા જ દોષ છે. ખરચવાની વાત આવે છે ત્યારે જ જરા વિચારમાં પડે છે. આપણે વાણીયા અને પરિજ્ઞાનનો વિચાર ક્યાં વિના પૈસા કેમ ખરચાય !

શા—અને વિચાર પણ કેટલો બધો કરે છે કે જુઓને બાળકો માટે ખાવાપીવામાં, કપડામાં, નમા પરચુરસ બાજતમાં કેટલો બધો ખર્ચ કરે છે ! અરે લગ્ન વખતે તો માનાપીતા ગ્રામ જ બની જાય છે. થેલીઓ છુટી મુકાબ જાય છે, જેન્ડ વાગ તો જોઈએ જ, નાચનારી વિના તો વરધોડો સોજે જ કઈ રીતે ? એક લગ્નમાં ૨૫-૫૦ હજાર થયાં એ શ્રીમંતો માટે બહુ મોટી વાત નથી. પણ તે જ બાળકનું જીવન સુધારવાના સરકારે માટે જુઓ તો રૂ. ૫, ૩૦ કે ૩૫ વિદ્યાર્થીઓમાં એક માસ્ટર અને તેનો પણ પગાર જુવો તો પાંચ કે દસ રૂપાયા ! પછી તો માસ્ટર બાળકોને કેટલા સુધારી શકે, એ સાફ દીવા જેવું છે. હજુ કાર્ય જતું રહ્યું નથી. નેનાઓ જાગે તો હજુ સમય છે. જેનોનો ધર્મ જે એક વખત જગત સિરોમણી કરેવાતો ને પાછો ફરીને તે જ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરે.

નવ—મિત્ર કહો તો ખરા, એવી કઈ સુકિત છે. કે નેનાને જાણવા ઠેકાણો કરીએ ?

શા—અંધુ, ધાર્મિક કેળવણીની જેટલી જરૂર છે એટલીજ જરૂર વ્યવહારની પણ છે. આ જાને જુદે કેકાણે હોવાથી એકને મેળાવાનાં ખીણ પર દોષ થાય છે. પરંતુ જાને કેળવણી જે એકજ કેકાણે મળે તો ઉત્તમ સંસ્કારો આવે અને વ્યવહાર પણ સુધરે. બાળકો દલ અદ્વાજુ અને અને ધર્મ ક્રિયા પ્રત્યે પ્રીતિ જાગે.

નવ—પણ મિત્ર, આમ જાને એક કેકાણે મળે કેવી રીતે ?

શા—સમવસ્તાવાળા દરેક રથએ જૈન ગુરૂજીન મનાવવા જોઈએ એટલે કે બાળકને બાલ્યવયથી ત્યાં દાખલ કરવામાં આવે. ત્યાં તેને વ્યવહારિક કે, ખ, ગ, ઘ, ઘા, ઘા, ધાર્મિકમાં “નમો અરિહંતાયુ”થી શરૂઆત કરવામાં આવે. ગુજરાતી, હિંદી, ઇંગ્લિશ, સંસ્કૃત, પ્રાકૃત વગેરે ભાષાભાષા, ગાદીન ડુંગર ઉચોમ, સંગીતઆદિ બધા અને સકોષ ધાર્મિકજ્ઞાન આપવામાં આવે, ત્યાંથી નીકળેલ શુભક પોતાના પગ પર ઉમેરો રહી શકે. ઠોઈની કૃપાદષ્ટિ સામે તાક લગાવીને બેસવું ન પડે. હાથમાં ધર્મની દલ અદ્વા જામે, આદર્શ મુક્તચ-સાચો નાગરિક ઉત્તમ શુભક અને અવનતિમાં જતાં સમાજને પકડી રાખે “એટલું જ નહિ પણ ઉન્નત કરી શકે. દરેકે દરેક નગરમાં આવા ગુરૂજીનની વ્યવસ્થા થાય ત્યારે જ સમાજ ઉન્નતિની આશા રાખી શકે.

નવ—મિત્ર તમારી વાત ખરાખર છે. આવા ગુરૂજીનો દરેક રથએ અને તો તો અવશ્ય સમાજ ઉન્નત અને, કેમકે આજનો બાળક તે માલનો નાગરિક છે, પરંતુ ભાર્ગ, નાના-નાના ગામડાં કે જ્યાં આવકેના ઘર થોડા હોય ત્યાં આવા ગુરૂજીનની વ્યવસ્થા કેમ પરવડે ?

શા—એવા રથએમાં જૈન પાકશાળાઓ અવશ્ય અને નિયમિત વ્યસાયવી જોઈએ.

નવ—પણ વિદ્યાર્થીની હાજરી વિના નિયમિત કેવી રીતે

આવે! મામ નાને પાકશાળાના લાખનુ જ્ઞાન જ કયા છે? તેઓ તો એમજ સમજે છે કે હાકાને અગ્રેષ્ઠ ભાણીઓએ તો સારી પદવી મળે અને હાકરીને અગ્રેષ્ઠ ભાણીઓએ તો વર ઘર સારા મળે પાકશાળાનું જ્ઞાન શું કામ આવવાનું છે?

શા—આવા મા બાપો તે બાળકના હિતેચ્છુ નહિં પણ પહેલા નંબરના દુઃખન છે સમ્કાર વિનાનું જીવન પણ પશુ પાશુ જ છે. ધનમળ, તનમળ કે વચનમળના અભિમાનમાં મન્ત બની બાળકને પણ બનાવના? માતાપિતા બિહારને પાત્ર મનાય છે વિછા કે સર્પની માતાને કોઈ ધન્યવાદ આપે છે જરૂર? બાળક સાફ અને નિવેડી બને છે ત્યારે પુછાય છે કે કોનો પુત્ર અચળ કોની પુત્રી? માતાપિતાની કીર્તિને ઉજ્જવળ કરનાર સમ્કારી બાળક જ છે. અને જુસાડનાર કુસમ્કારી બાળક છે મરીમના બાળક કરતા શ્રીમંત ના બાળકમાં કેટલીક વખત સ્વભાવિક અને કેટલીક વખત સદ્વસ થી દુર્ગુણો અધિક વાસ કરે છે જેથી તેમણે બાળકોને સરકાર આપવા-અપાવવા પુરો ખ્યાલ રાખવો જોઈએ.

નવ—એતો ઠીક, પણ મુનિરાજે તો ધારે તો સમાજને ઉન્નત ન કરી શકે?

શા—કરી શકે, પણ આજે મુનિરાજેના ઉપદેશ સામળવા કેટલા જાય છે! માય જે સખજા વિગેરે વૃદ્ધ યાવ ત્યારે પાંજરાપોળે જાય તેમ માનવી વૃદ્ધ યાવ ત્યારે ધર્મરથાને જાય સુવાનોને અને મુપતીઓને તો કામકાજ દોય જ. કુમારો માટે તો ધર્મ કરામજ કેમ કરીને? અને ખરી પડતાં પાંદડા પર પાખી છાટવાથી વૃક્ષને જોડણો લાભ યાવ તેટલો લાભ આવા પ્રકારની પર્પદામાં યાવ.

નવ - મિત્ર! એ વાત તો ખીલકલ ઠીક છે, કે મુનિએ તત્વનો ઉપદેશ કરે તો પર્પદા જ ન દોય અને જેઓ આજ દોય તેઓ પણ નિંદાદેવીનું આરાધન જ કરતા દોય કયા વાતોના જ બધાને અધિક રસ દોય જેથી તત્ત જાત વડીલોને તો યાયા જ નહિં, અને પાક--

શાળામાં મોકલવાને અભાવે બાળક પણ નવ માનથી મુન્ન રહે.
પછી સમાજ ઉન્નત કેવી રીતે અને ! આ ખુદથી સમજાવ્યું છે.

શા : - મિત્ર, મુનિરાજનેના આપવાન કરનાં પણ શિક્ષણ અવગણ્યા
મણી જ ઉંચી છે. સલામતો ઉપરના જણના પણ પર પાછી
જાતના જેવું અને શિક્ષણ મુદ્દામાં પાછી રેડના જેવું લાગ કરે છે,
કળ, મેકું દેખાવ પણ તે અવગણ્ય હજાવક છે.

નવ : - ત્યારે તો મિત્ર ! ત્યાં પણ આપણે સમાજ બહુ ખામ
રહો છે. સાધુના સાધુમાંમાં ૫૦ દાખર, ૬૦ દાખર કે દોઢ વખત સાખ
રૂપીયાના હુમાડા થતા જેવામાં આવે છે. અને તે જ મામમાં
પાઠશાળા શિક કરવાનું કહેવામાં આવે તો અગ્રેસરો માનું ખજવાન
વાળા હાજે છે. આવા એકેક ઓમાશાના ખરજમાંથી એકેક મુદ-
કુળ ઉભુ થઈ રહે છે, અથવા તો અનેક મામલની પાઠશાળાઓ મુઆર
રૂપથી અસાધી શકાય છે.

શા : - મિત્ર, આજની દુનિયા આડંબર પ્રિય ખતી છે. તેને
પોતાની તામ અમર કરવા ભાવના રહે છે. લાલ તુકચાન તરફ
તેનું ધક્ક જ નથી. તહિંતર આવા કાશ્મિ જેવા-ઉચમ કુદમાં પેદા
અરેશ કુવડ વિલાયતી ખંદર નજ ખાન !

નવ-મિત્ર, આજ આપના સમાજમંથી અને માનું તનખૂવા
મદ્યું. સમાજની ઉન્નતિ આપણા હાથમાં જ છે. આપણે તે તરફ
લક્ષ આપતા નથી. અને સુધારાની ખોટી જુઓ જાગી કરીએ છીએ,
એટલી તો ખાતો થઈ જ માં કે સમાજને સુધારવા હોય તો
આપણે ઝડકુળે ખનાવવા જોઈએ. અને પાઠશાળાઓ સુધારવી
જોઈએ.

શા-તો તો ચાલો મિત્ર, ખીમ શામોની વાતો લોટીયાર ખાલુ
પર રાખી આપણે ત્યાંની પાઠશાળાને સુધારવા વડીલોને વિનમીએ
અને આપણે પણ અપાન કરીએ શિક્ષાર્થીઓને સમજાવીએ. અવ ગિને-ડા

(૬) દિપાવલી વિષે સંવાદ

(કોમિકા કે નરસા એ દોરી—ઉપસેટા)

નૃસિંહ-અરે 'નૃપા' આમ આ બની કનીને દોરી દોરી ક્યાં જાય છે ? જ્યાં પૂજાનીના દર્શન તો કરતી જ.

નૃપા-તુમિ, તુ નો એવી ને એવી જ રહી, આપા આનંદ ને ઉત્સવના સ્વિમે મ તને સામરે ગુરૂણી ને ઉપાશ્રય ! અને તો જરાય દાહમ નથી સમજી ! એા પરમની દીગથી તુ જા !

તુમિ-તારે ઉપાશ્રયે ન આવડું હોય નો તારી મરજી, પણ તુ આમ જાય છે ક્યાં ? એ નો કહે.

નૃપા-જો તુમિ, તું અને આમ બેસી ન કર આજ તો રાતના એ વાગ્યાનો ઉડી જુ તો મ ક્યાં પહોંચી નથી.

તુમિ-કેમ એ વાગ્યે ઉડી ? આજ સમવાનને વાર ક્યાં ? ભગવાનનાયે ઉપરી મયા કે તેં વાદ ક્યાં !

નૃપા-જગી તારે એની એ જ વાત, એમ ભગવાનના ઉપરી જવાને વાર છે આપજે નો ઉડીને રજોગી કરવા એમી મયેમાં, ય દાહમ રજોગી કરી છે તુમિ !

કેટલાં પ્રકુલ્લિત હૈયાં આજ રંગજેરંગી પતંગિયાની જેમ ધૂમી રહ્યાં છે ! ને તું ? ના, તુષિત ! ચાલ, મારે તને દિપાવલીની મોજ મણાવવી છે.

તુષિત :-દિપાવલી તો મારે પણ ઉજવવી છે પણ તુપા, તું એ ન જૂલ કે આપણે જૈન છીએ જૈન ! આપણા શાસન નાયક પ્રભુ મહાવીર આજ નિર્વાણ પધાર્યા છે તે ત્યાગી આત્માના નિર્વાણ-દિવસે તપ ત્યાગની સુંદર કલાકૃતિ આસેખી આત્માનું આંગણું દીપાવણું ઘટે.

તુપા :-પ્રભુ મહાવીર આજના દિવસે નિર્વાણ પધાર્યા છે તે તો હું પણ જાણું છું એટલે જ કહું છું કે, આપણે જૈનોએ તો ધામધૂમ-પૂર્વક આ જાન્ય દિવસ ઉજવવો જોઈએ ને ?

તુષિત :-આ ધામધૂમ ને ધમાલ આપણને ન શોભે તુપા, અતુલવો કહે છે કે, જૈની જગતથી જુદો હોય. તું વિચાર તો કર કે, આપણે કેના અનુયાયી ? કેના સંતાન ? ક્યાં કરથ્યામૂર્તિ ભગવાન મહાવીરનો સદેશ અને ક્યાં આપણું જીવન ?

તુપા :-ઓ હો હો ! તુષિત, તારા વેવલાં વેઢાયાં હું તો ક્યારેક એવી કંટાળી જઈ છું કે જસ ! પણ શું કરું ! લાગણીથી ક્ષેપ જોડાયા છે એટલે લાચાર, બાકી આવા મસ્ત દિવસોમાં તું ભગવાન ભગવાન કરી બેઠી રહે તે કેમ ચાલે ! ભગવાનને ટાણે ભગવાન, આજ નજર તો કર. આખું વાતાવરણ ફટાકડાની આતશબાજી, કર્ણપ્રિય સંગીત, જરીપત ચમકતાં પોષાકો ને ચમકે દમકથી ઠેવું ઉત્સાહિત દેખાય છે...જવા દે મને, મારે હજુ ફટાકડા વિ. ની ખરીદી કરવી છે.

તુષિત :- (તુપાનો હાથ પકડીને) પ્લીઝ તુપા, જરા થોભ, તુપા, તને આ નથી શોભતું હો ! તારા જેવી એન્જ્યુકેટેડ વ્યક્તિને આવી મૂર્ખાઈ ભરેલી પ્રવૃત્તિમાં જોડાવાનું મન કેમ ચાલે છે ? તે જ મને નથી સમજતું.

(૬) દિપાવલી વિષે સંવાદ

(સેખિયા કુ તરક્ષા એ. દોઝા—ઉપસેદા)

તૃપ્તિ—અરે ! તૃપ્તિ ! આમ આ જાની કનીને દોડી દોડી ક્યાં જાય છે ? જરા પુ ગુરુપ્રીના દર્શન તો કરતી જા

તૃપ્તિ—તૃપ્તિ, તુ તો એવી ને એવી જ રહી. આવા આનંદ ને ઉત્સવના દિવસે ય તને સામરે ગુરુપ્રી ને ઉપાશ્રય ! મને તો જરાય દાહમ નથી સમજી ! એા ધરમતી લીમચી તુ જા !

તૃપ્તિ—તારે ઉપાશ્રયે ન આવતું હોય તો તારી મરજી, પણ તુ આમ જાય છે ક્યાં ? એ તો કહે

તૃપ્તિ—જો તૃપ્તિ, તુ મને આમ ખોટી ન કર. આજ તો રાતના એ વાગ્યાનો હડી પુ તો ય ક્યાય પહોંચતી નથી.

તૃપ્તિ—કેમ એ વાગ્યે હડી ? આજ ભગવાનને પાદ સ્પર્શ ? ભગવાનનાથે ઉધડી મયા કે તેં વાદ કર્યાં !

તૃપ્તિ—વળી તારે એની જો જ વાગ, એમ ભગવાનના ઉધડી જવાને વાર ■ આપણે તો હડીને રંગોળી કરવા બેસી ગયેલાં, શુ શાકન રંગોળી કરી છે તૃપ્તિ !

તૃપ્તિ—તૃપ્તિ, ઉત્સવ રૂપ મણાના આપણા તહેવાર ઉજવવાની ના નથી પણ મને તો નવાઈ લાગે છે કે વિશ્વને આગળે સુરધોમાં ન જાણે કેટલી રૂપિરતી રંગોળી પૂરાણી છે કે આપણને હવે રંગોળી કરવાનો અવકાશ જ નથી. આવા દિવસોમા તો શિક્ષક-વર્ગે રચનાત્મક કાર્યક્રમો યોજી કર્તવ્યની રંગોળી પૂરતી જોઈએ.

તૃપ્તિ—તૃપ્તિ, તું આવડી ખેલકૂદની ઉંમરમાં આમ ગંભીર જાની નિરસ જાતો છે તે મને જરાય ગમતું નથી. જો તો ખરી

કેટલાં પ્રકૃષ્ટિત હૈયાં આજ રંગબેરંગી પતંગિયાની રંગ ધૂમી રવાં છે ! ને તું ? ના. તૃપ્તિ ! સાલ, મારે તને દિવાલની મોજ મહાવવી છે.

તૃપ્તિ :- દિવાલની તો મારે પણ ઉજવવી છે પણ તુમા તું એ ન જુલ કે આપણે જેન હોએ જેન ! આપણા સાસન તાપક પ્રભુ મહાવીર આજ નિર્વાણ પધાર્યા છે તે તમામી આત્માના નિર્વાણ-દિવસે તપ ત્યાગની સુંદર કલાકૃતિ આલેખી આત્માનું આંગણું દિવાલનું થયે.

તુમા :- પ્રભુ મહાવીર આજના દિવસે નિર્વાણ પધાર્યા છે તે તો હું પણ જાણું છું એટલે જ કદું છું કે, આપણે જેનોએ તો ધામધૂમ-પૂર્વક આ જન્મ દિવસ ઉજવવો જોઈએ ને ?

તૃપ્તિ :- આ ધામધૂમ ને ધમાલ આપણને ન શોભે તુમા, અનુભવી કહે છે કે, જેનો જગતથી જુદો હોય. તું વિચાર તો કર કે, આપણે કેના અનુયાયી ? કેના સંતુલ ? ક્યાં કહ્યાનું નિર્ભગવાન મહાવીરનો સંદેશ અને ક્યાં આપણું શુવન ?

તુમા :- જો હો હો ! તૃપ્તિ, તારા વેવલાં વેદાથી દું તો ક્યારેક જોવી કંટાળી જઈ છું કે બસ ! પણ શું કરું ! સામગ્રીથી દેદ્ય જોડાયા છે એટલે લાચાર, જાકી આવા મસ્ત દિવસોમાં તું ભગવાન ભગવાન કરી બેઠી રહે તે કેમ માણે ! ભગવાનને ટાળે ભગવાન. આજ તજર તો કર. આપણું વાતાવરણ ફટકડાની આતશબાહુ, કર્ણપ્રિય સંગીત, જરીયન ચમકતાં પોપાકો ને ચમક દમકથી કેતું ઉત્સાહિત દેખાય છે...જવા દે મને, મારે હજુ ફટકડા વિ. ની ખરાદી કરવી છે.

તૃપ્તિ :- (તુમાનો હાથ પકડીને) પ્હોક તુમા, જરા થોભ, તુમા, તને આ નથી શોભતું હો ! તારા જેવી એજુકેટક વ્યક્તિને આવી મૂર્ખાઈ ભરેલી પ્રવૃત્તિમાં ભગવાન મન કેમ થાય છે ? તે જ મને નથી સમજતું.

તૃપા - તું જાણે સુખાર્થ કહે ! મને તો ફટાકડાના તે ઝળ-લગાટ કરના તેજ કિરણો ને મગનમેદી ધણકા સામગ્રવામાં ખૂબ મજા આવે છે. મને મગનમજામાં જાણે સ્વર્ગની જાણી થાય છે.

તુષિત - આનંદ કે અને તે પણ ફટાકડાથી ? તૃપા, મને તો ધણકા સાથે તારી છુલ્લિનો પણ ધૂમાડો થઈ જતો હોય તેવું લાગે છે. વિચાર તો કર, તારા ફટાકડાના કહેવાના આનંદમાં ભગવાને દર્શાવેલા અસખ્ય છુલ્લોનો વિનાશ અને તે પણ પૈસા ખર્ચીને ? મોઘવારીની ખૂબો પાડેલો આપણો સમાજ આમાં કેટલાં પૈસાની ધૂમાડો કરે છે ?

તૃપા - તહેવાર નિમિત્તો થોડું ખર્ચ તો થાય જ ને ! તહેવાર તો જીવનની સંજીવની છે તે નવચેતનનો સચાર કરે છે. ખાફી છુલ્લીની ધટમાળ તો ચાલ્યે જ ગય છે ને ?

તુષિત - તારી એ વાત તદ્દન સાચી છે કે તહેવાર રમગિતિ થયેલા જીવનમાં આનંદ પ્રકર સ્થિતિનું લાવે છે. પરંતુ દિપાવલીએ તદ્દન શૌકિક તહેવાર નથી તે લોકોનાર પર્યં પણ છે જ, એટલે તેમાં ધાર્મિક તત્ત્વ હોયું જ થટે.

તૃપા - પણ ધાર્મિક તત્ત્વની ડોલ ના પાડે છે ! ભગવાનનું નામ સદા ઘડેલ, ખમ્મ ! ખાફી તારી જેમ સાર નિષ્ક્રિય થઈ બેઠું રહેવું આપણને ન પોણાય ! આજ કહે જણા દે, નાહિ તો એટલો જોગ્ય વિ. મોટા ફટાકડાં ખાધરા થઈ જશે તો ખમ્મ મારી જશે !

તુષિત :- તૃપા, તારા તે જોગ્યના ધણકાથી વિચારો પક્ષીઓના ટાણે ટાળા આખી રાત વ્યાકુળ થઈ ધૂમ્મા જ કરે છે. તેના આત્માને ભગવાન થતાં જોઈ તને કંઈ વિચાર નથી આવતો ? ખીલે ખંધાયેલ પણ પણ ભગ કર અવાજથી નાસવા કેટલાં ફાંફાં મારે છે ? પણ એ બધું જીવોની કુરસદ તને ક્યાંથી હોય ?

તૃપા :- તુષિત, તારી વાત વિચારવા જેવી ખરી છે, મેં તો

મારા આનંદમાં આવું ખરેખર વિચાર્યું જ નથી, પણ ધાર કે હું
આવાજ ન થાય તેવા ફટાકડા લઉં તો ?

તુષિ :- તુષા, ફટાકડામાં જીવ કિંસા તો મુખ્યજ છે. કારણકે
લગવાને અગ્નિના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવ કલ્યા છે. તેવાં
જીવોની કિંસા સાથે અગ્નિથી દાઝવાના અનેક પ્રસંગોમાં અનેક
બાળકો જિંદગીભર ખોડ-ખાંપણવાળા ચર્ધ જાય છે. ઠરિક તો
જિંદગીથી હાથ પોઈ જેસે છે. આવું જોખમ શા માટે લેવું ?

તુષા :- તુષિ, અમારા પડોશમાં એક ૮ વર્ષનો તેની માતાનો
એકનો એક પુત્ર ફટાકડા ફોડતાં દાઝ્યો ને પછી તો શું હેરાન
ચક્રને મરી ગયો છે! અરે લગવાન! આ બધું મને આજ સુધી
કેમ ન સમજ્યું ? તુષિ, એક વખત મેં સંરક્ષણ ફંડમાં પૈસા
મેકલવા ફટાકડા નહોતા ફોડ્યાં, આજ સ્વરક્ષણ માટે નહિ ફોડું !!!

તુષિ :- મને તારા નિર્ણયથી કેટલો આનંદ થાય છે તે કેમ
વ્યક્ત કરું ? તું તો પૂ. ગુરુશ્રી પાસે પ્રત્યાખ્યાન લઈ લે. અને
ધરે જઈ નાના બધાં બાળકોને પ્રત્યાખ્યાન લેવા સમંજવજો.

તુષા :- તો પછી હવે તો આજના પ્રોગ્રામમાં મારે માત્ર
ડોકોરેશન જોવા જવાનું જ રહ્યું, કેમ ?

તુષિ :- તુષા, એવા બાલ્ય ડોકોરેશન તો ઘણાં જોવાં. જેની
રેશની જોઈ નથી તે આત્માનો પ્રકાશ જોવાં સિવાય બાજી કશું
કરવાનું નથી. લગવાન મહાતીર કમ સાથે બીપણ સંગ્રામ કરી
દેવસંતાન મેળવી મેક્ષને પામી મયા ને ચીતમરવામી અંતરલ્યોત
અમટાવી ગયા તે પ્રત્યક્ષ તો નથી પણ તેનું સ્મરણ કરી તે જ્યોતિને
આપણે નિહાળવાની છે.

તુષા :- તો આજ આપણે કરવાનું શું ?

તુષિ :- પ્રભુને પ્રિય હતું તે પૂ. ગુરુશ્રી આજ કેટલાં દિવસ
અથવા આપણને દંદોળી રહ્યા છે કે છોકો, બગો, દિપાવલી દીપાવી હશે.

તુષા : જાહેન આ સુદર લાપસીના બોજન, શારદા પૂજન, અને અસંખ્ય દિપકોથી ઝળહળતું સહેર એ જાધાનો મોઢ છૂટતો નથી. જે પ્રભુને પ્રિય હતું તે તપ-તપામ આપણને અપ્રિય લાગે છે, તેનું શું ?

તુષિત :— જાહેન, જેનદશનની ઉમારન અહિં સાના સર્વેતકુષ્ટ સિક્કાનના પાળા પર ગણાયેલ છે જ્યારે આપણી પ્રજ્ઞિતિ હરપૂરે કિસાવાળી દોષ તો આપણે જેની શાના ? એક વખત મનને મારતા શીખી જ ને એટલો જ વિચાર કર કે પ્રભુ મહાવીરના નિર્વાણ દિને પ્રભુના આદેશોનું પાલન કરવું તે જ આપણો ધર્મ છે.

તુષા :— વાક બેન વાક ! ન ખાતુ, ન પીયું, ન હરવું, ન હરવું, ન મોજ કરવી, તો તો દિવાળી આવી જ શા કામની ? તારી ક્લાકાની વાત મારે જાણે ઉનરી પક્ષ આ આ શારદા-પૂજનમાં તારો વિરોધ શા માટે ?

તુષિત :— મારો વિરોધ શારદાપૂજન સામે નથી પૂજનની પ્રજ્ઞાસિકા સામે છે તું જ કહે, પેઢી દર પેઢી કેમ નિર્ધિવત લક્ષ્મીજી અને આ શારદાનું પૂજન કરવા જના આને ગાણુસો કેટલા બધા દરિદ્ર અને છુધ્ધિદીન દેખાય છે ?

તુષા :—એ તો દેખાય છે ને ? બધા ધનવાન ને શુદ્ધિશાળી ક્લાથી દોષ ? એ તો સૌ સોના ભાખ ॥

તુષિત :—જસ, તું ભાખમા તો માને છે ને ? તો આજનું સત્કાર્ય કાવતું સુંદર ભાવિ બનશે અને દાન એ લક્ષ્મીજીનું પૂજન છે. અને જ્ઞાન મેળવવાનો પુરુષાર્થ, જાણીતું બહુમાન-જ્ઞાનનું દાન એ શારદાની પૂજ છે તેમ કુ માનું છું, તે કરી લે ને.

તુષા :— તુષિત, તારી વાતો વેવણી નહિ પણ ખરેખર સમ-જવા જેવી છે. હવે તો જસ, તું કહે તેમ જ આજ કરીશ.

તુષિત :—હું નહિ પૂ. ગુરુણી કહે તેમ આપણે બંને કરશું.

જો કે પ. મુરુલીએ આજના દિવસની આરાધના માટે હૃદય કરવાનું કહ્યું છે. પણ આપણે ક્યારે જીવો તેટલું ન કરીએ તો જોજામાં જોઈતું ભગવાનના મુશુઆમ દારા તો દીપાવલી ઉજવીએ.

તૃપ્તા :- હૃદય કરવાનું કારણ ?

તૃપ્તિ :- તૃપ્તા, ભગવાનની અંતિમ વાણી સંભળવા રાગ્યો અને અનેક ભવ્ય જીવો આજે હૃદય પોષક કરીને બેઠેલા, તે પ્રતિ-પ્રજ્ઞાક્ષીને ભગવત્વાં અને વળી તપશ્વર્ગ હોવાથી આરંભ સમારંભથી બચી વધુ સમય આરાધનામાં ગાળી શકીએ.

તૃપ્તા :- અહો તૃપ્તિ ! આજ મારા જેવા કેટલાંય આવાં ભવ્ય દિવસની મહત્તાથી અંગભુ દશો ને અંધાર, અને કાગે છે કે જૈનત્વનો ઝંડો સર્વ નીકળી પડવાની જરૂર છે, નહિ તો આવો ઉત્તમ ધર્મ પણ મારા જેવી અનેક અનુભવ બક્ષિતને કારણે વિકાસ નહિ પામી શકે.

તૃપ્તિ :- આપણા સંતોએ તો જાંઘી જ શાસનને શરણે અર્પી દીધી છે, તેથી તો જૈન ધર્મ જીવંત છે. માટે આજ આપણે તે સંતોને દોરિ દોરિ વંદન કરી, આત્મકલ્યાણ માટે વધુ સમજણ આપવા વિનંતિ કરીએ. એવ.....

(૭) સર્વ ત્યાગને પંથે.....

(લેખિકા-દ. તરલા એ. દોશી-ઉપલેદા (સૌરાષ્ટ્ર)

ધરા :- અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે, ક્યારે ચર્ચિત્તુ આજ્ઞાંતર નિર્ઘય જો...? (એમ ગણગણતા ધરમાં દાખલ થાય છે)

માતા :- અહો હો... ધરા, આજ કઈ બહુ આનંદમાં દેખાય છે બેટા ?

ધરા :- (ઉત્સાહથી) મા, આજ હું કેટલી ખુશ છું તે કેમ બ્યક્તા કરું ?

માતા:- કેમ કઈ બહુ મોટો લાભ થયો છે કે તારું રીઝલ્ટ ફરતું કલાસમાં આવ્યું ?

ધરતી:-લાભ ? લાભ તો મા ગિરદગીમાં કદિ ન થયો હોય. તેવો થયો છે અને પરીક્ષાનું જ નહિ, મારી ગિરદગીનું રીઝલ્ટ ફરતું કલાસમાં નહિ ડીસ્ટી કચનમાં આવી ગયું.

માતા :- આમ આડી અવગી, સાંચી ચોડી થાન મૂકીને કહે કે આજ તને ઉત્સાહ સાનો છે ?

ધરતી :- જો મા, તું હા કહે તો કહું ?

માતા : બેટા, મારી દિકરી, મેં તને કદી ના કહી છે ?

ધરતી : કદી તો નથી પણ હવે નહિ કહે તેટલો વિશ્વાસ આપીશ ?

માતા :- ધરતી, જો બેટા, હવે જલ્દી કહે, પછી આજ આપણે પીકનીક પર જવાની તૈયારી કરવાની છે

ધરતી :- તો સાંભળ મા, આજ તારા જ કહેવાથી, દુનિયા જેની પાછળ ઘેઝી થઈ છે તે પરમ ઉપકારી ૫ મહાસતીજીનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા મળી હતી, તે મને ખૂબ જ ગમ્યું, તેથી આજ કોલેજથી ફરી મહાસતીજી પાસે ગઈ.

માતા :-કીક, પણ ત્યાં જઈશું ક્યું ?

ધરતી :- મા, નાની હતી ત્યારે ઉપાસાયે રહત ગમ્મત ખાતર જતી. આજ ? આજે તો કંઈક મેળવવાની આસાએ મળી હતી ને ખરેખર મીઠી જાંબડી જેની સગોઈની છાયા મને સ્પર્શી મળે, કેવું રાંત વાતાવરણ ? કેવા નિર્દોષ ફતાં ત્યાંના આવે ? અને કેવા સોમ્ય ફતા તે આત્માઓ ? (બાવ વિચાર જતી જાય છે)

માતા :- પણ ધરતી, તને આ ચર્ચા છે શું ? શું આમ વેચાઈ શકે ? તે જપચ્છિા વીરલ આત્મા છે જ, તેની વાત ધરમાં ક્યાં સુધી ?

ધરા :- એમ નહિ મા, એ તો કહે, તું રોજ કેટલું ૫૫ ।
ઉપાશ્રયે ગાળે છે ? છતાં તને આ ઘરમાં પાણું ફરવા તું મં
ચાલ છે ?

માતા :- માંડી નહિ તો ? ઘરે ન આવીએ તો ઉપાશ્રયે
ચોડું બેસી રહેવાય છે ?

ધરા :- (વાત ને પકડી લેતાં) ધાર કે કોઈને બેસી રહેવું
હોય તો ?

માતા :- (અભ્યર્ચન) ધરા, ધરા, તું શું કહેવા માગે છે ?

ધરા :- મા, હવે વધુ લંબાણ ન કરતાં હું ક્યાં કહું તો હું
હું તારી પાસે આવ્યા માથું છું, સાચત, સુખના માર્ગે પ્રયાણ
કરવા માટે...

માતા :- (ચીસ જેવા અવાજે) ધરા, ધરા, દાદ વાળ્યો
આ મહાસતીજીએ, મને શી ખબર કે એક દિવસમાં એ તારા
અગળમાં આવું બૂસું કરી દેશે ?

ધરા :- ખસ કર માં, તું મારી ઉપકારી છે. વહિય છે, હું
તને કંઈ કહું તે યોગ્ય નથી, છતાં માફ કરજો મા, આપણા ઉપકારી
સંતો પર આવો અયોગ્ય આશ્રેપ કરતાં તારું હૃદય કુચ્છું નથી ?
ખાહી તો ઝવેરી જેવાં તે આત્માઓ-તેની પાસે જનારને માનતા
રત્ન, દર્શનના હીરા અને ચારિત્રના મોતી જ ખતાવે, તેમાં જોડું
પણ શું છે ?

માતા :- એમનું ઝવેરાત રહ્યું એમની પાસે, મારે નથી
જોઈવું, સમજ ધરા, આવા ગાંઠ વિચાર છોડી દે, તારાં પર મેં
કેટલી મોટી આશા પાંખી છે ? (દીવા પકીને) બેટા, શું તું મને
આમ એકાઠી છોડીને ચાલી જાય ? શું સંતાનની ફરજ નથી કે
મા ખાપને સુખી કરવા ?

ધરા :- અવશ્ય મા, ફરજ છે કે મારે તને સુખી કરવી...

માતા :- તો વચન દે બેટા, કે આવી માગણી તું કરી કરી નહિ કરે :

ધરા :- પણ મા, તું ખરેખર માને છે કે તું ત્યાગના પથે જઈશ તો હું સુખી મધ્ય નહિ અથવા મારી ફરજમાથી મુક્ત થઈ ગણાઈશ ? તો મને સમજાવ

માતા :- બેટા, ધરા, ત્યાગના માર્ગે જવું તે કંઈ સરલ વાત નથી

ધરા :- તો હું પરણીને પરાયાને પોતીકા કરવા તે શુ સરલ વાત છે ?

માતા - માંડી નહિ તો, પછી તે પરાયા કહેવાય જ શાના ?

ધરા :- તો મા, યુરુ-યુરુણી શુ પરાયા કહેવાય ?

માતા :- ધરા, મને આ બિલકુલ પસંદ નથી માટે જો તુ તારી ફરજ બજાવવા માગતી હો તો મારી વાત માની જા

ધરા :- મા, જો કે હું જૈનતત્ત્વ, જૈનસિદ્ધાંત અને જૈન ધર્મની ફિલોસોફીથી તદ્દન અજાત છું પરંતુ આજ મને એક જ વાત સમજાણી છે કે મા, માનવ જન્મ ખરેખર દુઃખર છે, અને ફરજ બજાવવાતું સૌથી વિશાળ ક્ષેત્ર માનવ જન્મ જ છે. મા, સમગ્ર જૈન-મ સૃષ્ટિના જૈન-મો જાણે મને પોકાર પાડીને કહે છે કે, તારી અમારા પ્રત્યે કંઈ ફરજ નથી શુ ? મા તું વિચાર તો કર !

માતા :- મેં આટલા વર્ષ કંઈ પાણીમાં નથી નાખ્યા ધરા, સંસારમાં રહીનેય ધર્મ તો વાપ છે જ.

ધરા :- મા... ..તને કેમ સમજાવું ? છતાં તું જ કહે ! આ એક નાતું દૃષ્ટાંત છે. એક સામ્યવાદી પક્ષનો કાર્યકર હોય, તેના પક્ષને સંપુર્ણ વફાદાર, હવે ભારત પર કોઈ સામ્યવાદી દેશ આક્રમણ કરે ત્યારે પેલો ભારતીય સામ્યવાદી પક્ષને વફાદાર રહેવા ખાતર દેશની માલિકી પરદેશના સામ્યવાદીને મોકલી દેશને એવકા બની રાકે ?

માતા - ના, ના, ધરા, ત્યારે તો ઘર, કેટુંજી સમાજ, માત

સાથ આવે તો પાપુ માટે તો તેને છેડીને જવું જ પડશે છતાં એટલાં તો બેટી આપ

માતા :- માલી, આવા વિચાર કરત તો ટોર્ક પરણી જ કેમ શકત ? દુનિયા કાર્મ માલી નથી કે પરણે છે અને પરણાવે છે.

ધરા - મા, હું પપ્પુ તને પુછું છું કે ભગવાન મદાવીર અને શુદ્ધ શુ ગારા હતા ? પપ્પુ ખરેખર તો મા, હું ત્યાગના માર્ગે જઉં તેની પાછળ તારો મોહ તને સુઝવે છે તને એમ માપ છે કે મારી આ કુલ જેવી દિધરી સપ્ત કેમ પાળી શકજે ? ઉઘાડા પગ, ધર ધરની બીક્ષા, દેરાતુ વચન આવી કડોર સાધના મારાથી કેમ થઈ શકશે ખરે ને ?

માતા - (ધામણી વધ) હો ધરા, આ બધો કલ્પના પપ્પુ હું નથી કરી શકતી, દેવી કહીને છે સાધના સાધુપણામાં ના, ધર્મ ના, હું તને ઘરે ઘરે બીક્ષા મારે કરતી નહિ જોઈ શકું. ॥

ધરા :- પપ્પુ મા, આજ વિશ્વમાં નગર તો કર, માનસિક પરિનાપ ઉપરાંત કેટલાયે દીન દુઃખી દેખાય છે કે જેમને પગમાં પહેરવા કાંઈ જોડા, છુટ મલ્યા નથી, કદિ પેટ ભરી ભોજન મળ્યું નથી, અરે ! શિવાળા ને ચોમાસામાં ફૂટપાથ પર ચર ચર કુચતા માનવ આત્માઓને જોઈ તું ને રડો પડેલી, આજે પાણીના પુગથી લાંબા નિરાધાર બની રહ્યા છે. અને દુકાળના પંજામાં ન જળે દોહા સપ-દારો ? આ બધું તો કેમ સહન કરતાં દરો ?

માતા :- સાચું છે બેટી, પણ સૌનાં ક્યાં સૌને ભોગવવાં પડે છે તેમ તો તું જ પડે ને ? તેમા ખીજી શું કરી શકે ? આપણે તો પચાસમી મદદ કરીએ.

ધરા :- મા, સૌનાં ક્યાં સૌને ભોગવવાં પડે છે તેમ તો તું પણ સ્વીકારે છે ને ? તો તો મને જલદી રગ્ત આપ, ભવિષ્યમાં આપણા પણ એવા કર્મ ઉદ્યમમાં આવે તો પહેલાં જીવન સાર્થક

માતા :- બેટા ધરા, પણ તું હજુ કંઈક વિચાર, સમજ, અભ્યાસ કર, પછી નિર્ણય કર કે તે માર્ગ કેવો કરીશ છે ! નહિ તો પછી પરતાવું પડશે અને પછી મુંઝવણમાંથી નીકળવાનો કોઈ માર્ગ ત્યાં રહેતો નથી.

ધરા :- મા, પરણવાની વાતમાં તું પહેલેથી ભયની ન થવાનું કહે છે અને અહિં તો દુકાન નાંખ્યા પહેલાં દેવાનું કાઢવાના કામ જેવી વાત થઈ, છતાં મા, તું પૂર્વજ-મ-પુર્વજ-મમાં તો માને છે ને ? તો આ પણ-પણીના દુઃખ તો જે નજરે દેખાય છે ને ? તેમનું એક પણ દુઃખ ત્યાં માર્ગમાં છે ? પછી તર્ક-નિર્ગોદનાં દુઃખ કેમ સહન થશે ? જે માનવમત્તર કરી ગયા તો !

માતા :- નાદાન જાણકી, નવ નવ વાડે વિશુદ્ધ અવસરપેનું અખંડ પાકન તે રમત વાત નથી. ત્યાં મજ્જા જોયા ખાપ છે ત્યાં...

ધરા :- (વચ્ચે જ અટકાવતી) મા, હું તારી પુત્રી છું, તારા ઉદ્દેશમાં આજોડી છું. વિશ્વાસ રાખ, કુળમાં કલંક લામે તેનું કાપ કદિ મારે કામે નહિ આવે.

માતા :-—ધરા, ધરા, બેટી ! તેં તો મને વિચારમાં મૂકી દીધી છે. તારી સમજણે મને નિશ્ચય બનાવી દીધી છે શું તારો અજ્ઞ અજ્ઞ નિર્વાર છે ? અક્ષર નિર્ણય છે ?

ધરા :- (હર્ષોસ્લાસથી) મા, મા તું દેટલી બતી છે ? મા, મને એક વિચાર આવે છે ચાલને મા, આપણે જાને સાથે પ્રભુ મહા-વીરની અજુગાર સેનાના રૈનિક બની જઈએ. તારી હવેલીમાં હું છાંદગીહર સાધના કરીશ ને બીજી તારી સેવાનો પણ લાભ લઈ સંધાર. તું ત્યાં માર્ગે જાય એથી મોટી બીજી કંઈ સાસનસેવા હોઈ શકે ?

માતા :-—ધરા, બેટી ધન્ય છે તને ! હું તો આજ્યાનો સાંભળી આપણી મોટી ઘટ મર્ઝ. ઉપાસવના પલથીયા ઘસી નાંખ્યા. અરે ! મહાસતીજી મહાસતીજી, કહી પ્રશામદ કરી પણ સત્ત સમજ ન આવી

અને તને ? એક જ વ્યાખ્યાન, એકજ વખત સંતનો સત્સંગ કેવી અસર કરી ગયો ! હું માનતી હતી કે આત્મ તો ચોથા આરામાં જ અને પણ આત્મે પાંચમા આરામાં પૂર્વના સંસ્કાર જન્યન થતાં જાગી ઉઠી છે. સમજાવના નિર્ભાગ્યે તને પાછા ઈટ બતાવી દીધી છે. હવે મારે તમુ કસોટી તથા કરતી

ધરા:—(મા, મા કહી ચમચમાં નમે છે) ચાલ હવે દીક્ષ ન કર, ચાલ મા, ચાલ પરમનારક પૂ ગુરુપુત્રને સરજે

માતા:—(ધરાનો હાથ પકડીને) ચાલ ધરા, શ્વ- પિતાના નામે આપણી મીઠાનું દુન્ટ કરી, ગી સઘને ગુપ્ત કરીએ. આજથી હવે આપણી મીઠકન આપણી નથી, પણ સગાજની છે આપણે હવે જ્ઞાન સંપત્તિ એકત્ર કરીએ. હવે તો જ્ઞાનનું, ત્યા હું. માતા હંમેશા સત્તાનના મુખે જ મુખી હોય

ધરા —મા, તો પહેલાં આપણે ગુરુશ્રી પામે જઈએ,

માતા —(પ, ગુરુશ્રીને ઉઠેરાંને મળામળા સાહે) અહો ! તારક પ ગુરુશ્રીદેવ ! આપણી કૃપાથી આજ અમને મુક્તિનો ગદ મળ્યો છે તો અને અને માતા આ પુત્રીજાનો સ્વીકારી અમાર કલ્યાણ કરે, અમારા હૃદયને, રામજીના ટાકલા વડે થકી થકીને મુક્ત કરાકૃતિ બતાવે.

ધરા:—અતંત ઉપકારી ગુરુદેવ ! આપના ઉપકારનો બહેનો અનંત જગમે પણ નુ વાણી શકું નેમ નથી બનતી ત્વરાએ આપના ઉપકાર રથાન આપો,

(અને સહકન રીતે આવ છે)

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે દીકું જ્ઞાનમાં, કહી ચકાયા નહિ પણ તે શ્રી જગજ્ઞાન જ્ઞે, તેજ સ્વરૂપને અન્યથાથી તે શું વહે, અનુભવ જોયર આવ રહ્યું તે જ્ઞાન જ્ઞે, એક પરમ પદ પ્રાપ્તિનું ધ્યુ ધ્યાન મેં, ગળ વગરને હાથ બનોરથ કપ જ્ઞે, તો પણ નિઃશય રાજચંદ્ર મનાને રહ્યો, પ્રેમ આજાએ યામું તેજ સ્વરૂપ જ્ઞે,

આપૂર્વ અવસ્થા એવો કમારે આવશે !

(૮) સંવત્સરી વિષે સંવાદ

શ્રેષ્ઠક. પં-૨.- આ. શ્રી સંપદમુનિજી મ.

કિરણુ :-સંવત્સરી દેવી નમસ્તે ! આજ કેટલાય જાંબા સમય પછી એટલેકે બારે બાર માસ પછી આપના દર્શન થયા. આજનો અમારો દિવસ ધન્ય છે, કે આપના દર્શન કરી આપની કૃપા મેળવી મનુષ્ય હવેનું સફળ કરીશું. આપની શક્તિ અગાધ છે. અનેક છોકરાંને આપે અભ્યાસનગરના માસીક બતાવ્યા છે, અનેક છોકરાંને દુઃખો, બંધનો, ભયો આપે ઝોરાવ્યા છે. આ સોકમાં પણ મુખી વૈભવ સંપન્ન બતાવ્યા છે. અમે પણ આપની ઈન્દ્રેણી કરતાં હતા પણ આજે દેવી, આપના મુખારવિંદ પર આજે હાસ્ય નથી. હાસ્યમાં વાતસાચ્યનાર નથી, અહોરા પર ત્રિશાહતી હાસ્ય કરાઈ છે. અમારો કોઈ અપરાધ તો અયો નથી ને, કૃપા કરતો દેવી, અમે તો આપની કૃપાના આકાંક્ષી છીએ.

કિરણ- દેવી આપની વાત તો સત્ય જ છે અને એ વાત જનપુત્રોએ છીએ ત્યારે તો અને આપના આગ્રહિક બન્યા છીએ અને એટલાજ માટે આ જુઓ સર્વ મળીને આપની સેવામાં આપ્યા છીએ

દેવી- તમે જીવનકોઈ ખાનવને કમવાની ચેષ્ટા કરો. તું તો દેવી ! નમારા હૃદયમાં રહેલી વાતોને સાચી રીતે જાણુ છું. ૩૫૬ દિવસ તો મને પાંચ પશુ ન કરો અને કેવળ એકજ દિવસ સામે આવો, તે પશુ લોક લગ્નગમે અને દુઃ તમને પ્રસન્ન થઈ જઈશ કેમ ? મને પાંચ કમવાને બદલે આજ તો તમે માર મળી દયાઈ રહ્યા છો. મારા પુત્રને તો તમે હતો ન હતો જ કરી દીધો છે અમારા-માનાપુત્રનું સામર્થ્ય તમે જાણતા જ નથી કે શું ? જુઓ, એક હાથીના હૃદયમાં મારો વાસ થયો કે, તેને રાજકુમાર જનારી મોક્ષનગરની સન્મુખ કરી, સર્વાર્થ સિદ્ધમાં પહોંચાડ્યો. એક રાજના દીકરા પ્રવેશ થતાં એક કણનરનું નિમિત્ત આપીને તેને છ પાડનો આધિપતિ બનાવ્યો. તે જ છત્રનમાં તમે લોકનો જાગા બનાવી મોક્ષપુરમાં મોકલાવી આપ્યો. મારા પુત્રના પરાક્રમ તો જાણો જ છે, એક મોગળના છોકરાને મહા મનાડ્યો શેઠની ગાદીપર બેસાડ્યો. હવે તેની સેવામાં જનજનતા વસ્ત્રાલંકાર તેમજ ખાનગીન મોકલે છે અને ત્યાંથી નિકળી, સર્વાર્થ-સિદ્ધ દેવલોકમાં અને ત્યાંથી સુખી માનવજીવન પ્રાપ્ત કરી, મોક્ષમાં પહોંચાડી દહશ

રશ્મી-એ દયા દેવી ! તમને તેમજ તમારા પુત્ર દાનદેવને કોણ નથી જાણતું ? જેના આગ્રહ સંકુચિત થયા છે તે જ તમને ન જોળાયે

દેવી- તો પછી બુદ્ધી કેમ જાયો છો ? જુઓ, એક માણસ આવ્યો દિવસ કોદાળી પાવડો લઈ તનતોડ મહેનત કરે છે, હતાં કાસ શું થશે તેની ચિંતા મટતી નથી અને તમે શીતળ હાથમાં

એસી આનંદ કરો છો છતાં તમારી તીન્નેરી તર થતી જાય છે તેનું કારણ શું ? એક દિવસ પણ મને વાત કરો છો તેનું આ કારણ છે. જૂલતા નહિ. આજ તમારી બેઠકારી અને મારા તરફની ઉપેક્ષાને કાઢ ફેટલાક ફુલો અમારી માતા પુત્રની ગરદન દબાવી રહ્યા છે. અને આ પરિત્ર સ્ત્રિમાંથી દૂર કરવાની તેમની આજ્ઞા છે. ત્યાં રાક્ષસોનો વાસ થાય ત્યાં દેવો રહી શકતા નથી પણ માફ ગયો. અમારા જતા પ્રદેશમાં અરે હજુ તો મહી છીએ-અર્થુ' પરો એવી વિચારણા કરતા તો તમારી રિયલિટી જુઓ. ઉપરાઉપરી દુકાશ! પાણીનાં ભરેલા વાદળો તજરે જુઓ તેમ માથેથી. આજ્ઞા જાય. એક ઢેકાણે હાસા બંધ પાણી હસવાય એટલેકે અતિ વૃદ્ધિ અને અના વૃદ્ધિ. વરસાદના અભાવમાં દુકાળ અને સહભાવમાં પણ દુકાશ. પંદુ ધન નો નાશ, માનવીઓનો નાશ, શિખારીઓનાં રોળાં, છતે પૈસે જુએ મરવું પડે. અનાજના અભાવે અનેકના મૃત્યુ, ધરતીકંપના અધિકામાં અને નદીના પુરમાં અનેક માનવોના પ્રાણ હોમાય. આજઢેકાણુ સુખી છે! જુઓ અને તે બધું મારી તરફની બેઠકારીનું જ કારણ છે. અને હવે તો અમે સર્વથા દુર ચઢવું પછી તો જુઓ તમારી રી રિયલિટીય છે !

દિરણુ—નહિરે નહિ દેવી ! અમે તમને જવા નહિ હઈએ. અમારા ઇનનમાં, અણુએ અણુમાં તમારો વાસ છે. તમારાં રક્ષણ કરવા અમે મેદાને પડીશું અને અમારી સર્વ સક્રિયતા ઉપયોગ કરીશું. અમારી તિન્નેરીઓ તમારા રક્ષણ માટે ખુશ્કી મુકીશું. અમારો એક એક યુવક તમારા રક્ષણ માટે જનતું કરશે.

દેવી—આમ દેવજ દેસલાવવાની વાતો હોયો. અમારા ગળામાં ફાંસો નાખનારને તમે હજુ તો જુકી જુકીને તમન કરો છો. તેમને રહેવાના નિવાસસ્થાન પણ તમેજ આપોહો, તેમનું પોપણુ એટલે આનંદપાનની ક્રિયા પણ તમેજ કરો છો. તમેજ તેમને બળે -

આપી અમારા ખૂન કરાવી રહ્યા છે. અને વળી પાંજા રક્ષણની વાતો કરે છે. એટલે જ કહું છું કે આ બધા તમારા દોષો છે માફ રાખો. અમે તો જાણીશું. ભુલો, આજ કાલ સુરોપમાં અમારી કેટલી કદર થઈ રહી છે. પણ દુઃખ તેટલા મારેજ માય ૩૩ કે જેને અત્યાર સુધી અમારા માન્યા હતા, જેને અત્યાર સુધી અનેક પ્રકારના સુખમાં રાખ્યા હતા, તેમનું શું થશે ? તેમને દુઃખના સાગરમાં પગલા મુકતા અમે જોઈ શકતા નથી. દયાદેવીનું આરાધન કરનાર આધિઆધિ-ઉપાધિની ચણીમાપીઆય તે અમને પરવડતું નથી, તેથી તો જતા પહેલાં એક વખત તમારા મોઢા સામે જોવા આવી છું શું તમે માનવ છો ? શું તમને સુદ્ધિ મળી છે ?

રત્નિ :- જો દેવી ! માર કર, અપાકર અમે નિષ્કુર, નિમકદરામી નથી. જે દેવીના મનાપછો મુખ જોગવીએ છીએ એજ દેવીના નાશ માટે આવા ઇળ કરીએ ? અમે અત્યારે સુધી અજ્ઞાન હતા અમે અત્યાર સુધી તેમને તારા ખરોતો માનતા - હતા તેથી તો સેવા કરતા હતા અમે ગાંધુલા ન હતા કે ઉર્ધ્વ રાગતુ ખુન કરવા વિનવ મુનિની જેમ આ તાના મકાના પિપામુ છે જો દેવી ! મૂપા કદ. અગો ગખી રહેવા દે. તારો નિવાજ મંદિરોમાં, મઠોમાં, કે મંડપોમાં નહિ, પણ અમાગમાં હૃદયમાગ રહે. અગારા શરીર રૂપ મંદિરમાં દદનરૂપ સિદ્ધાચન ખાવાની તને સદાને માટે અમારી સાથે રાખીશું.

અહિંસા દેવી ? તારી સામે જ આજે અમે પ્રતિજ્ઞા કરીએ છીએ કે, તારો વિરોધ કરવાવાળાને કોઈપણ જાતનો સહકાર નહિ જ આપીએ, પણ તેમનું મોઢું સરખું નહિ જોઈએ. બોલો, હવે તો ખુશી થયોને?

દેવી :-વાહ ! મારા ખારા પુત્રો, કરો આનંદ-મંગલ ઉજવણી દિલડે અને હરતે મોઢે કરેલા દોષોની કરો ક્ષમાપના અને કરો આત્માને નિર્મળ, પશ્ચાત્તાપના ઝરણામાં તમારા પાપને ધોઈ નાખો. ખૂબ ઝોળા ઝોળાને રનાન કરજો. મનના ઉંઝાણમાં પણ મેંસ રહેવા ન પામે, આજનો દિવસ તો હું તમારી સાથે જ છું. જેના દિલમાં દયાદેવીનો વાસ છે તે દુઃખી બને જ નહિ. દયાદેવીના ઉપાસકને સુખ શોધતું આવશે. મને આજે તમે સંવત્સરીના નામથી ઝોળાએ છો, પણ વારતવમાં હું તે જ દયાદેવી એકદિન સંવત્સરીનું રૂપ ધારણ કરીને આવું છું. જેના હૃદયમાં મારો વાસ છે તે જ સાચી સંવત્સરી મનાવી શકશે. ઠીક ત્યારે, કરો ખમતખામણું, પણ સાચા જ દીને. અંતઃકરણપૂર્વકના ખમૂતખામણા મોક્ષ અપાવે છે એ સફળતા નહિ. હું જાઉં છું. જતાં જતાં કહેતી જાઉં છું, કે જે જે હૃદયને નિષ્કુર ન બનાવતાં સંકુચિત ન બનાવતા હું સદા તમારી સાથે જ છું ! સુખી રહો અને ખીજાને સુખી કરો.

સર્વ હખીમખીને—સંવત્સરી દેવીનો જન્મ ! દયા દેવીનો જન્મ ! અહિંસા દેવીનો જન્મ ! જૈન ધર્મનો જન્મ ! શ્રી મહાત્મા રામનો જન્મ !

(૯) આપણું પ્રત પરચખાણું

(મો. શાહ હંસાબેન રમણલાલ નગીનદાસ, કલોલ.)

પાત્રો :- કનક, રમા, સરલા, સાવિત્રી, એક ગરીબ બેન, રંગન
કનક :- કેમ બેન, આજે તમે આમ ઉતાવળા ઉતાવળા ક્યાં
જઈ રહ્યા છો ? શું આજે કંઈ ખટપટમાં પડી ગયા લાગે છે ?

રમા :- હા બેન, આવતીકાને આપણે ધાર્મિક દિવસ હોવાથી
અમે ઉપવાસ, પોષા, વગેરે કરવાના છીએ, એટલે આજે સારી રીતે
ખાવાને માટે મીઠાઈવાળાને ત્યાં ગાડીયા, મિઠાઈ ને ગરમ ગરમ
કેળાંવાળાં બેવા માટે જઈ છું.

કનક :- અરે બેન, અત્યારે તો રાત પડી ચઈ છે, સવારથી તો
તમારે ઉપવાસ કરવાનો છે, હો પછી આ બધી વસ્તુઓ કેના
માટે ?

રમા :- અરે બેન, તમે શું સમજે છે જાણી, આવતીકાને
આખો દિવસ કાલ ગરમ પાણી ઉપર રહેવાનું, સાંજે અતર વાર-
ણામાં કેળાં અને પુરી તો ખાએલા પછુ તેથી કંઈ સંતોષ ન થયો,
વળી જન્મવાને ત્રણ દસાક થઈ ગયા તેથી પચી બધું, હવે અત્યારે
આ બધું ખાઈ સારી પેટે પાંણી પીને સુઈ જઈશું એટલે ઉપવાસ
સહેલાઈથી ચઈ જશે. વળી પરમ દિવસે સવારે મોતીચંદ શેઠને ત્યાં
પારણા ઉપર હાથ ખાંચવાનો. ઉપરથી આકરનો પડો અને મેં આત્મા-
રામચાંદ શેઠ રીતે તો સ્વીચની વાટકીનું લાજુ ! બોલ બેન, કેવો
આનંદ ! ધર્મનો ખર્ચ અને કામનું કામ થશે, અને લોકો જાણશે
પોષો કર્યા.

કનક :- અરે બેન, હજીપણ તમારા ઉપવાસમાં રાત્રિનો જન્મ

કરશે, વળી પારણાની આતુરતા રાખશે અને વળી ધર્મનો દારો કરે છે ! એન, ઉપવાસથી શું લાભ થાય તે બલ્લે છે ?

રમા :- એ લાંબી ચર્ચા અમારે ન બોલ્યો, લાસ ખતાવી નીધો, આજે મીઠાઈ અને પરમ દિવસે જખલુ, સાકર અને લાલુ આથી મોટો લાભ શો ?

કનક :- હે ! પ્રભુ, સમાજમાં ઉપવાસનો ખેવ સમજ્યા વિના આવા ઉપવાસ કરવારોઓનો તોટો નથી, આવી અજ્ઞાન ને અંધક્રિયા-ઓથી શો લાભ થાય ? ઉપવાસ તો તેને જ કહેવાય કે, આગસે દિવસે સુધારત પહેલાં સાદું ભોજન કરવું અને પારણાના દિવસે પણ સાદું પાનહું કરવું. ઉપવાસનો આખો દિવસ આત્મચિંતનમાં વિતાવવો જોઈએ, આવી તપચર્ચા લાભજનક નીરડે. ખહેનો, આપણે આ વાત સમજ્યો, અરે આ સામેથી સરલા આવતી જણાય છે તે પણ ઉપવાસ તો કરવાની હશે, ત્યાં પણ આ જ દશા હશે.

સરલા :- કેમ કનક એન, શી ચર્ચા આંસે છે ? તમારે બધાને ઉપાધ્યે આવવાની ઇચ્છા છે કે નહિ ? હું તો જાઉં છું.

કનક :- એન, હું ઉપાધ્યે તો આવીશ પણ તે પહેલાં તમે જણાવશો કે તમારે પણ આવતી કાલે ઉપવાસ કરવાનો વિચાર છે ?

સરલા :- એન, ઉપવાસ તો ખાસથી થઈ શકતો નથી. હું તો સરજી પાસે વસી જમાન ત્રણ લીંચોતરી છોડી દેવાની ખાધા લેવા અચ્છું છું. એન, અણો છે ને લીંચોતરીમાં દેલ્લી જીવ ઢિંચા રહેલી છે ?

કનક :- એન ખતવો. તમે કઈ લીંચોતરી ઉપવાસના છે અને તે જ લીંચોતરી શા માટે ઉપવાસ કર્યો છે ?

સરલા :- સાંજનો એન, કારતક માસથી ફાગણ માસ સુધી આરે કંઠોસ ન ખાવા, ફાગણથી અષાઢ સુધી કારેલાં ન ખાવા, અને અષાઢથી આશ્વી સુધી જીડો ન ખાવો.

કનક :- વાહ એન વાહ ! કંઠોસની અને કારેલાંની મંધો તો

સારી કરી, જે ગાંજ બગરમાં ન આવે તે ન ખાવી, પણ બીંડાની બધી શા માટે ?

સરસા :- બેન, તેમાં પણ કરકત નથી મારા ઘરમાં ખા, ખાપુછ બીંડો ખાના જ નથી એટલે ન બીંડો આવે અને ન ખા. પડે, વળી ઉપરથી મહારાજ સાહેબને કશે કે સરસા તો બહુ જ ધર્મિષ્ઠ છે. કેવું સરસ ! બૂબે મરવાથી શા લાભ ?

કનક :- આપણા સમાજની આ મનોદશા ! આ આપણા જત-પચખાણ ! સામેથી સાવિત્રી પણ આવતી દેખાય છે બધાની એક જ દશા હશે, આવો સાવિત્રી બેન !

સાવિત્રી :- કેમ કનક, આ શાનો ચોરો ચામે છે ? ચામેટ ઉપાશ્રયે જઈએ. ચુરુ પામે 'હું' જુહું' બોલવાની અને ચોરી કરવાની બધી લક્ષણ.

કનક :- બહુ સારું બેન, એજ સાચી તપશ્ચર્યા છે, પણ બંધી લઈને નિભાવવી ધુરંદેલ છે.

ગરીબ બેન :- અરે .. માતું એક હાટલું છું મહું રસતામા પડી ગયું છે. ગરીબાર્થમાં પહેરવાના કપડાંના સંસા તેમાં કપડું બોવાઈ ગયું (માથ શીકું)

સાવિત્રી :- કેમ અલી, શું શોધે છે ? અને આ એક વજ્ર જડલું છે. મારે જુહું બોલવાની બંધી છે તારું હોય તો બેં લઈજન.

બેન :- ધન્ય છે બેન તમોને, તમારા જેવા સાચા અને પ્રમાણિક બેનો હજુ દુનિયામાં વસે છે ખરા ? ઠીક હવે હું જઈશ

સાવિત્રી :- અરે આ શું કાઢી ! પરાર્થ વસ્તુ મારાથી કેમ લેવાય ? કંઈ કરકત નહિ. હું ઘેર ઘેર ફરીને ચાલીને આપી દઈશ, કાઢી કેની (વજ્ર વખત બોલવું.)

બેન :- બેન, શું કરે છે ! એક કાઢી માટે આખા ગામમાં ચાલતી-શું ફરે છે !

સાવિત્રી :- બેન, મારે જુઠું બોલવાની અને પરાઈ વસ્તુ લેવાની બંધી છે એટલે દોડીના માલિકને જોવું જુ. લો આ દોડી, તમે જેની હોય તેને આપી દેજો, આજળ આવે છે (એક વીંટી મળે છે)

સાવિત્રી :- આ વીંટી ! પણ મારાથી કેમ લેવાય ? ના, મેં ક્યાં ચોરી છે ? રસ્તામાંથી મળી છે ને ! આવ ઘેર લઈ જાઉં. આમ કંઈ ચોરીની બંધી તુટતી નથી અને અહીં ઉંઝી જ નહીં રહે, પછી જુઠું બોલવાપણું ક્યાં રહ્યું ?

રંજન :- હે ! પ્રભુ, મારી વીંટી જોવાઈ ગઈ. જરૂર મારા હાથમાંથી નીકળી જઈને તીમે પડી મઠે છે. પાછળ પેલા સાવિત્રીબેન આવતાં હતાં તેમને જડી હતી. આવ તપાસ તો કરું, સાવિત્રીબેન તો ખદ્દુ લકા છે. જુઠું તો બોલશે જ નહીં અને ચોરી કરે જ નહીં, પરાઈ વસ્તુ રાખે જ નહીં. તે દિવસે એક દોડી મળી હતી તે પણ કેટલી મહેનતે માલિકને સોંપતી હતી (સાવિત્રીના ઘેર ગય છે)

સાવિત્રી :- આવો બેન, શું કામ પડ્યું ?

રંજન :- બેન, મઠકાલે હું આવી જતી હતી, પાછળ તમે આજ્યા આવના હતા, તે વખતે મારા હાથમાંથી વીંટી પડી મઠે હતી. તે તમને જડી છે ખરી ? લોકો કહે છે કે સાવિત્રીબેનને કંઈક ચીજ જડી છે, કારણ કે ત્રીચાં નમીને લેતાં તમને જોવાં છે.

સાવિત્રી :- બેન, તમે શું બોલ્યા ? સાવિત્રી બેનને હજુ તમે ન જોળખી શક્યા, જે કુદી મદામ પણ કોઈની રાખે નહીં, તે શું તમારી વીંટી રાખે ખરા ! વળી મારે તો જુઠું બોલવાની બંધી છે, કુતો મઠકાલે મારા ઘરમાંથી ગુહાર જ નીકળી નથી. તમારી પાછળ આવતો પણ નહોતો, વળી રસ્તામાં ત્રીચાં નમીને વીંટી લીધી નથી, અને તો આવી કંઈ ખગર જ નથી.

રંજન :- સાવિત્રીબેન, વીંટી જડી હોય કે ન જડી હોય તે વાત જુદી છે, પણ મારી પાછળ આજ્યા આવતાં હતા તે વાત સત્ય

છે, બેન મારી પાછળ આવતા તો હતાં તો પછી ઘરમાંથી બહાર નથી નીકળી તેમ જ્યાં માટે કહો છે ?

સાવિત્રી :- બેન હું જૂલી ગર્થ મિચ્છામિ દુષ્કામ મને વાદ ન રહ્યું. I Am verry sorry પણ મેં તમારી વીટી નીચા નમીને રસ્તામાંથી લીધી એ વાત તદ્દન જુડી (૩)

રંજન :- હા બેન, એ વાત સાચી પણ મેં જોયું છે તે કહ્યું છું, તમે નીચા નમીને વીટી લીધી નથી, પગની આંગળાથી ઉપાડો હાથમાં લઈ જમણા પીરસામાં નાખી છે મારી આંખે જોએલાં આ વાત છે. મે તમારા પચ્ચખાણુની પરીક્ષા માટે આ બધું કરેલ હતું

સાવિત્રી :- બેન, આ તો તમારી વીટી મહેરબાની કરીને ઠોઠાંને કહેજો નહીં. યુરુજીને ખગર પડે તો મારી કિંમત ઠોડીની રહેશે નહીં. મારી આ ભુલ માફ કરજો, હવેથી હું ડાઘ દિવસ આવી ભુલ નહીં કરું

રંજન :- સુશીલ માતાઓ ! વડીલ બધુઓ, બહેનો અને ઠોમગ પુત્ર સમ બાળકો ! આ છે આપણા સમાજની દશા ! આપણા ઉપવાસો તેમજ પચ્ચખાણો, વતો પણ આવા ! જેથી બીજા લોકો આપણી દારી ઉઘાડે છે ! જે તત આપણે લઈએ તે ખાંડાની ધાર સમાન પાળવું જોઈએ ને સાચા વ્રત પચ્ચખાણો કરીને આપણા સમાજને આગળ વધારી દીપાવવો જોઈએ.

બોમો, શ્રી નૈન સાસન દેવકી જય !

(૧૦) અહિંસા પરમો ધર્મ

(મો. શ્રી મંલુલાબેન અનિલકુમાર ખોટાદરા-ઈંદોર)

લક્ષીતાબેન—(લમણે હાથ હઈ ને અંતરની બધા અશ્રુકારા પહાવી રહ્યા હતા.)—અરે બહેન ! મારે તો હિંમે વ્યાસ ને નીચે ધરતી છે. શું કરવું તે સમજતું નથી.

રીનાબેન—(મળામાં તુલસીના પારાની કંઠી રમાડતાં રીનાબેન સહાનુક્રુતિ દર્શાવતી)અરે પશુ વાત શું છે કે કાંઈ બોલો તો નિર્હિંસ લેવાય. આમ દીક્ષા પોત્યા થયે માર્ગ નહીં મુઝે.

લક્ષીતાબેન—અરે મારો મોટો બટાટા-કાંદા એથીયે આગળ વધીને ઈંદાં ખાય છે, ત્યારે અમે ધરમાં ચુસ્ત જૈનધર્મનું પાલન કરીએ છીએ. ધરમાં નાના મોટા બધા જૈન ધર્મનું ચુસ્ત રીતે પાલન કરે છે ત્યારે મારો મોટો ધર્મની અને વડીલની ઉપરવટ ચર્ષ બહાર બટાટા, કાંદા, ઈંદાં વગેરે ખાઈ આવે છે તે મારા માટે ખૂબ જ બેઠની વાત છે.

રીનાબેન—માય બોલ ! બોલો કુંજર ને નીકળ્યો ઉંદર ! તમે તો રજાનું ગજા કર્યું. મને તો એમ દે તમે ઠોઈ મહાન આપતિમાં સપડાઈ ગયા હાઓ છો. ખેર બહેન, આ સંસારમાં રહેનારને હરપણે હિંસા કર્યે જ છુટકો છે. સંસારી કેટલીયવાર જીવું બોલે, હિંસક વસ્ત્ર પહેરે, દવામાં માછલીનું તેલ, વિલાયતી દવા લેવામાં બાધ રાખતા નથી તો તમે માતા છો, તમારા સંતાન પ્રત્યે ઉદારતા દાખવો. બટાટા, -કાંદા, ઈંદાં વગેરેનો ઉપયોગ કરવો એ સહજ બાબત છે. લગવાને બધું ખાવા માટે જ બનાવ્યું છે. આ ખાવું અને તે ન ખાવું એ બધા વેવલા-વેલા છે. ઈંદાની હોટેલમાં જુઓ. લાર્કન લાગી હોય છે. એ બધા શું મુખાં.....

મીનાબહેન—(કાનમાં આંગળાં નાખીને)એક પ્રભુ ! કેટલી અજ્ઞાનતા !

રીનાબેન—કેમ મીનાબેન, તમે નારાજ થયા ! તમે તમારા વિચાર દર્શાવો.

મીનાબેન ..બહેન, નૈનધર્મની ધિએરી ખૂબ જ મોટી છે. અહિં વધારે કહેતું શક્ય નથી અથવા મારા મન ઉપરાંતની વાત છે. સંસારમાં હરપળે હિંસા થાય છે. પરંતુ સંસારી માટે હિંસક અને અહિંસક એમ બે પ્રકારિ છે. નીતિકારોએ ઝાઝામાં ઝાઝી હિંસા ફરમાવેલ છે. સંસારમાં રહીને હરેક કાર્ય કરવા પડે છે, પરંતુ કરવા કરવામાં ફેર છે.

રીનાબેન—તમે ખાપ છો, બોધો છો, ચાલો છો, ચંપલ પહેરો છો, રેશમી સાડી પહેરો છો, એ બધામાં પાપ છે.

મીનાબહેન—રીનાબેન, તમારી વાત અક્ષરેઅક્ષર સત્ય છે. પરંતુ જે હિંસાથી ખચતા રહે છે, પાપથી દરે છે, જે ચુસ્ત નૈનધર્મનું પાલન કરતાં હશે એ કદિય અભક્ષ્ય આહાર નહીં કરે, એટલું જ નહીં દવા લેતાં પણ સાવચેતી રાખશે ચંપલ કોમ લેધરના હિંસક નહીં પરંતુ ખાદી લંગરના અહિંસક ચંપલનો ઉપયોગ કરશે. શુદ્ધ રેશમ માટે તો કહેતું જ શું ? એક જ મજ રેશમ બનાવવામાં હાનરો ઝીગનો ઘાત થાય છે, અરે સીલકની વાત તો દૂર રહીં પરંતુ ચુસ્ત નૈન રોજીંદા વ્યવહારમાં કુલનો પણ ઉપયોગ નહીં કરે કેમકે કુલ અધિક કોમળ હોવાથી તેમાં અનંત છવો હોય છે, તેમાં ત્રસ છવોનું નિવાસસ્થાન હોય છે, તેનું છેલ્લ બેલન કરવાથી હિંસા થાય છે. હવે રહીં છંડાં માંસની વાત ? જમાનાનો પવન ગમે તેટલો યોપાસ ફેલાયો હોય પરંતુ સાત્ત સિદ્ધાંતની વાત અટલ છે. માંસ છંડાં ની વાત તો દૂર રહીં પરંતુ નૈન સાત્તમાં લક્ષણ, કુંચળી, ખટાટા વગેરે કંદમુગ અભક્ષ્ય ગણેલ છે. સોયની અણીમાં રહે એટલી કંદમૂળની કટકી-

માં અનંત અનંત જીવોના પિંડ રહેલા છે.

રીનાબેન—માતાનું હૃદય અતિ કોમળ હોય છે. બાળકો પ્રત્યે શોદી ઉદારતા રાખવી જ જોઈએ.

મીનાબહેન—ફેનધર્મનો પાયો જ અહિંસા ઉપર છે. ધર્મના રંગથી રંગાયેલ સુસ્તમાતાનું હૃદય પોતાના પુત્ર પ્રત્યે ખોટી ઉદારતા ન જ રાખવી શકે. રીનાબેન, હું તમારા કરતાં વયમાં ઘણી નાની છું. તમારા જવાબ સામે વિરોધ ઉઠાવવો એ યોગ્ય નથી. છતાં પણ ધર્મ પ્રત્યે દષ્ટિ કઈ છું તો સુપ રહેવામાં નથી પાપનું મંડળ અને ધર્મનું ખંડન. સુપચાપ સહી લેવું એ મારી દેપેસીટી બહારની વાત છે.

રીનાબેન—મીનાબહેન ! વયમાં તમે નાના હો પરંતુ, તાનમાં મારાથી ધૂબજ મોટા છો. હવે તમે જ લક્ષીતાબેનને માર્ગ બતાવો.

મીનાબેન—લક્ષીતાબહેન ! તમારો પ્રશ્ન, વલ્લે બેઠ્ઠનક છે, ઉદ્દેશ પણ મળી રહેશે, બહેન, જેવું મીજ તેવા ફળ થાય છે તેમ જેવી રહેણી તેવા બાળકો થાય છે. સુસંસ્કારોનું સિંચન જે રીતે માતા કરી શકે છે તે બીજું કોઈ કરી શકતું નથી. A mother saves hundred schools એક માતા એ શાળાઓની ઝરજ સારે છે. જે માતા-પિતાના સંસ્કાર ક્રમ્ય હોય તેના બાળકોને ફેનધર્મમાં તે ખાસ બાળવપથીજ ધાર્મિક સંસ્કાર પ્રાપ્ત થાય છે.

લક્ષીતાબેન—રાત્રિ ભોજન અને આલુ-કાંદાનો મારા ઘરમાં ત્યાગ છે. આ માટે બાળકો ઉપર પણ સખત ઝોડર છે. પરંતુ મારો મોટો માથાભારે ચર્ચો છે. તે કહે છે કે આલુ-કાંદા જેવી ઉત્તમ સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ શા માટે ન ખાવી ?

મીનાબેન—રાત્રિ ભોજન અને કંદમુળનો શા માટે ત્યાગ હોવો જોઈએ, એ બાળકોને ક્રમ્યંત આપી સમજાવવું જોઈએ. આપણે વહીવટની રીતો અનુસાર બાળકો ઉપર કોઈ બેસાડીએ કે, આલુ નહીં ખાવાનાં, ઈંદાં નહીં ખાવાનાં, રાત્રિભોજન નહીં કરવાનું, પણ શા

માટે નહીં ! બાળક ન કરવાની વસ્તુ પહેલી કરશે, પરંતુ દ્રષ્ટાંત આપી સમજાવ્યું હોય તો તેને પાપનોં કર લાગશે. બાળકો માટે જ્ઞાન અને સંસ્કાર હીરાની ખાખૂથી પણ અધિક મુલ્યવાન છે. સંસ્કાર અદ્ભુત વસ્તુ છે. બાળકોમાં અહિંસારૂપ મૂળધર્મના સંસ્કાર રેડવા જોઈએ. પ્રથમ ધર તે જાણા છે ધરમાં જ ધર્મના પાક પાક કરાવવા જોઈએ. તમારા પુત્રને શાંતિથી સમજાવો. વિદ્યાર્થી જીવનનો ખ્યાલ આપો.

શીનાબેન—(કંટાળતા)અરે મારી બેન, બાલુવાને અને ખાવાને શું નિરૂપન છે ?

મીનાબેન—જે વિદ્યાર્થીઓને પોતાના વિદ્યાર્થી જીવનમાં મોજેલ સુસંસ્કારનો લાભ આપ્યો હોય, જેણે આકોમળ અંતકરણને હમેશાં સત્ય તરફ વાળવાની તાલીમ આપી હોય તે જ વિદ્યાર્થી પોતાના બિવિધતા સમય જીવનને સત્યતા પ્રકાશથી અજવાળી શકે છે. તેની દિવ્યત્વયોનિથી દેશ અને સમાજને આમણ લાવી શકે છે. શરીર સુદૃર રહે, સ્વચ્છ રહે તે માટે સુદ અને સાત્વિક આહાર પણ એટલો જ જરૂરી છે.

શીનાબેન—વાત સાચી છે, આહાર તેવો એકાકાર.

લક્ષ્મીબેન—અભરૂપ આહારથી સ્વાસ્થ્ય ખમડે છે, સાથે સાથે વિચારો પણ ખમડે છે. શાસ્ત્રકારોએ માસ-કંદમૂળને નરકની દાર કલા છે. જેથી જ મારા બાળકો આલુ-કાંદા-ઈંડાં વગેરે ખાય એ કલ્પના માત્રથી હું મુજબ ઉઠું છું.

મીનાબેન—મારો આઠ વર્ષનો બાળો કંદમૂળ-આલુ, કાંદા ખાતો નથી, રાતના જખતો નથી. બધા મારી ટીકા કરે છે કે અટલા નાના છોકરાં ઉપર શું અત્યાચાર ચાલે છે! લોકોની ટીકાઓ ત્યાં માટે ડર પુ' જોઈએ ? બાળક કુમળી ઝળ કહેવાય. જેમ વાળાએ તેમ વલે, બહેન, સાચી વાત એ છે કે, તમારે બાળા પ્રેમનો ઉકેલ પ. સા-

સાથી પાસેથી જ લેવો જોઈએ. અંગુલીમાલ, પરદેશી રાખ જેવા પતિ-
તને પાપન કરનારા વિતરાગના સંદેશવાહકો સંતો જ હતાને ?
પણ મારું સુચન છે કે તમારો પુત્ર ન સુધરે તો સંતો પાસે
તમારી મુંજવણની વાત કરશો, યુરુ વિના જ્ઞાન મલે નહીં, હૃદયની
અંધારી યુદ્ધમાં યુરુ વગર કોઈ પ્રકાશ પાઠી શકે નહીં.

રીનાબેન—ખરેખર, જૈનધર્મ ગંદન અને વંદતીય છે.

મીનાબેન—લક્ષીતાબેન, પોતાની મુંજવણનો માર્ગ મળતાં નાચી
ઉઠ્યા.

લક્ષીતાબેન—મીનાબેન, તમારો ખૂબ ખૂબ આશ્વાસ માતું છું.
મને મારા પ્રશ્નનો માર્ગ મળી ગયો છે. બાળકો ઉપર ક્યારેય જોરૂકમી
નહી કરું, પરંતુ સમજાવીને કામ કાઢી લઉં. જય જિનેન્દ્ર !

(૧૧) સંસારની અનિત્યતાનો ખ્યાલ આપતો
પાટીદાર જ્ઞાતિની આદર્શ સતી કેશરનો સંવાદ

(પ્રેમક-છેડા વિમલ ઉમરશી, મથાડ)

[૧] કેશર.

[૨] સાસુ કમુ.

[૩] પતિ દેવો.

[૪] કેશર ઉપર કલંક ચઢાવનાર વલ્લભ.

[૫] હુઝારમાં સહાય કરનાર સ્વજનકાકા.

[૬] કેશર ઉપર કુદરિ કરનાર લક્ષ્મીચંદ શેઠ.

[૭] જૈન-ધર્મનો સ્તોત્ર ગતાવનાર કમળા બહેન.

[૮] કેશરને તારનાર જૈન મુનિ.

[૯] જૈન ધર્મનો દેવ કરનાર પાટીદાર શાંતિના જીવરાજ પટેલ.
[૧૦] સંવાદનો ખાસ આપનાર પહેરેગીર.

પહેરેગીર— પ્રિય બંધુઓ તમા વ્હાલી માતાઓ !
મારવાડ દેશમાં નિરાક નામે એક ગામ હતું, તેમાં પાટીદાર શાંતિનું
એક કુટુંબ હતું, તે કુટુંબમાં જ કેશરનો જન્મ થયો હતો.
તેના પિતાનું નામ બગો અને માતાનું નામ રૂડી હતું. ૧૫ વર્ષની
વય થતાં, તેનાં લગ્ન તાસ નામના ગામમાં કેશવ પટેલના પુત્ર દેવા
સાથે થયેલ છે, કેશર પરણીને અસુરગૃહે આવે છે, પાછળ તેની
માતાનું મૃત્યુ થાય છે. સાસુના કંઠાસી સ્વભાવે તેને પરેશાન
બનાવી છે.

હિંદુ સંસારમાં સાસુની સત્તા રાજસત્તા કરતાંયે બળવાન
ગણાય છે. એ સત્તાનો સદુપયોગ તો કોઈ વિરલ સાસુજ કરતી હશે,
ન્યારે તેનો દુરુપયોગ તો ઘેર ઘેર થતો જોવા મળે છે.

કમુ—ઓ સુરેશ ! આટલી બધી વાર તું ક્યાં ગયું હતી ?

કેશર—સાસુજ, પાણી બરવા.

કમુ—પાણી બરતા આટલી વાર ?

કેશર—બા, કુવા ઉપર ગીરદી હતી એટલે સહેજ વાર લાગી

કમુ—અરે ચીખાવણી, એક તો મોટી આવી અને
ઉપરથી છૂકું જોડે ■ :

કેશર—બા, હું છુંડગીમાં કદી બોટું જોતી નથી, બોલતી
નથી, અને બોલોલ નહીં.

કમુ—એ તો જોઈ હવે સત્યવાદિની છોકરી છે, તારી સચ્ચાર્ધ
મારાથી ક્યાં અજણી છે ?

કેશર—આપ સલા તો જન્મ બલા, અને આપ ખુશ તો
જન્મ ખુશ, જેવી દ્રષ્ટિ તેવી સૃષ્ટિ.

કમુ—તારી જીજ્ઞાસ મોટી છે, -તારી સાથે વાતોમાં હું

તો તું પણ બહા પણ પહેલે જોમ નથી.

દેશર—કાંઈક હે મારી વાતમાં સ્વચ્છાઈ રહેલી છે.

કમુ—જોઈ એ તો તારી સ્વચ્છાઈ, રાંઠ તું જોને હું તારી ખમર લઈ છું.

દેશર—માલો આપવામાં તમે તમારું પોત પ્રકાશો છો.

કમુ—રાંઠ, કાંઈક તારો લવારો ખંધ કરે ખમરદાર, હવે ને એક અક્ષર પણ સામે બોલી છે તો,

પહેરેગીર—ચૈત્ર મહિનાના અમૃતવાણિયાના દિવસો દના. ચરરાગ પચ્છવા જાય અને જેમ સચ્ચુમાર સજે તેમ તરવરોએ નવા નવા લીલાં પાંદડાંનાં વાધા સજ્યા હતા. આમ જ્યારે સમસ્ત કુદરત વસંતનો ઉત્સવ ઉજવી રહી છે ત્યારે દેશરના દિવમાં ચિંતાની ઢોળી સળગી રહી છે. સવારમાં પાણી જરીને આવતાં સહેજ મોડું થયું તેમાં તો સાસુએ તેને ચુકેમ, કાંઈક, રાંઠ વગેરે જે વચનોના ખાથુ માખાં હતાં તેથી તેનું કાળજું વિંધાઈ ગયું છે. આજે તેને કંઈપણ મનનું નથી. પોતાનાં સપનશૂકમાં એકથી ચિંતામાં બેસી છે. અનેક પ્રકારના તકવિતક કરે છે. એટલામાં એનો પતિ-દેવો ચૈત્ર આવે છે. દેશર ને હિદાસીનતામાં બેઠેલી જુએ છે, અને પૂછે છે.

દેવો—કેમ આજે આદેશી હિદાસ દેખાય છે ?

દેશર—સ્વામીનાથ, કાંઈનહી, સહેજ. આજે મને ખાંચે ચુકેમ, કાંઈક એવી અનેક માલો આપી છે, તો આ કવવા સજ્જ મારે કેટલા દિવસ સુધી સહન કરવા ?

દેવો—હે ખારી, એ તો મોટાઓનો સ્વભાવ હોય છે, એ ભવે મોદેશી જેમતેમ બોલી નાખે પણ એમના હૃદયમાં તો લામણી જ હોય, મારે મનમાં દુઃખ લમાડવું નહિ અને એમની સેવા કરવી.

પહેરેગીર—હજીતો દેવો અને દેશર જસ વાતચિત કરે છે, અને તેનો અવાજ તેની સાસુને કાને પડે છે. કમુ એમને બોલતા સાંભળી કોષે ચડે છે.

કમુ—ઓ કેશર, ક્યાં મુઠ ?

કેશર—આવી જો આ આવી.

કમુ—હે શકલ, કમળત, નકટ, નિકળ, તું ચંડાલ, અમારે પાને ક્યાં પડી ?

કેશર—આ શું હું ચુટેલ છું ? હું શકલ, કાલ કાલ ? આરા શબ્દો ઉચ્ચારતા તમારી છબ કેમ ઉપડે છે ?

કમુ—હવે બેસ બેસ બેસ તારું ડહાપણ.

પહેરેશીર—કેશર આમુના સંકલે સદન કરે છે, તેમાં અધુરામાં પૂરું વાલ્મીકીની વૃત્તિ કેશર ઉપર બમડે છે, તે કેશરની નજીકમા રહે છે, તેહું વિલાસી અને મોજાશું જીવન છે, અને કેશરને પોતાની જાળમાં ફસાવવા માગે ■ એક પત્ર લખી કેશરના ઘરમાં ફેડે છે, એ પત્ર કેશરની આમુના હાથમાં આવે છે પત્ર વાંચીને કમુના રોમેરોમમાં ક્રોધ વ્યાપી જાય છે

કમુ—કેશર, જલ્દી આવ.

કેશર—આતું છું, બા આતું છું, આ આવી, બા શું કામ છે ?

કમુ—ચુરમાના આવેશમાં બોલે છે રાંદ ચક્રવર્તી કોની સાથે લાગી જવાનું નક્કી કર્યું છે ?

કેશર—બા શું બોલે છે ? બાગી જવાની વાત કેવી ?

કમુ—એતો તને ખબર, એટલામાં દેવો ઘરમાં દાખલ થાય છે તેરીજ કમુ બેસથી બોલે છે.

દેવો—બા ચાન્તિ રાખ બોલો તો વાત સમજાય, શું બોલે છે તો મને તો કંઈ સમજાય પડતી નથી.

કમુ—હજી તો દાલીમાનો દિકરો બોલે છે ચાન્તિ રાખે, પણ બોળામદ ! તને ખબર છે આ વહી માનેતી શું કરી રહી છે ■

દેવો—શું કરી રહી છે બા ?

કમુ—લે આ પત્ર અને વાંચ

દેવો—પત્ર હિપાડે છે, અને વાંચે છે “બહાલી, તારા રૂપથી હું
 ઘેલો બન્યો છું. તારા વિના આ જગત મને સુતું સુતું લાગે છે,
 તારા વિના મને મારું જીવન નિરસ લાગે છે, આજ રાત્રે તું તારા
 ઘરની પાછળ મળજે, હું તારી રાહ જોતો હોતો રહીશ. જરૂર
 આવજો” કી. તારો વલ્લભ. દેવો પત્ર વાંચે છે, અને એના રોડમમાં
 ક્રોધ બાપી જાય છે. કેશરને જોરથી માર મારે છે.

કેશર—વિશ્વાપ કરતી અને કકળતી જોલે છે, સ્વામીનાથ! આટલો
 ખર્ચો કોપ શોનો ?

દેવો—હું તો જાણતો હતો કે તું સતી છે, પણ આજ તારો
 સત્યપણો ખર્ચો પ્રમટ ઘર્ષ મળે.

કેશર—પણ.

દેવો—પણ ખણી કાંઈ નહીં. તારું કાનું મોઢું મારે હવે
 જોડું નથી. નીકળ મારા ઘરમાંથી બહાર.

કેશર—પણ મારો કાંઈ વાંક કહેશો ને ?

દેવો—હજી તો વાંક પુછે છે, લે વાંચ, આ શું લખ્યું છે ?

કેશર—પત્ર વાંચે છે, અને તેનું હૃદય કકળી ઉઠે છે. હિંમત
 એકઠી કરીને જોલે છે, આમાં મારો કશો વાંક નથી, હું કંઈ
 પણ જાણતી નથી.

દેવો—તું કેમ જાણે ! તારો એક શબ્દ સાંભળવા હું તૈયાર
 નથી. જલ્દી બહાર નીકળી જ.

પહેરેઝીર—રોતી કકળતી કેશર ઘરમાંથી બહાર નીકળે છે,
 પિપરનો માર્ગ લે છે, રસ્તામાં પાછળથી એને વલ્લભ જોડે છે, કેશર
 ચમકે છે અને પાછળ જુએ છે, ત્યાં તો વલ્લભ પોતાનું દિલ
 બોલીને વાત કરે છે.

વલ્લભ—બહાલી મજાસર નહીં, શું તું મને જુલો મજા !

કેશર—જુલું ? તારા પ્રતાપે જ મારી આ દયા ઘર્ષ છે.

વલ્લભ—એમાં ખોટું શું ?

કેશર—આથી વધારે ખોટું શું ચવાનું હોય ? મારા હાલહવાલનો તને શું ખ્યાલ આવે ! નરકના કીડાને સ્વર્ગના સુખેણું શું લાગ હોય ?

વલ્લભ—કેશર, કેશર, તું ત્યાં મારે મારા દુઃખી દિલ ઉપર ધાકે છે ? તું જાણે છે, હું તારા વિના કેવો દુઃખી છું ! તું સમજી શકે છે, હું તને કેટલો મ્હાઈ છું ?

કેશર—પરાર્ધ વસ્તુ પોતાની કરનાર, એના જેવો જન્મનમાં મૂખ કોણ હોય ? એવા મૂખે તો પોતાના હાથે જ દુઃખી થાય છે.

વલ્લભ—કેશર તારી જુલ છે, પરમાત્માએ તો તને મારા માટે જ સજી છે, એ તો વિધાતાની જુલથી તું પરાર્ધ થઈ છે.

કેશર—વિધાતાની જુલ એ મારે મંજુર છે.

વલ્લભ—જ્યે મારે એ જુલ સુધારણી છે.

કેશર—એજ તારી આન્તિ છે. લલાટે લખેલું કોઈ ત્રિપ્પા કરી શકે એમ નથી.

કેશર—જો તારી કૃપા હોય તો હું પ્રારબ્ધને પણ ફેરવી શકું.

વલ્લભ—એ તારી પાશવતાનો ખ્યાલ છે.

વલ્લભ—તું મારી મનોકામના પૂરી નહીં કરે તો હું આત્મહત્યા કરીશ.

કેશર—એમાં હું તારી અજ્ઞાનતા સમજીશ.

વલ્લભ—તને નથી લાગતું કે તારા જેવી હંસલી કામદાને શોભે ? એ તો મારા જેવા હંસ માટે નિર્માલ્ય મધ છે.

કેશર—હું મારા પતિને પરમેશ્વર સમાન માનું છું.

વલ્લભ—પણ તને ક્યાં તારી પસંદગીનો પતિ મળ્યો છે ?

કેશર—આખું નારીના લલાટે જેવી સાથે લેખ લખાયા હોય અને તે જ તેનો આરાધ્ય દેવ.

વલ્લભ—ત્યારે શું તું મને નારાજ કરીશ ? શું તું મારી મનોકામના પૂર્ણ નહીં કરે ? શું તું મને જરાયે ચાહતી નથી ?
 કેશર—હું તને ચાહું છું, સારી રીતે ચાહું છું, પણ તે એક ભાષ તરીકે, મારા દિલમાં તારા માટે ખંધુ તરીકેનું સ્થાન જરૂર છે, જે તારે તારી વૃત્તિઓ બદલવી હોય તો ?

વલ્લભ—એ કેમ ફરે ?

કેશર :- એતો તારા હાથની વાત છે.

વલ્લભ :- એટલે ?

કેશર—એટલે તું પુરુષાર્થ કરે તો ખારે તે કરી શકે. તું જે અંતઃકરણથી તારી ભાવના બદલવા પ્રયત્ન કરે તો જરૂર તું મારો ભાર્ષ જની શકે, નહિંતો તું પુરુષ શા કામનો ? સ્વમાની પુરુષને આટલી ટકોર બસ છે.

વલ્લભ—જે હું મારી ભાવના બદલાવું તો અત્યાર સુધીની મારી જુઓ તું માફ કરીશ ?

કેશર—હા જરૂર.

વલ્લભ—તો હું વચન આપું છું કે હું તને સગી બહેન સમજીશ ને તું મને સગો ભાર્ષ સમજજો અને ત્યારે બીક પડે ત્યારે આ ભાર્ષ ને માફ કરજો.

કેશર—પ્રભુ તારું કલ્યાણ કરે.

પહેરેગીર—કેશર પોતાના પિયર પહેચિ છે, કેશર પહેચિ એ પહેલાંજ એની સાસુએ સમાચાર મોકલી દીધા છે. કેશરને કેર્ષકરમાં આવવા દેતું નથી. કેશરને તો જાને કેકાણેથી તર્જના થાય છે. ઉભયબાઈ ચર્તા રવજીકાકાને ઘેર આવે છે. રવજીકાકા કેશરને દેખે છે, અને પ્રેમથી બોલાવે છે. કેશર ઘરમાં જાય છે, અને કાકીની પાસે ખુસકે ખુસકે રહે છે.

રવજીકાકા—“ દિકરી ” આટલો બધો વિલાપ શા માટે કરે છે ?

કેશર—કાકા મારા ઉપર તો જુદું કલંક ચડ્યું છે.

કાકા—દિકરી, શાંતિ રાખ, ઈશ્વર તારી લાજ રાખશે.

કેશર—પણ કાકા, અતારે તો હું નિરાધાર બની ગઈ ?

કાકા—દિકરી, બાલપણમાં થોડું મધું બાણી છે ?

કેશર—હા કાકા.

કાકા—હજી એ ત્રણ વર્ષ અભ્યાસ કરે તો હું કન્યાશાળામાં તને નોકરી રખાવી દઉં.

કેશર—પણ કાકા, મને અભ્યાસ કરાવશે કેણું ?

કાકા—દિકરી, હું મારે ઘેર કરાવીશ.

પહેરેગીર—કેશર બધું વર્ષ બસે છે, બાણીર પુરં મર્તાંરવજી-કાકા વસંતપુરની કન્યાશાળામાં નોકરી અપાવી દે છે, કેશર કન્યાશાળામાં નોકરી લાગી જાય છે. થોડાક સમયે તે પોતાની મીઠી વાણી શાંતિ સ્વભાવ, બાણીવાની આવડત, કામ કરવાનો ઉત્સાહ વગેરેથી કન્યાશાળાની છોકરીઓમાં અને મુખ્ય સિક્ષિકાઓમાં મિલિ થઈ જાય છે, વસંતપુરમાં લક્ષ્મીચંદ નામના શેઠ રહે છે, તેમની લક્ષ્મીનામની કન્યા કેશર પાસે અભ્યાસ કરે છે, તે અભ્યાસમાં ખૂબ જ નબળા છે એટલે દયુષ્ઠન રાખવાની વાત નેના પિતા આમળ કરે છે, પિતા તેની વાત મંજૂર કરે છે, અને કેશર એના ઘેર દયુષ્ઠન આપવા જાય છે, ત્યાં તેણી ૩૫ જોઈ શેઠની તેના પર કુદરતિ થાય છે અને કેશર, શેઠનો દુધાં મનોભાવ બાણી જાય છે.

લક્ષ્મીચંદ શેઠ :- (તક જોઈ) હું તારા પર મુગ્ધ થયો છું, જોતું મારી મનોકામના પૂર્ણ કરે તો તું ને કહે તે કરવા હું તૈયાર છું.

કેશર :- શું તમે મને તમારા નેટલી દલખી માનો છો ?

શેઠ :- એમા દલકું શું છે, પ્રેમએકા એ તો કુદરતી છે.

કેશર :- કુદરતને પણ મર્યાદા હોય છે.

શેઠ :- શા માટે ?

કેશર :- ધર્મ અને ચારિત્રના પાલન અર્થે, તમે કદી શાસ્ત્રો સાંભળ્યા છે ? શીલનો મહિમા સમજ્યા છે ? સતીઓની કથાઓ વાંચી છે ?

શેઠ :- મહું સાંભળ્યું છે પણ અહીં પ્રેમમાં તેનો શો ઉપયોગ ?

કેશર :- લક્ષ્મીને તમે શું ગણો છો ?

શેઠ :- તે મારી પુત્રી છે, હું તેનો પિતા છું.

કેશર :- હું પણ તમારી લક્ષ્મી જોવી છું, લક્ષ્મી તમને જે નજરથી જુએ છે એજ નજરે હું તમને નિહાળું છું.

શેઠ :- એ તારી કલ્પના છે.

કેશર :- એ કલ્પના સાચી છે, સર્વે પંથિએ ઉગે, મહાસાગર મર્પાદા મહે, દિમાલય અગે, તો પણ હું સિપળનો લાંગ નહિં કરું.

શેઠ :- અહીં તો તું એકલી છે, નિરાધાર છે, તો તું શું કરી શકવાની છો ?

કેશર :- હું એકલી નથી, હું નિરાધાર નથી, સતીઓને સહા સહાય કરનાર પ્રભુ મારી મદદે છે.

શેઠ :- ક્યાં છે તારો પ્રભુ ?

કેશર :- સર્વત્ર છે.

શેઠ :- હું તો ક્યાંય દેખતો નથી.

કેશર :- તમારી આંખો વિપયાંય બની ગઈ છે, એટલે શી રીતે દેખી શકો ?

શેઠ :- જવા દે એ બધી નામી વાતો. એમ જોણતાં શેઠ કેશરનો હાથ પકડવા ગય છે.

કેશર—“ખબરદાર,, એ- અમલું પણ આગળ આખ્યા તો!

કેશરની રાઠ શેઠના દિલમાં મોસરી ઉતરી ગઈ અને શેઠનું દિલ કંપવા લાગ્યું.

શેઠ—કોં છે અને કેશરના પગમાં પડે છે, અને માફી માગે છે.

કેશર—તેને ઉઠાડે છે અને બેડો કરે છે, અને કહે છે, પિતાજી, આ બનાવને બુધી જાઓ.

દેવો—દેવી, તેં મને આજે નરકમાં પડતા બચાવ્યો છે, તું મારી ખર્ચની પુત્રી છે તારો ઉપકાર હું જીંદગીમાં કદી નહીં છુટું.

પહેરેગીર—આ બાળુ જ્યારથી દેવાએ કેશરને ઘરમાંથી બહાર કાઢી છે, ત્યારથી એની દયા બદલી જાય છે. પાંચ વર્ષમાં તેનો પેસો ચાલ્યો જાય છે, અને માના કમુતું મરજી યજ્ઞ જાય છે. દેવો એકથો પડે છે અને ઘરમાં એને ગમતું નથી મામનાં બધા ભોકો કહે છે કે, તું બીજું ઘર કર, પણ દેવાના મનમાં આ વાત સુઝતી નથી અને એના મિત્ર વલ્લભની સલાહ લેવા જાય છે, ત્યારે વલ્લભ કહે છે, કેશર તો તારા ઘરની સદ્ગતી હતી, સાખી સી હતી, માટે તું એને પાછી લઇ આવ. વલ્લભની વાત દેવાને ઠીક લાગે છે, ને દેવો કેશરને લેવા સસરાના મામમાં જાય છે પણ ત્યાં કેશર નથી, અને સમાચાર મળે છે કે તે વસંતપુરમાં બસ્યાવે છે, એટલે વસંતપુર આવે છે. દેવાને રસ્તામાં કેશરનો ભેટો ઘર્ષ જાય છે. કેશર પતિને દેખી ચરણમાં પડે છે, બુઝી આર્પનારીનો સ્વભાવ. દેવાએ જોને મારીને ઘરમાંથી કાઢી મૂકી હતી, તો પણ કેશર ચરણોમા પડી નમસ્કાર કરે છે.

દેવો—“બહાસી” મેં તને ઘણા દુઝો આપ્યાં છે, કલંક આપીને ઘરમાંથી કાઢી છે, માટે મને ક્ષમા આપ.

કેશર—“રવામીનાથ” એમા નમારો જરાય વાંક નથી. એ મારા પૂર્વના કર્મ હતાં.

દેવો—હું તને પાછી લેવા માટે આવ્યો છું અને તું ચાલ.

કેશર—મારા માથે કલંક છે હું મામમાં મેલું કેવી રીતે દેખાડું?

દેવો—લોકો તારા કલ્પકની વાત માનતા જ નથી, અને સૌ તારા વખાણુ કરે છે.

પહેરેગીર—કેશર જવા માટે તૈયાર થાય છે. મુખ્ય શિક્ષિકા અને હકમીચંદ સેકની રજા લે છે અને પતિના સાથે પોતાના વતને પાછી આવે છે. સૌ સારા વાનાં થાય છે.

હવે કેશરને કમળા બહેનનો બેટો થાય છે, જેઓ ખૂબજ ખર્મિષ્ઠ છે, અને કેશરને પણ જૈનધર્મ પમાડે છે.

કેશર—એ બેન, બે દિવસની કેમ દેખાતા નથી ?

કમળા—બહેન, તને ખબર નથી ? ગામમાં બે દિવસથી મુનિ પધાર્યા છે.

કેશર—બેન ? મુનિ એટલે શું ?

કમળા—મુનિ એટલે પાંચ મહાવ્રતના પાલનકાર, હકાય જીવના રસક, આર કયાવના ત્યાગી, સ્વ અને પરતી દયા પાળનાર, દરેક પ્રાણીઓ ઉપર સમદષ્ટિ રાખનાર. તેનું નામ મુનિ.

કેશર—બેન, આવી વાત તો તમે કેાઇ દિવસ મારી પાસે કહી ન હતી.

કમળા—એટલે તો હું આવી છું. મુનિનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા માટે તમને લાઇ જવા.

કેશર—બેન, મુનિ કેટલા દિવસ રહેવાના છે ?

કમળા—મુનિ એક દિવસ રહેવાના છે. કાલે તો વિદાર કરી જવાના છે.

કેશર—તો બેન, હું તમારી સાથે વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવું છું.

પહેરેગીર—કમળા કેશરને લઈને વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવે છે.

ગુરમકારાજ પંચપરમેષ્ઠિનું સ્મરણ કરી, છતાંપૂર્વક મધુર સૌલીથી પોતાના વ્યાખ્યાનની શરૂઆત કરે છે. ગુરમકારાજનો એક-એક

રાજા કેશરના હૃદયમાં બેસતો જાય છે. આખ્યાન પૂરું થતાં કેશર ગુરૂની પાસે આવે છે.

કેશર—ગુરૂજી, મારા જીવનમાં આ પ્રથમ વાર આખ્યાન સાંભળ્યું છે. આપનો બોધ મારા હૃદયમાં પથરાઇ ગયો છે. જાંદગીમાં કોઇવાર મૂઠું તેમ નથી, આ રીતે તમને મારા ગુરૂ તગેડે સ્વીકારી લઉં છું, આપની આજ્ઞા મરનકે ચક્રાતુ છું. હું આપની સમક્ષ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે આજીવી હું કોઇને પણ માગ આપીશ નહિ. કોઈનો નિંદા કરીશ નહિ, આજીવી હું ઉપકારી પર અપકાર કનીશ નહિ અને વધારાકિત બદલો વાળવા પ્રયત્ન કરીશ.

ગુરૂજી—એન, પણ નિયમ પાળવા કડીન છે માટે ખરાબર વિચાર કરીને પછી નિયમ લે.

કેશર—ગુરૂજી, હું જેવી વીરનાથી નિયમ લઉં છું એવીજ વીરનાથી પાળીશ, નિયમમા જરાયે દોષ લગાડવા નહીં હઉં.

ગુરૂજી—એન, જો સાચી રીતે નિયમ પાળશે તો આ વધુ નિયમ તમારું જીવન પલટાવી દેશે. તમે સુખી થશો, મારા તમને અંતરના આશીર્વાદ છે.

પહેરેગીર—કેશર નિયમ લે છે, તેથી કમળા બેનને આનંદ થાય છે. અને ગુરૂ વિકાર કરે છે, કેશર ઘરે આવે છે. અને કેશર જૈનધર્મને સ્વીકાર કરે છે. તેની આખી પાટીદાર જાતિમાં નિંદા થાય છે અને એ કપડો એના પતિને મળે છે. પતિ ઘેર આવે છે, અને કેશરની પાસે વાંત કરે છે.

દેવો—“વહાણી” જો તમને દુઃખ ન લાગે તો એક વાત કહું.

કેશર—“સ્વામીનાથ” ખુશીથી કહે.

દેવો—આજે મને આપણી જાતના પિંકલકાકાએ જોવાનીને કહ્યું કે તારી અંજી જૈનધર્મ સ્વીકાર્યો છે તેથી તેની નિંદા ઘેર ઘેર થાય છે.

કેશર--“સ્વામીનાથ” લોકોનો સ્વભાવ જીવોજ હોય છે. તેઓ કાંઈપણ નવીનતા રેખે તો ભડકી છોડે છે અને તેની સામે આકાશ પાતાળ એક કરી નાખે છે, તેઓ જેમ કહે તેમ આપણે કરીએ તો વધી નહીં પણ તેનાથી જરા જુદી રીતે વર્તીએ તો તેઓ સહન કરી શકતા નથી.

રેવો--તે હું સમજી શકું છું, છતાં આપણે લોકમાં રહેવું છે, માટે લોકનિંદા થાય એવે રસ્તે ન જવું એવી મારી સમજાક છે.

કેશર--મને તો લાગે છે કે લોકની દૃષ્ટિએ આશ્વર્ય જેવ પામરતા છે. જગતના તમામ મહાપુરોનો વર્તન જોશો તો જણાશે કે તેઓ લોકની તત્ત્વ સામે છોડે છે, જમત અને ભગત વચ્ચે હમેશાં વેર જ હોય છે, જમત પ્રથમ તરફ મતિ કરે છે તો ભગત પૂર્વ તરફ મતિ કરે છે. આ જગતની નિંદાનો અંત આવે એવું મને લાગતું નથી. જો તમારાથી લોકોની નિંદા સહન ન થઈ શકે તો મને આશ્ચર્ય આપે, હું તીક્ષ્ણ પ્રહાર કરું.

રેવો--“બહાવી” એવું શું બોલે છે ? લોકોની મને પણ શી ખરવા છે. ? મારે ક્યાં તેમની પાસેથી મોક્ષ મેળવવું છે ? અને તારો માર્ગ સાચો છે, હવે હું કદીપણ નહીં કહું.

પરેશ્વરી--કેશરની સાથે રેવો પણ લેનધર્મ અંગિકાર કરે છે. નાતરાજાએને ખબર પડે છે અને તાત મદાર કારે છે.

કવચાજ પરેશ-રેવો, તે લેનધર્મ અંગિકાર કર્યો છે માટે તને તાત મદાર કમળું.

રેવો--પરેશ બાપા, સાતિનો સંબંધ દેહનો છે, પણ ધર્મનો સંબંધ આત્માનો છે.

કવચાજ--એ તારે ધર્મ સાથે સંબંધ રાખવો હોય તો અને તને સાતિથી બહિષ્કાર કરાએ જીએ,

રેવો -સાતિ તો જન્મો જન્મ મળશે, પણ દેવ અરિહંત,

ચુર નિર્ઘ્રંથ ને ઢેવળી પ્રરૂપિત મર્મ એ મળવાના નથી.

પહેરેગીર—દેવાને યાત્રિ બહાર કાઢે છે. જીવરાજ પટેલ ઘેર જાય છે ત્યાં તે એના એકના એક પુત્રને સાપ કરડે છે. પટેલ તે એનાકળા બની જાય છે, ગારૂડી લોકોને બોલાવે છે. એર ઉતારવા મથે છે પણ એર ઉતરતું નથી એટલામાં કેશર આવે છે અને એર ઉતારવા મંત્ર બોલે છે. શાસન રક્ષક દેવો તેને સહાય કરે છે.

જીવરાજ—કેશર, તું અહીં શું કામ આવી ?

કેશર—પટેલ, આપના પુત્રનું એર ઉતારવા.

જીવરાજ—મોટા ગારુડીઓનું કાર્ધ ચાલતું નહીં, તો તારું શું ચાલવાનું છે ?

કેશર—પટેલ ધીરજ રાખો. મનુ સોનું કલ્યાણ કરશે.

જીવરાજ—દેખાડી આપ, કલ્યાણ કેમ ચાલે છે. ?

કેશર—એક ગીનડે નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરી પાણી છાંટે છે. એર ઉતરી જાય છે, અને હાકરો ઉડી ઉલો માપ છે, જૈનધર્મનો જયજયકાર થઈ જાય છે, કેશરનો પણ જય ચાલે છે. સૌ જૈનધર્મ અંગીકાર કરે છે. અને બોલે છે, “ મોલો જૈનધર્મકી જય, અહિંસા પરમોધર્મકી જય । મહાસતી કેશર કી જય ”

(૧૨) નીતિ અનીતિની કુમાઈ

(મો. હસમુખલાલ ખાલેકલાલ શાહ, બોરાદ)

પાત્રો :— (૧) મુળજીસેક (૨) મુનિમ ન્યાલચંદ (૩) સેવા-ભાતી ધર્મચંદ (૪) જયચંદ (૫) પોપ્પમેન (૬) ઝોડીસર સાહેબ [શેકના હાથમાં લાકડી, આંખે ચરમા, પાંચડી, કોટ વિગેરે.]
[મુનીમ ન્યાલચંદ—સાચે ચોપડા, કલમ, ખડીયો વિ.]

શેકજી :— કેમ મુનીમજી ! આ સાલના ચોપડા તૈયાર કર્યા

ને ! સરવૈયું મેળવ્યું ને ! આ સાલમાં લાલ ખાતે કેટલા રૂપિયા રહેશે ?

— મુનીમજી :- શેઠ સાહેબ ! શું વાત કરે ! આ સાલનું સરવૈયું મેળવતાં તો પુરાંત ખાતે રા. એકવીસ હજાર જમા રહે છે.

શેઠજી :- બસ, એટલા જ રૂપિયા લાલ ખાતે જમા ? કાંઈ દિસાખમાં ગોટાળો થયો નથી ને ?

મુનીમજી :- લાલમાં તો જરાય લુલ નથી પણ.. જરા આ ઇન્કમ ટેક્સના દિસાખમાં મફત થઈ ગઈ છે. જેથી મનમાં થોડી મુંઝવણ રહ્યા કરે છે.

શેઠજી-શું બોલો છો ? કેટલા રૂપિયા ઇન્કમ ટેક્સમાં વધારે ગયા ? મુનીમજી, તમે તો આવી ને આવી સુલો કરો છો. હું તો તેટલા રૂપિયા તમારા પગારમાંથી કાપી લઈ વચુક કરીશ.

મુનીમજી :- શેઠ સાહેબ ! જરા ધીરા તો બનો ! તમે બહુ ગરમ અને અધીરા બની જાઓ છો, વડપણમાં તો જેમ બને તેમ ધીરજ અને શાંતિના શુભો આવવા જોઈએ. જાનીઓ પણ આ વિષે કહે છે કે જદાવરવામાં જેમ ધોળા વાળ તેમ હૃદય પણ શ્વેત (ધોળું) બનાવવું જોઈએ.

શેઠજી :- જાનીની વાતો જાની પાસે, મારે મન તો પૈસો મારો પરમેશ્વર એ તમે જાણો છો ! એ તમે જાણો અને તમારા જાની જાણે. સમજ્યા ?

મુનીમજી :- સાંભળો શેઠજી ? આ સાલના ઇન્કમ ટેક્સના આસરે રા. પાંચથી સાત હજાર બરવા રહી ગયા છે. જે આપણે મોટલી આપવા જોઈએ, એવું મારું મંતવ્ય છે અને તેથી આપણી પેઢીની અને તમારી બંનેની સાખ વધે. (આજણ વધે)

શેઠજી :- મુનીમજી ! જેવી નીતિની વાતો આ જમાનામાં ચીતી અને સાખ માટે આ બધી શાહુકારીની વાત તમારી પાસે રાખો. હું પાંચ સાત હજાર રૂપિયા મફતમાં આવે છે ? આ રૂપિયા

મારા પોતાના પરસેવાની મહેનતના છે. સમજ્યા ?

મુનીમજી :- કદાચ લવિષ્યમાં ઇન્કમેટેક્સ ઓછીસર તરફથી આ બાબતમાં કોઈ લખાણ આવે તો ?

શેઠજી — અરે ! ત્યાં મારા જેવા હજારો રોડીયા ઇન્કમેટેક્સ ભરનારા છે તેમાં કોના ખાડી કે કોની ભુલ છે તે કોણ સુધારે ?

મુનીમજી :- સાહેબ ! આપણે ચાર વર્ષથી સરકારી કાયદા અનુસાર નાણાં બરીએ છીએ જેથી ઓછીસમાં રેકર્ડ ઉપર આપણું નામ હોય તેમ જ લખાણ હોય માટે મેનતા રહેતું, નહિતર પરિણામ (વચ્ચે પોષ્ટમેનનું આવવું)

પોષ્ટમેન :- હાં ! શેઠ મુજજીભાઈ કાનજીભાઈ, દયો આ રજીસ્ટર દપાસ, નોટ પેપર મથું છે, માટે પાંચ આનાના બમણા દસ આના આપો.

શેઠજી — શું મફતના પૈસા આવે છે ? આપો આ પોષ્ટમેનને મે આના ચા પાણીના, લઇને ચાલતો ચાવ.

પોષ્ટમેન :- અરે સાહેબ, આ તો કોઈ ખુસાલીના પૈસા નથી પણ સરકારી કાયદો છે માટે કાયદો એ કાયદો, ખાડી ખીજે વામદો.

શેઠજી — મુનીમજી ! કોણ જાણે આવી બદલા કયારેથી આવી વળશે છે ?

પોષ્ટમેન :- અરે સાહેબ, તમે તો વીસમી સદીમાં જન્મ્યા છો, પણ મને લાગે છે કે તમે પંદરમી સદીમાં જીવો છો !

મુનીમજી — અરે આતો સરકારી કાયદો છે. આપણો વિકાસ આ વકરામાંથી ચાવું છે, માટે પૈસા આપી કાયદાને માન આપો.

શેઠજી — તમે પણ આના જેવા જ છો, દયો ખાલો એને દસ આના.

પોષ્ટમેન :- શું, ફુનીયામાં આવ્યા માણસો પેલા મના દશે ? આમા તો કોઈ આવ્યા નથી ને ! દયો ત્યારે ખોદું લાગ્યું હોય તે !

માફ કરજો. હવે સાહેબ નમસ્તે !

શેકઝ :- મુનીમજી વાંચો હવે તો આંખે મોતીયો આવ્યો છે. (હાથમાં ચરમા લઈને) શું કાંઈ જોઈરે જોઈર છે ?

મુનીમજી :- અરે શેક ! આતો ઈ-કમટેકસના પૈસા ભર્યા નથી એપણ તપાસાવ્યાં નથી, માટે બંને વસ્તુના ચોપડા લઈને તો રૂબીના રોજ કોર્ટમાં હાજર થવાનું કરમાન છે.

શેકઝ :- મારા બેટા ! આ સરકાર શું કરે છે ? કાંઈ સમજાય પડતી નથી, હેરાનગતિનું માપ નથી.

મુનીમજી :- આતો જવાબ શું આપીશું, શેકઝ ?

શેકઝ :- તમે કહો તે કરીયે, બાપા પૈસાનો વ્યય મારે હરામ છે. માટે ખીજ છટક બારીઓ ખતાવો.

મુનીમજી :- મારું તો એવું મંતવ્ય છે કે બંધાવ પૈસા ભરી દેવા અને કુલ ખર્ચ તેની કમા માગવી.

શેકઝ :- શું તમારું ફરી ગયું છે ? પૈસા હરાખના આવે છે ? તદ ઉપરાંત માફી ? અરે ! હું તો મને તે આવે !... રાજ આવે તો પણ આ ભાવડો માફી માગે તેવો નથી.

મુનીમજી :- શેકઝ, આ શાહુકારી છે. વેવલાઈ નથી, કાપડાનું પાલન કરવું એ આપણું કર્તવ્ય છે. અને શાસ્ત્રો પણ આ પ્રમાણે જોમે છે. વિરુદ્ધ રજીસ્ટર્ડ કરમે. અર્થાત્ રાજ્ય વિરુદ્ધ કરવું નહિ.

શેકઝ :- એ શાસ્ત્ર બાસ્ત્રની વાત જવા દો. મારે મન તો પૈસા એજ પરમેશ્વર છે. શારત્ર તો પછી ભણાશે. તમે તો બહુ ધર્મધુની બની ગયા છો. આ મારી સાર્ફક (૬૦) વર્ષની છંદગીમાં અને ધર્મનું પાણી પણ પલાળી શકવું નથી.

મુનીમજી :- શેકઝ, ધર્મ એ જીવનનો આધાર સ્તંભ છે. જેની રીતે પાવા વચ્ચેનું મકાન રહી શકતું નથી. તેવી જ રીતે વ્યવહારિક, આધ્યાત્મિક જીવનરૂપી મકાનનો ધર્મરૂપી આ પાયો છે. મારા મનમાં

તો હવે એવી તાલાવેલી છે કે, આ કાવાને ધર્મના સરણે મુકી દેવી અને ધર્મનું આચરણ કરવું.

શેઠજી.—ભાઈ, તારા જેવા ધર્મધુનીની મારે જરૂર નથી. તમે આજથી તમારા માર્ગે. આપણે પંચ તો ન્યારો જ છે.

મુનીમજી.—હ્યો આ પરિપત્ર મારી જે ભૂલ થઈ તે સુધારવાનું તમારું કામ છે.

શેઠજી :—(હાથમાં નોટીસ લઈ) હ્યો આ પરિપત્ર, એમ કહી ફાડી નાખતો પડેો રસ્તે.

(પ્રવેશ બીજો)

(ધર્મચંદ અને જયચંદનું આવવું)

ધર્મચંદ—જય જિનેન્દ, ભાઈ જયચંદ !

જયચંદ :—ભાઈ જયજીનેન્દ.

ધર્મચંદ :—આપણી સમાજ સુધારણાની મીટીંગ હતું સુધી મળી નથી, ઠીક, આ અરસર ઠીક છે, મારે તમોને એક વાન કહેવી છે. ધણા દિવસથી મને એ મન મુંઝવે છે.

જયચંદ—વિના સંકોચે કહો.

ધર્મચંદ—આપણા સમાજમાં ચારે તરફ પૈસાના અભાવે ધણા ગરીબ વિદ્યાર્થીઓના જીવન બરબાદ થતા જાય છે, અને સમાજમાં અનિષ્ટનું પ્રમાણ વધતું ચાલે છે. અને ધર્મશ્રદ્ધાથી ચલિત થાય છે.

જયચંદ—તો ચાલો આપણેજ મંત્રણ સરુઆત કરીએ. હ્યો ત્યારે, મારા રૂપિયા એક હજાર એક (૧૦૦૧) લખો.

ધર્મચંદ—અને મારા પણ એક હજાર ને એક લખો. હવે ચાલો આપણે મુળજી શેઠ પાસે જઈએ. તેઓ આ ફંડમાં મારી રકમ આપશે તેવી આશા છે.

(પ્રવેશ ત્રીજો)

શેઠજી—(મોઢું જમાડીને) આવો ભાઈ આવો !

ખંને.—(જયચંદ અને ધર્મચંદ) અમી તમારી પાસે ખુબજ ઉમળકા બેર આવ્યા છીએ, તેમજ તમે પણ સાથ આપશો જેથી અમારા ઉમળકામાં ભરતી આવે.

શેફલ—તમારો એ મંગળ વાણીનો પ્રવાહ અટકાવો અને સીધી ને સરળ વાત કરો કે અમે પૈસા પડાવવા આવ્યા છીએ !

ધર્મચંદ—અમે પૈસા પડાવવા આવ્યા જ નથી, પણ જ્ઞાનદાન નો મોટો ભાગ આપવા આવ્યા છીએ, કારણકે સર્વદાને જ્ઞાનદાન પ્રધાન બોલો સાહેબ, તમારા કેટલા રૂપિયા નોંધીએ ?

શેફલ—તમે આવા ફંડ કરી અમોને શા માટે ધરમાવો છો ? પૈસો એ તો પરસેવાની કમણી છે. મારો એક પાઇ રૂપિયા બરાબર છે. છતાં હ્યો મારા સવા અગીયાર રૂપિયા લખો.

જયચંદ—આપ જેવા પુણ્યવાન વેપારીના આટલા નહેાબ.

શેફલ—લખો ત્યારે સવા પચીસ, હવે માયાકુટ મુકો, લાવો પહેાંચ.

ધર્મચંદ—શેફ સાહેબ, તમે તો ગ્રામના મોબી ગણાઓ છો. અને આપની આટલી રકમ ? શેફ આપની હાંસી થશે. કાંઈ ઉદારતા રાખો ઉદારતા ! શેફ સાહેબ પુણ્યેન પુણ્ય લાભતે એટલે પુણ્ય કરવાથી પુણ્યનો લાભ માય છે.

શેફલ—હ્યો ત્યારે તમારું ને મારું ખંનેતું રહ્યું. રૂપિયા એકાવન લખો. છઠ્ઠા હેમતો સ્વીકારો.

ખંને—શીક ત્યારે, જયજિનેન્દ્ર (ખંનેતું જવું)

શેફલ—ખુસીથી પધારો. તમોને દરવાજા સુધી મુકવા આવું.

(પ્રવેશ થાયો)

(ઈન્કમટેક્સ ઓફિસરનું આવવું)

ઓફિસર—મુગજસાઇ કાનજીભાઈની આ જ પેલી !

તમારા મુનીમનું નામ ન્યાલચંદ છે ને ?

શેઠજી—જે વાત હોયતે મારી સાથે કરો, મુનીમ અહીંથી દૂર યઇને ધર્મ ખાનમાં લાગ્યો છે. આપ કોણ છો ? ક્યાંથી પધારો છો ? શું માસ જોઇએ છે ? આપનો માલ સલામતીથી પહોંચાડીશું જે ઝોડરે હોયતે નોંધાવી દે.

ઝોડીસર—હું આઝીયો કે વેપારી નથી. શેઠજી, હું ઇન્કમટેક્સ ઝોડીસર છું.

શેઠજી—(મુજ્જના મુજ્જતા) આપનું આગમન કેમ થયું ?

ઝોડીસર—તમેને પરિપત્ર મોકલ્યા છતાં ચોપગ કે પાદી કાંઈજ મોકલ્યું નહીં, માટે અમારે તમારા ખર્ચે આવવું પડ્યું છે.

શેઠજી—આપ અહીંજ બેસો. (નોંકર તરફ ફરીને કહે છે.) સાહેબને માટે આપણી નાસ્તાની વ્યવસ્થા કરો. હું મુનીમને બોલાવી લાવું છું.

શેઠજી.—(રિયમત) હે પ્રભુ !, મારા પ્રિય મુનીમનું માન્યું નહિ. અને આ સંકટ આવી પડ્યું. આસો ત્યારે મુનીમને બોલાવી લાવું. મુનીમ નો જરૂર આવશે.

(પ્રવેશ પાંચમેા)

મુનીમ—પધારો. શેઠ પધારો. ધન્ય વહી, ધન્ય લાગ્ય.

શેઠજી—મુનીમ..... મુ..... ની..... મ.

મુનીમ—શેઠ સાહેબ, આટલા બધા ઉદાસ અને ગભરાયેલા કેમ છો ?

શેઠ—આપનું કશું માન્યું નહિ, જેથી આ આફત આવી પડી.

મુનીમ—કઈ આફત ?

શેઠ—રાજકોટથી ઇન્કમટેક્સ ઝોડીસર આવ્યો છે, અને તમારી જરૂર છે માટે તમેને તેડવા માટે આવ્યો છું.

મુનીમ—એમાં કાંઈ ગભરાવાની જરૂર નથી. આપજો આપણી બૂલનો એકરાર કરીશું અને તેને ગણ કરીશું.

શેઠ—હા.....હા.....હા..... રૂપિયા બે લાખર (૨૦૦૦)

પાપદીના આપીશું ?

મુનીમ—(હટાક્ષમાં) અરે, પૈસો તો પરમેશ્વર ! કાંઈ બેહબાર રૂપિયા અપાય ?

રોક— મુનીમજી, ચાલો, ગઈ ગુજરી જીવી જીવ.

(પ્રવેશ છોડા)

(મુનીમ તથા રોકતું પેદી પર આવવું. ઓફીસર પંથુ ત્યાં હોય છે)

મુનીમ—નમસ્તે ! સાહેબ, આપ રાજકોટથી પધાર્યા હો ?

ઓફીસર—હા, રાજકોટથી જ આવ્યો છું. તમે જ રોકના

મુનીમ—પાસચંદ કાઢી હો ?

મુનીમ—જી. હા. અમારી પેદી તરફથી માફો માગું છું. આપની નોટીસ મળી હતી, પરંતુ અમેએ ખ્યાન આપ્યું. ન હતું.

ઓફીસર—કાંઈ વાંધો નહીં. (રોક સ્વગત હે પ્રભુ) તમારા ચોપડા લાવો. હિસાબ તપાસીએ.

મુનીમ—સાહેબ ! અમારે તો આપતું અહેવાલ જોઈએ, પરંતુ આપને ટાઇમ ક્યાંથી હોય ? ત્યો ચોપડા તપાસો.

(ચોપડા તપાસી લીધા પછી.)

ઓફીસર—રોક, આપની પાસે ઇન્કમટેક્સના, રા. ૧૦૦૦ લેણુક નીકળે છે. તે તમે એક મારફત રાજકોટ મોકલી આપજો. રીક ત્યારે હું રજા લઈશ.

(ઓફીસર ગયા પછી)

મુનીમ—જુઓ રોક, માર્મના પ્રલાવ દેટલો બધો છે. તમે એ તો રૂ. ૨૦૦૦ (બે હજાર) આપવાના કહ્યા હતા પરંતુ માર્મના પ્રલાવે ખુબજ શાંતિથી પતી ગયું. આવા પ્રસંગો યાદી આપે છે. કે સંકટના સમયે નાસીપાસ ન થવું. માર્મ હિપર શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ.

શેઠ—હું સમજું છું. આવો તમારા કૈનધર્મનો પ્રભાવ
-છે. નહીંતો આ મારી ઈજ્જતનો પ્રશ્ન હતો.

- મુનીમ—તો ઉપકારી શેઠ, મારે તમોને એક વિનંતી કરવાની
-છે. આપ તેનો અમલ કરશો ?

શેઠ—તમો કહો તે મારે અંજુર.

મુનીમ—તો આપણે નિત્ય ઉપાશ્રયમાં જઈને સામાયિકનો નિયમ
-સમજાવે તેમજ આપણા શુદ્ધસ્વ-ધર્માનુસાર દાન દઈએ. આપણા
-કૈન બંધુઓને વાદ કરી દેવાળું જનીએ.

શેઠ—તમારી વાત હૃદયમાં આજરો ઉતરી મઠ છે હવે તો
-આજથી પહેલું ધર્મનું ખ્યાન પછી દેહનો ધર્મ, મુનીમજી, મારું
-એક કામ કરો, પેલા સેવાભારી ધર્મચંદભાઈ તથા જયચંદ બાઇને
-બોલાવો.

(બંને આવ્યા પછી)

શેઠ—ધર્મચંદભાઈ અને જયચંદભાઈ, તમો જુદા જુદા રૂઠ
-ફાળામાં મારા તરફથી રૂ. એકવીસ હજાર (૨૧૦૦૦) નોંધો. તે રકમ
-વિદ્યાધીએ માટે. સ્વધર્મ સહાય માટે. તથા સરતી ખાદ્ય વસ્તુઓ
-આપવા માટે વાપરવાની છે.

ધર્મચંદ—વાહ ! શેઠ વાહ ! તમારું જીવન ધન્ય બને છે.
-છેલ્લી-અવસ્થાએ પણ તમે આ મારું સર્વ શ્રમણુ ભગવત મહાવીર-
-દેવના શબ્દોને યથાર્થ કરી જતાવ્યા છે.

જયચંદ—કલાપી કહે છે કે, “હા, પરતાવો, વિપુલ ડરણું,
-‘સ્વર્ગથી ઉતરું’ છે, પાપી તેમાં રૂમકી દઈને, પુણ્યસાળી બને છે...”
-ત્યો ચાલો તારે, આપણે આજની આ મંગલ ઘડીએ અત્રે
-મિરાજતા પૂ. સતો તથા પૂ. સતીજીઓના દર્શન કરીએ અને તેમની
-આખ્યાન વાણીનો લાલ લઈ જીવનને મંગલ માર્ગમાં જોડીએ.

બોલો કૈનચાસન દેવ કો જય !

(૧૩) ધર્મસાવના

(મો. હસમુખલાલ માણેકચંદ—બોટાદ)

પાત્રો—(૧) લહેરચંદ (૨) લલીતકુમાર (૩) ધૈર્યચંદ (૪) વિનયચંદ (૫) કલ્યાણ.

લહેરચંદ—ચાલ મિત્ર લલીત ! આજે સવારના શોમાં પીકચર (સીનેમા) જોવા જવું છેને ?

લલીત—તું કહેતો હતોને કે કંબણા મારા બા-બાપુજીએ પૈસા ન આપવા તેમ કરાવ કર્યો છે.

લહેરચંદ—તે વાત સાચી છે, પણ મેં મારું લલીપાળ લેચી. શ. રૂ. ખીસ્તામાં ભર્યા છે.

લલીત—તો તને આજે ઠીક મેથીપાક મળશે. મિત્ર, તારી બા તને જરૂર મારશે.

લહેરચંદ—અરે મિત્ર, મળ કર મળ ! માર ખાવ એ ખીજા. આપણી વાતમાં બા-બાપુજી શું સમજે ? તું તો બહુ ખીકણુ ભાઈ ! લે ચાલ, હવે પીકચરનો ટાઈમ ચંચા આબ્યો છે.

(ધર્મ પ્રેમી ધૈર્યચંદ આવે છે.)

લલીત—જોહો ! ધૈર્યચંદભાઈ, તમે આ તરફ ક્યાંથી ?

ધૈર્યચંદ—આજેતો પચુપણુના દિવસો છે તેથી વિનયચંદની વાટ જોઈ રહ્યો છું. પણ તમે આ સુંદર વસ્ત્રોમાં સજ્જ ચર્ચ કંઈ તરફ જાઓ છો ?

લલીત—ભાઈ ! અમે સવારનું ગેરખર્ચા પીકચર જોવા જઈએ છીએ, કેમ લહેરચંદભાઈ !

લહેરચંદ—હા, પણ આવા ધર્મધુની સાથે વાત કરતાં આપણું શો (પીકચર)નો ટાઈમ ચૂક જશે. માટે ચાલ.

લક્ષીત—આપણે તો જન્મ છે. પરંતુ આ મારા રોહી છે. વળી ધર્મ આવના જરૂર છે. તેથી જરા વાતચીત કરીએ તો આપણા જીવનમાં પણ ધર્મશાવના જન્યુત થાય.

લહેરચંદ—સું ધર્મશાવના ? અરે મિત્ર ! આવી કામળવધમાં ધર્મ-શાવના હોય ? અત્યારે તો ખાલુ, પીલુ ને મોજ માણવાની હોય ! આ ભવ મિઠો તો પરભવ કાણે દીઠો ? માટે ચાલ મિત્ર, પછી તીરીકબારી ખંધ થઇ જશે.

(બંને સીનેમા જોવા જાય છે.)

વિનયચંદ—જયવીર ધીરચંદભાઈ !

ધીરચંદ—જયવીર ભાઈ !

વિનયચંદ—આજે તો આપણા પશુપણપરની મહાન ડિવસો છે આપ ઉદાસ હોમ છે ? આપને દરકલ ન હોયતો તેનું કારણ કહો.

ધીરચંદ—આપના આનવાળી મને આનંદ થયો, કારણકે જયવીર શબ્દ જ મને પ્રેરણા આપે છે કે તારો વિજય છે. પણ મિત્ર, મારો જીવપૂર્વ મિત્ર વર્તમાન સોજતેથી ખરાબ થતો જાય છે.

વિનયચંદ—જાણું ! મને પણ એજ મિત્રની ચિંતા થવા કરે છે. તે પુણ્યથી શ્રીમંતનો ત્યાં જન્મ્યો છે, તેનું શરીર પણ સારું છે, અભ્યાસ પણ સારો છે, પણ ધર્મમાં ખેરમાર છે, કોઇ કોઈ વાર ધરમાથી કાંમતી વસ્તુઓ ઉપાડી આપી કાંમતે વેચી મોજ માણે છે. તેના નામ અનુસાર એ લહેર ઉઠાવે છે.

ધીરચંદ—તેનું નામ લહેરચંદ છે, એ મારા મિત્ર લક્ષીતને સીનેમા જોવા લઈ ગયો છે.

વિનયચંદ—મારા આજ્ઞા પહેલાં આપની સાથે વાત કરતો હતો તે જ લહેરચંદ હતો ? મને મેં દરથી જાણ્યો, પણ તેને મેં જાણ્યો નહીં, અને તેના બાપે આજે જ મને જણું હતું કે મેં પીલા વાપરવા આપ્યા નથી, એ ધડીચળ જેથી સીનેમા જોવા જશે, માટે

તમે સમગ્રવી ઉપાશ્રયે લાઈ જશો, કારણ કે તમારું કામ માને છે.

દેવચંદ—વાહ ! વાહ ! તને મન્ય છે. તારામાં તામ એવા ગુણ લાગે છે. મને એક પંક્તિ યાદ આવે છે.

વિનયથી વસ માય, વિનય બધું વિનયથી વસ માય.

માટે મિત્ર, તેઓ સીનેમા તરફ જઈ રહ્યા છે. અને તે માને તો બહુ ઉપકારનું કારણ છે. ઉપાશ્રયે આવે અને ગુર મહારાજ નો સમાગમ થાય તો ઘણું સારું પરિણામ આવશે.

વિનયચંદ—આપની આજ્ઞા હોય તો તે તેહી લાવું.

દેવચંદ—આપ બહુ વિનયશીલ છો, આપ બહુ લઘુતા રાખો છો. વિનય ! મિત્રની આજ્ઞા નહિ, પરંતુ સંમતિ હોય છે. માટે ખ્યારા મિત્ર, ધર્મના કામમાં લીલ સી ? (લલીત, લહેરચંદ આવે છે.)

વિનય—હેમ લલીત ! આજે તો નવો ફેસ ચઢાવ્યો લાગે છે ?

લલીત—હા વિનુભાઈ, પણ આપ અહીં ક્યાંથી ? કારણ કે આજે પંડુપણના દિવસો છે તો આપ જરૂર ઉપાશ્રયમાં જ હો.

વિનય—તારી શંકા ખોલી નથી. પરંતુ આજે એમ થયું કે—લહેરચંદને ઉપાશ્રયે લઈ જઈ, માટે આલો ઉપાશ્રયે આવવું છેને ? ત્યાં પૂજ્ય ગુરુદેવની અમૂલ્ય વાણીનો લાભ મળશે.

લહેરચંદ—તમે મારા ઉપકારી છો. તમે મને અબ્યાસમાં ખુબ જ મદદ કરી છે. જેથી હું પાસ થયો છું. તમારી આજ્ઞા મને સંતોષાવે છે, પણ જા ખાપુજી મારા ઉપર ખુબજ દયાવાળુ રાખે છે. ચાપરડા પેસા પણ ન મળે, તેથી મને બહુ લાગી આવે છે.

વિનય—એ બધું શક રહેશે. પણ આપની લડીયાળમાં કેટલો સાર્થક થયો છે ?

લહેરચંદ—વિનુભાઈ, હું જાતે નહીં જાણું. કારણ કે આજે

કલ્યાણ—અરે ! લહેરચંદ, એવું કિંમતી ઘડીવાળ રૂ.૨૫૫૬
વેચી ને ખાપ ? પણ આ લાખ કેણુ છે ?

લહેરચંદ—તે મારા ન્યુ ફેન્ડ છે. તેઓ સાધના મોસાવટીમાં
રહે છે. મારા પરિચયમાં થોડા ટાઇમથી આવ્યા છે

કલ્યાણ—(લડીત સામે જોઈને)આપનું નામ શું ?

લડીત—એસ.ટી. ખોખરા.

કલ્યાણ—આપનું મુજરાતીમાં આપુ નામ શું ?

લડીત—લડીતચંદ ખોખરા.

કલ્યાણ—(ઉંચે જોઈને)અહો પ્રભુ ! આજના યુવાનો પિતાનું
નામ આપતા પણ સરખાપ છે, કારણકે તેની અટક જ ખોખરા
છે.(લડીત સામે જોઈને)આપે કેટલો અભ્યાસ કર્યો છે ? હરકત ન
હોય તો મને કહો.

લડીત—મેં સાત ધોરણ સુધી અભ્યાસ કર્યો છે. ધાર્મિકમાં
તો પહેલો નંબર હતો. સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, હકાયના બેલ વગેરે
આનંદનું હતું. પણ હમણાં મધુ ભૂલી ગયો છું. આપણને તો હવે
નિનશાળામાં રસ જ નથી.

કલ્યાણ—આપની વાત સાંભળી મને અનેરો આનંદ થયો,
તેમજ દુઃખ પણ થયું. આનંદ એટલા માટે કે આપે આટલો
બધો ધાર્મિક અભ્યાસ કર્યો તે બદલ ધન્યવાદ ! પણ દુઃખ સાથે
કહેવું જ પડે કે—સિતળતા માટે ઉપાડેલ ચંદનને ! લાલ ન
મળ્યો અને ખાલી સાર જ વધ્યો. મિત્ર, ચંદન ઘસીને વિલેપન
કયું હોત તો જરૂર ચરમી ચાલી જત અને સિતળતા મળત.

લડીત—અરે મારા પરમ સ્નેહી મિત્ર, ધૈર્યચંદના ચપ્પો
આપ ક્યાંથી લાવ્યા ? તેઓ મને વારંવાર કહેતા હતા.

કલ્યાણ—શું તમે ધૈર્યચંદનામને જાણખોજો ? શુ તેમનું
ધર્મમય જીવન ! અરે ! પારસમણિ જોઈ લો.

કચીત—તેઓ દમણમાં જ અમોને મળ્યા, પણ કોણ મળે
આ લહેરીલાલની મિત્રાચારીથી તેમનો સંગ હોઈયો.

હત્યાણુ—ચાલો મિત્રો ચાલો, આજે મિત્રાચારી સડ કરીએ.

લહેરચંદ—આજે પવિત્ર સીનેમાંનો ગ્રોઆમ ખંધ રાખો અને
ઉપાશમે વ્યાખ્યાનમાં જઈએ.

લહેરચંદ—તેવી આપની આજ્ઞા. ચાલો ત્યારે.

વિનય—ધૈર્યચંદભાઈ જયવીર! આપની ભાવનાનો પ્રભાવ રહ્યો.

ધૈર્યચંદ—અંધુઓ! ચાલો વ્યાખ્યાનમાં જઈએ અને પૂનઃ
શુદ્ધિની વ્યાખ્યાન વાણીનો લાભ લઈએ. વ્યાખ્યાનનો સમય
ચર્ચ થયો છે. (ખંધા ભય છે)

ઓ...લો...નેન.....સાચન....દેવ...કી...જય!

(૧૪) માનવધર્મનો જય

(ગ્રે. જયંતીલાલ ધનજીભાઈ જોશીદ્વારા-કથોલ)

સ્થળ—દેવચંદ શેઠની પેટી.

પાત્રો—(૧) દેવચંદ શેઠ (૨) મુનિમ (૩) પુંજે (૪) રં.

પુંજે—શેઠ, આ વખતે તો રંમ રાખો, માલ વેચા.

રં. વેચાવ્યા, ખાવાના દૂધ પણ વેચાવ્યા; હવે તો કંઈ કંપા રાખો.
ભારથી તમારા ચોપડે મારું નામ નોંધાયું ત્યારથી તો મારી વલ
પણ વેચાઈ ગઈ છે. મારા છેલ્લા પણ આજે તમારે ત્યાં વેચાયું છે.

દેવચંદ (હાથમાં માળા લઈ ફેરવે છે)—પ્રભુ! પ્રભુ! પ્રભુ!
ભાઈ પુંજ, આ છું હું જોડે છે? તારે મન તો કંઈ કોઈની કિંમત
જ નથી, જાણ સરખા, એમને? હવે એક વરસ પહેલાં તારા દીક-
રાના લગનમાં રૂ. ૨૫ હજાર નહોતા ગણી વ્યાખ્યા? આટલું મેં
જૂલું મેં?

પુંત્તે—શેઠ, એમાં શું ઉપકાર કર્યો ! પચીસ રૂપીયાના તો તમે કેટલાય ગણી લીધા ! પૂછો તમારા ચોપડાને. એ પચીસમાં તો મારા કસેયા કુંવર જેવા બે બળદ જોવા, એ તો કીક, પણ અત્યારે દયા રાખો. આ લખકર મોંઘવારીએ કાજો કેર કર્યો છે દયારાખો, એ મથુ દાણા માટે અત્યારે ના ન પાડો.

દેવચંદ—પણ હું ક્યાં ના પાડું છું ! કર આમાં સહી, કે એક માસમાં તેના બ્યાજના ૨ ૬ રોકડા નહિં આપે, તો તેનું બ્યાજ માસ ૧ ના ૨. ૧ લેએ.

પુંત્તે—શેઠ, દયા રાખો, મોનની તો બીક રાખો ! ગરદન ઉપર છરી ફેરવી ફેરવી અમારા લોહીપણ ચુસી લીધા, કાંઈક તો સમજો !

દેવચંદ (માળા ફેરવતાં)—અરે મુરખા ! તું અહિં માગવા આવ્યો કે નીતિ ધરમના પાઠ શીખવવા ? મારે તારા ગપણુ નથી સંભળવું. જ તુ તારે, હું તને ચોકખું કહું છું કે મેં તને દી લીધો. માથ તેમ ઝરી લેજો. કેરદના ખારણા ખુલ્લા છે.

પુંત્તે—શેઠ, કેરદ તો તમારી છે, અમારા જેવા ગરીબને ખરો ન્યાય ત્યાં ક્યાં મળે છે ! ખરો ન્યાય મળશે પ્રભુના દરબારમાં.

દેવચંદ—અરે અમાર ! જય છે કે નહિં ? ત્યારે આ માળા બાળા બધી માથાકુટ ગણી છે એમને ? (માળા દેખાડીને) આના પરતાપે તો આ બધું મુખ છે. ઈશ્વર કંઈ ગાડો નથી કે આપણા કરેલા ધર્મને ન જોળજો !

પુંત્તે—શેઠ, ઈશ્વરને ન છેતરો, હૃદયને ન છેતરો, ખરો ધર્મ માળા ફેરવી, ખાસ આઠંબર કરવામાં નથી રહ્યો નીતિ ને પ્રમાણિકતા રાખતી એજ ખરો ધર્મ છે, માનેવસેવા કરવી એજ ખરો ધર્મ છે શેઠ, અત્યારે તો હું મઈ છું, ઇશ્વર કોઈને જૂએ નહિં મારે, પણ છેતરતાં તમોને કહેતો જઈ છું કે, પર જવના પુન્યને લીધે કદાચ લક્ષ્મી તો મળી, પણ તેમાં ફસાણો નહિ, બોટા ધર્મની

કુંચીને પકડી ખરા ધર્મના સ્વરૂપને ઝોળખજો. ધર્મથી પ્રભુ તમારું કલ્યાણ કરશે. (બંધ છે)

દેવચંદ—માણો જોને, અહિં ધર્મ સમજાવવા આવ્યો છે, આખો દિવસ મુનિ મહારાજના વ્યાખ્યાન સાંભળું છું, વરસમાં બે વખત તો જાના કરું છું. ને એક વખત તો જાતિને જમાડું છું. શનિવારે હનુમાનને શર શર તો તેલ ચડાવું છું ને નોરતાની જેટલી માતાઓ છે તે બધાના નિવેદ કરું છું. આ સિવાય, વધારામાં નાળિયેર વધેરાતાં હોય તે જુડાં, ને હેં મુનિમજી, કહી માણા તો મારા કાથથી નીચે તમે દેખી છે કે જગતાં રામ, હંધતાં રામ, ખાતાં રામ, પીનાં રામ, રામ ને રામ, આટલું આટલું કરું છું ત્યારે તે ધર્મ નહિ તો બીજું શું? તે મુરખ સમજતોયે નથી કે આ ધર્મના પ્રતાપે જ હું મુખી છું.

મુનિમ—અરે શેઠ, ઈ તો સાલો અજ્ઞાન છે. ધર્મમાં એને શી ખબર પડે? તમારા જેટલું ધરમ કરેછે કેણું? જુઓ શેઠ, હું તો તમારો કંઈ સચો તો નથી ને? છતાં મારે તો કહેવું પડશે કે તમારું ધ્યાન ફુકાન કરતાં ધરમમાં વધારે છે.

દેવચંદ—ડીક, એ તો બધું ઈશ્વર ક્યાં નથી જોતો? પણ હેં મુનિમજી, જે આપણી પાસે થાસ અને અનાજ પડ્યું છે તે મુદત કોઈ બાંધે વેચવાનું નથી હો, ધ્યાન રાખજો, આવો મોકો ફરી નહિં મળે.

મુનિમ—અરે શેઠ, શું જોયો છે? તમારા ધર્મના પ્રતાપે તો ઈશ્વરે આપણને કમાવાનો આ મોકો આપ્યો, આપણે શું મુરખ છીએ કે આવો મા-સ જવા દઇએ!

દેવચંદ—ડીક, એ બધું સમજો છો ત્યારે મારે ઉપાધિ રાખવાનું કારણ નથી. મને નિરતિ ધરમધ્યાન કરવા યો.કવે તો પૂરી અવરજી ચર્ચ છે. કાલની કોને ખબર છે!

મુનિમ-જોડજી, બધું સાચું છે, જરાય ચિંતા ન રાખો.

દેવચંદ-મને તો એક મારા રમણીમા સિવાય બીજી ચિંતા જ નથી. મને તો ઉપાધિ એ છે કે, મારી ક્ષાતિ પછી એ શું કરશે? નથી જીવ ધરમમાં કે નથી ખ્યાનમાં, માળા, મંદિર તો હોયદિ હેખ્યા ન ગમે, જરા જ્યાં સમજાવવા બેસીએ કે ઉંધી ઉંધી દલીલો કરે. હે પ્રેમી, એ ક્યારે સમજશે? પણ અવાજ જ એને આવતો લાગે છે. (રમણ આવે છે)

દેવચંદ-એલા મમાર! અત્યાર મુધી તું ક્યા હતો?

રમણ-બાપુજી, તમને ખબર નથી કે અમોએ કુષ્કાજ પીઠિતો માટે જે આશ્રમ સ્થાપ્યો છે ત્યાં લુખે મરનાં માણસોની સંખ્યા હમણા હમણા ખૂબ વધતી જાય છે. આથી તે કામનો બોલતો મારા પર વધારે રહે છે.

દેવચંદ-વાહ રે દાનવીર! તારે ક્યાં કમાવાની ચિંતા છે? તારો બાપ બધું કમાય છે. તારે લહેર કરવી. જો, આ તું કુકાળી-ધાને જીવિત દાન દેવા નીત્યો છે. તું એમ આ બધા જીરી જરી કે બાર્ડ, ઇંધર મોટો છે. ઇંધરના ચુંદામાં બાબ્યા હશે ત્યારે તેઓ પીડાના હશે ને? તું તો ઇંધરથી પણ મોટો. મુરખા, નવરાજના વખતમાં માલ લઈને કે મંદિરે જઈને એસ, કોથી કાંઈક કમ્યાણુ યશે, બૂખે મરીય ત્યારે એ લોકો તને રેહતો નહિં આપે, ધરમમાં જીવ રાખ તો મુખી ચાલ્ય. તારૂ દાનતથી એક માળા ફેરવીય તો લાખો રૂપિયાનો હમલો યશે.

રમણ-બાપુજી, ધરમનું સાચું સ્વરૂપ તો તમે હજી સમજાવ્યા જ નથી, ધરમ એ કંઈ જાણ કરવામાં, મંદિરે જવામાં, માળા ફેરવવામાં કે ઉપવાસ કરવામાં નથી. આ બધું બાહ્ય શુદ્ધિ અને મન શુદ્ધિ માટે છે. આને નીતિ અને પ્રમાણિકતાથી ચાલવું એજ ખરો ધર્મ છે. માનવસેવા કરવી એજ ખરો ધર્મ છે. જેન દર્શનમાં

મહાત્મીરે પણ કહ્યું છે કે, માનવધર્મ પછી જ ખીજા ધર્મોને સ્થાન હોઈ શકે. એક હાથમાં કાતિલ છરી રાખી ગરોળોની ચરદા પર ફેરવવી અને ખીજા હાથમાં માળા રાખી પ્રભુ ! પ્રભુ, કરતું તેમાં ખરો ધર્મ નથી. પણ આજે ધર્મ નીતિમાં છે, પ્રમાણિકતામાં છે, દયામાં છે, અહિંસામાં છે, માનવ સેવામાં છે. પરકિતનાં કાર્પો કરવામાં છે. ધર્મ એ કાંઈ પૈસા માટે નથી, પણ આત્મદિત અર્થે છે. પુન્યના ઉદ્ભવથી અત્યારે પૈસો મળ્યો છે તેથી એમ ન માનશો કે અત્યારના તમારા આ કહેવાતા ધર્મથી મળ્યો છે. માટે પિતાજી, તમે મારી ચિંતા ન કરશો. મારું સુજ્જરાનપૂરતું ઈશ્વર મને આપી રહેશે.

દેવચંદ-માણે ક્યાંક ત્યાગી ન થઈ જતો. કાંઈ ચિંતા છે ? અરે મુરખ ! વિચાર તો કર, હું બેઠા હજી ફીક છે, પછી ખખર પડશે.

રમણુ-ખાણુજી, આથી હું તમને બધું જાણીને વેરાજ્ય લેવાનું નથી કહેતો, હું તો તમોને એજ કહું છું કે, જે પૈસો તમે બેગો કરો છો તેમાં નીતિ અને પ્રમાણિકતા રાખો. ને એમાં જ ખરો ધર્મ માનો, બાકી આજે તો તમે ધન મૂતયામાં જ ધર્મનો ઉપયોગ કરી રહ્યા છો, ધર્મની બાજી પુકારવાને બદલે ધર્મના સાચા હાથને સમજો.

દેવચંદ-વાહ રે, ધર્મની પૂંછડી ! નીતિ અને પ્રમાણિકતાથી ધન મેળું જ ક્યાંથી ચાય ? વેપાર છે, સાચા ખોટા પણ કરવા પડે, પણ મુરખા, આ બધી માયાકુટ પાપ લોવા માટે જ કરીએ છીએ એ કાંઈ ખખર છે ? (એમ કહી માળા દેખાડે છે.)

રમણુ-આ માયાકુટનું પરિણામ તો હવે જાણુશો. પિતાજી, હું ચોક્કસ કહું છું કે, અનીતિ અને અધર્મથી આવેલું ધન કદી ટકતું નથી. કુદરત હમેશાં -ચાપી છે. અદલ ઈન્સાફ જરૂર આવે છે. એમ ન હોય તો, આંજો દુનિયા ઉપર જે પાપીઓ વસે છે તેમનું સામાન્ય જખી ગયું હોત. અને -ચાપ, નીતિનો ક્યાંય અંશ પણ

ન દેખાત. ધર્મ જેવી વસ્તુનું સ્થાન કયાંય ન હોત. માટે ધર્મના કુચાને છાડીને ધર્મના મૂળ સ્વરૂપને પકડો, નહિ તો સફળ કરવું પડશે.

દેવચંદ-હવે જા, ધર્મના દીકરા ! તું કેવો ચડે છે અને અમે કેવા પડીએ છીએ તે બધું જોઈશું.

પ્રવેશ બીજો

(દેવચંદ શેઠનું દિવાનખાનું.)

દેવચંદ શેઠ બર ઉંઘમાં સૂતા છે ત્યાં બે ચાર છોકરી બાથેલા માથુમે આવે છે. તે જોઈ શેઠ ધુન્ને છે.

દાનો(સ્વમત)-પુજા, બરાબરનો મોકો છે હો ! સાલા બદમાસે આપણા લોકી પીવામાં બાકી રાખ્યું નથી. આજે તેને બરાબર ખાત્રી કરી આપીએ કે, જે રસ્તે હમેશા ધન આવે છે તે તે જ રસ્તે જાય છે.

પુંજો-ગણુ બાઈ દાના, ઉતાવળો ન થા. પહેલા જ પ્રતિજ્ઞા લઈ દ્યો. આ દીવેલા ધનમાં આપણને એક પાઈ પચ્ચ ન ખરે. દીવેલી બધી મિલકત આપણે રમણગારના બોલેલા અચાનકામમાં અપંગ કરવી.

દાનો-બાઈ, કશું જ છે, જે ધન લાખો માનવીના જીવન ચમદી નાખતા હોય તે ધન ખરીબોને રાટી આપવામાં ગપરાય તેનાથી વધારે સારું શું હોય ?

પુંજો-ભાઈ દાના, તારી પીરતોલ તું ખીસ્ચામાં મૂકી દે, અને તું શેઠના પગપાસે ઉભો રહે, સાવધાન રહેજે.

(પુંજો ઓશીકા નીચે દાઢ કંદેરે છે તેવામાં શેઠ જાગી જાય છે)

દેવચંદ-કેાણુ છે ? (બાવરો બનીને)

પુંજો-એકપણ શબ્દ બોલ્યા પગર તિજેરીની ચાવી મૂકી દે, નહિ તો (રીસાલ્લર બતાવે છે)

દેવચંદ-પણ...પણ, બાપુ, તમે કોણ છો ?

પુંજે-અમે ? અમે છીએ ઈશ્વરના દૂત, ઈશ્વરે અમને તારું બન લેવા મોકલ્યા છે.

દેવચંદ-પણ મા...રો કાંઈ ગુનો ?

પુંજે-ગુનો, ગુના તો ઈશ્વરના શું શું કર્યા છે તે પ્રજા તારા આત્માને !

દેવચંદ-પૂછીને જ કહું છું. મારા મુનિમને પૂછી લુગો કે મેં ધરમ કરવામાં કાંઈ બાકી રાખ્યું છે ! માળા તો એક સેકન્ડ પણ નીચે નથી મૂકતો, જતાં હાથ, ઈશ્વરે શું ધાર્યું હશે !

પુંજે-આ બધા તારા પ્રપંચો જવા દે, શોક, ચાવી મૂકી દો.

દેવચંદ-પણ ભાઈઓ, તમે અહિં બેસો. લુગો, ચાવી તો મારા રમણીયા પાસે છે. આ માળાના સમ ખાઈ ને કહું છું કે ચાવી હમણાંજ લઈ ને આવું.

પુંજે-શેઠ, પ્રપંચ છોડી દો. (હાથ તાણી. પીરતોલ દેખાડે છે) બેસો, આપો છો કે નહિં !

દેવચંદ-(પ્રીતીયાના હોઠથી ચાવી છોડી આપે છે) હે ભગવાન ! તેં શું ધાર્યું છે ! મને નહોતી ખબર કે તું મારા કરેલ ધરમનો ખદમો આમ આપીશ.

પુંજે-શેઠ, ખરા ધર્મને હવે તો સમજશોને ? આજ સુધી તો ધર્મના નામે ઈશ્વરને પણ છેતર્યા છે. આજો ઉતાવળ કરો, જેટલી મિલકત છે તે બધી અહિં રલુ કરો.

દેવચંદ-તો, ભાઈ લઈ જવ, તમારા નથીબની હશે, તમે લઈ જાવ.

પુંજે-(ચેલીઓ લઈ જવ છે, જતાં જતાં કહે છે)-શેઠ, ખાન રાખો કે જેની રીતે ધન આવે છે તેવી જ રીતે જવ છે, દિલને શાંતિ રાખજો કે જેની મરદન પર છરી ફેરવી ધન ભેગું

કયું' છે તે જ ધન આજે ત્યાંજ જાય છે. માટે હવે-સમજીને નીતિ અને પ્રમાણિકતાથી ચાલજો

(પુંજો અને ઘનો જતા રહે છે)

દેવચંદ-અરે સાધ, છે કાઈ, દોડો, એલા રમણીયા, ગજબ કરી. ઉઠ, જમ રે સાઈ, જમ.

રમણુ-(દોડતો આવે છે) કેમ બાપા, શું થયું ?

દેવચંદ-આ તારા બાપની આજે મોકાણ મંગઈ રે દિકરા,

રમણુ-પણ બાપા, આમ દિવાના જેવા કેમ થયા છે ?

દેવચંદ-અરે, રમણીયા, આપણુ ધન હુંટારા આપીને કષ્ટ થયા.

રમણુ-પણ એમાં રોડ છે શાના ? જવાબી આપ્યું હતું ત્યાં ગયું તેમાં શોક શાનો ? હવે નિરાંતે ધર્મ ધ્યાન કરો.

દેવચંદ-પણ હવે ધર્મ ધ્યાન શું કરશે ? મને તો આવે બનાવી દીધો રે...

રમણુ-પિતાજી, શાત થાઓ. અત્યારે મારી સાથે ચાલો.

દેવચંદ-ચાલ બાઈ ચાલ રે,

પ્રવેશ ત્રીજો

દેવચંદ-મેટા રમણુ, અત્યારે મને સાચું લાગે છે, અત્યારસુધી તો હું એમ માનતો કે, ધર્મનો મદલો મનથી મળે છે, અને બાહ્ય આડંબરમાં જ હું ધર્મ માનતો. ખરો માનવધર્મ હું સમજ્યો ન હતો.

રમણુ-પિતાજી, તેમાં તમારો દોષ નથી, માનવધર્મના, ભગવાન મહાવીરના સિદ્ધાન્તો ભારતવર્ષમાં ભુલેલા લાગ્યા ત્યારે ભારતના સદ્ભાગ્યે એક - ભાગીર જન્મ્યો, તેનું નામ પૂ-માંધીજી. જેમણે ભારતની પ્રજામાં અહિંસા, સત્ય, સંયમ, અપરિમલપણું, અસ્પૃશ્યપણું, વગેરે માનવધર્મની ઘોષણા કરી. હિંદના ઝૂક કાઢી માનવના કાને પહોંચાડી દીધી અને સામાજિક, રાષ્ટ્રીય અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિને

રાહ છતાંબો, છતાં ખેંદની વાત છે કે ભારતની પ્રજા આ સિદ્ધાન્તોને અપનાવી શકી નથી, પચાસી શકી નથી, ધર્મને બદલાને બાલ્ય આડંબરોમાં તે લાવ્યો, કરોડો રૂપિયા ખર્ચો રહી છે, ધર્મ ધર્મ વચ્ચે ભેદ, શાંતિ-રાતિ વચ્ચે ભેદ, પક્ષપાત અને ઝગડામાં પોતાની શક્તિ વેડફી નાખે છે. અને તેમાં ખરો ધર્મ માને છે.

દેવચંદ-જાણ, મને હવે ચોક્કસ લાગ્યું છે કે, આપણું બાલ્ય-હારિક છવન ધાર્મિક છવનથી બહુ દૂર રાખીએ છાએ તેથી ધર્મ થું છે તે સમજતા નથી.

રમણ-બાપુશ, બાલ્યહારિક છવનને ધાર્મિક છવન સાથે નિકરનો સંબંધ છે, મનુષ્ય બનીતિતું આચરણ ન કરે, માનવ-જાતને પીડા થાય એવું એકપણ કાર્ય ન કરે, ઠેકાનો વિશ્વાસવાત ન કરે, અમાનુષી બાજ ન લે, મનુષ્ય મનુષ્યનો તિરસ્કાર ન કરે, આતું નામ માનવધર્મ અને એજ સાચા ધર્મનું સ્વરૂપ છે. અને એ ધર્મમાં જ માનવમાનનો જન્મ છે,

દેવચંદ-બોલો, માનવધર્મનો જન્મ!

(૧૫) પર્વ પચુષણુ ઔદલે પાપેતું પ્રજ્ઞાલન કરવાનો હોજ

પાત્રો:-ધર્મિષ્ઠા, યામિની, ખીના, સમતા.

ઉદ્યાયલ ઝગડળતા પ્રજાશૂંજના લાલિયથી રંજો ધરી અગ-નમણિ અંશુભાવિને આવકારી રહ્યો છે. અવનવા વિકંગો પોતાના-સ્વરોની રમઝટ રેલાવી-સ્વાગતને શોભાવી રહ્યા છે. સુંદર પુષ્પો પોતાની સૌરભ અને વિકસ્વરતાથી અનેરી શક્તિ બદી રહ્યાં છે.

ધર્મ ડિવ જનો પોતપોતાના ઇષ્ટદેવના તેમજ મહાત્મા

અને મહાસતીઓનાં સ્મરણોથી વાતાવરણને રંગીન બનાવે છે. યોગીયો ધ્યાનમાં મસ્ત છે.

આવા પ્રકારની પ્રેરણા અને ઉત્સાહને અર્પતા પ્રભાવ સમયે પોતાના આત્મકાય માટે તપસ અને શ્રદ્ધાનું ધર્મિજનો પર્વના મહાત્મ્યને સમજી તેના આવાગમનની તૈયારી કરી, સાંસારિક કાર્યથી જલ્દી નિવૃત્ત બની ધર્મસ્થાનો તરફ ગમન કરે છે. “ધર્મકરણી અને તેના શ્રવણથી કયારે મારા આત્માને નિર્મળ બનાવું” એવી ઉત્તમ વાચનાથી સતત સમતાએન અને ધર્મિષ્ઠાએન પથરણું અને ગુરુછો (પુજ્યશ્રી) સર્પને ઉપાશ્રય તરફ જાય છે. ત્યાં માર્ગની મધ્યમાથી નીકળતા જ બાસસહચારિણી ખીના અને યામિની એક બદેનપણીને ત્યાં દી પાટીમાં જતાં હતા તેમનો મેટો ચાપ છે.

ખીના—ધર્મિષ્ઠાએન ! દૃષ્ટિ નાંખવાની પણ કુરસદ તથી ? અહો ! આટલો બધો સાજ અને ઠાંક સજીને એકદમ ગતઓ છે. ક્યાં ? જાણે તમારે માથે જ મહોત્સવનો બાર હોય એવું લાગે જી ! એકદમ ઉતાવળથી જતા કોઈ સામે અચડાઈ જાય તેની પણ પરવા નથી ! જરા કહો તો ખરા કે શાનો મહોત્સવ અને યોગ્ય છે ?

ધર્મિષ્ઠા.—અરે ખીના, હું તને શું કહું ? આ મહોત્સવ અને ઉત્સવ અમારે મન સર્વ સુખકારી જીવન પ્રાપ્ત કરવાનો અનુપમ અવસર છે, દુનિયાના બધા પવૌંચો અદ્વિતીય-અભેદ છે, એવું વશ્યેન કરતાં સમય ક્યાં વહી જાય એનો પણ ખ્યાલ ન રહે એવું છે.

ખીના.—એન ધર્મિષ્ઠા, જ્યાં જાણવાનું મળતું હોય ત્યાં સમયની ચિંતા ? સમય તો બગડશે નહીં, પરંતુ આ સમતાએન અને મારી સાથે આવનાર યામિનીએન ઉતાવળાં થતાં હોય એવું લાગે છે. તો તમે સ્પષ્ટતાથી અને સહેલથી સમજાવો કે જેથી મારી શિશુસાવૃત્તિ જલ્દી ચાંત ચાપ, મને પ્રેરણા મળે

ધર્મિષ્ઠા.—ખીના ! આ શું બોલે છે ? જીનોના આવા મહા-

પર્વનો રજુકાર દુનિયાની દોરે દિશામાં માછ રહ્યો છે, ત્યારે તું તેના મહાત્મ્યથી સાવ અગ્નશુ છે ?

શું યામિનીએ તને અંધારામાં જ રાખી ? યામિનીનો તો તારે સતત સહચાર છે, તો તેં મેળવ્યું કે જાવવું શું ?

યામીની—ધર્મની હીંગલી ! હવે જ્નેકું તહાકું યદાપચ્છ. તું તારે ધર્મને અને કર્મને જાણુ અને ધર્મીંગવેશ કર્યો કર ! ... યાદી ધર્મના નામે અમે કાળાં કર્મ કરતાં નથી ! દેખાતા ધર્મીજનો વીતરાગ દેવની આજ્ઞાતું પ્રતિક-ધર્મના સાધનો હાથમાં રાખીને દક્ષકથી ડોળ કરતાં ધર્મને હિપદેશ અને જાણથી સારા આચારનો દેખાવ કરતાં “હું ધર્મી છું” એવી પ્રતીતિ કરાવતા ધર્મીનાં ટૈયાં નિહાળ્યાં છે કદી ? કાળામેશ કરતાં વ શૂંઝાં ! દાનવતાથી ચક્રચુર અને પાશવતાના કેક પર ધર્મરૂપ તંબોલનો લાલ દૂરો મારી ધર્મી કહેવડાવવા મધતાં ફંભી અને ટોંગી, સગાવાઇએના કિત પર સ્વાર્થ માટે કામ ચલાવતાં ધરચરતાં મે નથી, તેને ક્યાનો છાંટે ક્યાંથી હોય !

એના કરતાં અમે અજાણુ સારા. સમજ ! આવા ધર્મ પર્વના મહાત્મ્ય તને જે સમજાય છે તે મારે સમજવાની જરૂર પણ નથી, તુંજ સમજને જેમી રહે... ધર્મીજનો આવા ન હોય, કે ધર્મ ન કરનારાઓની નિંદા કરે. “યામિનીએ તને અંધકારમાં રાખી” એ શબ્દોની પૂર્તિ નિંદા નહીં તો ધૂણા... ખીણું શું હોય !

ધર્મીણા—(આખી જ જની જમને) જેન યામિની, મારું કહું જરા સાંભળ ! તારી નિંદા કે ધૂણા મારે કરવાની ન હોય ! જેન, હું એમ કહેવા ઇચ્છતી હતી, કે આપણા જિઅળા પર્વ—ધર્મ એક જ છે, છતાં તેં ખીનને એના, ચક્રી ચાકેશ કરી નથી, તેમાં હું ધર્મ નથી કરતી, એ પ્રમાણે કહેવાનો મારો ખીલકુલ ઈશદો ન હતો. તારી જેરસમજથી તું આટલી જધી ચુરસે ચાલ છે. આવા અપૂર્વ પર્વદિને મારે માટે તને કોષ ચયો તે પાપની હું ભાગીદાર ... નિમિત્તભૂત.

‘હું’ જે કારણથી હું તારી પાસે ‘ક્ષમા’ માગું છું’ મને ક્ષમા કર.

યામિની—સમતાએન ! મું જોવા કરો છો ? રસ્તામાં આ શોભે ખરું ! તમે પ્રતજ્ઞાની માફક રિચર મું ચર્ચાજ્યા ? પત્રમાં પડી ‘ક્ષમા’ નો ઉચ્ચાર કર્યો એટલે તાણે ધર્મ એને જ દેવે વસી ચૂક્યો !! ધર્મિષ્ઠાના ધર્મિંગ જ છે કે બીજું કાંઈ !

સમતાએન—યામિની ! જરા ધીર ગંભીર ચા. હરેક વખતે ડોળ કે વેગ હોતા નથી. શૂંક કરે મા ન કરે પરંતુ ત્યારે સાચી વ્યક્તિના હિવામાં મૂલ્ય કરી છે એમ જ્યો ત્યારે તમ ખતીને બૂલ કરવા જતાં છુલનો એકરાર કરે. ત્યારે, તેની સચુના કેટલી કહેવાય ! માન અને મોહાઈના કેટલા બધા અંસનો નાશ કર્યો હશે ? મમ અને અહંતાની તને ક્યાં ખબર નથી !

માદુખળીકા જેના કારણે વર્ષો સુધી કેવળદાન વિના રહ્યા. ત્યારે માનનો ખંસ થયો ત્યારે પત્ર જોખાઈનાં જ “કેવળ” ભક્તી પ્રસન્ન થઈ ખેર ! ત્યારે વ્યક્તિના હૃદયમાં ઉત્પન્ન થયેલ ક્રોધ કે દુઃખતા કારણે પોતે જ એ કાપેલા નિમિત્તભૂત છે એમ સ્વીકારે ત્યારે જ સાચી વ્યક્તિના પત્રમાં પડી, આદર્ સ્વરે “મને ક્ષમા કરો” નો ઉચ્ચાર નીકળે છે.

ખરી માનવતા તો આ જ છે અપરાધી લે તમ ખને છે. યામિનીએન, તમારે તો માનવતાની દીવાદાંડી કાપ ધરી અપરાધી ધર્મિષ્ઠાને સાંત્વન આપવું જ જોઈએ. આમ દાક્યા પર દામ દેવા જેવાં કહેર વચનો ના કહેવાય, સખાભ્યા !

યામિની—સમતાએન ! માનવતાની દીવાદાંડી મને ધરવા કહો છો, પણ તારી ધર્મિષ્ઠાને જ દીવાદાંડી હાથમાં અપાવો, કે જેથી ધર્મ પ્રત્યેની અધેશદાની આંધિ અપકારના ખૂણામાંથી ખસી જાય અને સાચી માનવતાનો આછો પણ પ્રતાપી પ્રકાશ તેના અંતરકોણને સ્પર્શી જાય. માફી કે નિમિત્તભૂત છું, એમ બોલી

મારી સમક્ષ પાઠો ગોળે એવી ક્ષમા આપવા હું તૈયાર નથી.

તમારી આવી નમાઠી વાતો મને ઈષ્ટ નથી લાગતી. કેમ બીના, તારે જાણવાની ઉત્ક્રાંધ છે ને! જાણે તું જાણવા કર. હું અહીં એક સેકન્ડ ઉભી રહેવા માગતી નથી (વામિની ચાલી જાય છે).

ધર્મિષ્ઠા, સમતાએન અને બીના વામિનીના એકદમ જવાબી ક્ષણવારે સ્તબ્ધ બની ગયાં. અને વિચારમાં પડ્યાં. વિચારતંદ્રામાંથી જરા સ્વસ્થ થતાં ધર્મિષ્ઠાએ સમતાએન સામે જોઈ પૂછ્યું, સમતાએન! બીના કઈ કદપનાના તરંગોમાં ડૂબી ગઈ કે આમ અત્યમનરક બની રિથર થઈ ગઈ?

બીના:-ધર્મુએન, કોઈ પણ પ્રકારનાં તરંગો નથી, પરંતુ આજના પ્રકરણમાં મુખ્ય હેતુબૂત હું બની, તેનો મનમાં કર રહે છે. વળી તમને ધાર્મિક પ્રવૃત્તિથી અટકારી રોકી રાખ્યાં, એતું કારણ મારે માત્ર કંઈક જાણવાની જિજ્ઞાસા જ હતી. દેવ, શુરુ અને ધર્મની મહત્તાને જાણી યોગ્ય રીતે અમલમાં મૂકવાની કેટલાય સમયથી લાવના સેવી રહી છું પણ આવજ તો તે બધું નિષ્ફળ થયું...અને ઉપરથી તમને દુઃખ થયું. હું આત્મ ધારતી ન હતી.

સમતાએન:-અરે બીના, તું શું બોલે છે! ધર્મિષ્ઠાના દિલમાં કદી લાગતું હોય તો કેવળ ધર્મથી વંચિત રહેલા આત્માએને જોઈને! જતાં આલે એના હૈયામાં દુઃખ કરતાં મુખ અધિક છે.

બીના:-સમતાએન! દુઃખ કરતાં મુખ અધિક એ શું?

સમતાએન:-સાંભળ, દુઃખ છે વામિની ધર્મથી વંચિત રહી તેતું, પણ તમારા જેવા ઇતરંગી જતાં બેન ધર્મની મહત્ત્વતા જાણવા માટે જિજ્ઞાસાશક્તિ ધરાવે છે તેવા શુભ પરિણામવાળાં જોઈને આત્મંત મુખ છે એ રીતે દુઃખ કરતાં મુખ અધિક છે. સમજ?

ધર્મિષ્ઠા:-બીના! સમતાનું કહેતું તદ્દન સત્ય છે.

બીના:-ધર્મિષ્ઠાએન! એમ જો હોય તો મારી લાવનાને સાકાર

બનાવવા એક આત્માને ધર્મમાં જોડવા માટે ધર્મ અને પર્વ પર્વપણુ-
ના મહા પરિતુ મહાત્મ્ય જણાવી આભારી કરે.

ધર્મિષ્ઠા:-સમતા ! સમય બગડતો નથી ને ?

સમતા:-ધર્મિષ્ઠાએન, આવો સમયનો બપો ક્યારેક જ થાય
છે. હવે મારો સમય બગડે પણ ખીતાનો હવ સુધરેને હવે તમે
સમજાવો.

ધર્મિષ્ઠા:-એન ખીતુ ! તારી ધર્મની જિજ્ઞાસાવૃત્તિને આવકારે
છું જે સત્ય હોય તે સવાતન છે, બળબળમાન ને મગડ છે. એમાં
જરાયે કાળાશ ન હોય ! તારી ચઢાને ધન્ય છે ધર્મ એટલે અનાદિ-
કાળથી જન્મ મરણના દુઃખના ખાડામાં પડેલ આત્માને તારવામાં
સમર્થ આસનરૂપ દુઃખના માર્ગથી ખમેડી શક્તિને માર્ગે
લાવનાર કીમિયાગર પુરુષ અને આત્માના બેઠને તેમજ સ્વરૂપ
અને નિરૂપ દશાને સમજાવી અનંત જ્ઞાન, દર્શન અને આરિત્વ
વિલાસન બનાવનાર તે દેવ, અને વીનરામવાણીની સાચી ઝોળખાણ
કરાવનાર તે સુર,

આ ત્રણ તત્ત્વો ધર્મમાં વણાયેલા છે. ઉપરોક્ત ધર્મનું મહા-
પૂર્વકનું આચરણ કરનાર તે સાચો ધર્મી...સમજીને એન !
ધર્મની આરાધના યજ્ઞ પ્રમાણે સતત કરવી જોઈએ છતાં સાંસારિક
ચટમાળ એવી હોય છે કે તેની ગતિ અચિંત્ય છે તેમજ પ્રાણીઓ
હકમચક છે. તે સાંસારિક, અવધારિક, માનસિક કે ખીજ કોઈ પણ
અગત્યના કારણે ધર્મારાધનામાં સ્પષ્ટતા થાય છે. એથી મહાપુરુષોએ
ઉપકારને માટે અમુક અમુક દિને ધર્મારાધન વિશેષ કરવું...એ
દિનેની જે મુકરરતા કરી તે તિથિ અને પર્વોતિથિ, અઠાઈ, પર્વ-
પર્વપણુ, એળી, ચોમાસી વિગેરે નામથી ઝોળખાય છે.

તેમાં ખજુ ચોમાસું એ ધર્મ નવું કહેવાય છે. આ દિનેમાં
હવેત્પતિ વિશેષ મંત્રી હોવાને કારણે નિરાધના થળી જ ચવાનો સહવ
છે. તેમજ વૈદિક નિયમનથી પણ વધુ ધર્મારાધન દેહનું સુખકર્તા છે.

ચોમાસાનું વાતાવરણ જ એવું હોય છે, કે તેમાં સારા આરોગ્યરાળા શરીરને પણ રોગના બોમ્બી બનતું પડે છે. એ આરંભ ઝોઝા કરે, જખણ રાખે, ઉપવાસ, આયુર્વિદ્યાદિક તપ કરે, ગરમ પાણીનું સેવન કરે, તો આરોગ્ય પણ કવચિત જ બચડે અને ધર્મારાધન સાથે છુવની વિરાધનાઓ ઝોઝી ચાવ. જેથી થાપનાં ભાગીદાર ઝોઝા બતાવ. તેમજ સંસારીઓને સસય પણ સારો મળે. આથી આવી ઋતુમાં ધર્મની કમાણી સારી ચાવ-વિશેષ ચાવ.

માટે જ ચોમાસું એ ધર્મની મોસમ ગણી સકાય...ખીલું આયુધ્યનો કાંઈ બરોસો ન હોય...અણચિંતવ્યા પગરણુ માંડે...,

પરિપાળ તો અવાજ કલાકે કલાકે કરે છે. તોય આત્મા બગતો નથી. એ શું છે? એના બંધ વખતે શુભ ભાવના હોય તો સારી મતિ ચાવ. માટે ધર્મારાધન વિશેષ રાખવું. એ આરાધના માટે ત્રીજો ત્રીજો દિને તિથિની વ્યવસ્થા થયેલી જણાય છે. લગભગ આયુધ્યનો બંધ ત્રીજો ભાગે પડે છે.

ત્રીજો ભાગે ન પડે તો તેના ત્રીજો ભાગે એટલે ૯મે, ૨૭મે, ૮૧મે ભાગે એમ કરતાં છેવટ અંત મુંદુર્તે પણ પડે છે. એથી તિથિ આરાધના કરતાં વિશેષ ભાવના શુદ્ધ રહે...

કદાચિત આયુધ્યનો બંધ પડે તો એ શુભ ભાવના લાભદાયી બનવડે. વળી એ ખીજ-પાંચમાદિ ત્રણ ત્રણ દિવસે ૨-૫-૮-૧૧ને દિને આરાધના ન ચાવ, તો ૧૪-૧૫ને દિને છેવટે-પાસિક આરાધના કરવી, પ્રાપ્તિય કરવું. તે પણ ન ચાવ તો ચોમાસાને કરવું. તેવું આરાધન ન ચાવ તો છેવટે ચોમાસાના દિવસોમાં કરવું અને ત્યારે પણ ન ચાવ તો છેવટે “૫ર્વ પર્ણપણ” ના દિવસોમાં તો અવશ્ય વિશેષ ધર્મારાધન કરવું જ જોઈએ. કહ્યું છે કે:

દાળ બચડે તો દિવસ બગડયો,

અમાણું બચડે તો વરસ બગડ્યું,

આપડી બગડી તો લાવ બગડ્યો,

પરંતુ...

ધર્મ ખગરશે!-(ન ક્યો) તો જીવોજીવ ખગર્યા...માટે પર્વના મહાન પર્વ પશુપત્ય પર્વમાં તો આત્માના શ્રેષ્ઠ માટે ધર્મારાધનનું બાધું લેવું જ જોઈએ.

- આવી સરસ રીતે ઝોડવામેલ ધર્મારાધનની તકના નહીં દિનેા તે પર્વે કહેવાય છે,

પરવ=પરબ, જેમ તુલાતુર માનવી પરમેથી પાણી પીને તુલાને શાંત કરી આનંદ અનુભવે છે, તેમ પર્વદિનેામાં ધર્મારાધનનું પાત કરે તો આત્મા અમર આનંદને અવરસ મેળવે છે.

બીના—ધર્મિષ્ઠાએન, જહુ સરસ...મને આજે તરવ સમજ્યાનેઃ અપૂર્વ આનંદ છે, એન ! “પર્વ પશુપત્ય” પર્વનું મહાત્મ્ય સોથી વધારે કેમ ! ઝિની કરણી શું ? સમજાવીય !

ધર્મિષ્ઠા—એન, આખું વરસ જેણે ધર્મારાધન નથી કયું તે અનિમ પર્વમાં ધર્મક્રમાણી કરવા સર્વ ધધાને છોડીને ઉત્સુક થાય છે. આખું વર્ષ વ્યવહારિક કામમાં મયું અને આર્થિકકામ સાધવાનું આ ઉત્સુ પર્વ...માટે સ્હેજ સોને ઉત્સાહ હોય, તેમજનિવૃત્તિ પણ સારી હોય..આ તક મજ તો હવે આવતે વર્ષે...માટે સર્વને હેયે ખંત હોય એ કારણથી ઉત્સવની જાહેરાત્સાહી વધુ હેમાય છે. તેમજ પર્વપશુપત્ય સર્વ પર્વોનો પર્વાધિરાજ છે જેમ નદીઓમાં મંમા, પર્વતોમાં મેરૂ, સમુદમાં સ્વર્ગલુરમય, તેમ પર્વપશુપત્ય સર્વ ધર્મદિનેામાં શ્રેષ્ઠ શોભે છે, -

પર્વપશુપત્ય=દેવ, ગ્રહ અને મર્મના વિશેષ પશુપાસના

પર્વપશુપત્ય=ધર્મની સાચી કમાણી કરવાનું અનુપમ બંદર

પર્વપશુપત્ય=સંસારિક ઉપાધિરૂપ દાવાનલ્લેચી યાત્રિ આપનાર શાંતિ નિકેવન.

પર્વપશુપત્ય=આત્માના અભેવ, દુરામલી અંધકારનો નાશ કરી, જ્ઞાનપ્રકાશનો પૂજ પ્રસારનાર તેજસ્વીતરણી.

પર્વપર્વપણુ—પાપોનું પ્રક્ષાલન કરવા માટેનો સુંદર હોજ.

બેન ! ચોમાસાની ઋતુમાં ચોગ્ધ સમયે ખેડેલ ફોજમાં ખીજ વાવવાથી જેમ ખેતીની પ્રાપ્તિ સારી થાય છે, તેમ પર્વપર્વ પર્વમાં કૌરવ ધર્મ વિશેષ ફળદાયી બને છે. આના મહત્ત્વનું પ્રભુ વર્ણન કરવું અસંકલ્પ છે. હું શું સમજાવું, પણ વિશેષ ગુરુમહારાજ સમન્વયશે. માટે આલો, આપણે સદ્ગુરુના મુખકમળથી વહેતી જિનવા-ણીતું શ્રવણ કરીએ અને જ-મારો સફળ કરીએ. —સર્વ શિશુ

(૧૬) ચંદનખાળાનો સંવાદ

પાત્રો- ચંદનખાળા-સવિતા-મુળા-કમળા.

ચંદનખાળા-કર્મનકી ગતિ ન્યારી અઢાઢા કર્મનકી ગતિ ન્યારી, તમે જુઓને હૃદયે વિચારી, અઢાઢા કર્મનકી ગતિ ન્યારી. કોઈદિન ખાવા મેવા મિઠાઈ, કોઈ દિન ભૂખ ને તરસે રહેવા, કોઈદિન રહેવા ખામ બગીચા, કોઈ દિન ફરે છે જંગલવાસી કર્મનકી ગતિ ન્યારી.

એક રાજપુત્રી હોવા છતાં મારી આ દશા ! પિતા દધિવાહન અને માતા ધારિણીની એકની એક પુત્રી ચંદનની આ દશા ! માતા ધારિણીએ પોતાના શિયળની રક્ષા માટે પ્રાણ આપી ભારતમાં ચંપાનમરી અને દધિવાહન રાજનો જય જયકાર થઈ ગયો છે રહી કર્મને વશ થએલી હું, ચતાનિડે માતાના શિયળ ઉપર દષ્ટિ કરતાં પહેલાંએ દેવીની શક્તિનો વિચાર ન કર્યો, એ મૂર્ખને એ ખ્યાલ ક્યાંથી કે સતી સ્ત્રીએના શિયળનાં મૂલ્ય પ્રાણ કરતાં પણ અધિક હોય છે. પિતા-પિતા, આપ પણ ચાલ્યા ને માતાએ ક્ષત્રીય-કુળને શોભે તેવી રીતે પ્રાણ આપી શિયળની રક્ષા કરી. હું એક તમારી લાલકી પુત્રી આજ અનાથ થઈ છું. મારે પોતાને જ મારો

નાચ ખનીને મારા સિયળની રક્ષા કરવાની રહી કર્મને શું કરવું હશે તે કેમ જાણી શકાય ! માતા ! આજે ચંપાનમરીની આ રાજ-કુમારી ચોટામાં વેચાઈ રહી હતી, ક્યા ઘેર મારે જવાનું હતું, ખજર ન હતી કે મારી થી દશા થાત ! પણ ખરેખર જીનેશ્વર ભગવાને ખતાવેલ નૈન શાસન અને સિયળનેા પ્રભાવ જુદો જ છે. શાસનના પ્રતાપે આજે એક ચારિત્રશીલ મેકે મને ખરીદી છે. તે શેકને કાંઈ સંતાન નથી. મને પેતાને પુત્રી કરતાં પણ વિશેષ રાખશે કે સાચવશે, હે પ્રભુ ! મને મારા સિયળની રક્ષામાં સદાપણુત થાને સનીના સનીત્વને સાચવજો, મારી માતાના માથે સિયળની રક્ષાના માટે પ્રાણ આપવાનું મને મનોમન આપજો, હે શાસન નાયક ! તમે મારા ઉદ્ધારક, રક્ષક અને માર્ગદર્શક છો. (ચંદન શેકના ઘેર પહોંચી જાય છે. મૂળા શેકાણી બેઠા છે. દાસી ચંદનને ત્યાં લઇ જાય છે)

સચિતા—માઈ સાહેબ, શેકજીએ આ ચંદનને આજે ચોટામાંથી ખરીદી છે. આપને કાંઈ સંતાન નથી તો આ ચંદનને પેતાની પુત્રી માનીને પાળજો. સદ્ગુણી અને સંસ્કારી છે. કોઈ રાજ્યવંશી સંતાન છે, કર્મને કારણે હું ખમય પરિસ્થિતિમાં આવી ગઈ છે. આ ચંદનને પેતાની પુત્રી માનીને પાળો અને આત્મદયી હૃદય ખમય જીવન અપિત કરો.

મૂળા—(ધીમેથી) અરે ! શેકને શું જુઝ્યુ છે ! આ ચંદનને શા માટે ખરીદી ! ભાગમાં જ્યારે સંતાન ન હોયતો પંડી આ પુત્રીને ખરીદવાથી શા લાભ ? વળી શેકનું ભણું પૂછ્યું, ત જાણે ક્યારે મારા પરથી લાગણી જોઈતી થઈ જાય. આ સોળ વરસની સુંદરીને શા માટે ખરીદી છે ? (અચટરીતે વધારે અવાજથી દાસી અને ચંદન તરફ બોલે છે) ! બાપ, ચંદન બાપ, આજે અમેને તારા જેવું કન્યારત્ન સાંપડ્યું છે, ખુશીથી અહિં રહે, આ

તારું જ છે. આજથી તું અમારી જ પુત્રી છે. કોઈ જનથી મુંઝવાનું નથી, જે જોઈએ તે જરા પસુ સંકોચ વિના માંગી લેજે. દારી ! ચંદનને મારા સમનશ્રુકમાં લઈજા. સ્નાન વિચેરે કરાવી સારાં કપડાં પહેરાવી આનંદથી રહે તેવી વ્યવસ્થા કર.

ચંદન—માતાજી પ્રણામ ! (પગમાં પટ્ટી પ્રણામ કરે છે) હું હથિવાહન રાજા અને પારિણીમાતાની પુત્રી છું. મારા કમખાગ્યે મારા પિતાનું રાજ્ય રાતાનિક રાજ્યએ સર્જે લીધું. પીતા નારી છૂટ્યા, હું અને મારી માતા સુસુના કાચમાં જઈ પડ્યા. મારી માતાએ સિયળની રક્ષા માટે પ્રાણ આપ્યા. સુસુથી માતાના સિયળનો પ્રભાવ સફળ થઈ શક્યો નહિ. અને મને છંછેડવાની હિંમત કરી શક્યો નહિ. ઓઠામાં મને લેવા નાખવાનો નિર્ણય કર્યો. મારા સદ્ભાગ્યે મારા પિતા તુર્ક્ય શેઠશ્રીએ મને ખરીદી લઈ ખચાવી લીધી. માતા અને પિતાની ખોટ આપ. બન્નેના અરણ્યમાં આવવાથી પુરી થઈ ગઈ. માતાજી ! આજથી તમે મારા માતા અને હું તમારી પુત્રી છું.

મૂળા—ચંદન ! જરાપસુ ગણતાવાની જરૂર નથી. તું અમારી પુત્રી જ છું, જા દારીની સાથે, આનંદથી રહે, (ચંદન દારીની સાથે ગય છે.)

મૂળા—અરે પ્રભુ ! ઝીની સહિત કોઈ અજાણ છે, તેમાં પસુ ચંદન રૂપ અને શુશ્રુનો લંકાર, કપારે શેઠજીની ભાવનાઓ ફરી ગય, એની શી ખાતરી છે ! મારામાં નથી ચંદનના જેવું રૂપ કે નથી શુશ્રુ, વળી શેઠે રાજપુત્રી બાણી ખરીદી છે એટલે શેઠને પસુ શો વિશ્વાસ ! માટે આ ચંદન મારા ઘરમાં લાંબો વખત રહે એ ઉચિત નથી.

ચંદન—અરે ! શેઠ ખરેખર સાચા આવક જ છે. માતાપર કેટલી પ્રેમભરી દ્રષ્ટિથી જુએ છે. પિતા પોતાની પુત્રીની જે રીતે રાત દિવસ સંભાળ રાખે તેવી સંભાળ રાખે છે. માતાજીને પસુ મારા ખરાખરા ખ્યાન રાખવાની સૂચના આપે છે. મારી દરેક ખાતરી

વ્યવસ્થા પિતાજી કરે છે. ખરેખર જૈન શાસન અને શિષ્યજનોના પ્રભાવ કોઈ છુદોજ છે. જો રોકે મને સરજી ન આપ્યું હોત તો પેલી મણીકાના પંજમાં પડી મારું સર્વસ્વ એવું શિષ્યજ બોઈ બેસત. (ચંદન માતા પાસે આવે છે.)

મૂળા—ચંદન બેસ, આનંદથી રહે, કોઈ વાતે ગભરાઈશ નહિ, આ બધી દાસીઓ તારી સેવામાં હાજર છે.

ચંદન—માતાજી ! માતાના બોલામાં રમી રહેલી બાળાને શાને બપ હોય ? માતા નો પોતાનો પ્રાણ આપીને જાલિકાનું રક્ષણ કરે છે, આપ મારા સાચા માતા છે. હું નિશ્ચિંત છું. આનંદથી રહું છું. (મૂળા અને દાસી બેઠા છે, ચંદન ગહાર બપ છે.)

મૂળા—દાસી ! રોક આ ચંદનને શા માટે ખરીદી લાવ્યા હશે ? ત્યારથી આ ચંદન મારા ઘરમાં આવી છે ત્યારથી મારા મનમાં અનેક સંકલ્પો ધમા કરે છે, ચિંતાઓ ચારે બાજુ મને ઘેરી રહી છે. રોકપણ મારી પાછળ આ ચંદનના આખા પછી બાકુજ એણું ધ્યાન રાખે છે. દાસી ! ગમે તેમ કરીને આ ચંદનને દૂર કરવી જ જોઈએ.

સવિતા—નાહિ માજી ! ચંદન એ તો આપણી પુત્રી જેવી જ છે. આપના માટે મારી પાસે ખૂબ જ સારા વચન કહે છે. આપણા લાગ્ય છે કે આપના કુળને દિપાવનાર આવી પુત્રી મળી છે. માતાજી, જોતો ચંદનનો પ્રતાપ કહેવાય. પિતાની પુત્રી પ્રત્યે લાગણી ઉમદા હોયજ, એમાં સંકા લાવવાનું કોઈ કારણ જ નથી.

મૂળા—અરે ! આ દાસી પણ ચંદનની જ યમ્મ ગમ્મ છે. રોક પણ ચંદનનું રાત દિવસ ધ્યાન રાખે છે. જો હું નહિ ચેતીશ તો જરૂર દુ.ખી યઈશ. રોક આજકાલમાં ગહારમાં જવાનાં છે, પાછળથી ઘાટ ધડી નાખવો જ રહ્યો. પછી એ ચંદનની સુંદરતા નષ્ટ કરે

(શેઠ બહારગામ ગય છે.)

ચંદન-(સવારમાં) માતાજી વંદન, આજે આપ ચિંતાગુરુ સા માટે દેખાવ છે? હું મારા કોઈ વર્તનથી આપને કાંઈ દુઃખ થયું છે! માતા, તમારી આ ચંદન તમારું દુઃખ દૂર કરવા તૈયાર જ છે, જે હોય તે મને કહો.

મુળા-અરે! જા અદિંથી મારા દુઃખનું કારણ તું જ છે, ત્યારથી તું મારા ઘરમાં આવી ત્યારથી શેઠ મારા પ્રત્યે ગરબાપણુ ધ્યાન રાખતાં નથી. દાસીઓ પણ મારું કંઈ માનતી નથી. રાત અને દિવસ બધાંજ તારા ધર્ષને રહે છે. જા, દુષ્ટ! મારા ઘરમાંથી આવી જા. મારા સુખને છુંદનાર તું જ છે.

ચંદન-હે છનેશ્વરદેવ! આ સતીની પરીક્ષા હલુ પણ ખાકી છે? મારી માતાને પણ મારા ઉપર આવી શંકા છે! શેઠજી તો મારા પિતા દુષ્ટ આદર્શ શ્રાવક છે. મને પોતાની પુત્રી પ્રત્યે જેટલી ભાવના હોય તેટલી જ પવિત્ર ભાવનાથી જુગે છે. માતાના કલ્પમાં આવી શંકા કેમ ઉત્પન્ન થઈ હશે! હવે આનો શો રસ્તો કાઢવો! મારા કર્મનો ઉદ્ધવ હલુ પણ ખાકી હશે. માતા! માતા! હું ચંદન આપને પગે લાગું છું.

મુળા-અરે! જાં પુતારી! મારે અને તારે કાંઈ સેવા દેવા નથી. હું તારી માતા જ નથી કમજી?

ચંદન-માતા! પણ મારો શો અપરાધ! મેં શું ખૂસ કરી છે! હું આપની પુત્રી છું. હું આપની પાસે માફી માગું છું. મને શા માટે દુઃખ આપો છે?

મુળા-(મુખ ફેરવીને) અરે! આજે શેઠ ઘેર નથી. આ ચંદનની ખબર લઈ લઈ. (દાસીને બોલાવે છે) અરે કમળા, સવિતા, અદિં આવો. કમળા, સવિતા—જી ગાર્હ સાહેબ.

મુળા-અરે સવિતા, છુદારને ત્યાં જઈને બે બેઠી લાવ અને

આ ચંદનના ફાથમાં અને પગમાં પહેરાવી દે. જલ્દી આવજો હો ?
અરે કમળા, તું ચેલા નામજી વાળંદને બોલાવી લાવજો. (કમળા-
સવિતા સાથે બેલે છે-અરે ! આ તું ? ચંદનનો શો વાંક !

મૂળા-સવિતા અને કમળા, તમારે એ વાક જાણવાની જરૂર
નથી, જાઓ, જલ્દી જાઓ, મારી આજ્ઞા છે.

સવિતા-માતાજી ! અરે બેટી ! અને તે પણ આ ચંદનના
પગમાં ! માતાજી, મારાથી એ નહિ અને, માફ કરો.

મૂળા-જા કમળા, તું જા, હું પણ આ સવિતાની ખબર લઈશ.
એ સવિતા, તારે આજથી મારે ત્યાં નોકરી આવવાતું નથી, સમજીને !

સવિતા-અરે આ પડી તમારી નોકરી, જા્ય જહાનમની ખાડીમાં,
પણ શેકાણી માદ રાખજો કે આ સતી ચંદનને સતાવવાતું પરિણામ
સારું નહિ આવે

મૂળા-જા, હવે તારાથી અને ચંદનથી ચાપ તે કરી છૂટજો,
બોલ કમળા, તારે લોકારને ત્યાં અને વાળંદ ને ત્યાં જવું છે કે નહિ ?

કમળા-(મનમાં) અરે પ્રભુ ! મારે આજે કેટલું પાપ કરવું
પડશે ? ચંદન જોયી સતીને દુઃખ દેનાર શેકાણીની નોકરી આ પાપી
પેટને માટે ક્યાં વિના છૂટકો નથી.

મૂળા-કમળા ! જા્ય છે કે નહિ ?

કમળા-(ધીરથી) હા શેકાણી ! પણ આ સતીને હાંકીવી
શીક નથી પણ તું કરું ! પાપી પેટને માટે આપની આજ્ઞા પાળવા
જાઉં છું

મૂળા-આ ચંદનના આવવાથી ઘરના જેવા માણસો કરી ગયા
છે. સારું થયું જેવાસર ચેતી અને કટિ કાઢયો. (બેટી આવે છે-
ચંદનતું સુંઝ કરાવી તેને એક બોયરામાં રાખી લે છે)

ચંદન-અરે પ્રભુ ! આ ચંદન પોતાના પૂર્વે કરેલા કમનું

ફળ ભોગવી રહી છે, માતા તો તેમાં નિમિત્ત છે, તેમનો કાંઈ વાંક નથી. આત્માને પોતાના કરેલાં કર્મો ભોગવવાનું પડે છે. માટે હે આત્મા ! શાંતિથી આવી પડેલ કર્મના ઉદયને ભોગવ.

મૂળા-કાસી કમળા, ચાલો, મારે પિયર હું જાઉં છું, તું પણ મારી સાથે ચાલ (પિયર નય છે)

અને શેઠ, પડોશી મારફત બાતબી મેળવી ચંદનને બેવિરાધી બહાર કાઢે છે. અને અઢના બાકળા મૂકી છુદારને બોલાવવા જાય છે) (બીજી બાબુ ફરીને ચંદન નવકારમંત્ર બોલે છે.)

ચંદન-અહો ! છનેશ્વરેય, આ ચંદન પૂર્વે કરેલાં કર્મોનું ફળ ભોગવી રહેલ છે. પિતાજીને મારી આ સ્થિતિ જોઈને કેટલું દુઃખ થાય છે ! પિતાજી, આ બાકળા મૂકી છુદારને બોલાવવા ગયા છે; હાવ, એ બાકળાનું ભોજન દરી મારા અકમતપત્રું પારણું કરે. અરે ! તે પહેલાં ઠાઠ મહાપુરુષને પાત્રે વહોરાવવાનો હાથ મળે તો કેવું સારું !

(ચંદન સામે રસ્તા પર જાય છે)

અરે ! સામેથી લગવાન મહાવીરસ્વામી પધારે છે ! પ્રભુને આજે લાંબી તપશ્વર્ણનું પારણું છે. આજે પોતાનો અભિમુદ પૂરો કરી દીર્ઘ તપસ્વી મહાવીર પારણું કરવાના છે. ધનમલાગ્ય મારા કે પ્રભુ મારે આંગણે પધારી રહ્યા છે. (સાચું જોઈને પ્રભુને પાછા ફરતા જુએ છે) અરે ભગવાન તો પાછા ફરી ગયા ! (ચંદનને આંખમાં આંસુ આવે છે. ચંદનબાળા સાથે પાંચ બહેનો બોલે-આવો-આવો-આવો તું ગીત ગાવું.)

આવો આવો દેવ, મારા સુનાં સુનાં દાર, મારા આંગણા સુનાં.
રેલી રેલી ચંદનબાળા વિનવે છે આજ...

મારા પગમાં બેટી, માથે મુંડી, આંખે આંસુધાર,
ઉપવાસી તણ તણ દિનની, મુખે ગણે નવકાર...મારા.

(ભગવાન પધારી જાકુલા વહેરી જાય છે) એ બહેનો સાથે કહે છે. બોલો શાસન નાયક મહાવીરરાયી કી જય.

(હરે ચંદનતી બેટી તૂટી જાય છે. મોના મહેરોનો વરસાદ થાય છે)

એકબહેન-ધન્ય હો સતી શિરોમણી ચંદનગળાને, જેના કાથે ભગવાનતી તપસર્વાતું પાંચું મયું અને અભિચક પુરો ધયો. ચંદનખાળાએ પોતાતું જીવન સંજાનું કર્યું. પૂન્ય માતાએ અને બહેનો, સતી ચંદનખાળાના જીવનમાંથી સહનશીલતાના-સદાચારના અને સમાના પાક શીખો! જીનેશ્વરના શાસન પ્રથે અડગ બદાં ગયો, નવકરમંત્રએ તરજી તારજી મંત્ર છે તેનો જાપ કરો, સતીના જીવનમાંથી બોમ બો. આપણી બહેનોને પણ સતી ચંદનખાળા જેવી બનવાની શાસનનાયક શક્તિ આપો.

બોલો સતી ચંદનખાળા કી જય!

(બાવસાર પોપટશાહ કુંગોવિદ્યાન પાટજી)

(૧૭) સતી શિરોમણી સુભદ્રા

(બાવસાર પોપટશાહ હરગોવિન્દરામ-પાટજી)

પાત્રો-જીનમતિ, સુભદ્રા, સાયુ. નજુંદ, દેવી, મહાગણી, દાસી, જીનમતિ-મારા સંભાળ છે કે હું એક આદર્શ પુત્રીની માતા બની છું. ખરેખર જીનેશ્વરના પ્રતિનિધિ પદ પરની બદા, દેવચુર અને શાસનતી ભક્તિ એ આવક માનનો પ્રથમ ધર્મ છે. મારા પતિ જીનધર્મના કેટલી બદા ધરાવે છે! મારે માટે તો આ જીન-ધર્મ એજ માત્ર આરાધ્ય છે વીંછાસનના પ્રતિનિધિની મહત્તા, વીરનો બનાવેલો માર્ગ, એ ત્રિકાળ સત્ત્વ પરિપૂર્ણ છે, તે મારે ચાલી અનેક જીવોએ પોતાના માનવ જીવનની સાર્થકતા કરી છે આ પ્રથમ

કાળમાં છતેશ્વર લગ્નવાનની વાણીથી નવકારમંત્ર સંસારમાંથી પાર ઉતારનાર છે. છતેશ્વરે ખતાવેલા અદ્વિસાધર્મ એટલે સુખ અને કલ્યાણનો માર્ગ. મારી આ પુત્રી સુલદામાં પણ જોઈને ધર્મની સાચી શક્તિ અને વીરના સિદ્ધાંતો પ્રાપ્તેનો અગ્ર વિશ્વાસ દેખાય છે. આવી આદર્શ પુત્રીની માતા થવું એ પણ અનંત પુણ્યના ઉદ્ભવનું જ ફળ છે. કેમ એટા સુલદા, તું શું વિચારી રહી છે ?

સુલદા—માતાશ પ્રજ્ઞામ ! આજે શાંતિપૂર્વક હું બેઠી બેઠી વિચારતી હતી કે આ સંસારમાં માણસને પોતાના કરેલાં કર્મનું ફળ અવશ્ય ભોગવવું પડે છે. સુખ અને અસુખ પોતાના કર્મથી જ થાય છે. સંસારમાં આપણે જોઈએ છીએ કે કુવાને પોતાનાર નીચે ગમ છે અને મહેલનો ખનાવનાર ઉંચે ઉંચે ચઢતો ગમ છે એટલે સુખ અને દુઃખ તેમજ શુભ અને અશુભ પોતાના કર્મથી જ થાય છે. માતાશ ! સંસારના છવો શા માટે અશુભ કર્મ કરતા શરો ?

છતમતિ—બેટા ! સંસારના છવો અજ્ઞાનતાને કારણે જ ખરાબ કર્મો કરે છે અને દુર્ગતિમાં પડે છે. બેટા, તારી આ નાની ઉંમરમાં તારી ધર્મ પ્રાપ્તેની થકા જોઈ મને થયો જ આનંદ થાય છે. બેટા, છવનમાં છતેશ્વરે ખતાવેલા ધર્મ ઉપર શક્તિ રાખજે, પ્રાણીમાત્રને આત્માસંમાન અર્જુજે, સિયળ એજ આર્પનારીનું જૂપણ છે એ છવનનો મંત્ર ધ્યાનમાં રાખજે. સત્ય, સંવત્સર, સેવા અને સાદગી એ સતી સ્ત્રીઓમાં સાચા આલુપણો છે. છતેશ્વર પ્રરૂપીત ધર્મઉપર અગ્ર શક્તિ અને પ્રેમ રાખવાથી બેટા તારું છવન ઉન્નત થશે. બેટા ! તું પિતાના કુળને અને સસરાના કુળને અજવાળજે અને છતેશ્વર પ્રરૂપીત ધર્મનો મહિમા વધારજે, મારી એજ શુભેચ્છા છે, મીઠાં આહિવદિ છે. આર્પ જનેતા પોતાની આદર્શ પુત્રીને બીજે ડિંગતી વારસો શું આપે ?

સુલદા—માતાશ ! આપની આ પુત્રી આપના વચનને અનુ-

સરનાર થાય, તમારા આશિર્વાદ સફળ થાય. માતાજી, મારું જીવન ઉત્કૃષ્ટ બનાવવા હું જીનેશ્વરે બતાવેલ ધર્મને માર્ગે ચાલીશ. વળી બસા, જીનદાસ શેઠ અને જીનમતિ માતાની પુત્રી શા માટે આદર્શ ન બને ? માતા અને પિતાનો સંસ્કાર વારસો પુત્ર, પુત્રીમાં આવે છે. આદર્શ માતા પિતાના સંતાન જરૂર આદર્શ હોય છે (સમદા ચાલી જાય છે)

જીનમતિ—(એકલી) મારી આ સંસ્કારી અને સુશીલ પુત્રી સુમદા હંમર સાચક થઈ છે ! શેઠ વેવિશાળ માટે પ્રયત્ન કરે છે. પેપો જીનદાસ યોગ્ય માણસ છે, પણ તે જીન ધર્મી છે. તે માથું કરે છે. જીન ધર્મની કન્યા બોદ્ધ ધર્મીને આપીને શા માટે કસંક સમાચાર જોઈએ ? જો કે જીનદાસે બોદ્ધધર્મ છોડી જીનધર્મ અંગીકાર કરવાનું કહ્યું છે સાક્ષીવા મુજબ તે જીન ધર્મી બની પણ ગયો છે. તો પછી જીનદાસની માગણી કણુસ રાખી સુમદાના લગ્ન કરવામાં શી હરકત છે ! (લગ્ન થાય છે અને સુમદા સાસરે જાય છે.)

સુમદા—માતાજી જયજીનેન્દ્ર ! આપની સેવામાં આ સુમદા વંદન પાઠવે છે. (નણુંદને) જોન બા જયજીનેન્દ્ર !

સાસુ—અરે ! આ શું થી ગ ! જયજીનેન્દ્ર કરવાની તવી રીત કયાથી આવી પડી ? મારા ઘરમાં જીનધર્મ નહિ જોઈએ, ભગવાન સુધે પ્રરૂપેલ બોદ્ધધર્મ જ મારા ઘરમાં તો છે અરે ! સમજી સુમદા, મારા ઘરમાં તો જીન પ્રભુને વંદણા કરવાની-અર્થિ-તો જુદાઈ શરણ ગચ્છામિ, સર્વ શરણ ગચ્છામિ, ધર્મ શરણમ્ ગચ્છામિ. બસ એજ અમારો મંત્ર છે. એજ આરાધના અમારા ઘરમાં જોઈએ. માટે જો તારું બહુ ઇચ્છતી હોય તો પ્રભુ જીનની મેવા ભક્તિ કરતી થઈ જા

નણુંદ—હા, બાબી, તેમારા માટે કંઈ અમારા કુળ વેળી નંખાય છે ! તમારે પણ બોદ્ધ ધર્મનું પાલન કરવાનું આ નવકાર

આ સામાયિક, એ જાણા ધર્મીંગ અમારા ઘરમાં નહિ આવે, સમજવાને !

સુભદ્રા—હે પ્રભુ ! મારા પ્રાણુ જળ તો કુરખાન, પણ મારે તો છનેશ્વર પ્રદીપીતધર્મ, સાચા ગુરુ અને દેવજો પાણુ તત્ત્વજ મારા ઇચ્છના મંત્ર છે. જેમ એ લોકો પોતાનો ધર્મ છોડતા નથી તેા મારે પણ મારો ધર્મ સા માટે છોડવો જોઈએ ? મને તે થાય, ચાહેતો ધર્મની ખાતર પ્રાણુ ભસે જળ પણ મારા માટે તો છનેશ્વર પ્રદીપીત ધર્મ એ મોટો પ્રાણુ છે. એ ધર્મને છોડવો એટલે પ્રાણુ છોડવા કરનાં પણ કહ્યું છે. એ ધર્મના સત્યના સિદ્ધાંતો, એ મારા ઇચ્છનાની સફળતાના આંગ્રો છે. હે છનેશ્વર દેવ ! મારાધર્મ પ્રત્યે મને અગ્ર શ્રદ્ધાએ, આ સતિની રક્ષા કરજો, મારી જાણ આ સમયે આપને જ હાથ છે.

સાસુ—અરે બેટી ! આ સુભદ્રાએ તો હદ કરી છે. આખો દિવસ નવકારમંત્રના જાપ, છનેશ્વરનું દમરણુ, લેન સાધુ સંતોની સેવા, સુત્રોનું વાંચન વિગેરે કર્યા કરે છે. ખરેખર એને માટે કોઈ રસ્તો કાઢી એને લેનધર્મ છોડાવવો જોઈએ.

નણુંદ—હા માતાજી ! હમણું જ લેન સાધુ સુભદ્રાને હારે આહાર પાણી વહોરી બહાર મળા છે. સાધુની આંખમાં કણું પડેલ તે સુભદ્રાએ કાઢેલ છે, મેં બહાર જોયું છે. આપણે એ વાત આહારીતે છુદ્ધાસલાહને સમજાવીને રસ્તો કાઢવો જોઈએ. છુદ્ધાસને કહેવું જોઈએ કે તારી પત્ની ટોંગી છે, હુતારી છે, નવકારનો જાપ કરે છે, બહારથી સદાચારી હોવાનો દાવો કરે છે અને આ રીતે લેનસંતોની સાથે વર્તે છે. હવે આપણા પાસા પોખાર ! એ નિર્વોળને પણ ખજાર પડી જશે કે મારા સાસુ અને નણુંદ કહે છે તેમજ કરવું જોઈએ.

સાસુ—હા બેટા ! તારી વાત ચોખ્ખ છે. લાઇ જોગો છે એટલે તું આ બધું પતાવી દે, લાઇને એવી રીતે સમજાવી દે કે લાઈ એને

સાફસાફ કહી દે કે મારા ઘરમાં તારું રથાન નથી એ સુભદ્રા પણ જોઇએ કે એના નવકાર અને એના જીનભગવાન કેવા કામ આવે છે !
(હુદ્દાસના કાન જાહેરી નહુંદ આવે છે)

નહુંદ—આ ! મારા કામમાં મને ફતેહ મળી છે મારી વાત ઉપર ભાઈએ વિશ્વાસ કરી દીધો છે સુભદ્રાને ભાઈએ સાફસાફ સમજાવી દીધું છે કે મારા ઘરમાં આ નવકાર અને જીનેશ્વર દેવ ન જોઇએ.

સાસુ—વાહ બેટા વાહ ! તેં ખડુ સાફ કામ કર્યું. તારા જેવી દિકરીથી માતાને કેમ આનંદ ન થાય (સાસુના ઘરની દારી) અરે ! આ હુદ્દાસની મા અને જોન આ શું કરી ગયા છે ! એક સતીને છંછેડી રવા છે. દેવીની અદાતના કરી રવા છે. હુ એક નાની સરખી દારી સુભદ્રાને કેવી રીતે મદદ કરી શકું ? આજ સુભદ્રા પામે જઈને બધી વાત કરીએ સુભદ્રા એતીને રસ્તે કાદશે અથવા નવકાર અને જીનેશ્વરનું રમરણ છાડી બોદધર્મ પાળશે.

(દારી સુભદ્રા પાસે જાય છે)

દારી—જુઓ બેન ! માતાજી અને જોનમા તમારા ઉપર ખોટા આરોપ મૂકી તમેને હેરાન કરવા માગે છે. હુદ્દાસના કાન જાહેરી તમને હેરાન કરવાનું કારણ રખી નાખ્યું છે (દારી રહે છે)

સુભદ્રા—દારી મળારાઈસ નહિ. સતી સીએને રક્ષણ કરનાર નિનમમ, નવકારમંત્ર, જીનેશ્વર દેવ, સર્વત્ર લાગ્ય ન છે. સતીની પરીક્ષા તો જોન દુ ખમાં જ છે. તમે અરિહ તાણું. (પાંચ નવકાર બોલે છે) અરે જીનેશ્વર દેવ ! તમારું એક જ સાચું શરણ છે. મારી માતાએ મને જીનેશ્વરનું રમરણ અને જોન ધર્મની શ્રદ્ધા એ કરીયાવર આપ્યો છે અને એજ સાચો કરીયાવર છે. આજની માતાએ દાગીના અને વસ્ત્રો કરીયાવરમાં આપે છે તે સાચે કરીયાવર નથી સાચો કરીયાવર એટલે જીનેશ્વરનો સદાચારી, સખી અને મેવાભાવી થવામાં મદદ કરે છે. ધર્મ ઉપર દદ કરે છે. મારી સાચુ, મારી નહુંદ

એ બંનેના કઠોર વચનો મેં સહન કર્યા છે અને મારે પણ સહન કર્યો છે પણ આજે તો મારા પતિ પણ મારી વિરુદ્ધ યથા ગયા છે. બરેબર છુનેશ્વરદેવ સતીના સિયળની રક્ષા કરે, મારા ઉપર આવેલા બોદા આરોપમાંથી મને મુક્ત કરે. (સ્વર્ગમાં પડદા પાછળ)

દેવી—અરે પ્રભુ! સુતુલોકમાં પણ આજે સારી સ્ત્રી પર આરોપ મૂકી સતીના મહિમાને કથાવાનો પ્રયાસ થઈ રહ્યો છે. હે પ્રભુ! સુભદ્રાની રક્ષા માટે નહિ પણ સતીનાત્વના સિયળની રક્ષા માટે તમે આ સતી સુભદ્રાને મદદ કરો. સતી સુભદ્રાના સિયળનો મહિમા સર્વ જાણી દો. (ચંપાનગરીના દરવાજા બંધ થયા)

દાસી—અરે મહારાણી! મહારાજા બહાર પાવાએ ગયા છે અને નગરનાં દરવાજા ચારે બાજુ આજે બંધ છે. ખૂબ પ્રયાસ કરવા છતાં પણ કોઈકતાં નથી આજે બરેબર ચંપાનગરી ઉપર પ્રભુનો કોપ થયો છે. આપ કોઈ રસ્તો કહો.

મહારાણી—અરે દાસી, શું કહે છે? ચંપાનગરીના દરવાજા બંધ છે? કેમેકરી ખુલતા જ નથી? કવે શો ઉપાય કરવો? મહારાજા પણ બહાર છે. કોઈ રસ્તો છે ખરો? (સ્વર્ગના પડદા પાછળ)

દેવી—આ ચંપાનગરીના દરવાજા કોઈ સાચી સતી સુતરના તાંતણે ચાવણી બાંધી કુવામાંથી પાણી કાઢી નમરીના દરવાજાને છોડેતો દરવાજા ખુલશે, સાચી સતીની કદર કરતાં ચંપાપૂરીની જનતા શીમે. મહારાણી પોતાના રાજ્યની મહાન સતીને જોવાએ. સિયળને મહિમા વધે, જેનું ધર્મનો જળ જળકાર થાય.

મહારાણી—અરે! આ કોણ બોલી રહ્યું છે? જરૂર મારા નગરમાં એક સતીનું શ્રવણ દુઃખમાં છે. તેના સિયળ ઉપર આજે આરોપ છે. એ સતી આજે પોતાના સત્યની પરિક્ષા આપી સિયળને મહિમા વધારવાની છે. દાસી! જ શહેરમાં અને દંડેરો પીટાવી દે કે જે કોઈ સ્ત્રી સાચી હોય, સદાચારી હોય, સિયળવંતી હોય તે બહાર આવે,

કાચા સુતરને તાતણે ચારણીમાં પાણી સીંગે, નગરના દરવાજા ખોલે અને પોતાનું સતીપણુ સાબીત કરે.

દાસી-મહારાણીજી હંદેરે પીટાર્ક મથે છે. હજી સુધી કોઈ તૈયાર થયેલ નથી. અરે શું આપણા નગરમાં કોઈ સાચી સતી જેણે મન-વચન-કાપાએ કરી શિયળની રક્ષા કરી હોય તેવી નથી? અફસોસ ! અફસોસ ! — (સુભદ્રા સાસુ પામે રાત્રી મગિ છે)

સુભદ્રા-માતાજી ! હું નગરના દરવાજા ખોલવા મંડિલું છું. આપ આટલા આપે. મારે મારા શિયળની પરિક્ષા આપવી છે. સતીને મહિમા જન્મતને ખતાવવો છે. સંસારમાં હજી પશુ સતીઓ છે એ ખતાવવું છે.

સાસુ-જા-જા-સતીની દિકરી ? તું પશુ ખોલ દરવાજા, તારા શિયળની પશુ પરિક્ષા થઈ જાય. અને તારા પતિનો પશુ ભરમ ભાગી જાય.

નથાં-હ-હા-હા-આ જવાહો એ કુસદાને, જા બાઈજા, સતીની દિકરી થઈ પડી છે તો જોઈ છે ! (સુભદ્રા નવકારમ જા ખોલે છે)

સુભદ્રા-માતાજી પ્રધુમ મંડુ મળે છું. કુવા ઉપર જઈ ચારણીધી પાણી કાઢી નગરના ત્રણ દરવાજાને છાંટી દરવાજા ખોલે છે. (ખોલે સતી સુભદ્રા દેવી કી જાય)

મહારાણી-અરે સુભદ્રાજી શન્ય છે તમને ! તમે મારા નગરની આખરૂં સાચવી છે. મારા નગરમાં એકપણુ સાચી સતી નિકળી નહોત તો મારું અને રાજ્યનું નાક કપાઈ જાય ! વાર, તમે આ એક દરવાજાને આ માટે જઈ રાખ્યો છે ?

સુભદ્રા-મહારાણી સાહેબ, હવે કોઈ ખીજ સતી આવે ને એક દરવાજા ખોલી દેવા તૈયાર હોય તો આ દરવાજાને તેના માટે છે. મહારાણી-દાસી ! છે કોઈ તૈયાર ! દાસી-ના બાઈ સાહેબ, મહારાણી-તમે જ આ દરવાજા પશુ ખોલો- (સુભદ્રા પાણી

છાંદી દરવાજો ખોલે, છે) (સ્વર્ગમાં હેવ) બોલો સતી સુભદ્રા દેવી કી જય !

સાસુ-મારૂં કરજો સતી, હું તમેને જોળખી શકી ન દલી. તમેને અનેક ક્રોધો આપ્યા તે બદલ માફી માંગું છું.

નણુંદ-ભાભી, હું પણ માફી માંગું છું.

સુભદ્રા-માતાજી ! તમારો કાંઈપણ વાંક નથી. તમે તે મારા પરમ ઉપકારી છો. તમારા નિમિત્તે અને જનના નિમિત્તે મારા શિયળની પરિક્ષા થઈ તેમાંથી હું પાર ઉતરી. મારી માતાના કહેવા પ્રમાણે જૈનધર્મ, નવકારમંત્ર અને જીનેશ્વર દેવનો વિજયધ્વજ ફરકાવ્યો છે. અને મારી માતાના આશીર્વાદ પ્રમાણે મારા પિતાના કુળની ને સસરાના કુળની આખરૂં વધી છે. બોલો જૈનધર્મ કી જય ! સતી સુભદ્રા કી જય !

(૧૮) સતી સીતાનો સંવાદ

(પોપટલાલ હસ્તોવનદામ ભાવસાર-પાટણુ)

પાત્રો-સીતા-દાસી-મંદોદરી

સીતા-અરે ? જનકરાયની પુત્રી અને હરશચરામની પુત્રવધૂ, મારી આજે આ દશા ! અરે ! સા માટે મેં સોનાનો મૃગ લેવાની હાક કરી, લોભલું કુળ આજે આ આવી પડ્યું. મેં જે પણ ન વિચાર્યું કે સોનાનો મૃગ “ ન ભુલે ન ભવિષ્યતિ ” ન થયો ન થશે. ખેર કરેલી બહાનું પરિણામ બોલવવુંજ રહ્યું—(દાસી આવે છે)

દાસી-દેવીસીતા ! શો વિચાર કરી રહ્યા છો ? ધંસવટીમાં જંગલમાં રહેવા કરતાં રાજ્ય-રાવણને મહેલ શો અરામ છે ? વળી મહારાજદાવણ તમારા માટે જે કહ્યો તે કરવા તૈયાર છે, સા માટે ચિંતા કરો છો ?

સીતા-દાસી, રાજા રાવણનો મહેલ મારા માટે રમશાન સમાન છે, પંચવટીની કુંપડીમાં પતિ સાથે રહેવામાં જે રાખ હતું તે તે અયોધ્યાના મહેલ કરતા પણ વધારે હતું, તારો રાવણ શિયળનું મૂલ્ય સમજ્યો નથી ખેર! મારાનિમિત્તે રાક્ષસોની અને તેની નગરી સંકાતો નાશ થશે. વિશ્વ ઉપરથી પાપીઓનો પ્રલય થશે, રાજા રામ અને દેવર લક્ષ્મણનો જય જયકાર થશે, વિશ્વને એક સિંખામણ મલરો કે સની ઝીને ફુ.ખ બાપવાનું પરિણામ શુ આવે છે ?

દાસી-દેવી ! શા માટે અભિમાનમાં ચક્રચુર બની રહ્યા છો ? જો રાજા રામ અને લક્ષ્મણમાં શક્તિ હોત તો રાજા રાવણ તમને અહિં લાવી શકત જ નહિ. વળી અહિં આવ્યા પણ કેટલા દિવસ થયા, તમારી ખખર પણ લાંબી નથી દેવી ! નકામી હક શા માટે કરો છો ? રાજારાવણ સાથે વેર કરવું એટલે સર્વ નાશ નોતરવા ખરાખર છે સમજ્યાને ?

સીતા-દાસી તું બુદ્ધે છે, રાજારામ અને લક્ષ્મણને છેતરીને રાવણ, મને અહિં હરી લાગ્યો છે, ભિખારીના વેશે મને પણ છેતરી છે. દાસી કહે તો ખરી કે એક અબજાને પતિની ગેરહાજરીમાં પણ ભિખારીના વેશે છેતરીને લાવવી તેમાં કાંઈ બહાદુરી નથી. રાજારાવણને કહેજે કે અગ્નિને અભ્યારનો લાયક દાસ્યા વિના રહેતો જ નથી. સતી સ્ત્રી સદા અગ્નિ જેવી છે.

દાસી-દેવી સીતા - તમારી નિઃસ્વત્તાને તથા પતિ-પરાયણતાને જોઇને મને આનંદ થાય છે. ખરેખર સતી સીતા ભારતના અને વિશ્વના ઇતિહાસમાં સદાને માટે અમર બની રહેશે. દેવી ! એક દાસી તરીકે આ પેટને માટે રાવણની આજ્ઞા સંભળાવવા આવી હતી, મારો કાંઈ વાંક નથી, મને માફ કરજો.

સીતા-અહોન, તું જરાપણ ગભરાઇશ નહિ, તારો વાંક નથી. ત્યારે સમય મળે ત્યારે ભગવાન રામનું સ્મરણ કરજો. સત્યને માંગે રહેજો (દાસી જાય છે)

બીજી દાસી-મહારાણી, એક નવા સમાચાર છે, કહેતાં જામ ઉપડતી નથી, કહ્યા વિના ચાલે તેમ નથી-મહા અનર્થ થઈ રહ્યો છે. આપના ઉપર દુઃખનું વાદળ છુટી પડ્યું છે.

મહારાણી-શું કહ્યું ?

મંદોદરી-દાસી કહેતું હોય તે ખુશીથી કહે, ગભરાઈશ નહિ, રાજા રાવણની રાણી મંદોદરીને શાનો કષ્ટ ! શું દુઃખ ! જાહી કહે, શું છે !

દાસી-મહારાણીજી ! રાજારાવણ જ આપનું દુઃખ ઉભું કરી રહ્યા છે. રામની સતી સીતાને પંચવટીમાંથી હરી લાખ્યા છે. અને હમણાં જ તેને મનાવવા માટે દાસીની સાથે સંદેશો મોકલ્યો છે. સીતાને મહારાણી ખનાવવાની છે. દેવી ગજબ થઈ રહ્યો છે, દેવી ગજબ થઈ રહ્યો છે. આપનું શું થશે !

મંદોદરી-દાસી ગભરાઈશ નહિં, સતી સીતાને તું જાણતી નથી. પતિને માટે ચૌદવર્ષ સુધી અયોધ્યાના મહેલને છોડી વનમાં રહેવા માટે ચાલી નીકળી હતી. રામે સમજાવવા છતાં પણ તે દેવી પતિથી છૂટી પડવા તૈયાર ન હતી. સતી સીતા મારા દુઃખનું કારણ નહિં બને. અગ્નિને કોણ અડી શકવાતું છે અને જો તેમ છતાં અડવા પ્રયત્ન કરશે તો સર્વ નાશને નોતરશે.

દાસી-મહારાણી, આપને ખબર આપવી જો મારી ફરજ હતી. હવે આપને યોગ્ય જાણે તેમ કરી શકો છો. (દાસી જાય છે.)
(મંદોદરી સીતા પાસે આવે છે)

મંદોદરી-દેવી સીતા, નમસ્કાર ! આપને લગવાન રામથી છૂટી પડેલી અને દુઃખી જોઈ મને ઘણુંજ દુઃખ થાય છે. ખરેખર આજે રાવણની છુદ્દિ હજુમાં થઈ છે. એક સતી સ્ત્રીની સાથે રમત રમવાનું કામ કર પરિણામ તે જાણ્યું નથી. દેવી નમસ્કાર. આ દાસીના બેતું કાંઈ કામકાજ હોય તો, જણાવો.

રતિના-બહેન તમે કોણુ છો ? મને જણાવશો ખરા ! મારી ચિંતા ન કરો કાલનો સદા જન્મ થાય છે અને મરો, મને જરા પણ દુઃખ નથી પણ સિમળનો મહિમા સમજાવવાનો એક અમુલ્ય અવસર મને મળ્યો છે. મારો વાળપણુ વાંકો કરવાની રાગરાવણીની શક્તિ નથી.

મંદોદરી-હું. ! હું છું-પોપી રાવણની સ્ત્રી મંદોદરી. આજે એના ખરાબ હાવેને માટે હું બગી રહી છું. દેવી મારો કાંઈ વાંક નથી. રતિના-બહેન મનસાધર નહિ. ખરું સાચું ધર્મ રહેશે. (મંદોદરી જાય છે)

હારી-દેવી ! સંસારને તમારા છત્રના હિપરથી જળારી કે સતી સ્ત્રીઓ રાવણની રક્ષા માટે કેટલા દુઃખ સહન કરે છે ! સંસાર એ પણ બાધુસો કે સતી સ્ત્રીને છંછેડવાથી રાવણની શી હતા. મધ અને શક્તિને તેમજ સંકા નગરીનો નાસ તે સતી સ્ત્રીઓને છંછેડવાનો બહનો મળશે.

રતિના-દારી ! તારું આ દુઃખ જગતની રત્નિઓને સિમળનો મહિમા બતાવવા માટેજ નહિ હોય તેની શી ખાતરી ! મારા સિમળની પ્રતિક્ષા ન હોય તેની શી ખાતરી ! બહેન તારા રાખને કાલનો સદા જન્મ છે-આવો જન્મજને-૬ !

(૧૯) બૃહુ પુરોહિત અને જશાનો સંવાદ

(પાંચતશાલ દરગોવંદાસ આવસાર-ખાટણ)

પાત્રો-ભુત પુરોહિત, જસા, જશોબદ, દેવબદ, મેવક, ઈંદુકારાણ કચ્છાચણી.

ભુત પુરોહિત-જસા ! તું આ ખંને જાળકેને કાચવને, ખરિ આજે જરૂરી કામ હોવાથી આવવાનું કદાચ મોડું થાય માટે જાળકેને કાચવ જવા દેતી નહિ.

જશા-પાર! પરંતુ આપણે બ્રહ્મપુરીમાં રહેવા આવ્યા ત્યારથી બાળકો અકુળાર્થ મળ્યા છે, આજે નગરમાં મેળો છે, તો બાળકોને જોવા લઈ આવતો સારું.

હયુ-આરો ત્યારે, સારું થયું તમે યાદ કરાવ્યું. મને તો મારા કામમાં કંઈ સંબંધમાંતું ન હતું.

જશા-ઓ દેવભદ્ર, એ જશોભદ્ર, (ખન્ને બાળકો આવે છે) ભાઈઓ, આજે નગરમાં મેળો છે તો તમારા પિતા સાથે જવું છે ને!

દેવભદ્ર-હા, બા જવું છે. જશોભદ્ર-પણ બા, ત્યાં ખીંડ તો નથી ને!

જશા-નારે ભાઈના, પરંતુ એટલું ખાનમાં રાખજો કે જૈનમાં સાધુ-સદૈવ કપડાં પહેવાં હોય, મોટે કપડું બાંધ્યું હોય, હાથમાં પુંજણી હોય તેઓની પાસે જશો નહિ.

દેવભદ્ર-કેમ બા, ના જવાય?

જશા-ભાઈઓ, તેઓ નાના બાળકોને જુએ કે તરત ઉપાડી જાય, ને તેમની પાસે મોટા મોટા જરી ચપ્પા હોય તેનાથી મારી નાખે માટે જશો નહિ...હો.

જશોભદ્ર-સારું બા નહિ જઈએ. (બાળકો અને હયુ જાય છે)

જશા-અરેરે! હાથ જલદી રસોઈ બનાવી દઈ, બાળકો જૂખ્યાં ચર્ચ ને આવશે, માટે આજે લાડુ બનાવું. (મેળો જોઈને હયુ તથા બાળકો પાછા વળતાં રસ્તામાં હયુ કહે છે)

હયુ-ભાઈઓ જાઓ, સામેજ આપણું મામ છે. તમે જશોને? મારે જરા રાત્રીમાં કામ છે. હું પછી આવીશ.

દેવભદ્ર-હા, અમે જઈશું, તમે તમારું કામ પતાવીને આવજો (હયુ જાય છે)

જશોભદ્ર-અરે આ શું? પેલા સાધુ આવે છે. આપણને

જરૂર પકડીને લઈ જશે.

દેવભદ્ર—આલો આપણે તે મુનિ પાસે જઈ સાચી વાત બણીએ.
(બન્ને મુનિ પાસે આવે છે)

જશોભદ્ર—હે મહાવીરના સેવકો, તમે અમને મારશો ?

મુનિનો સેવક—ભાઈઓ ! અમારા મુનિઓ હવે કાપના છવેલી રક્ષાવાળા છે. કોઈને પણ તેઓ મારતા નથી તો તમને શા માટે મારે ?

દેવભદ્ર—તેઓ એમની ઝોળીમાં શું રાખે છે ?

સેવક—હું જેન શાસનનો સેવક છું, મારા મુનિવરોની ઝોળીમાં તેમને ખાવા માટે કાષ્ટના પાત્ર હોય છે, પહેરવાને બે ચાર જોડ કપડાં હોય બાથવાના પુસ્તકો હોય, તે સિવાય કોઈક ચીજ હોય નહિ.

જશોભદ્ર—તેઓ મોડે શું ખાંધે છે ?

સેવક—ભાઈઓ, તે મુકપત્તી કહેવાય છે, વાયુકાવના છવેલી ન દહાય, બોલનાં બાપાસમિતી સમવાય, માટે જાંધવાની જરૂર છે.

દેવભદ્ર—તેઓ આપણને કાંઈ આપે ?

સેવક—હા, મન નિયમ આપે તે મને તેટલું દુઃખ પડે તો પણ મન ભાગે નહિ તો મોક્ષરૂપી પામમાં પણ પહોંચી શકાય છે.

જશોભદ્ર—તો આજથી છંદગીબર રાત્રે ન ખાવાનો નિયમ અમારે લેવો છે.

સેવક—નાર બાળકો, “ અપ્પાણું વેશીરામિ ” (સેવક બપો હે)
(બાળકો ધરે આવે છે)

જશા—અરે બાઈઓ, કેમ મોડું થયું ? આલો જલ્દી નાહોને જમવા બેસી જાવ.

દેવભદ્ર—હમારે રાત્રે જમવું નથી માતાજી, અમે બન્ને બાઈઓએ જેન ધર્મની આદા સ્વીકારી છે. રાત્રીનોજન બંધ થયું છે. (પુરોહિત આવે છે)

જશા—મજબૂત થયો. હવે આ બાળકો હાથથી ચલા, જરૂર દિક્ષાલેશે. બાળકો જન્મતા નથી એટલે મારે પણ જન્મવું નથી. તમારે કેમ છે ? (મારે જન્મવું નથી. પુરોહિત કહે છે)

ભયુ—ભાઈઓ, હોહો, સવાર થયું. રાતના જૂખ્યા હો. જલ્દી નાહી પરવારીને જન્મવા બેસો. લાડુ તૈયાર છે.

દેવસદ્—(હાથમાં લાડુ લઈ ખતાવે છે) માતાજી આ શું ? અંદર સર્પના કંકણ છે.

જયોભદ્ર—માતાજી ! આ નૈન ધર્મના એક નાના પચ્ચખાણે આપણને ખચાવ્યા છે. તો મુનિ યવાથી સર્વદુઃખ મટી જાય છે તે સત્ય છે.

ભયુ—ભાઈ, એવું કાંઈ નથી. કુદરતે આપણને ખચાવ્યા છે.

દેવસદ્—નહિ-નહિ અમને રાગ આપો. અમારે તો એજ ધર્મ સ્વીકારી દીક્ષા અંગીકાર કરવી છે.

જશા—બાળકો, આટલી નાની ઉંમરમાં દિક્ષાની વાત હોય જ નહિ.

જયોભદ્ર—માતાજી ! આયુષ્ય ફાલ્યું હંચુર છે તે ક્યારે પુરું થશે તેની ખબર નથી માટે જલ્દી રાગ આપો.

ભયુ—વેદાન્તમાં કહ્યું છે કે જોને પુત્ર ન હોય તેને શેક્ષ માગવું જ નથી. માટે લગ્ન કરો ને તમારે ઘેર રિક્કરો થાય પછી દિક્ષા લેજો.

દેવસદ્—તમને ખબર છે કે અમારું આયુષ્ય તમારા જેટલું લાંબુ છે, તે કોણ કહી શકે છે ?

ભયુ—ભાઈઓ, આપણે ત્યાં ઘણાજ પેસો છે તે વાપરીને પછી દિક્ષા લેજો.

જયોભદ્ર—લક્ષ્મી ચંચળ છે, આજે છે કાલે નથી, તેનું કેમ ?

જશા—ભાઈઓ તમારા જવાથી લગ્નપણ્યમાં અમારી સેવા-

માફી કેવુ કરશે ? પહેલાં મા બાપની મેવા કરો, પછી જાણે.

દેવભદ્ર-માતાજી ! તમારા પહેલાં અમારું આયુષ્ય પૂર્ણ નહિ થાય તેની ખાતરી શું ? થેણા કાઢવું સુખ તે અનંત કાળનું દુઃખ છે, તે ભુલશે નહિ.

ભાગ્ય-વીરાઓ ! થોડો વખત થોભી જાઓ, અને સંસારના યમવ વિસાસને ભોમવીને પછી દિક્ષા લેજો.

જયભદ્ર-જો શ્રવણે ખાતુની સાથે મિત્રતા હોય, જોએ માયુતા હોય કે અમારે કોઈ વખત જવાનું જ નથી તેઓજ આ અસાર-સંસારના નાશવંત સુખોને ઈચ્છે.

જયભદ્ર-(મનુષ્યને) અરે દેવની વાણી ખાલી ન જાય. હવે રજા આપો-આપણે જ-નેજણા સંસારના સુખો ભોમવીશું.

ભાગ્ય-અરેસુખી ! કહેપાકુંવર જેવા આપણા જ-ને જાણડો સંસાર અસાર જાણી, લક્ષ્મી નાશવંત જાણી, આયુષ્ય સંયમનું જાણી દિક્ષા લે છે તો મારે તેમની સાથે જવું છે.

જયભદ્ર-અરે ! એમ તે હોય ? પછી મારું શું ?

ભાગ્ય-તારો ને મારો એક ખીજનો વિયોગ તો મોટો વડેમો જરૂર થવાનો જ છે તો છતી સક્તિએ શા મારે ન છોડવું ?

જયભદ્ર-એવું નહિ ખતે, કું તમને જ્યાં નહિ કહું. સમજ્યા ?

ભાગ્ય-સ્વાર્થી દુનિયાતો ભુજો, મારી હવણીનો વિયોગ સાથે છે, જ્યાંની ના કહે છે અને તેઓ જ મારા મૃત્યુ બાદ 'જન્મદી ઉપાડો' એમજ કહેવાના, કેટલો સ્વાર્થ !

જયભદ્ર-આવો ત્યારે આપણે બધા જ સાથે નીકળીએ, પરંતુ આ લક્ષ્મીનું શું ?

ભાગ્ય-જ્યાંથી આવે છે, ત્યાં પાછી જશે, પરિભ્રમણ પાપમાંથી છુટવાનું.

જયભદ્ર-નારે ત્યારે.

સગુ—(રાજા પાસે આવીને હાથ જોડી કહે છે.) રાજન ! હું; જશા અને મારા બન્ને બાળકો પ્રભુ મહાવીરના પંથે જવા ઈચ્છીએ છીએ માટે તમારે લક્ષ્મીની જે વ્યવસ્થા કરવી હોય તે કરવું.

કમળારાણી—દાસી ! આજે શું નગરમાં કાંઈ ધમાક છે ? દાસી—નારે. ખાઈ, કાંઈ નથી.

રાણી—અરે દાસી, તું જો તો ખરી કે આટલી ધૂળ શાની ઉડે છે ?

દાસી—અરે ખાઈ, તમે તો આવા ને આવાજ રહ્યા, આ ધૂળ તો ધનના ગાદા આવે છે તેની ઉડે છે.

રાણી—શું રાજાએ કોઈના ઘર લૂંટવા કે કોઈનો દંડ કર્યો ?

દાસી—નારેના ખાઈ, આટલા મતરાવ હો શા માટે ? જુઓ! શાંસળો બધીવાત કરતે. આપણા નગરમાં સગુ પુરોહિત અને તેની સ્ત્રી જશા અને તેના બન્ને બાળકો દિક્ષા લે છે માટે તેનું ધન રાજા જાંઘરમાં લાવે છે.

રાણી—અરે દાસી આ શું ! મારા રાજ્યમાં આટલું બધું અંધેર ! એક હાથે દાન આપ્યું તે પાછું લેવાયજ કેમ ? લાવ જાઉં રાજાપાસે, અરે રાજન, આ શું ! આપેલું ધન પાછું લેતાં તમને લાજ નથી આવતી. ?

ઈશ્વકારરાજા—અરે રાણી, તને શું થયું છે ! રાજાએ પ્રજાનો પિતા પણ છે અને પ્રજાનો વારસદાર ન હોય તેનું ધન રાજાને લેવાનો હક છે તે તું અણુતી નથી ?

કમળા—અરે રાજન, જે માણસો સહસ્રા દાન કરીને પછી પાછું લે છે તે વમેલા આહારની ઈચ્છા કામચ ને કુનરા સિવાય કોઈ કરે જ નહિ.

ઈશ્વકાર—અરે રાણી, તને કાંઈ જૂત તો વળગ્યું નથી ને અથવા તારું મગજ તો ચક્કી ગયું નથી ને કે દારૂપીને ખાન તો જુકી

ઈશુકાર-રાણી ! પણ કન વિના રાજ્ય ચાલે કેમ, તેની તને ખબર છે ?

કમળા-હે રાજા ! તમારે માથે કાળ લગે છે અને દુર્ગતિમાં જવાનું છે, એટલે આ જાણું સુજે છે.

ઈશુકાર-જગતમાં જન્મનારને જરૂર જવાનું છે, તેમાં નવાઈ શું ?

કમળા-રાજન ! તો લક્ષ્મીનો મોઢાં છોડી આત્મા બાણી નજર કરો.

ઈશુકાર-કહેવું સહેલું છે પણ કરવું દોઢલું છે.

કમળા-હે રાજન, અનુમતિ આપો. મારે પણ આપની આજ્ઞા સર્વ આ અસાર સંસારનો ત્યાગ કરવો છે.

ઈશુકાર-શું તને મારા રાજ્યમાં દુઃખ છે ?

કમળા-રાજન ! સંસારમાં સુખ પણ શું છે, આજે તો મને કંઈ દુઃખ જ દેખાય છે.

ઈશુકાર-રાણી, પાછળથી પરતાવો ઘણે તે માદ રાખજો.

કમળા-હે રાજન, તમારા મહેલમાં હું રહું છું જેમ સોનાના રત્ન જડીત પાંજરામાં પુરેલો પોપટ પાંજરાથી મોઢાં પામતો નથી, તે તેને બંધન લાગે છે તેમ હું તમારા મહેલમાં રહેવા છતાં આનંદ ને પામતી નથી.

ઈશુકાર-તો શું કરવું છે ?

કમળા-રાજન, આજ્ઞા આપો, મારે પ્રજા મહાવીરના પંથે ચાલી આત્મ કલ્યાણ કરવું છે.

ઈશુકાર-તો રાણી, હું પણ તમારી સાથે જ આવું, સંસારમાં રહી નરક તીર્થ ન્ય મતિમાં દવે મારે લટકવું નથી.

કમળા-આજો ત્યારે, આપણે બંન્ને સાથે જ ભગવતી દિક્ષા લઈએ.

ઈશુકાર-અરે કોણ કાજર છે ?

સેવક-૭ દલુર.

ધંધુકાર-જન, લગુને જોલાવી લાવ.

સેવક-પુરોહિતજી, રાજચાર્યજી આપને જોલાવે છે.

પુરોહિત-(જી હજુર) મહારાજ ધંધુકારનો જય હો !

ધંધુકાર-અયુ ! જ્યાં ક્યાં છે જોલાવો તેને.

પુરોહિત-અરે જ્યાં ચાલો—(જ્યાં આવે છે)

ધંધુકાર—ચાલો આપણે જ્યાં સાથે જ ભગવતિ દિક્ષા સંકલ્પે
અને ચતુર્વિધ સંધને દિપારીએ.

જોલો મહાવીરસ્વામીભગવાન કી જય !

(૧) ભયુ-ભયુ (૨) ધંધુકાર-ધંધુકાર.)

(૨૦) સત્યનો જય

(પોપટલાલ હરજોવનદાસ બાવસાર—પાટણ ,

પાત્રો—રાજમાતા-મયુરી-રાજકુંવરી-દાસી-પામડો-વનદેવી

રાજમાતા-અરે મયુરી, તું કેમે આટલી બધી ઉતાવળી આવી
રહી છું ! તારો શાસ પશુ સમાતો નથી

મયુરી—રાજમાતા ! શુ કહું, કાંઈ કહેવા જેવું જ નથી.
પશુ મારો છવ મુંઝાય છે એટલે આપની પાસે આવી છું. માતાજી
માફ કરો.

રાજમાતા—જે હોય તે વિના સંકોચે કહી દે, રાજકુંવરીની
કંઈ બલ તો ચર્મ નથી ને !

મયુરી—માતાજી—માતાજી. કુંવરીએ તો દાન આપવાની હદ
જ રાખી નથી, જે દાનમાં હોય તે દાનમાં આવી દે છે. આપે
મઠ કાલે વધે માંડ નિમિત્તે જે દાર આપ્યો હતો તે પશુ દાનમાં
આવી દીધો. જે આવી રીતે દરોજ દાનમાં આપશે તો તીર્થેરીનું

તળીયું સાફ થઈ જશે. માટે આપને જાણ કરવા આવી છું.

રાજમાતા—શું ! હાર દાનમાં આપી દીધો ? જો તેમજ હોય તો તે રાજકુંવરીની શાન કેકાણે લાવવી જ નોંધાયે.

મયુરી—હા—માતાજી, જો તેમ નહિ થાય તો રાજ્ય પાપમાલ થઈ જશે.

રાજમાતા—તેને માટે હું ઘરમાં પગલાં લઈશ.

મયુરી—ત્યારે માતાજી હું રજા લઈ છું, પરંતુ એટલું ધ્યાનમાં રાખશે કે કુંવરી જોતને અને મારે બહેનપણું છે તેથી મેં આપને વાત કરી છે તેની મંજૂર પછી આવે નહિ.

રાજમાતા—વારૂ ! તું તારે નિશ્ચિંતપણે જ; પરંતુ મને પાછા સમાચાર આપતી રહેજો (ચોટીવાદ ઉભી રહી)—અરે કોણ છે કે દાસી—માખસાદેખ હજુર.

રાજમાતા—જા જલ્દીથી, રાજકુંવરીને મારી પાસે લઈ આવ. (દાસી જાય છે)

કુંવરી—માતાજી નમસ્તે.

રાજમાતા—વિખીત કુંવરી, હું તમારા વિનયથી ખુશ છું, પરંતુ મારે તમને એક વાત કરવાની છે. જો સાંભળ, તું દાનમાં બસતી બની ચૂકી છું. મઈ કાસે ને હાર બેઠ આપેશે તે પછી તમે દાનમાં આપી દીધો છે. હવે મારી આજ્ઞા છે કે દાન દેવાનું બંધ કરો. અતિદાની બનવાથી રાજ્ય ગાળી સકે નહિ. સમજી !

કુંવરી—પ્રભુશામ માતાજી—(કહીને કુંવરી જાય છે)—

(કુંવરી ઉભી હોય છે ત્યાં માચડો આવીને માગે છે.)

માચડો—અહો વિચિત્ર દાનવીરોમાં શિરોગણ્ધી છે કુંવરી બા ! આપે હવે સંકુચિત રૂચિ કેમ કરી ? મેવધારા સંકુચિત કરે, ચંદ્રકળા સંકુચિત કરે, અને દાતાર હાથ-સંકુચિત કરે, તો જગત જીવશે.

કેવી રીતે ? કુંવરી—લો, મારા માયકો, સુખી થાવ,

રાજમાતા—અરે દારી—

દારી—બાઈ સુદેળ હજુર.

રાજમાતા—જ મયુરીને બોલાવી દાવ—(મયુરી આવે છે)
કેમ મયુરી, શું વનમાન છે ? હવે તો કુંવરી ઠેકાણે આવી છે ને ?

મયુરી—શું કહું માતાજી, બધું પથ્થર ઉપર પાણી છે, હવે તો વળી પહેલાં કરતાં વધુ દાન આપે છે, હવે તો કંટાળી છું, હું તેની હજુરમા રહેવા સુધી નથી.

રાજમાતા—અરે કોણ હાજર છે ?

દારી—જી હજુર, સી આજા છે !

રાજમાતા—જ દારી, રાજકુંવરીને કહી દે કે રાજમાતાનું ફરમાન છે કે તમે રાજમાતાને તમારું મોડું દેખાડશો નહિ, હવે તેઓ તમને મળવા કે વાત કરવા જરા પણ રાજી નથી સમજ્યાં !

રાજકુંવરી—અરે પ્રભુ, આવો દુકમ કરવાનું શું કારણ ! મારો શો અપરાધ ! મારો શો ગુનો ! માતાજી, મને એકવાર તો પાસે બોલાવી મારી વાત તો સાંભળો.

મયુરી—કેમ કુંવરી બા, શા વિચારમાં છે ?

કુંવરી—કાંઈ નહિ બેન, હવે આ અસારસંસારના માલ બંધન તોડી વિતરાગના પંથે વિચરી આત્મ કલ્યાણ સાધું એજ ભાવના છે, માટે હું તો વનમાં જવાની ઈચ્છા રાખું છું.

મયુરી—તો બહેન, હું પણ તારી સાથે આવું ?

કુંવરી—જેવી તારી ઈચ્છા. અરે મયુરીબહેન, આવો, વખત વિતાવવા માટે તું વિનોદની વાત કર.

મયુરી—કુંવરી, પુણ્ય-પાપમાં આવકાર દાયક શું ?

કુંવરી—જરે સુખી ! આ પ્રશ્ન કેવો વિચિત્ર છે ! સારીએ કુનિયા સારી રીતે સમજી સકે છે, પુણ્ય આવકાર દાયક છે, આવો

મશ્ર કરવો તે જ નકામો છે.

મયુરી—જો બહેન, પુણ્ય આવકાર દાણક હોય તો પછી દુનિયા પાપની ક્રિયાને કેમ આવકાર આપતી હશે ? પુણ્ય અને પાપનું કુંકું સ્વરૂપ શું છે !

કુંવરી—જો સાંભળ, દાન આપનું, ભક્તિ કરવી, સત્ય જોશનું, દયા વિતરવી, અહિંસાનું પાલન કરવું, આ ગ્રંથાં ધર્મના મુખ્ય પાયા છે તે તેથી પુન્ય જંધાય છે, વળી તેનાથી હિંદુની રીતે વર્તન કરવાથી પાપના ભાગીદાર થવું પડે છે. સમજી જો !

મયુરી—તો પછી તું તો મહાદાની છું. તારે આ દયા શા માટે ભોગવવી પડી ? તું તો રક્તાની સિંખારણુ બની છું. હવે તારી સાથે રહેવાથી મારો શો સ્વાસ્થ્ય સરવાળો છે ! માટે તું તો જાઉં છું.

કુંવરી—જો તારી ઇચ્છા—(મયુરી બતી રહે છે)—અરે વનદેવીઓ. કે મારા વિતરાગ દેવ ! તમે મારા સાચા સાક્ષી છો. ધર્મ એજ મારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરનાર છે, સત્યને નહિ અશુદ્ધતા હોવાથી તેઓ મિચારા અવળા માર્ગે ચલી જાય છે, તેઓનો શો દોષ ? જોવી મતિ તેવી મતિ.

વનદેવી—હે સતીઓ, તું વિતરાગના માર્ગે જા, તારા આત્માનું કલ્યાણ થશે. ‘ધર્મેજય ને પાપેક્ષય’ એ વાત સત્ય છે.

કુંવરી—અહા—આવા ધીરજ/નસમાં કેણુ જોશનું હશે ! ભલે મને તે હોય, આરે તો માત્ર વિતરાગનો માર્ગ અંગીકાર કરી મારા આત્માનું કલ્યાણુ સાધવું એજ ઈષ્ટ છે.—આલો તારે જલજલને-દ.

(૨૧) દુનિયાનો આનંદ

(મોકલનાર-પોપટલાલ હરમોવનદાસ-૧૮૯૫)

પામો-સાધના, સુધા, શીલા, સુનંદા.

સાધના-કેમ સુધાબેન, મોનિંગ ટાઈમમાં અપકુડેટ થઈને ક્યાં ચાલ્યા ? અને હાથમાં આ શું છે ?

સુધા-અરે ! તને પણ ઇંગ્લીશ વર્ડઝનો પ્રયોગ આપડી મથો ! તને ખબર નથી ! આજેતો મેંધવારીની જાહેર સભા યોજાઈ છે. ત્યાં હું પ્રમુખ પદે છું. તેથી ભાગ્યે આપણા જાઈ હું અને હાથમાં શું છે તે હું દેખતી નથી ? કેમ કાંઈ આંખે ચરખા આવ્યા છે ? અરે બરાબર જો આંખ ખોલીને, હાથમાં આધુનિક કપડું પસંદ પસંદ, સમજીને !

સાધના-બેન મેંધવારી એટલે શું ?

સુધા-અરે ! તું તો સાવ ભેટ જોતી લાગે છે મેંધવારી એટલે શું ? એટલુંય નથી સમજતી ! આલ-આલ મારે તો મોકલ્યા છે. તારે એની વ્યાખ્યા સમજવી હોય તો સભામાં આવજે, તારી સાથે મારે કાંઈ મારો ટાઈમ વેસ્ટ કરવો નથી.

સાધના-બેન સુધા ! એ સભા તારે જેર બરાબરી છે ? તેમાં કઈ કઈ વ્યક્તિઓ ભાગ લેવાની છે ?

સુધા-મને તો તારી વાત સાંભળીને જ દસડું આવે છે બેન સભા તો ઘેર બરાબરી હતો ! મને તો એમ જ માય છે કે હું સહેરના વાતાવરણથી મિલકુલ અગત્ય છે. અરે ! મૂખી, સભા તો ટાઉનહોલમાં ભરવાની છે. ત્યાં સેક્ર, ચાફુકાર, મજદૂર, મધ્યમવર્ગ, નર, નારી, આખાલ જદ સૌ કોઈ વિષમ મેંધવારીનો વિષમ અનુભવ કરે

આ સહામાં હાગ લેવા આવશે તો બહેન, તને પણ ત્યાં આવવાની પરવાનગી છે.

શીલા—કેમ સુધા—સાધના! શી ચર્ચા કરી રહ્યા છે?

સાધના—અરે શીલાબહેન! તમે આજ કાંઈ નવીનવાત સાંભળી છે કે નહીં! આ આપણી મંડળીના સુધાબહેન આજે પ્રમુખ થયાં છે.

શીલા—સાધનાબહેન! તમેતો બહુતા જ હસો કે સુધાબહેન કંઈ સહાના પ્રમુખ થવાના છે?

સાધના—હા બહેન હા, હું તો જહું જ બહું છું, તે મોંઘવારીની સહાના પ્રમુખ થવાના છે.

સુધા—(શીલાસાથે સોંકે-ઠ કરતાં કહે છે) “યુગ મોનિંગ”

શીલા—સુધાબહેન! કોંગ્રેસુએશન! મોંઘવારીના પ્રમુખશ્રી!

સુધા—બેન! તને તો આવી વાતમાં મસ્કરીજ સુએને! તારા જેવી મીઠમાણીકની છોકરીને મોંઘવારી ક્યાં છે? કેવી રીતે છે? તેની સમજણ ક્યાંથી હોય?

શીલા—બેન મોંઘવારી! મોંઘવારીની બધાં જ છુમે પાડે છે. પણ મોંઘવારી ક્યાં છે અને ક્યાં નથી એટલીતો મને જરૂર ખબર છે. મીઠમાણીકની પુત્રી હોવા છતાં જગતમાં શું ચાલી રહ્યું છે તેનું લક્ષ્ય તો મને જરૂર છે.

સુધા—અરે શીલા! તું તો સાવ બોળી રહી, જે સાંભળ-યુગ પલટપો, માનસ પલટયું, જાલ મથો, ઈ-સાન આવ્યો, મોંઘવારીનો યુગ આવ્યો, કટોકટીનો યુગ. માનવમાંથી માનવતા તો મરી ગઈ છે આજ...આવ્યો મોંઘવારીનો યુગ. (રાગથી ગાવાતું) બેન સાંભળ્યું ને! કે આજે કેવો કટોકટીનો યુગ આવ્યો છે કે સાંઘણીની પણ પરવા કરતાં નથી. હે કૃપાળુ સમવાન! આ જગતમાં શું થઈ રહ્યું છે કે માનવતા અંતરમાંથી દબાવી દેવી પણ પલાયન થઈ ગઈ છે.

સુનંદા-કેમ બેનો, તમે બધાંએ શાન્તી ધમાલ મચાવી છે !
 માલો-માલો ઉપાશ્રમે, આજે તો બેસવાની પણ જગ્યા નહિ મળે.
 માલો-કેમ આગતાં નથી ! શા વિચારમાં મન ચર્ચ મચા છે ?

સાધના-અરે સુનંદાબેન ! તમે તો આજીને અમારી સર્માંમાં ભંગ પાડ્યો !

સુનંદા-બેન માફ કરજો ! મને જગર નહિ કે મારા આવવાથી તમારા રંગમાં ભંગ પડ્યો પરંતુ બેન, મને એમ થયું કે આ પર્વના પુનિત દિવસો હોવાથી સંત સમાજમ કે વીરવાણીનું શ્રવણ થાય તો કાચુવાર શાંતિમય તેથી ઉપાશ્રમનું આમંત્રણ આપવા આવી છું. માલો આવશો ને ?

સુધા-અરે સુનંદા ! તને તો ઉપાશ્રમ બહુ ગમતો લાગે છે પરંતુ ઉપાશ્રમે એસી રહેવાથી કે સંત સતીની મીઠી વાણી શ્રવણથી કંઈ પેટ લસાઈ જવું નથી. તું તો ઉપાશ્રમની આર દિવાલો વચ્ચે જ સારો સમય પસાર કરે છે. તેથી તને દુનિયાની જવાબદારીનું જાન ક્યાંથી હોય ? વિચાર તો કર કેટલી મેંધવારી છે !

સુનંદા-બેન તારી વાત કેટલાક અંશે સાચી છે. પણ બેન, આવા આત્મ ઉત્થાનના પુનિત-પર્યુષણ પર્વમાં પણ જનતાને મેંધવારી આવી છે. જોને આવા પર્વના દિવસોમાં તો કોણપણ બાલ-વૃદ્ધ કે યુવાન ઉપાશ્રમે આમ્મા વિના રહેજ નહિ, છતાં જોને કેટલા યુવાનો અહીં આ દેખાય છે ! હા, મને ઠીક વાદ આવ્યું. યુવાન વર્ગની માનવતા જોવી છે કે દુષ્ટોને જ ધર્મ કરવાનો અધિકાર આપ્યો છે.

સુધા-ના બેન ના, એવું તો કાંઈ જ નથી, પણ હા-એટલું તો અમારે જરૂર કહેવું પડે છે કે આવા પર્વના પુનિત દિવસોમાં સૌએ સકલિંત થમને બચા લેવો જોઈએ.

સાધના-એસ-એસ મીઠાવણી, તારે તો કાંઈજ વધી.

તારે ઘેર મોટર-માઠી-વાઠી-મંજી, રસોઈગા, મોકર-ચાકર બહુ જ છે-એટલે તું વહેલી વહેલી ઉપાશ્રયે જઈને બેસે, પણ હું બુઢી, હું તો મોઢી વય તો પણ પહેલું જ બેસવા મળેને !

સુનંદા—સુધાબેન ! તમારે ત્યાં આટલી બધી પૂર્વ પુન્ય-સામગ્રી મળી છે તો શા માટે માનવ ભવને વ્યર્થ ગુમાવી ધર્મ ધ્યાનમાં સમય પસાર કરતા નથી !

સુધા—બેન, તારી વાત સત્ય છે, પરંતુ મને ઉપાશ્રયે આવતાં શરમ આંશે છે.

સુનંદા—આલ-આલ શરમવાળી, હું તને આજે જ ઉપાશ્રયે લઈ જઈશ. શાસન સમ્રાટ પૂજ્ય...મુનિની આજ્ઞામાં વિચરનાર મન-મુનિની ખાણ સમાન છે. પૂજ્ય.....મહાસતીજી તેમના પરિવાર સહિત બિરાજે છે, તેમની સુશિખ્યા પ્રખર વક્તા, તેમની અમીરજી વાણીથી શ્રોતાજનોને યુગ્વ કરનાર એવા વ્યાખ્યાની.....મહાસતીજી હું એક જ પ્રવચન તારા માટે બસ છે. ખરેખર પછી તો તને એમ જ થશે કે હવે ઘેર જવું નથી.

સુધા—તો બહેન, હું તારી સાથે જ આવું છું.

શીલા—સાધનામહેન, આ સુધાને તો ખરેખર રંગ લાગ્યો.

સાધના—ખરે શીલા ! એતો દિલ્લી સાવ બોળી છે. એને તો કોઈ સમજવનાર મળવું બેઠકો.

સુનંદા—શીલા—સાધના, તમે બધા મેલિવારીની જુમો પાડો છો. પણ તેનું નિવારણ કેવી રીતે કરવું તેની યોજના તમે ઘડી શકો છો જ નહીં-જો તમારે આનો નિવેડો લાવવો હોય તો આગમને નિહાળો.

સાધના—આગમ ! આગમ એટલે શું ? તેના લેખક કોણ છે ?

સુનંદા—આગમ એટલે છનેશ્વરની વાણી. તેના લેખક છનેશ્વર દેવ છે.

શીલા—સુનંદા એ આગમમાં તેની યોજના કેવી રીતે કરી છે. !

સુનંદા—બહેન, જો એ યોજનાને અમલમાં ચૂકીએતો આજની જનતાને વધતી જતી મેધવારીની છુમો પાડવાનો સમય આવે નહીં. હા ! તે યોજના સહેજ કડક તો ■ જ.

સાધના—બેન, તે યોજના કઈ રીતની છે. ?

સુનંદા—સાધના જો સાંભળ, એ યોજના છુનેશ્વર બ્રાહ્મણની બનાવેલી છે. સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્-દર્શન-સમ્યક્ચારિત્ર અને સમ્યક્ તપ છે. તેમાં મુખ્યત્વે તમારી ચચાનો અંત જાણવા માટે તપ જ મુખ્ય ભાગ બજાયે છે.

શીલા—બેન, તપ એટલે શું ? તેનાથી શા લાભ થાય ?

સુનંદા—શીલા ! તપ એટલે જેનાથી આત્મામાં અપૂર્વ શાંતિ પ્રગટે ને સત્તાપ હરે. એ તપ કરવાથી કર્મસંયમ થાય છે બેન, આતો બાવલાજની ધાત કરી સાથે સાથે દ્રવ્ય લાભની પણ તાત જુ' તને સમજાવું. ઉપવાસ આદિ તપ કરવાથી વધતી જતી મેધવારીનો પણ અંત આવે અને આરોગ્ય પણ સારું રહે.

સાધના—ખરેખર બેન, તેંતો અમને સાચી સમજણ આપી. તને આવું બધું જ્ઞાન ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયું !

સુનંદા—બેન ! આ બધું જ્ઞાન સંત સતીઓના સમાગમથી, ધાર્મિક વાચનથી અને જ્ઞેન શાળામાં બહુવાથી મેળવી સારી છું.

શીલા—બહેન, અમે તારા નાણી છીએ. હવે આજથી અમને પણ એ જ્ઞાન મેળવવાનો બહોળસ્ત કરી આપે તો તારો મહાન ઉપકાર.

સુધા—ચાલો—ચાલો સુનંદાબેન—સાધનાબેન—શીલાબેન ! મારી કાર બહારજ છેલી છે. તો માટે મોડું કરો છો ? ચાલો બધાજ જગએ ઉપાશ્રમે. નયજિનેન્દ્ર.

(૨૨) વડીલોનો વિનય

(ભા. પાપરહાસ હરગોવિનદાસ-પાઠશુ)

મંછી—અરે દિવાળી મા, કાચમાં ચાણી લઈને ક્યાં ગયાં હતાં ?
દિવાળી—અરે ! મંછી, તું તો આવી ને આવીજ રહી, આંતો મારો કાળીયો ને, તેના છોકરાને હનુમાનદાદાને પગે લગાવવા લઈ મંછી હતી.

મંછી—પશુ તેમાં ચાણી ને આ લોટો આ ખડું લઈને જવાનું શું કરશું ?

દિવાળી—અરે મંછી, તને દિં કે પાતનું જ્ઞાન નથી તેથી જ તું આમ બોલે છે,

મંછી—કેમ દિવાળીમા, જરા સમજાવો તો ખજાર પડે.

દિવાળી—જે સાંજન, નાના છોકરા માંદા પડે ત્યારે હનુમાન-દાદાની ખાધા રાખીએ. ને સાડું માથ ત્યારે અરુદની વડાં, નારીઓને ને ઘીને દીવો, એટલું લઈ દર્શન કરાવવા જવાનું.

મંછી—શું હનુમાનજી છોકરાં સાગ કરે ખરાં ! વડાં ને નારિયેળ શું તેઓ ખાય ખરાં !

દિવાળી—અરે બૂત જેવી છે. કાંઈ હનુમાનજી ખાતા હશે ખરા ! એતો એમને ધરાવી આપણે જ - ખાઈ જવાનાં નાગિયેર વધેરી પૂનરીને અટકું આપવાનું ને ખીજ શેષ કરી ખીગવ્યોને વહેંચી દેવાની. હવે સમજી !

કંકુ—અરે દિવાળી, તું તો અહીં પંચાત કરે છે. ઘેર કામ કેટલું છે ! બહાર નીકળી એટલે ઘર સાથું લેવાનું જ નહિ !

દિવાળી—અરે જા, આ છોકરાને દર્શન કરાવવા લઈ ગઈ

હતી. હું કાંઈ વાતો કરવા માંડ નથી.

કંડુ—સારું હવે જલ્દી દાવજા છોડી ઘર ભેગી થા. હું બહાર જઈ છું. રોટલી કરવાની છે. કપડાં ધોઈ ઘર સાફ કરી મૂકજે. હું આપું ત્યાં સુધીમાં બધું થઈ જતું જોઈએ. નહિ તો ખાવા નહિ મળે. સમજીને ! (બેસી જવું)

મંદી—અરે દિવાળી, આ કોણ હતું ?

દિવાળી—મારા કાળિયાની વડુ છે.

મંદી—આપરે ખાપ, વડુ સાચુ ઉપર ખાવા આડરે છોડે તોયે છોકરો કાંઈ ન બોલે !

દિવાળી—અરે છોકરો દબાઈ ગયો 'છ, મારા કાળિયા સાવ બોલે છે. આપણે દુ.ખ વેઠવું પણ તેને કહેવું નહિ. તેને બિચારાને ફેરવું દુ.ખ ! આપણે જે કામ કરીએ એમાં મરી ન જવાય.

મંદી—કામતો દીક પણ ખાવા દુંકારાથી બેસાવે તે કેમ પાસવે ! જાણે ઘરની આકરડી !

દિવાળી—હોય, તે તો નાનું બાળક છે. તેના બોલ્યા સાચુ જોવું નહિ. (બેસી જાય છે)

કંડુ—અરે શોભના, આજે આસને સીનેમા જોવા જવું છે.

શોભના—અરે અત્યારમાં સીનેમા જોવાનો દાર્ઘ્ય ક્યાંથી મળે !

કંડુ—કેમ, તારે શું કામ કરવાનું છે ! હું તો જલ્દી જ કામ મુકીને આવી છું.

શોભના—તો કામ કોણ કરશે ?

કંડુ—એની ચિંતા આપણે કરતાં જ નથી. ફક્ત ઓડર કરી દેવાનો એટલે કામ થઈ જાય.

શોભના—અરે આ તો સાસર છે, પીયર ન હોય, પીયરમાં પણ વડીલોને ઓડર કરતાં બિચાર કરવા પડે છે કે વડીલ સામે થઈયું તો ચિત્તનો નાશ થશે.

કંકુ—વિનય ને વિવેક આ જમાનામાં રાખીએ તો ઘણું દુઃખ પડે સમજી ! એટલે એ જાણું વર્તનમાં નહિ પણ વાણીમાં હોય.

શોભના—ના બેન, એવું વર્તન મારે ન શોભે. સમજી !

પાર્વતી—શોભના, તમે કોની સાથે વાતો કરો છો, ચાલો હા ઉપાશ્રયે, આજે વ્યાખ્યાન જોયવાનું છે તો વહેલા પરવારી ત્યાં જઈએ.

શોભના—હા. બા. આ તો મારી બહેનપણી આવી છે.

પાર્વતી—ભણે બા, અરે આ તો કંકુ, તું આવી છે ! તું અહિ આવી તો તારી સાસુ ખિચારી ઉપાશ્રયે સ્ત્રી રીતે જાય !

કંકુ—અરે ઉપાશ્રયે તું જાય ! કામ બધું પડે ત્યારે ને ! હજી તો બધું જ કામ બાકી છે.

પાર્વતી—અલી કંકુ, તું ઘેર રહી કામ કરને, ખીચારી દિવાળી થય્યા દુઃખ વેદી તને ભારી છે, તો થકપણમાં ધર્મ ન કરે તો શું કરે !

કંકુ—ધર્મ કરે તો ! ને કર્મ કરું તું કેમ ! તો પછી મોજ મળ ને શોખ ક્યારે કરવાના !

પાર્વતી—મોજ મળ ને શોખ કરવા હોય તો બાપને ઘેર રહીએ, સમજી ! દિવાળીને આટલું દુઃખ !

કંકુ—એમાં વળી દુઃખ શાતું ?

પાર્વતી—કેમ નહિ ? કેટલી વ્યાસાએ તમને ભાવીએ ત્યારે મરનો ભાર ઉપાડવાને બદલે તો તે ખીચારીનો ભાર વધે, તેના કરતાં એકલાં શું ખેટા ?

કંકુ—શું તમારા વસ્તુ કામ એકલી શોખનાજ કરે છે ?

પાર્વતી—હા, મારે કોઈજ કરવાનું નહિ, શોભના દિકરી તમારા માટે આજે મામાને દાગળ લખાવું છું—કલકતી સાડી નવ ચાર મંગાવું છું, વધારે મંગાવવી છે ?

શોભના—(બા. જયજીનેન્દ્ર, હાથ જોડીને) બા, ચાર સાડી

શુ કામ, મારે અત્યારે તો એકની પણ જરૂર નથી.

પાર્વતી—અરે એમ તે હોય ? મામા આવવાનું ક્યો રે એટલે મંગાવું.

કંકુ—આતો એક જીજ્ઞુનો પ્રેમ તો જુવો. અરે શોભના; તમાર બ-નેનો પ્રેમ જોનાં મને ખરેખર ઇર્ષા આવે છે, મારે આવી શાંતિ કેમ થાય, તે રસનો મને તું જતાવ.

શોભના—તું ઘેર જઈ વડીલનો વિનય કરે, તો તને પણ એથી વધું સુખ મળશે. (કંકુ ત્યજે છે)

દિવાળી—(અરે કંકુ આવી, લાવ જઈ કામ પનાવી દઈ, નહિ તો પાછો ઝગડો થશે.) (સામેથી જોઈને)

કંકુ—મા, જયજીને-દ.

દિવાળી—અરે, આ શું ?

કંકુ—મા, આપણા ઉપાસ્યે પંડીત રત્ન શાસન સતિતારા અરે ભવકુ ખનો રાગ મટાડનાર પ્રખર વક્તા મુનિ શ્રી...પદાર્થ ■ તો તમે! વ્યાખ્યાન સંભળવા આવ.

દિવાળી—ના, બા. તું એકલી કામ કરી શકે નહિ ને મારે આવીને કરવું તેના કરતાં ધીમે ધીમે કરવું સારું.

કંકુ—મા, હવે તમારે કામ કરવાનું જ નહિ સમજ્યાં! હું મારી બહેનપણી શોભનાને ઘેર મઈ હતી, તેણે મને વિનયનો પૂરો પાક શીખવ્યો છે. હું મારી અણુ સમજણ માટે ખરેખર પરતાવું છું. મેં આજ સુધી તમારો ખૂબજ અવિનય કર્યો છે, માટે હું મારી માથું છું, તમે તમારી બાકીની જીંદગી ધર્મ, નિયમ, સાધુ સંતની સેવામાં ગાળો અને જીવનને ધન જનારો.

દિવાળી—અરે તારામાં આટલું બધું પરિવર્તન જોઈ હું ઘણી જ પુશી થઈ છું, દરેક બાબાઓ આ પ્રમાણે વર્તન રાખી ઘરનો ભાર ઉપાડી લે, તો મારા જેની દરેક જોનો પાળવી જીંદગી સુધારી

મનુષ્ય જન્મની સાર્થકતાને સાધ્ય કરી શકે.

પાર્વતી-અરે જેન દિવાળી, ચાલો ઉપાશ્રયે, આજે તો બાલ
અહમચારી...ખહેનનો દિક્ષા મહોત્સવ છે, ત્યાં આવવું છે ને ?

કંકુ-હા-હા. તેઓ તો જરૂર આવશે,

દિવાળી-હા. ચાલો ત્યારે, અરે રાજનગર સહેરનું વાતાવરણ
તો જુઓ. શું આનંદ, શું મજા, જુઓ તો ખરા, સામે સંત
મુનિવરો તથા મહાત્મીશ્રીઓ ખીરાજી રહેલ છે. ધન્ય છે આવી
પવિત્ર વૈરાગી ખહેનને કે જેઓ આ અસાર સંસારનો ત્યાગ કરી
ભાગવતી દિક્ષા અંગીકાર કરે છે.

પાર્વતી જેન, આપણે ધન્ય વાદ આપી બેસી રહીશું, તેમાં
આપણું કલ્યાણ નથી.

દિવાળી-તો શું કરીશું ?

પાર્વતી-ખહેન ! આ અસારસંસારનો ત્યાગ કર્યા સિવાય સાચા
શિવસુખને પામીશું નહિ. બોલો તમારી શી મત્સ્યા છે ?

દિવાળી-હા. ખહેન, મારી તો સંપૂર્ણ મત્સ્યા છે કે આપણે
અહાં ભાગવતી દિક્ષા લઈ શાસનનો જન્મ જન્મકાર કરીએ.

ચાલો જયજીનેન્દ્ર

(૨૩) માંગલિકનેા મહિમા

(ભા. પોપટલાલ હરગોવિંદલાલ પાટણ)

પાત્રો-પ્રિયદર્શના-સુદર્શના-કનકદર્શના

પ્રિયદર્શના-અરે સુદર્શના, આજે તો હું બહુજ આનંદમાં
હોય તેમ જણાય છે. જેન, તેનું ખર્ચ કરણ શું છે તે મને હું
જાણી કહે.

સુદર્શના-(મૌન રહી નીચું જોઈ જાય છે)

ત્રિપદશના-કેમ બેન, તું કાંઈ બોલતી નથી !

સુદશના-બેન શું, તને ખબર નથી, એમાં મને શું પુછે છે !
જો સામે. આપણી સખી કનકદશના આવે છે તે તને કહેશે.
(પધારો બહેન જયજયનેન્દ્ર)

કનકદશના-અરે સખી ત્રિપદશના, તું તો મહાકાળીમાતાના
દશને જતી હતી ને અહીંયા કેમ જલડી ગઈ છું !

સુદશના-અરે સખી ત્રિપા, શું તું મહાકાળીએ જાય છે ને
તે શા માટે ?

ત્રિપદશના-અરે બેન ! તે વાત ખાસ વિચારવા જેવી છે

સુદશના-શું બહેન ! તું તારા સ્વમુખે કહે.

ત્રિપદશના-જો સાલજ, હું જ્યારે એમ, એસ. મીના ઉદ્યા
વર્ષમાં કલ્પતી હતી ત્યારે મારા સમપણની વાતો વાસતી હતી
પરંતુ કાંઈ ઠેકાણું પડતું નહિ, મારા બા-બાપુછ ધણા મુઠાય ને
તેમણે બાધા રાખી કે હે મહાકાળીમાતા, મારી ત્રિપાના શુભ કામે
કપારે ધરો ! ધારેલી જગ્યાએ ઘઈ જશે તો હું તેને તેના લગ્ન
પહેલાં પગે આધીને દશન કરવા મોકલીશ, તાર પછી જ તેને હું
સાસરે મોકલીશ.

સુદશના-અરે બહેન, આવું હજીયું મિથ્યાત્વ !

ત્રિપદશના-બેન, એ તને ન સમજાય, હજી તારી જી મર સમજવા
જેવડી નથી.

સુદશના-કેમ બેન, તારા કરનાં અને બધા બહુ નાના લાગીએ
છીએ કેમ !

ત્રિપદશના-ના બેન તેમ નથી, પરંતુ સંસારમાં સારું કરવા
માટે દેવોની સહાયતાની જરૂર છે.

કનકદશના-તમે કેવા દેવને માને છે ને તો કહો !

ત્રિપદશના-કેમ વળી કેવા દેવ ! ધારેલું કાર્ય સખી થાય ને

છવન જરૂરીઆતની વસ્તુની વૃદ્ધિ કરી આપે તે દેવ.

મુદર્શના—અરે બેન, તું આખી બીંત બુધી છું, જે પોતાની પાસે ન હોય તે બીજાને શું આપે? જે મહાકાળીમાતા ધારેલ વસ્તુ અને છવન જરૂરી ચીજોની વૃદ્ધિ કરી દેતાં હોય તો તેના પૂજારીને બીજા માગવાની જરૂર ન રહે! સમજી !

પ્રિયદર્શના—એવું કાંઈ નથી, ભક્તને વશ સગવાન જરૂર હોય છે.

કનકદર્શના—પરંતુ જે સગવાન પોતાનું બધું ન કરી શકે, પાણીમાં મુકવાથી તેજ કુબે તો તેને પકળાર તરે દેવી રીતે! માટે બહેન, મિથ્યાત્વને તારા અંતરમાંથી કાઢી સમક્ષિતને ધારણ કર.

પ્રિયદર્શના—બહેન સમક્ષિત ને મિથ્યાત્વમાં ફેર શું! તે જરા સમજાવશે!

મુદર્શના—જે બહેન સાંભળ, સમક્ષિત તે સત્ય, મિથ્યાત્વ તે છુદ્ડું.

પ્રિયદર્શના—શું ત્યારે બીનો એકલા સમક્ષિતી અને બીજા ધર્મ મિથ્યાત્વી લશે! શું તમારે બધાને મોક્ષમાં જવું છે ને બીજાઓ નરકમાં જવા માગતા લશે!

મુદર્શના—બેન તું વિચાર, જ્યાં ધર્મની સરખામણી તારા મન સાથે કરી શકે અને જે ધર્મ તારો આત્મા હલુલ કરે તે સ્વીકાર, પરંતુ એટલું ધ્યાનમાં રાખજે કે અહિંસાપરમેશ્વર ધર્મ તે મોક્ષવા પુરતો નહિ પણ ધર્માત્માઓના આવરણમાં હોવો જોઈએ.

કનકદર્શના—સત્ય છે બેન, મુદર્શના બેને જે વાત કરી તે તું તો ત્યારથી સમજાવમાં આવી ત્યારથી આજ સુધી માંગલિક ચુકીને દરેક કાર્ય કરું છું.

પ્રિયદર્શના—માંગલિક એટલે શું?

કનકદર્શના—બેન માંગલિક એટલે, અરિદાંત, સિદ્ધ, સાધુજી ને દેવજી પ્રત્યેક સત્ય ધર્મ એ ચાર વસ્તુ આ લોકમાં તત્ત્વ દૃષ્ટિએ હિતમ ગણાય છે. જે મંજળ છવનને અમંજળ ન કરે તે સાચો સાચો છે.

ત્રિપદસાંના—તે કેવી રીતે ?

કનકદસાંના—તેનું અવલંબન સ્વીકારનાર કમેકમે સંસારને પાર કરી શકે છે.

સુદસાંના—બહેન, મને હજી તારું કહેવું સમજતું નથી તું સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ કે ત્રિપદસાંનાના મનનું સમાધાન ધર્મ જન્ય.

ત્રિપદસાંના—હા બહેન. હજી મારા મનનું સમાધાન થતું નથી.

કનકદસાંના—એ બહેન સામજી, જગતમાં દેવ-દેવતાને માનવા, તેમજ તેમના નામે દીવો દીવેટ કરવા, અરે એતો શું પણ પ્રભુ પીતરાળ દેવે તો ત્યાં સુધી કહ્યું છે કે કોઈ પણ ઇચ્છા પાછળ મત કે ઉપવાસ પણ માનવા તેને મિથ્યાત્વ કહે છે.

ત્રિપદસાંના—તો બહેન, જગતમાં જીવન કેવી રીતે જીવવું ને શું કરવું ?

સુદસાંના—બહેન ! સુના, બેસતાં, ધરતી બહાર જતાં કે કોઈ પણ કામ કરતાં નવકારમંત્રનું સ્મરણ તેમજ આપણા આચાર્યો એ બનાવેલ ચાર ચરણાની માંચલીકતું ધ્યાન કરી તેની સાચી આરાધના કરવાથી કોઈ જીવ દુઃખી થતો જ નથી.

ત્રિપદસાંના—બહેન, તેં મારા મિથ્યાત્વથી પડોને દૂર કરી સમકીત રૂપે અંજન આંજનું જેથી હવે મને સત્ય માર્ગ સમજાયો છે. હું આજથી પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે એક નવકારમંત્ર સિવાય કોઈ મંત્ર મારે ન જોઈએ.

કનકદસાંના—બહેન, તમે આટલી સહેલાઈથી સમજી ગયાં તોથી મને ખૂબજ આનંદ થાય છે.

સુદસાંના—મારા મુરજીઓ, આપને એકજ વિનંતી કરવાની છે, આપનું કીમતી મસ્તક જેના તેજ અસખ્યા નમાવશે નહિ-પંચમ કાળના દુઃખીયા આરામાં હવે પછી જન્મ, જરા ને મરણની બિડીએ ન સ્વીકારવી પડે માટે સત્ય ધર્મ તે-દેવ, અરિહંત-ગુરુ નિર્ગંધ ને

દેવળીએ કહેલો. ધર્મ તેલું સરલું અંગીકાર કરી દેવગતિમાં લાખાત
આશુબે દેવપણે ઉત્પન્ન થઈએ. તોજ પાંચમા છઠા આરાધના ચક્ર-
ઉત્તર ચોરાથી હળવે વર્ષો દુઃખના છે તેમાંથી ઉગરી જઈએ, માટે
મારા પડીશો! કાચમાં ચમુલ્ય રત્ન આવેલ છે તેનો સદુપયોગ કરશો.
અને માનવ જીવનને અર્થ સુઘાવશો નહિં એજ વિનંતી...જયજિનેન્દ્ર.

(૨૪) સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરે.

(મુનિશ્રી વિનયચંદ્રજી-કન્ઝ બાડકોટી મોટીપણ સં.)

પાત્રો:- આશ્વતા. વિશ્વાસિની, શ્રીદેવી.

આશ્વતા:-બહેન શ્રીદેવી, આજે તારો જન્મ દિવસ છે. વળી
દુઃશ્રેષ્ઠ, શ્રેષ્ઠ, સી. પરીક્ષામાં પાસ થઈ તે માટે મારાકાદિંદં અભિનં-
દન આપું છું.

વિશ્વાસિની:- શ્રીદેવી, મારા પણ તને કાદિંદં અભિનંદન

આશ્વતા:-આલો ખેનો, આજે શ્રીદેવીનો જન્મ દિવસ ઉજવીએ.

વિશ્વાસિની:- હા. હા આલો ગીત ગાઈએ.

ખેનતો રૂપ રૂપનો અંબાર, વળે અંદ તણો અવતાર,

યોવન દૈવે ચશ્યું રે લોલ.

કંઠમાં હીસ રતનનો હાર, સરીરે સોખી રલાં શયુમાર,

યોવન દૈવે ચશ્યું રે લોલ.

પગમાં ઝંઝરનો ઝલુકાર, રમઝુમ કરતો નાદ

યોવન દૈવે ચશ્યું રે લોલ,

નાયતોન સાહીનો ચળકાટ (૨) કરતો પ્રકાશનો અંબાર

યોવન દૈવે ચશ્યું રે લોલ.

આર સેન્ટ તણો પચરાટ (૨) સુખધીસગીર ત્યાં પચરાય

યોવન દૈવે ચશ્યું રે લોલ.

શ્રીદેવી:— બહેનો, આજે મારો જન્મ દિવસ છે. તે માટે તમે સરસ આવન આઇ મને આશીર્વા આપ્યા તે બદલ તમારો આભાર માનું છું. બેનો, તમાં મને આનંદ નથી.

ચારુલતા:— શ્રીદેવી બહેન, તમે જોમ કેમ બોલો છો ?

શ્રીદેવી-બેનો, મારા માનવ જીવનના આયુષ્યમાંથી આજે એક વર્ષ થઈ ગયું છે. મેં મેળવ્યું નથી પણ ગુમાવ્યું છે હાલ નથી મરેો પણ હાની થઈ છે.

વિહારીની:—બેન, તે વાત તો સાચી છે. પણ જન્મ જપંતી-માં તો હંમેશા આનંદ-ઉત્સવ અને ઉત્સાહ હોવા જોઈએ.

ચારુલતા.— બેન, અત્યારે તો જન્મ ઉત્સવમાં આનંદ લેવો જોઈએ. અને મનને પ્રકુલિત કરીને માનવ જીવનની મોજ માણવી જોઈએ.

શ્રીદેવી:— બેન, માનવ જીવનમાં માનવના મેળવવા દાન, દર્શન આદિ અને તપની આરાધના કરવી તે જ માનવજીવનની ખરી સાચીકતા છે. કારણકે મૃત્યું ક્યારે આવશે તે કોઈને ખબર નથી. કાળના તેજ ક્યારે આવશે તે કંઈ જ ખબર નથી.

વિહારીની — બહેન, અત્યારે આનંદ ઉત્સવમાં આ વિચારો મારા અધોગ્ય ને અરમાને છે.

ચારુલતા:— બેન, અત્યારેતો ખાવું, પીવું, આનંદ કરવો તે જ ખરે સાચું છે. વળી તુ પ્રવાવર્યાની ફક્તમાં જેવી શોભી રહી છે. તેથી આ યોવન અવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ તેની મોજ માણી લે. તે મોજ નહિ માણે તો દુઃખાવસ્થામાં મોજ ગુમાવી તેનો પરનાવો થશે સમય કોઈ માટે રાહ જોતો નથી.

શ્રીદેવી:— બહેનો, તમારું કથન ખરાખર નથી. તમે કશું કે સમય કોઈના માટે રાહ જોતો નથી જીવન સાવરના મોજમાં મારું આદ્ય કરે છે. જીવન પેણુની બાંત સમાન છે. અને પવન ચડ્યે દિવા સમાન

છે. તેને જીવતા કે પછી જતાં વાર લાગતી નથી. માટે જ ભગવાન મહાવીરે ગૌતમ પ્રશ્નને કહ્યું છે કે હે ગૌતમ ! સમયમાત્રનો પ્રમાણ ન કરે.

વિદ્યાસીની:—શ્રીદેવી તારા મનોભાવ અને સમજ સકતા નથી.

ચારુક્ષતા—જેન, તું શ્રીમંત કુટુંબની એકની એક દીકરી એસ. એસ. સી. બેચેસી, યૌવનના હંબરે પહેંચી છે. તારું વેવિશાળ એક શ્રીમંત કુટુંબના શિક્ષિત નખીરા સાથે થયું છે. અને આવા સંયોગમાં તું આવા વિચાર કરે તે બરાબર છે ?

શ્રીદેવી:—બહેનો, હું જે કહું છું તે સત્ય છે અને મારો અંતર આત્મા પણ પોકારી પોકારીને કહે છે કે માનવ જીવનની મહત્તા તો એ જ છે કે કોઈ સદ્ગુણી સંત શોધી સંઘર્ષી જીવન વિતાવી આ અસાર સંસાર સાગરને તરી જવો. આ સંસાર પાણીનો પરપોટો છે. વિજયીનો ક્ષમકારો છે. વાદળનો વિસ્તાર છે, અરે, પતંગિયાનો રંગ છે.

વિદ્યાસીની:—બહેન તારા માતા-પિતા, તારા આ વિચાર જલ્દી તો તેમને કેટલો આઘાત થશે, અરે ? કેટલું દુઃખ થશે ?

શ્રીદેવી—બહેન મને જરૂર ખ્યાલ આવે છે. આવા હજારો, અરે સેંકડો માતા-પિતાને રક્ષાત્રીને આ આત્મા અત્યારે અહીં આવી છે, અને જશે ત્યારે પણ આ માતા પિતાને રક્ષાત્રીને જ જશે. કાંતો તેઓ મારાથી પહેલાં જશે, અને કાંતો હું તેમનાથી પહેલાં જઈશ. આકુષ્મને! હું અને ક્યારે બંધ પડશે તેનું હું આપણને જ્ઞાન છે ?

ચારુક્ષતા—બહેન. શ્રીદેવી, તારું સમપ્રશ્ન-કર્તું છે. લગ્ન કરી જીવનની મોજ માણી લે, પછી પ્રજા ભજન ક્યાં થતું નથી !

વિદ્યાસીની—જેન ચારુ, તું સાચું કહે છે. યૌવન સમયે યૌવન પાણી લેતું. પછી વાનપ્રસ્થાશ્રમ અને સંન્યસ આશ્રમ તો જ એટલે માનવ જીવનને માટે સાંપડેલ તક જતી ન કરવી.

શ્રીદેવી— જહેનો બ્રહ્મચર્ય એ મોટામાં મોટું ગુપ્ત છે. તે એક ચાર ખગિન માથે તો માનવ જીવનના સંવર્ધનની મોટામાં મોટી ખાતી છે. અગવાન મહાવીર સ્વામીએ ફરમાવ્યું છે કે એક દિવસ બ્રહ્મચર્ય પાળવાથી ૧૮૦ ઉપવાસનો લાભ મળે છે. આવો અપૂર્વ લાભ હોય મૂખ્ય હોય કે ક્ષણિક સુખમાં જતો કરે ? રાખમાં રત્ન રમદોળાય, અને રેતીમાં થી રેડ્યું. એવી મૂર્ખતા તો માનવ ન જ કરે. રામજયા બેનો ?

આરક્ષતા— બેન, અમારે તો લગ્નની મોઝ માણી પછી ધર્મ કરવો તે જ અમારી દૃઢ માન્યતા છે.

વિશ્વાસીની— શ્રીદેવી જહેન, લગ્નની મોઝ ઉડાવવી તેવો અવસર માનવ જીવનમાં એકજ વખત. સાંપડે છે તે અવસર ગ્રામાચ્ચે એટલે માનવ જીવનની મક્કાકુંઠાર્થ મઠ, સમજ ?

શ્રીદેવી—બેન ? ફક્ત ત્રણ વરસ પહેલાં ગુંબજની અલખેલી નગરીમાં આપણા સમાજના એક સુવાનનાં લગ્ન થયા. કન્યા અત્યંત સ્વરૂપવાન મળી. જન્મેએ લગ્નનાં બીજા દિવસે તેમના મિત્રને લગ્નની પારી આપી લગ્નની પારીની મોઝ માણી રહેયને લોકલ ટૂંન પકડવા હોય. સામેથી એક હારટ ટ્રેર્ડન આવી. તેથી જન્મે જણાના બહે કટકા ચર્મિયા. બોલો બેનો, ક્યા રહ્યો લગ્નનો લ્હાવો ? અને ક્યા રહી લગ્નની મોઝ ? આ લાખમો તમારા અંતરચક્ષુ બોલે છે.

આરક્ષતા—જહેન ! તેની તો ખબર જ નથી !

વિશ્વાસીની—શ્રીદેવી ! આતો અજબ કહેવાય !

શ્રીદેવી—એટલે જ જહેન ! સત્ય કહું છું કે માનવ જીવન આજુ છે ! તે જન્મેની અભિલાષા નાશ થઈ. તે જન્મેના આશાની ઇમારત તુડી પડી તેમને ક્યાં ખબર હતી કે લગ્નનાં બીજે જ દિવસે આપણા જન્મેના જીવન દીપ પ્રગટ જશે !

આરક્ષતા—તો બેન, હવે તારી જાવના છું છે. તે સ્પષ્ટ કહે.

શ્રીદેવી:—એન ! અંતરની વાત કહું છું તે સાંભળ. જેની સાથે મારું વેવિશાળ મધુ છે તેમને મેં સ્પષ્ટ કહી દીધું કે મારે સંયમી જીવન જીવવું છે. અને પ્રવચ્ચા અંગીકાર કરવી છે, માટે તમે સ્પર્ધા સમાન છે. અને તમે મને એન સમાન ગણો. મારા સંયમી જીવનનાં દૃઢ સંકલ્પની સાથે આ તમારી એન સિદ્ધિ મારે છે, કેમ આપણે કે ?

વિદ્યાર્થીની:—એન, પણી તેમણે શું કહ્યું ?

શ્રીદેવી:—કહું તેમના જાણેમાં. કહ્યું કે જો તમે સિદ્ધાન્ત પાલન કરવાના હો તો તમારું જીવન ખંડિત કરવું નથી. આજની તમે મારા ખેલ છો. અને હું તમારો સાથ છું, તેમણે મને છેવટે આશિષ આપી કે સંયમ પંથમાં તમારું જીવન જોડી આ અસાર સંસાર તરી નહ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરો. તે જ મારી એનદીને મારી આશિષ છે. અને તમે સંયમી ખનસો ત્યારે તમારા ફક્ત કરીને ધન્ય થાવશ.

આર્યવત્સ:—ધન્ય છે. તે વીર ખંધુને ?

વિદ્યાર્થીની:—મારા હૃદયે વંદન હો તે ધર્મ ખંધુને.

શ્રીદેવી:—એટલું જ નહિ. મારી દિક્ષા પણી તેમણે પણ દિક્ષા કરીને સંસાર સાગર તરી નવો અને સંયમી જીવન જીવવું તેવી નિમ્ન પ્રતિજ્ઞા કરી છે.

આર્યવત્સ:—પણ, પણ, આવા સુવિકસિત-એમ. બી. બી. એસ. થયેલાએ, આ સંસાર છોડી દિક્ષિત થવાની-પ્રવચ્ચા અંગિકાર કરવાની પ્રતિજ્ઞા લોખી તેને કોટી ધન્યવાદ.

વિદ્યાર્થીની:—શ્રીદેવી ? ક્યાં તમારા ખંનેના લગ્નનાં કોટ-અને ક્યાં ખંનેને દિક્ષિત થવાની જાવના ધન્ય છે એન તમને ખંનેને ધન્ય છે.

આર્યવત્સ:—શ્રીદેવી ? તમારા માતા-પિતાની આજ્ઞા શું છે ?

શ્રી- એન, શ્રામંત મોહની હું એકની એક પુત્રી છું,

જેથી સ્વભાવિક રીતે મારા જવાણી મારા માતા-પિતાને દુઃખ થાય પણ મેં કહ્યું કે હું તમારા જેવા ઘણા મા-બાપને રહારીને તમારે ઘેર અવતાર લઈને આવી છું તે જ પ્રમાણે મારા મૃત્યુ બાદ રહ્યા કરતાં હું સંયમ લઈને ફરીથી અવતાર ધારણ કરવો ન પડે તેમાં તમે રાજી કે નહીં ?

વિલાસિની- પછી શો જવાબ આપો ? શ્રીદેવી.

શ્રીદેવી- તેમણે કહ્યું કે આ સંસાર દાવાતળ સમાન છે. આ અસાર સંસારમાં ભાજણી લાવમાં ઝંપલાવી માનવ જીવન ગુમાવતું તે કરતાં સંયમી બની સંસાર સાગર તરીકા તેમાં અમે ઘણાજ ખુશી છીએ અને કહ્યું કે સંયમ લેવામાં એક પણ પણ્ય ગુમાવીશ નહિ. કારણકે " દાષમ ઈદ્ર મની " જીંદગીનો ભરોસો નથી. મૃત્યુ તને ઝડપીને તે પહેલાં દિક્ષિત બની જા. અમારી તને આજ્ઞા છે. તારા પછી અમે પણ તે જ પથે જમશું અને માનવ જીવનનું સાચક કરી લેશું. તે જ અમારી ભાવના છે. અને ભગવાન અમારી મનોકામના પાર પાડે. સ્વજન સ્નેહીએ આ ત્રિપ શરીરને મરણ પામતાં બાળી નાખશે. સમય નીતતાં શુદ્ધી સકું જતાં, અવર સાથ એ સ્નેહ બાંધશે.

ચારણના-શ્રીદેવી ? કયા ગુરુજી પાસે દિક્ષા અંગીકાર કરવી છે ?

શ્રીદેવી- આભારે ગિરાજતાં પવિત્ર રત્ન મહાન તપસ્વી શાંતી પ્યાની બાબ્યાની મહારાજ સાહેબ...મીરાજે છે. હું જરૂર પ્રિય રાણું છું કે તેઓ મને સિખ્યા તરીકે અપનાવશે.

વિલાસિની — તો શ્રીદેવી મારે તથા મારને પણ દીક્ષા લેવી છે. સંસારમાં કાંઈ નથી. લગ્ન કરી જીવન બરબાદ કરવા કરતાં લગ્ન બગાડવા સંસારમાંથી તરી જઈ સંયમી જીવન ગુમારી મોક્ષ મિતિ મેળવી તે જ માનવ જીવનનું સાચક છે. માનવ જીવન દેવો પણ ઝંખી રહ્યાં છે. તો આવો અમુલ્ય અવસર અમારે જતો નથી કરવો.

ચારહતા- જેન ? મારી પણ એજ ભાવના છે. અમને બંનેને તમારી સાથે દિક્ષિત બનાવો તેવી વિનંતી કરું છું.

શ્રીદેવી- આવો જોનો આવો. આજે હું તમને મારા હૃદય પૂર્વક ચાહું છું કારણકે તમે જે પ્રમાદ રૂપી પથારીમાં પોટવા હતાં, મોહ-રૂપી પડખે તમને ચડી ગયા હતા, યુવાનીમાં દિવાના બન્યા હતા, ભોમ વિલાસમાં લુપ્ત બન્યા હતા તે ખરું કમાર્પિતે તમે દેરાબ્ધનાં પંથે આવી, એટલુંજ નહિ પ્રવળ્યા બંગીકાર કરવા માટે તૈયાર થયાં તે બદલ આશીર્વાદ. આજે મારા હૃદયનો પાર નથી. ચાલો જોનો ચાલો જઈડો ચાલો, આપણે આત્મ સાધના સાધીએ અને નિનધર્મનો કંઠો ફરકાવીએ.

વિદ્યાસિતી- ચાલો જોન જઈડો ચાલો, સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો, જય જિનેન્દ.

(૨૫) અસાર સંસાર

રચયિતા: ચંદન એચ શાહ-મુરેન્દ્રનગર

માતા:-એટા મુલોપા! આજે મહાવીરજયંતી છે, આજે તો આવીશ ને હિપાથયે ?

મુલોપા:- (હચુકો કરીને) મગ્ની, તને કેટલી વખત કહ્યું કે હિપાથયતું નામ લઇને મારું માથું ન પકવ ?

માતા:-એવું ન બોલીએ. હિપાથયે ન જઇએ તો કાંઈ નહીં, પણ બોલીને કર્મ તો ન બાંધીએ.

મુલોપા:-કર્મ છું ને વાત શી ? જ્યાં આપણો દેહ બળીને રાખ ચર્ક જાય છે ત્યાં પછી કર્મ બોચવવાની વાત ક્યાં રહી ?

માતા:-પુનર્જન્મ પામતો માનવી એના આગલા જન્મના કર્મો દ્વારા જ બોચવતો હોય છે.

સુધોપા:-પણ મમ્મી, પુનઃપુનઃ હોય જ ક્યારી ? દેહ બળીને તો રાખ જ થઈ જાય છે ને ? મને તો પેલો આવાંક મન ગમે છે કે 'ઋણં છત્વા ઘૃતં પીન્નેત્' । દેહું કરીને પણ લી-દૂધ પીઓ-આ શ્રવન માણો, પછીની કોને ખબર છે ?

માતા:-હું તો હારી સુધોપા, તારાથી. હું તો હવે જાઉં છું ઉપાશ્રમે (રાત્રીની ગોદમાં સુધોપા ઘસઘસાટ જાંઘે છે. અચાનક તેની આંખો સામે એક અલૌકિક તેજનું વર્તુળ દોરાય છે. તેમાંથી એક દિવ્ય પ્રભાવાળા મુનિ પ્રકટે છે.)

મુનિ:-બેટા સુધોપા ! જામે-જન્યુત થઈને જે ધ્યાન તે જુઓ.

સુધોપા:-મમ્મી, મને કાલે રાત્રે કેવું સ્વપ્ન આપ્યું હતું ! હું સમજતું મારે !

માતા:-શું જોયું સ્વપ્નમાં ?

સુધોપા:-એક અલૌકિક તેજના વર્તુળમાં એક દિવ્ય મુનિ હતા. તેઓએ મને જન્યુત થવા કહ્યું. તેઓ સુંદર રીતે સ્મૃતિ ઓળખા હતા, તેમનું દર્શન બધું હતું !

ધોરી જ-ફણો પછી તે તેજ વર્તુળ ઉપર ચાલ્યું, જાંઘે મધું ખૂબ જાંઘે મધું, જ્યાં સુંદર ને મનોહર એવા દેવ ને દેવીઓ તેમનું મગજ સ્વામત કરવા જિજ્ઞાસતા હતા. તેઓ પણ મુનિને નમતા હતા. આ બધું શું મમ્મી ? દેવો પણ નમે તેવા મુનિ !

મમ્મી:-(ખુશ થઈને) જો બેટા, એ મુનિ તપ કરતા હશે. ઉમ્મ ગૌરાઅહારા મેણે મયા, તેથી દેવ-દેવીઓ પણ તેવા ઉમ્મ પદ પ્રાપ્ત કરેલા મુનિને વંદન કરતા હશે.

સુધોપા:-મમ્મી, 'એ પદ કેટલું' ઉત્કૃષ્ટ કહેવાય ? એ ગૌરાઅ કેટલોંં એપરકર ગણાય ? જે ધર્મના તે મુનિ હશે તે ધર્મ પણ કેટલો બધો 'કહી' શકાય !

માતા:-સુધોપા, તે જ રીતે આપણો 'જીનધર્મ' પણ ઉમ્મ તપ

ને પ્રખર દૌરાગ્રહ દ્વારા મેલ્લ તરફ અંતુલિનિર્દેશ કરે છે.

આપણા સર્મપુરેષ્વર મહાવીર સ્વામી એ એવું જ દર્શાવે છે ને ?
તું એવું કાંઈક જાણે, સાંભળે, સમજે, તો તને પણ એ દિવ્ય આ-
નંદની કાંઈક અંભો થાય.

સુધોષા :— સાચે જ મગ્ની, આ સંસાર અસાર છે એવું
એવું તો મારા પુસ્તકોમાં મેં વાંચું જ છે. તો એવા અસાર
સંસારમાં મનને ન પેરાવતાં સાર મહત્ત્વ કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ,
એવું હવે મને લાગવા માંડ્યું છે, અને તે માટે હવે તું કઢીસા-
વતાવીશ, તે પ્રમાણે કરવા હું તૈયાર છું.

માતા :— એમ ને ! " જગ્યા ત્યાંથી સવાર " તો ચાંસ
ઉપાશ્રયે, હજી પહોંચ્યું ચાલે છે. તું આપણા પુસ્તકોદ્ધાર પણ
ચાલું સમજી શકીશ.

સુધોષા :— ચાલો ત્યારે, હું આવું છું. તૈયાર થઈ ને, (મથુ
મથુની તૈયાર થાય છે.)

‘કલ્પન’ કેરા ‘ઓમ’માં ‘સુખ’ કેરું તારણીયું,
ધીકમાં એ રજુકવું, ને ધીકમાં એ આયમતું.
કપારે એ તો ખરી જ પડશે, એ તો કોઈથી કહેવાય ના,
કેવી છે કુદરતની કરામત, એ તો મને સમજાય ના.

(૨૬) એકાદા ઘરની ઢીકરી

(બા. શાહ નીલા રસીકલાલ-અમંદાવાદ)

(સૌરાષ્ટ્ર સ્વા. લેન સંઘ-માહચાલા)

પાંચો—રૂઢમણી, નંદુબેન, નીલમ, અમુના, હર્ષદરાવ, નવનીતરાવ.

રૂઢમણી—નંદુબેન, મારા નવનીતના લગ્ન-અર્થમેલ દર્પદરાવની
પુત્રી નીલમ સાથે થયા, તેથી સંસારનો બોલો બાંધ પડ્યો હજારો થયો.

માથા પરનો બોલો ઘટ્યો.

નીલમ— હુઓ બા, હું એમ. એ. સુધી લાગેલી, મારું અદન નાણુક, અને વળી ચીમંત કુટુંબમાં લાડકોડથી ઉછરેલી, એટલે તમે મારી પાસે કપડાં, પાણી તથા એકવાડ કરાવો તે કેમ બને ! હું તો ફક્ત રસોઈ જ કરી આપું, અને તેમાં પણ તમે મદદ કરો તો, ખાકી માફ કરજો બા, મારાથી બીજું કંઈપણ કામ થશે નહીં.

કુલમણી— નીલમ વહુ, તમે તમારા-પિયરમાં ગમે તેવી સાલથી બોગરી હોય, પરંતુ સાસરામાં તો ઘરનું કામ કરવું જ પડે.

નીલમ— બા, મેં પિયરમાં કોઈ દિવસ આવું કામ કર્યું નહીં અને હવે સાસરામાં તો સુખ હોવું જોઈએ ને ! નહિ કે બા પ્રમાણે પરકામમાં રસરા કરીને આ અમૂલ્ય જીવનને વેચી નાખવું.

નવનીતરાય— કેમ બા, હવે તારા માથા પરથી ઘરકામનો બોલો ઝોટો ધથોને ? હવે સવાર સાંજ આખ્યાન શ્રવણ, સામાયિક, પ્રતિક્રમણ વગેરે પાર્શ્વિક પ્રવૃત્તિમાં જીવન ગ્વતીત કરવું અને રૂઢાવરથામાં આરામ કરવો.

કુલમણી— બેટા નવનીત, તને પરણ્યાવ્યા પછી મારા માથા પરથી ઘરનો બોલો ઘટ્યો નથી, પણ વધ્યો છે. નીલમ કહે છે કે— આકપાણે બા પાણી તૈયાર જોઈએ. વળી તે કહે છે કે, તેનાથી કપડાં, પાણી, એકવારનું કામદાજ તે મનશે જ નહિ. રોતે M.A. બનેલી, ચીમંત પિતાની એકની એક પુત્રી, તેને આવું ઘરનું કામદાજ તો સોંપાય જ નહિં.

નવનીત— સું કહે છે બા ! આ તો સાસર છે, પિયર નથી. તેણે પરકામ તો કરવું જ જોઈએ, હું તેને ક્ષમામણ આપીશ. (નીલમ પ્રગે) તે જાને ઘરકામ કરવાની ના પાડી તે તારા જેવી કિશિન, ખાનદાન, કુટુંબની લીકરી મારે સોજારપદ છે ?

નીલમ—જુઓ નવનીતરાય, મે તમારી સાથે લગ્ન કર્યા છે તે માનવજીવનની મોજ આણવા માટે, નહીં કે ઘરકામ કરી તુટી મરવા માટે, સમજ્યા ?

નવનીતરાય—નીલમ, તે નહિં બને, ઘરકામ તો કરવું જોઈએ, તેમાં જ સિક્કિત ગૃહિણીની સાચી શોખા છે બાને આ અવસ્થામાં આગામ બાપી ધર્મધ્યાન માટે પૂરતો સમય આપવો જોઈએ. આપ કયાઓ આ સરકાર જૂઠી સંલિપ સુખમાં રાચવાનું પસંદ કરશે તો આપ સંસ્કૃતિની પડતી યશ. કુચિન કન્યાના લગ્નથી બધે સુવાસ ફેલાવનારા હોય

નીલમ—નવનીતરાય, તે નહિં બને, તમને હાક લાગે તેમ વિચાર કરજો, નહીં તો હું મારા પિયર આવી જઈશ સમજ્યા ? કેળવાયેલ કન્યા ઉપર આવો ઘરકામનો બોલો લાકશો તે નહીં આજે, નહીંતર કાયદેસર પગલા લેતાં હું બીલકુલ અચકાઈશ નહીં, સમજ્યા, માય દીપર ?

નવનીત—તો પછી તું તારે અત્યારેજ તારા પિયર આવી જા.

નીલમ—તો હું અત્યારે જ જાઉં છું મિસ્ટર, શુઝ માય,

પમુના—બેટા નીલમ, કેમ અચાનક સાસરેથી આવી ?

નીલમ—બા. તું કરું ? સાસરે તો ઘરકામમાં દરાઈ મરું છું. જ્યારે વહેલા ઉઠાડે, સ્મોધ કરવા બેસાડે, બેડવાડ કરાવે, પાણી બરાવે. એક મીનીટનો પચુ આરામ હરામ છે, બા હવેથી હું સાસરે નહીં જાઉં.

પમુના—બેટા, હું હમણાંજ તારી સાથે પામે જઈને લગ્ન કરું છું. તું અહીં રહે.

રૂક્મણી—ઓ હો હો હો ! પધારો પધારો વેવાણુ.

પમુના—શું પધારે, ધૂણ ! તમારે ત્યાં મારી બગેલી, સુકુમાર દોકરીને બાવા ઘરકામ કરાવીને મારી નાખવા માગો છો. ! તમે શું સમજો છો ? મારી દોકરી ચુંદળિ આપવાન કરશે તો તમારા

અને જમાઈના બાવળા બંધાવીને ઢસઢતાં અને વાર નહીં લાગે સમત્યા ?

શ્વમણી—વેવાણુ, પારકા દીકરી આપણે ત્યાં અને આપણી દીકરી પારકે ઘેર મોકલીએ છીએ. વેવાણુ ! ઘરકામ તો રાજકન્યા હોય તેને પણ કરવું પડે. તમારી દીકરીને સાચી શીખામણ આપવાને બદલે, ઉમટા અહીં સડવા આપે છે તે દીક ન કહેવાય.

પ્રમુખા—શ્વમણીબેન, હું સમજું છું પણ મારી દીકરી રસોઇ સિવાય બીજું કંઈ જ કામ નહીં કરે, સમત્યા ? તમે સમજીને તેની ઇચ્છા પ્રમાણે ઘરમાં રહી આનંદ કરો. સમત્યા ! નહીં તો મારા જેવી બીજી કોઈ બાળી નહીં હોય !

નવનીત—બા, બા, આ શી લાંબામડ આપે છે ?

શ્વમણી—બાબ, તારી સાસુ કહે છે કે, તારી વડુને ઘરમાં કંઈ કામ કરાવવું નહિ, ઘરકામ બધું મારે કરી, તેને મોગ શોખ અને આરામ આપી બેસાડી રાખીને મારે લેવું પૂજન કરવું ?

નવનીત—હું સાફ કહી દઉં છું કે, તમારી દીકરીએ ઘરકામ તો કરવું જ પડશે; તે, ઘરમાં બેસી રહે અને મારી બા કામ કરીને વડી મરે, તે નહિં જ બને, બલ્કે તમારી દીકરી બહુશી અને લાઠ કોડમાં ઉછરેલી હોય, તે પિયરમાં પોપાપ, પણ સાસરામાં તો નહિં જ.

પ્રમુખા—જમાઈરાજ, મારી દીકરી તમારે ત્યાં ઘરકામ કરીને વડી નહિં જ મરે તે માટે, મેં તેનાં લગ્ન તમારી સાથે નથી કર્યાં, સમત્યા ? મારી દીકરી તમારે ત્યાં આણું દુઃખ હોઈ, કદાચ આપઘાત કરશે અથવા તમે તેનું ખૂન કરશો—હેરાન કરશો તો તમારા ઉપર કોર્ટમાં દાવો માંડીશ અને ખૂનનું અંતિમ પરિણામ શું આવે છે તે તો તમે જાણો છો ને ? આ માટે તેમાર રહેજે.

નવનીત—તમે શું કહો છો ! તમારી દીકરી આપઘાત કરશે અથવા અમે તેનું ખૂન કરશું ! આના સગ્ગે તમારા મોટેથી બેલતાં

તમને શરમ નથી આવતી ? આ જ તમારી ખાનદાની છે ?

હર્ષદરાવ—નીલમ, આ શી ધમાલ માંડી છે ?

યમુના—શી ધમાલ ! તમારે કંઈ બેનુ' છે કે દીકરીને સાસરાનું સુખ છે કે દુઃખ !

યમુના—બાપુજી ! મને તમારા જમાઈ અને વેવાણુ પાટીની પેટે કામકાજ કરાવે છે. જુઓને ! આ માડું ચરીર કેટું ચર્ધામડું છે !

યમુના—એટલા પાટે જ મેં જમાઈ તથા વેવાણુને ખૂબ જ હપટા આપ્યો છું ને છેવટે કહ્યું છે કે, મારી દીકરી કંટાળીને આપવાનું કરશે અથવા તમે તેને મારી નાખશો તો ન્યાયની કોર્ટમાં કેસ કરી તમને ફાંસી કે જામ દીપની સજા કરાવીશ.

હર્ષદરાવ—અરે, આ શું બકી આવ્યા ? સત્જન માણસના સુખમાંથી આવ્યા વેણુ કેમ નીકળે ?

યમુના—તો દીકરીને ઘરકામમાં દારી દઇ તેનો જીવ ન લેવાય સમજ્યા ? દીકરીના બાપ ઘણે તમને દીકરીની દયા નથી આવતી ?

હર્ષદરાવ—એટા નીલમ, તું કેળવણી પામેલી શીમંત જિન કુટુંબની કન્યા છે. તને એટલી ખબર નથી કે, “પિયરની પાલખી કરતાં સાસરાની મળી સારી” ગમે તેટલું દુઃખ લેવ તો પાપુ થોડા સમય પછી સુખ આવશે તે આશાએ દુઃખ સહન કરવું તે જ ખરી કુક્ષીનતા છે. એટા ! સાસરે કામ તો કરવું પડે, હું હુંક સમયમાં બેટાખરન કરીશ, પણ અત્યારે તું સાસરે જા. (નીલમ સાસરે ગય છે)

શ્દમણી—એટા નીલમ, તમે આવ્યા તે બહુ સારું કહ્યું.

નીલમ—બા, હવે મને મારી બધું સમજાઈ ગઈ છે. હવેથી હું આપણા જ કુટુંબમાં રહી આપની સેવા—ચાકરી કરીશ અને આપના સુખમાં મારું સુખ માનીને જ રહીશ.

શ્દમણી—એટા, નીલમ, તને મન્ય છે. (જય જિને-૨)

(૨૭) પતિ-પત્નીનો સંવાદ

(મો. હંસાબેન રમણીકલાલ દોહ-મુળી)

(રાગ-સકલ મંગલ મહામંગલ)

પતિ—હે ભગવાન, મું આ સંસાર, મું આ જન્મ, કોઈ સમજતું નથી. મું આ બધામાંથી છૂટવાનો કોઈ માર્ગ હોઈ શકે ખરો ? હા, સંપત્તિ જ આ બધામાંથી છૂટવાનો માર્ગ છે.

(પત્નીને)—રૂબ આપો મને શાણી, જવાને પાસ ગુરની, નથી સંસારમાં રહેવું, કયો નિશ્ચય હવે દિલથી.

પત્ની—મનુ ' તું નાથ સાધુ તો, પરણ્યા કેમ આવ્યા ' તા.

પત્ની મુજ હરત ઝાલીને, તમારે ઘેર આવ્યા તા.

પતિ—હતો અઝાલ હું જોયો, તમારો હરત ઝાલ્યો તો, મુજ હિપરેશથી સમજ્યો, તરત મેં મોહ તણ દીધો.

પત્ની—દુર્ગતા મોરીમાં દેવ, મિલન તો હરત બાધ્યા તા, વળી લઈ રનેદાંબો કાથે, અમારા ઘેર આવ્યા તા.

પતિ—કદી જો આવશે મનુ, નહિં સાથે કશું નાનું,

વળી મુજ હરત જો ઝાલોય, જતાંપરુ તે જશે ચાલી

પત્ની—દીધા ના કોલ મું વડાયા, પછી મેં લખ લીધા તા, મયા મું તે તમે જૂલી, હજુ વપ નાથ નાની છે.

પતિ—યશે રનેદિ અથા ભેગા, વળાવા આવશે વડાયા, હરે રમસાનથી પાછા, કરે મું ? રનેદિઓ મારા.

પત્ની—તણ આ નાથ ઝિયાને, અરે જો નાથ મું તમે ?

પછીથી મું યશે મારું, રવા દિલમાંડી સાવેને.

પતિ—ખરી જો દોષ પનિઅકિન, જવા દે મારું મદાવીરને, દીધો આ મારું મદાવીરે, મને તે મારું કેવા દે.

પત્ની—કદું મું વાન હું તમને, યપા છ માથ પરવધાને, રૂનેથી નાથ અદિ રહેને, રીડીય આવશે ના

પતિ-ધનાજી પણ દેના એવા, તરત ત્યાગી બન્યા કેવા,
તજી બચ્ચિસ નારીને, મળા સાહિબદ સખ વીરા.

પત્ની-શું વીરી મુજમાં ખામી, નયે હે નાથ તુ શાહી,
નથી કંઈ રૂપમાં ખામી, ન તજવો મુજને રવામી.

પતિ-સુખાકુ, મજસુકુઆર નેવા, હજુ છે નામ અમર તેના,
જીવેને સાચવી માંદિ, નીકળશે નામ પણ તેના.

પત્ની-મદાં મોટા પંખી બન્યું, દેનાવળ નાથ ના કરેલ,
તમારી સાથ તું આપીય, ન ચિંતા લેય પણ કરશે.

પતિ-ન તવડું જનકો નાથે, સવારે શું થવાનું છે,
મહી રાજમહેલ ને માતો, ખરે વનવાસ જવાનું છે.
નથી વિચાર આ લવને, ષડીમાં શું થવાનું છે,
નહી માવા અને અમળ, મરણ આધીન થવાનું છે.

પત્ની-મયાવા પાપ આ શાહી, તમારી સાથ આવે છે,
કરી સંગમ આ કામી, તજી સંસાર-આવે છે.

(૨૮) સામુ વહૂનો સંવાદ

(સાહ નીલા રસીકલાલ-અમદાવાદ)

પાંત્રો-સામુ, વહુ, પાંડેલી નં. ૨, પાંડેલી નં. ૨, નવંદ-

સામુ-અરે સુપમા, એ સુપમા, અલી એ સુપમા વહી

વહુ-અરે, આ આવી ના, આમ ઉતાવળા શું થાય છે ?

સામુ-એ સામ્રાજ, કાલથી મારે ઉપવાસ કરવાના છે. અડમ-

ગોરી કરવાની આવના છે. તો આ ઘર વજુ દિવસ બરાબર સંમા-

ળતે. અને કોઈ આવે તો એમ કહી દેજે કે મારો બા ઘેર તરફ

એટલે અહિંયા રહેવા, એમનાની સમગ્ર માથ તેમ નથી.

વહુ—અરે બા, એમ તે કાંઈ કહેવાય ? તમે નથી, પણ હું
તો છું જ ને !

સાસુ—બેસ, બેસ, હવે, મોટી ડહાપણ વાળી ના જોઈ હોય.
તો, હું કહું તેમ તારે કરવાનું સમજાને ! હું તને લાવી છું, તું
મને નથી લાવી.

વહુ—તો બા, તમે કહેશો એમ કરીશ.

સાસુ—હું ઉપાચયે જઈ છું. તો ઘર સંભાળીને બરાબર
રાખજો.

પાડોશી નં ૧—હાય બાપ, આ ડોસીએ તો ગજબ કર્યો છે.
વહુને એક મીનીટ પણ જાંપરા દેતી નથી.

પાડોશી નં ૨—હા, સાચી વાત છે. હશે, બાપ, હશે.
આપણે શું ? સોનાં કર્યાં સૌ ભોગવશે. અરે સુખા સાચી ! તમારી
સાસુએ સુખઝ ઘસીને ચોપડવા મોસાવ્યા છે.

વહુ—(સાસુ પાસે જઈને)—કેમ બા, ચાત્રા છે ને ?

સાસુ—અણી ! આટલી બધી મોટી કેમ આવી ?

વહુ—બા, જરા ધરકામ કરતાં મોકું થઈ ગયું. લાવો બા,
પગ દબાવું ?

સાસુ—અરે, આ તે પગ દબાવવાનાં તારા લાખખણ છે ! તારી
માએ તને પગ દબાવતાં શીખવ્યું નથી ?

વહુ—બા, કાલે કેટલા વાગ્યે તેડવા આવું ?

સાસુ—કાલે સવારે સાઘ સાત વાગ્યે તેડવા આવજો, જરાય
મોકું ન થાય હો !

વહુ—બા, કાલે પરિણામાં શું જનાવું ?

સાસુ—મરમ ગરમ રાખડી જનાવજો. ને તે પછુ તમે ખાવ.
હો તે ગલગલ ધીની નદિ, વળા મારા માટે લાવેલ મોકળા ધીનો
શીરો જનાવજો અને આઠ દસ પાપડ એકીને રાખજો. બહારી
નદિ હો !

(વહુ જાય છે)

સાસુ—બધી વહુ, ! આટલી જાણી મોટી કેમ આવી ?

વહુ—પણ જા, જરા પારણાની તૈયારી કરવા રહી એટલે મોડું થઈ ગયું.

સાસુ—અત્રી વહુ, આ તે તારા પારણાં કરાવવાના ટંગ છે ! આમ તે કાંઈ પારણું કરાવાય ? પારણામાં મગ વિના તે કાંઈ આણતું હશે !

વહુ—જા, ઉતાવળમાં હું મગ પીરસવા તો બૂલી ગય.

નણુંદ—અરે જા, આ શી ધમાલ મોટી છે ! જેમ તમારે અકમ છે તેમ જાણીને પણ અકમ છે. બોલો, તમે મહાન કે સાબી મહાન ?

સાસુ—વહુ મને માફ કરજો. મેં તને વણી દેશન કરી. વીત-રામના સાચા શાસનને હું ઝોળખી ન શકી. હે પ્રભુ ! હવે મારું શું થશે ?

નણુંદ—જા, હવે પરતાવો કરવાની કાંઈ જરૂર નથી, જ્યારથી જગ્યા ત્યારથી સવાર. નપ એ ક્ષમા, શાનિ અને સંવચનો બોધપાઠ શીખવે છે

વહુ—જા, મને માફ કરજો, આણતું હૃદય કુતું થયું એ તપને. જ અજળ પ્રભાવ છે.....જય વિને-દ.

૨૯ સાદાઈ અને ફેશન

(મિ. મુરેયા બાઇલાલ તલસાળીયા)

સૌરાષ્ટ્ર સ્થા. જેનસ વ જેનસાળા—અમદાવાદ

પાત્રો—રંજન અને મુદાસ

રંજન—મુદાસએન, તમે જા એ. થયા, પણ તમારી મામડા-શાહી રહેણી-કર ની દુલ્લ મર્ધ નહિ !

રંગન-તમે માનો એટલે આખી દુનિયા એમ માને એવું
વાત હોતુ નથી.

સુદાસ-આપણે દુનિયા માટે જીવતા નથી, આપણે તો આપણા
માટે જીવતી જીવીએ છીએ.

રંગન-ફેશન અને ટાપટીપ જગતમાં ઘણીવાર મહત્વનું સ્થાન
અપાયે છે. કહેવત છે કે-“એકે નર આદમી, દગ્ગર નર કપડાં અને
આખ નર નખરા.”

સુદાસ-બહેન, આ કહેવત પ્રમાણે સૌ ચાલે તો, મનુષ્યભોક્ષ
ખરેખર નરકનું ધામ બની જાય. મનુષ્ય સારી મતિ પણ મેળવી
શકે નહિ. ‘ધર્મ’નું નામ નિશાન પણ ભેવા મળે નહિ.

રંગન-બહેન, હવે તમે કહો છો તે મને બરાબર સમજાય
છે. ખરેખર, સાદાર્થ એજ વખાણવા યાવક ઉત્તમ ગુણ છે.

સુદાસ-બહેન, હવે તમને લાગે છે ને કે, સરીરની ટાપટીપ
અને વસ્તુ પડતી ફેશન, એ બંધિયામાં આશ્વને આમંત્રણ આપે છે!

રંગન-અવશ્ય, અવશ્ય. હવે હું જરૂર સાદાર્થથી જીવન
માળીશ અને ઉપાસ્યમાં આવી જીવન-ઉત્કર્ષ સાધનાર ધર્મ ક્રિયા-
એને અપનાવીશ. જમ સિનેન્દ્ર!

૩૦ નમિરાબનેા ગૃહત્યાગ

(સંપાદક: ચિમનલાલ મહીલાસ શાસ્ત્ર-અમદાવાદ)

નમિરાબ રાજદરબારમાંથી હંમેશ કરનાં આજે વહેતા આવે
છે. વસ્ત્રો-આભૂષણો-ઉતારે ■, સરીરમાં ઉખૂટતા એવું જણાય છે,
તેથી રતય એલે છે.-

“આજે સરીરમાં કાર્પક થઇ રહ્યું છે. સરીર સમતોલ રહેતું
નહતું તેને બદલે ખરબ રહે છે. કમલ કાઢી નાખ્યા છ.”

અગ્નિ પાસે બેઠો હોઈ તેવું લાગે છે, આહા ! આ શરીરમાં એકા-
એક શા ફેરફારો થયા ? મારી દિનચર્યા કે ખોરાકમાં કંઈ ફેર થયો
નથી, કતાં આપ કેમ ? બધા સ્વજનોને તથા રાણીઓને જણાવીશ
તો બધા ચિંતામાં પડી જશે અને બધાને અસાંતિ થશે. પણ
રહેવાતું નથી તેથી મંત્રીને જોવાતું, તે ઉપાય કરશે.”

નમિરાજ—કોણ દાખર છે ?

સેવક—દલુર, સેવક દાખર છે, “સેવકે આવી નમસ્કાર કરી કહ્યું.

નમિ—તુરંત તુરંત મંત્રીજીને જોવાની લાગે.

સેવક—“હા, હમણાજ જોવાની લાગુ છું.”

(મંત્રીથી, તથા સેવક બંને પ્રવેશ કરે છે. અને બંને પ્રણામ
કરે છે.)

મંત્રી—“આપે બંને એકદમ જોવાનો, તો શી આશા છે” ?

નમિ—મંત્રીજી, મને આજે શરીરમાંથી અગ્નિની જવાબાઓ
નીકળતી હોય તેમ જણાય છે. તેનો જે યોગ્ય લાગે તે ઉપચાર કરો.
રાજસભામાંથી તમે પણ યાદીને ઘેર ગયા હશે, હું જાણું છું કે તમારે
આરામ કરવાનો વખત છે, પરંતુ મારાથી રહેવાતું નથી તેથી
તમને જોવાવધા પડ્યા છે.”

મંત્રી—આપ મારી ફીકર ન કરો. રાજસભામાં જ મને એમ
લાગ્યા કરતું હતું કે આપ હંમેશાંની જેમ આજે સ્વસ્થ નથી.
પરંતુ મેં મારી લાગણી દખાવી રાખી હતી. આપની બેચેનીનું
કારણ હવે સમજાયું. હું હમણાં જ જાતે જઈ લેતોને જોવાની લાગુ
છું, અને તેમની સલાહ લઈ ઉપચારો શરૂ કરું છું.

(ચાર રાજ બેલો પ્રવેશ કરે છે. સાથે મંત્રી અને રાજપના
બીજા બાલુસો હોય છે.)

રાજબેલો—આવીને નમિરાજને તપાસે છે. તપાસીને પરસ્પર
મંત્રણા કરે છે અને મંત્રીજીને જણાવે છે.

રાજમેદ-અમે બધાનું એક જ નિદાન છે કે રાજ્યને દાદજીવરનો રોગ ઉપડી આવ્યો છે. અમે તે માટે ઔષધિઓ આપીએ છીએ પરંતુ હદના તાત્કાલીક યતન માટે એક જ ઉપાય છે, ચંદનનો લેપ. ચંદન ઘસી ઘસીને શરીર ઉપર ચોપડવાનો પ્રયત્ન કરો લેપ કરના જ રહો.”

રાજ્યની અસરચતાની ખબર મળી, રાષ્ટ્રિયોમાં ખળભળાટ મચી ગયો. બધી રાષ્ટ્રિયો મંત્રીને બોલાવે છે મંત્રી રાજ્યવેલો પાસેથી નીકળી રાષ્ટ્રિયો પાસે પહોંચે છે.

મંત્રી-“આપ ચિંતા ન કરો. રાજ સાહેબની નબીયન સારી છે. ફક્ત દાદજીવરની પીડા ઉપડી આવી છે તેને માટે ચંદનનો લેપ કરવાનો છે તેની વ્યવસ્થા કરું છું.”

રાષ્ટ્રિય-રાજ્યને લેપ કરવાનો હોય તેને માટે વ્યવસ્થા કરવાની હોય ? લેપ કરવા માટે ચંદન અમે જ ઘસીશું. અમે રાજ્યના ખબર ખતર પૂછી આવીએ, અને બીજા કાંઈ સેવા કરવાની હોય તો કરીએ દરમ્યાનમાં રાજ્યના ખતની બાલુના ખંડમાં જ ચંદન ઘસવાની બેઠકો ગોઠવાવો.”

થોડી વારમાં રાષ્ટ્રિયોની બેઠકો ચંદન ઘસવા માટે ગોઠવાઈ ગઈ અને બધી રાષ્ટ્રિયો એકી સાથે ચંદન ઘસવા લાગી ગય છે.

દાદજીવરની પીડા સહન ન થાય એટલી ઉમ્મ હતે પહોંચી છે. નમિરાગ અકળાય છે. એવામાં કાને ખસી જાય એવો અવાજ આવે છે તેથી વધારે અકળાય છે. એથી મંત્રીને પૂછે છે-

નમિરાજ-આ સહન ન થાય તેવો અવાજ મેનો આવે ■ ?”

મંત્રી-હા, એ અવાજ કંકણોનો છે. આપના માટે રાષ્ટ્રિયો ચંદન ઘસે છે, તે ઘસતી વખતે હાથ આગળથી પાછળ અને પાછળથી આગળ ત્યાં કંકણો ટકરાય તેથી અવાજ આવે છે.”

નમિ-એ અવાજ જાહે કરાવો. મારાથી સહન થતો નથી.”

(તુરતજ મંત્રીએ રાષ્ટ્રિયો પાસે જઈને કહ્યું.)

મંત્રી-નકુપા કરી આપ એક એક કંકણ સૂસાગ્ર ચિન્હ તરીકે રાખી ખીજ કંકણો કાઢી નાખો, અને પછી ચંદન વસો. મહા-રામથી કંકણોનો અવાજ સડન થતો નથી."

(રાણીએ તો રામજીને સુખ હિપજે તેમ કરવા તૈયાર હતી. તેમણે દયોદય કંકણો કાઢીને હમણીએ કરી. ચંદન વસવાનું ચામું ચમું, અવાજ બંધ થયો.)

(નમિરાગને કાને આવતો કંકણનો અવાજ બંધ થયો. મહારાથી કાંઈક શાંતિ થઈ. પરંતુ અંદરથી કાઠળવરની પીડા બળતું બળતું કરતી હતી. ચંદન વસાઈને આવે તેની રાહ બેસતા હતા. તેમને ચામું કે અવાજ બંધ થયો એટલે ચંદન વસાઈ રહ્યું હતું. તેથી આતુરતાપૂર્વક પૂછ્યું—

નમિ—ચંદન વસાઈ રહ્યું ?

મંત્રી—જી ના, ચંદન વસવાનું તો ચાલુ જ છે. આખા શરીરે આરા પ્રમાણમાં લેપ કરવાનો છે. હવે ચોડીવારમાં જ વસાઈને બાવી રહેલ છે.

નમિ—તો પછી અવાજ બંધ કેમ થયો ?

મંત્રી—આપને કંકણોના ખડખડાટનો અવાજ સ્વતંત્ર ન હતો તેથી એક એક કંકણ રાખી બાકીનાં કંકણો રાણીએ કાઢી નાખ્યા છે, જેથી અવાજ ન થાય.

(આ સાંભળી વિજયીનો ઝગકારો થાય તેમ નમિરાગના મનમાં વિચારનો ઝગકારો થયો.)

નમિ (સ્વગત) "જોહો, કેવો ગમકાર ! જે સાથે હોય ત્યાં અવાજ, વૈંધાટ માય છે, જે છુટા પડે, એક હોય ત્યાં શાંતિ, એકથી અશાંતિ નથી. એકથી વધારે હોય ત્યાં જ અશાંતિ છે. ખીજનો સંગ છે ત્યાં કાલાહલ છે, જ્યાં નિઃસંગતા છે ત્યાં અખંડિત શાંતિ છે. શાંતિ એટલી હોય તો એકલા પડ્યું. હવે આ રોગ શાંત થાય

તો હું આ રાજ્ય, મહેલાતો, રાણીઓ, વૈભવો બધું છોડીને એકલો આત્મસાધના માટે નીકળી પડું.”

(પછી તો ચદના લેપ અને બીજા ઉપચારો થયા પરંતુ તેમણે લક્ષ્ય ખીજે જ ક્યાય હતું. શરીરની વ્યાધિમાં જે લક્ષ્ય કેન્દ્રિત થયું હતું તે આત્મવિચારણામાં આગળ વધ્યું. દાદગવરની પીડા રાત્રી દરમિયાન શાંત થઈ ગઈ, મન સ્વસ્થ થયું, નિર્ભય બન્યું અને જ્ઞાનનો આપોઆપ વિસ્તાર થયો.

તેમના નિશ્ચય પ્રમાણે તેમણે રાજ્યપાટ અને વૈભવ વિલાસનો ત્યાગ કર્યો. પુત્રને રાજ્યનું શાસન મોખી, પોતે શૂદ્રમજ્જવનનો ત્યાગ કરી, સાધુજીવનમાં પ્રવેશ કર્યો.

નમિરાજા શૂદ્ર છોડી ત્યાગી બને છે તેવે વખતે ઇન્દ્રગદ્ધારાજા રોમની કમોટી કરવા માટે વિપ્રનું રૂપ પારણ કરી આવે છે, અને બંને વચ્ચે આ પ્રમાણે પ્રશોત્તર થાય છે—

વિપ્ર—હે આર્ય ! આજે આ નગરીમાં શેનો ઠેલાઠલ મચી રહ્યો છે ? જ્યાં ત્યાંથી આ દારણ સજ્જો સેના સંલગ્નાય છે ?

નમિરાજા— હે વિપ્ર, મિથિલા નગરીમાં, પાંદડાં, ફળ, અને ફુલોથી સુકત એક મુંદર વૃક્ષ હતું, જેની જાયા શીતળ હતી, અને જે વૃક્ષ અનેક પ્રાણીઓને માટે સુખદ હતું, તે વૃક્ષ વાયુના ઝપાટાથી ઉઘલી પડ્યું. તેથી એ બધા પ્રાણીઓ અશરણુ—દુખી બની આક-દ કરવા લાગ્યા છે. તેમની શીતળ જાયા ગતી રહેવાથી આમ બન્યું છે.

(જેથી માર્મિક ભાષામાં પ્રશ્ન પૂછાયો તેવોજ જવાબ અપાયો કારણ કે નમિરાજા વિપ્ર પ્રશ્ન પૂછવાનો હેતુ સમજી શક્યા હતા.)

વિપ્રના વેપમાં આવેલા ઇન્દ્ર મહારાજા કસોટી કરવા માટે પ્રશ્નો આગળ લખાવે છે.

વિપ્ર—હે ભગવાન, વાયુની મદદથી આ અગ્નિ આપના મહેલને બાળી રહ્યો છે. તેનાથી તમારું અંત પુર પણું મળ

તે તરફ કેમ ધ્યાન આપતા નથી ?

નમીરાજપિં—હે વિમ્બ, આ નગરીમાં મારું કાંઈ પણ છે જ નહિ તેથી અમે સુખેથી રહીએ છીએ અને સુખેથી ડાલીએ છીએ. તમે તો એક મહેલની જ વાત કરો છો પરંતુ આખી મિથિલા નગરી ખાણી હોય તો પણ તેમાં મારું કશુંય જળાતું નથી. હું ઈચ્છું છું કે કાંઈ બજા નહિ પરંતુ બળાતું હોય તો તેનાથી મને કાંઈ સુખ દુઃખ નથી. સ્ત્રી, પુત્ર અને સર્વ પ્રકારના કુ-ચી વ્યવહારોથી નિવૃત્ત થયેલ ત્યાગીને મારે કાંઈ પ્રિય કે અપ્રિય નથી. બધા બંધનોથી મુક્ત થએલ શુદ્ધરહિત મુનિ એકત્વભાવમાં રહે છે. “હું એકલો છું, મારું કોઈ નથી.” એવી વૃત્તિ ધરાવે છે તેથી સુખના સાગરનો અનુભવ કરે છે.

વિમ્બ—હે ક્ષત્રિય, તારા નગરના રક્ષણ માટે કિલ્લો, દરવાજા, છુરજો, ખાર્ડીઓ અને સતતની તોપો, વગેરે સર્વો બનાવીને તારા નગરને સુરક્ષિત કરીને પછી સંયમ લે તે યોગ્ય છે.

નમીરાજપિં—હે વિમ્બ, મુનિ કેવા રક્ષણના સાધનો રોપે છે તે સાંભળો. અહીં રૂપી નગર, અને તેની રક્ષા માટે સમા રૂપી મળ-શુત કિલ્લો બાંધે છે. તપ-સંયમરૂપી ભોગ્ય બનાવે છે. તથા શુષ્કિ રૂપ છુરજ, ખાર્ડી, અને તોપ તેને સુરક્ષિત રાખે છે અને અન્નય બનાવે છે. પુરૂષાર્થરૂપી ધતુષ્પ, ઈર્ષ્યા સમિતિરૂપી દોરી, ઈર્ષ્યરૂપી મુકથી ધતુષ્પને પકડી, સત્ય વડે તેને ખેંચી, તપરૂપી ખાણથી, નર્મ-રૂપી કવચને ભેદનારો મુનિ, સંગ્રામનો અંત લાવી ભવ-પરંપરા અને જન્મમરણથી મુક્ત થાય છે.

વિમ્બ—હે ક્ષત્રિય, હંઆ પ્રકારના ઝડખાઓવાળા ખંડખાઓ, ધરો તથા બાળ કીર્તિમણિનું નિર્માણ કરીને પછી સંયમ લેજો.

નમિરાજપિં—જેના હૃદયમાં સંયમ હોય તે જ માર્ગમાં ઘર બનાવે, કારણ કે જ્યાં પોતાને રહેવાનું નથી એવા રસ્તામાં ચાલતાં

આસતાં ઘર બનાવે તે કેવું કહેવાય ? ત્યાં પોતાને કાચમ રહેવાનું હોય ત્યાજ ઘર બનાવવું જોઈએ.

વિષ્ણુ-હે ક્ષત્રિય, ફરિયાદ, લુટારૂ, ખોટા કાનરૂ, ચોર, ડાકુઓ વિ ને દૂર કરીને પછી તું સંયમ મારે જજે.

નમીરાજર્ણિ-મનુષ્યોથી ઘણી વાર ખોટી શિમાઓ થઈ જાય છે અને નિર્દોષ માર્ગ જાય છે અપરાધીઓને છાદી દેવામાં આવે છે અને નિરપરાધી દુર્ઘર્ષ જાય છે.

વિષ્ણુ-હે ક્ષત્રિય, જે રાગઓ તારે વશ થયા નથી તેમને વશ કરીને પછી સંયમ લેજે.

નમીરાજર્ણિ-દુર્જય સમ્રાટમાં કે બચાવક પુદ્ગલ દસ લાખ મનુષ્યાને એકઠે કાથે ડાઘ છતે તે જન કરતા જે પુદ્ગલ એક પોતાના આત્માને છતે છે તે શ્રેષ્ઠ છે જે પુદ્ગલ બદારના પુદ્ગલ છતે છે તેને જે ક્ષાતિમુખ મળતા નથી તે એક આત્માને જનના રને મળે છે આત્મા સાથે જ પુદ્ગલ કરતુ ઉચિત છે બદારના પુદ્ગલ શુ વળવાનું છે ?

આત્માથી આત્માને જીતનારજી મુખી થાય છે. પાંચ ધર્મિયો ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, અને દુર્જય એવો પોતાનો આત્મા-એને જીત્યાથી બધું જીત્યું જાણવું.

વિષ્ણુ-હે ક્ષત્રિય, મોટા મોટા પત્નો કરીને, અમણ બાલ્યોને જમાડીને, દાન કરીને પછી તું સંયમ લેજે.

નમીરાજર્ણિ-હે આર્ય, જે મનુષ્ય દર મદિને દસ લાખ માથો દાનમાં આપે તેના કરતાં કાંઈ પણ ન આપનાર સવધી શ્રેષ્ઠ છે, કારણ કે તે મોટામાં મોટું અબલદાન આપે છે.

વિષ્ણુ-હે મહારાજ, શૂકર્યાશ્રમની ફરજે બળવતી મુરકેલ છે. તેને છાદીને તું ખીન્તે આશ્રમ અપનાવવા તેવાર થયો છે તેના કરતાં તું શૂકર્યાશ્રમમાં રહીને જ ધર્મધ્યાનમાં રક્ત રહે તે શ્રેયસ્કર છે.

નમીરાજર્ણિ-કોઈ અસાની મનુષ્ય મિત્રમણ્ય તપ કરે અને પારણે દાખલા તરણા ઉપર રહે એટલું ખાસ એ તે નાનપણકતા સાથે તપની સોળમી કળાએ મણાય નહિ.

વિષ્ણુ-હે ક્ષત્રિય ! ચાંદી, સોનું, મણી, મોતી, વસ્ત્રો, વાહનો અને ભંડાર એટલે રાકડ નાણું વધારીને પછી તું સંયમ લેજે.

નમીરાજર્ણિ-હે વિષ્ણુ, કેલાસ પર્વત જેવડા સોના અગર ચાંદીના એક નહિ પણ અસંખ્ય દગલા કદાચ એકજ મનુષ્યની પાસે થઈ જાય-અથવા આપવામાં આવે-એ કે એવું બને નહિ, પરંતુ કદપના કરીએ કે કોઈ અસાધારણ સંભોગમાં આવે બને તો પણ તે મનુષ્યને સંતોષ ન થાય, લોભ પર નિયંત્રણ ન હોય તો તે લોભી મનુષ્યની તૃષ્ણા છીપતી નથી, કારણ કે તૃષ્ણા આકાશ જેવી અનંત છે. ધન્ય ધાન્ય સહિત આખી પૃથ્વી કોઈ એક મનુષ્યને આપવામાં આવે તો પણ તેની ઈચ્છા પૂરી થાય નહિ, એમ જાણીને જન્યત મનુષ્ય તપ, ત્યાગનું આરાધન કરે.

વિષ્ણુ-હે રાજન, તને મળેલી આ દુર્લભ ભોગોની સામગ્રીને તું છોડી દે છે, અને નહિ મળેલા એવા કામભોગોની ઈચ્છા કરે છે, પરંતુ પછીથી સંકલ્પ વિકલ્પ થશે અને મળેલા ભોગો નહિ ભોગ-આ મલ્લ પડાતાં થશે.

નમીરાજર્ણિ-કામભોગો શલ્ય સમાન છે અથવા વિષ છે. કામભોગો પ્રાપ્ત કરવાની આસક્તિવાળા લોકો કામભોગો પ્રાપ્ત કર્યા વિના જ દુર્ગતિમાં આલ્યા જાય છે. કામભોગોની પ્રાપ્તિ માટે કપાયોમાં છવાતો જેવડા છે. તે કપાયોથી શું બને છે તે સાંભળો. ક્રોધ કરવાથી છવ નર્કમાં જાય છે, માનથી નીચ ગતિ થાય છે, માયાથી શુભ મતિનો નાશ થાય છે અને લોભથી આ છવનમાં બને અન્ય છવનમાં લલ હિત્યન થાય છે, એટલે જ ને લલ જગડે છે.

૭-૬ મહારાજે નમીરાજર્ણિની અહ્વા, અંતરની ભાવના, સમજ અને શક્તિની પરિક્ષા કરવા માટે આ પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા. એકએક પ્રશ્ન પૂછતા ગયા અને જવાબો સાંભળ્યા બાદ નવા પ્રશ્નો કરતા ગયા. કસોટીના ગયા જ પ્રશ્નો ચર્ચ ગયા ત્યારે ઉવટે પ્રસન્ન ચર્ચ ૭-૬ મહારાજાએ વિષ્ણુનું રૂપ તણ હીરું અને પોતાનું મળદ્રુપ ધારણ કર્યું. પછી નમીરાજર્ણિને વંદન કરીને આ પ્રમાણે મધુર વચનોથી

તેમની મુતિ કરવા લાગ્યા

“અહો રાજપિં ! નમને ધન્ય છે તમે ક્રોધને છુતી લીધો છે, માનને પરાન કર્યો છે, માયાને દૂર કરી છે અને લોભને સંપૂર્ણ-પણે વશ કર્યો છે. હે સાધુ, શું નમારી સરવના, શું નમારી કામ-ળતા, શું નમારી ઉત્તમ ક્ષમા, અને શું તમારી નિર્લાભતા !

હે ભગવાન ! આપ અહિં પણ ઉત્તમ છો અને પરલોકમાં પણ ઉત્તમ થશો. આપ કર્મરજ રહિત થઇ લોકમાં ઉત્તમ રથાત પામશો.

આ પ્રકારે ઉત્તમ અહા અને ભક્તિપૂર્વક રાજપિં નમિરાજની સ્તુતિ અને પ્રદક્ષિણા કરતા કરતા ઇન્દ્રમહારાજ નમસ્કાર કરવા લાગ્યા.

પછીથી ઇન્દ્ર નમીરાજના ચરણોમાં વંદના કરી આજ્ઞા ગયા.

શૂદ્રધાત્રમ છાહી, ત્યાગી અનેકા વિદેહી નમીરાજપિંની ઇન્દ્ર મહારાજને પરીક્ષા કરી, પરંતુ સંપત્તિ તે કિંચિત્ વિચક્ષિત થયા નહિ અને પોતાના આત્માને વિશેષ નમ્ર બનાવીને આગળ વધ્યા શાશ્વા, નત્વજ, પંડિત અને હુક્ષિમાત સાધકો; સ્વયં બોધ પામીને નમીરાજપિંની જેમ બોગોળી નિવૃત્ત થાય છે

(૩૧) આસ્તિક અને નાસ્તિક

(લેખિકા : આશાએન વૃજલાલ શાહ-મહેસાણા)

પાત્રો :—આશા, અનુ, સુધા

આશા—અનુભાઈ, કેમ હમણાં તો દેખાતા જ નથી, સમયનો અભાવ લાગે છે, ખરું ને ?

અનુ—શું થાય ! ઊનાળો આવે એટલે પ ખાતી માંગ વધે, જમવાનો પણ પૂરતો સમય મળતો નથી.

આશા—અમારે છે કાર્ક ચિંતા ! શાંતિ શાંતિ છે એ દાર્મિક જમણું અને મહાવીરનું નામ લેવું વધુ બેશું કરવું તે.ય તો ચિંતાને ! ખરું ને ? (દિવાલ સામે ન્દેર્ધને...)

અનુ—કેમ આશાખેન, આમ એકાએક શાંત ? વિચારશીલ ?

આશા—કોઈ નહીં અમસ્તી જ.

અનુ—(હાથાણી વશ બનીને) અરે ખેન, એમાં શરમ શું ! હકોને, કેમ વિચારશીલ ! કંઈ કોઈએ જૂથ કરી છે કે તમે ?

આશા—ભાઈ, એ તો આ જરા દિવાલપર અંબાછમાતાની મુર્તિ, તેની પાસે પડેલી દીવી જોઈ વિચાર આવે છે કે તમે જીન છો, પણ અંબાછમાને ખૂબ માનતા હાલો છો.

અનુ—હા, ખેન, એક ધર્મમાં તો રહેવું જોઈએને ? આપણા ધર્મમાં તો હું કંઈ જાણતો નથી. અંબાછમાતામાં તારા ભાભી માને છે. હું તો નાસ્તિક જ છું.

આશા—ભાઈ, ભગવાન તો સર્વધર્મના એક જ છે. જેમ કનકના જુદા જુદા ધાત ઘડેલા છે તેમ ભગવાનના જુદા જુદા નામ છે. પણ દરેક મનુષ્યે પોતાના ધર્મમાં અમ્મ જ રહેવું જોઈએ, પછી ગમે તે સંકેત આવે.

અનુ—ખેન, જીન ધર્મમાં જીલું જીલું બહુ છે, જીન ધર્મમાં તો ક્રિયાનો પાર જ નથી, કંદાગો આવે છે.

આશા—અરે ! તમે જીન ધર્મને જાંઘણથી તપાસો તો ખખર પડશે કે તેમાં શું છે, ભાઈ આપણું અમૂલ્ય એવું પ્રવેશત ત્યારે તોભાષ છે ત્યારે ખોટા હવાની રંગ ન હાગે તેમજ હવાનું વજન વધી ન જાય આટલે કેટલી ચોક્કસાઈ રાખવામાં આવે છે, તે પ્રમાણે આપણા અમૂલ્ય જીન ધર્મની ચોક્કસાઈ રાખવામાં આવે છે, જેથી કોઈ દોષ પ્રવેશ ન કરે.

અનુ—ખેન, પુણ્ય-પાપ છે કે નહિ તે મને સમજતું જ નથી. આ તો એક ફોટો રાખું છું, મને એમ થાય છે કે ભગવાન હોય તો ચમત્કાર બતાવે કે નહરે દેખાય.

આશા—ખરું ? તમે તો મૂર્ખ જેવી વાત કરો છોને ? ભાઈ, ચમત્કાર તો પેલો પેલાનો લોભા બહુમર જ બતાવે જેથી સર્વ લોક તેની પ્રત્યે આકર્ષાય ત્યારે ભગવાનને કંઈ લોભ નથી, તેને તમારી

જરૂર નથી. તમારે તેની જરૂર ■ માટે તમે ચમત્કાર બતાવો.

અનુ—ઈશ્વરને તો આજે માનવી મનુષ્યો જ નથી. વૈજ્ઞાનિક શોધો કેટલી ઘર્ષ ? ભગવાને શું કયું ?

આશા—માનવીએ શોધો કરી પણ મૂળતત્ત્વ પ્રકાશિત કરનાર ઈશ્વરજને ? વૈજ્ઞાનિકોએ તો હવું લે શાધ્યું. તમે તો ભગવાનને જુઓ તો ખાતો કેમ ? પણ ભગવાન તો આ ચમત્કારથી નહીં દેખાય તેને જોવા દિવ્ય ચક્ષુ જોઈશે, એક જ્ઞાન ઘર્ષને જો જ્ઞાનધર્મ વિશે શકા ધરાવે તો ખીળ માટે સ્ત્રી નવાઈ !

અનુ—જહેન, ધર્મ કરનાર વ્યક્તિને જ દુઃખ પડે છે તેવા મારા ધણા અનુભવ છે,

આશા—એનો સોનાની કમોરી ચાલ. સતીને જ દુઃખ પડે, ઈશ્વર (કર્મ) દરેક મનુષ્યની કમોરી કરે છે કે તે પોતાના ધર્મમાં અડગ છે કે નહીં ! પણ માનવી હેવટે જો તેના ધર્મમાં અડગ જ હોય તો તેને પ્રત્યક્ષ નહીં, પરોક્ષ રીતે બદલો મળે છે.

અનુ—હુ એમ કહું છું કે આ બધું કહેનાર કોણ ? સતી લખનાર પણ માણસોને ? હું તો કાંઈ માનતો નથી. મને દેખાય તોજ માનું.

આશા—ભાઈ, હું કહું છું કે તમે મને પવન બતાવો, કેમ ! કેટલીવાર ! બતાવોને !

અનુ—પવન ! તે તો કાંઈ બતાવાય ! તેનો અનુભવ જ થાય, બાપશ્વરને દરેકે કયું છે કે આ પવન છે માટે પવન છે.

આશા—ભાઈ, પવનની જેમ ધર્મ કે ઈશ્વર દેખાતા નથી. અને તે છે તે માણસો નહીં પણ તીર્થંકર દેવ તેઓ બતાવી ગયા તે ધર્મ માનવો જોઈએ. તમે તો કાંઈ કહો કે મારા દાદા નહોતા તો શું તે સર્વ માનશે ખરા ? તમે તમારા દાદાને જોયા નથી તો પણ માનશો કે દાદા હતા કારણ કે વડિલો કહે છે માટે.

અનુ—મને સવાલ થાય છે કે જન્મ, જરા, મરણ, અને રોગાદિક દુઃખો આપણે સાચી પામીએ છીએ ? તેનાથી મુક્ત કેવી રીતે મુગ્ધ ?

આસા—કરેલાં કર્મોના ઉદયથી આપણે દુઃખો પામીએ છીએ. ત્યાં સુધી દુઃખોના મૂળ કારણરૂપ કર્મ છે, ત્યાં સુધી દુઃખ પણ હોય છે જ પરંતુ કોઈ ઉપાય વડે એ કર્મના જંઘનથી આપણે મુક્ત થઈએ તો સર્વ દુઃખથી મુક્ત થઈએ છીએ.

અતુ—હજુ ખનેતો લાગે છે કે આ ધર્મનામની ખીક છે. જેમ બાળક છાતું રાખવા માટે બિલાડી આવી એમ કહીએ છીએ તેમ ધર્મ સખ્દ કે તત્ત્વ માનવાને વ્યવસ્થિત રાખવા માટે કહેવાય છે, શું સ્વર્ગ-નર્ક છે ?

આસા—અરે...રે...! સાર્થ, આ દુનિયાના લોકોને બાળક બનાવી બધા ધર્મપ્રિય લોકો મૂખી છે એમ જ ને ? તારી મોટી શૂલ થાય છે. ધર્મવિહોણા જીવોતું કદી પ્રજ્ઞાત ઉગશે નહીં એ પાદ રાખજો હો. સ્વર્ગ-નર્કની કથા મોટી છે.

અતુ—જેન, આ નિંદગી એટલે શું તે તું કહીશ !

આસા—નિંદગી તો સર્વ કોષ પૂરી કરે છે. કૃતરા ને ગરેરાઓ પણ પૂર્ણ કરે છે, પણ કૃતરામાં ને આપણામાં ફેર છે, આપણને આ ઉત્તમ મનુષ્યભવ મળ્યો છે. તો તેને નકામો વેરફી દર્શનું તો છેવટે સરવાળામાં મીંદુજ આવશે. નિંદગી એ કર્તવ્યની કીડા-સમિ, ત્યાગની તમેટી ને ઉચ્ચ આદર્શોની દીવાલોંડી છે. એ માનવે બૂલવું ન જોઈએ.

અતુ—ખરેખર ? મૂડી ખચી નાખનાર અને ખચત કરનાર આપણે જ છીએ. નિંદગીરૂપી મૂડી શેમાં ખર્ચવી તે તો આપણે જ નહીં કરવું જોઈએ.

આસા—સાર્થ, ધર્મ કરનાર માણસ સર્વશ્રેષ્ઠ ગણાય છે જેમ આપણે માતાની પસંદગી કરવાની હોતી નથી. તે તો પૂર્વકર્મ કરી આપે છે, તેમ ધર્મની પસંદગી સર્વશ્રેષ્ઠ તીર્થ કરોએ કરી તમને ઉત્તમ એવો જીનધર્મ આપ્યો છે તો તેને જ આપણે શા માટે ન અપનાવીએ ? આ લોકમાં એવ અને ટ્રેવ જે પ્રકારના માણ

મને છે તેમા આપણે કયો માલ લેવો તે પસંદગી આપણી છે.

અનુ—હવે બૂલ થઈ ગઈ તેનું શું ? પાપ કરેલું પુણ્યમા ફેરવાય ?

આશા—બૂલ ન કરે તે દેવ, અને બૂલ કરી સુધારે તે માનવ, બૂલ કબૂલ ન કરે તે મૂર્ખ ! માટે તમને પસ્તાવો થયો ને જ બહુ છે હવે બૂલ ન થાય તો બસ, કલાપીએ કહ્યું છે કે—

“હા ! પસ્તાવો વિપુલ ઋણ સ્વર્ગથી ઉતર્યું” છે,

પાપી તેમાં ફગડી દઈ ને પુણ્યસાગી બને છે.”

અનુ—થોડાકમય માટે મને એમ થાય છે કે ધર્મજ સર્વસ્વ છે પણ જ્યારે દુકાને બજાં છું ત્યારે બધું બૂલીને લોકોને ઉતરવાનું માલુ કહું છું. એમ થાય છે કે થોડું વધુ કમાઈ લઉં, એટલે તારાબાબી તેમજ કુટુંબીજનો ખુશ રહે.

આશા—આ જ માનવનું અધઃપતન કરે છે. લોભ, મોહ, માયા એ તો જીવનનું ધીમું ઝેર છે.

બાબી—અરે ! ક્યારના શું ચર્ચાઓ કરો છો ? સમયની ખમર છે કે નહીં ?

આશા—ભાઈ અનુ લો ! બાબી પણ આવી ગયા. તેમને તું પૂછ કે મારી મિલકતની તું બાગીદાર છો તો પાપની પણ અડધી બાગીદાર થઈશ ને ?

અનુ—આશાએ કહ્યું તેમ મારા પાપની તું બાગીદારને !

બાબી—ના હો. જરાય નહીં. તે પાપની બાગીદાર હું શા માટે થાઉં ? સો સોના કર્પા સો બોગવે, માટે પાપ કરતાં વિચારજો.

અનુ—આશા ! ખરેખર આ જિંદગીમાં જોને મારા માન્યા હતા તે જ મારા નથી. મનુષ્ય સમયે બધું અહીં જ રહેશે. સાથે તો પુણ્યનું ભાણું બાંધ્યું હશે તે જ આવશે.

આશા—બસ ભાઈ, સમજ્યા ખરા, પુણ્ય હશે તો આપણી

મૂડી છે તેમ કહેવાશે. બાકી તો પૈસે ટકે ધનવાન હોય તો પશુ તે રંક જ છે.

અનુ—મહેન, મને આજે ઘણો આનંદ થયો. તમે મને જે સાચો રાહ બતાવ્યો તે બદલ તમારો આભાર.....જય જિતેન્દ્ર !

૩૨ શુરૂ અને શેઠનો સંવાદ

શુરૂ—અરે શેઠ ! કાલ સવારે લાલબાગમાં મોટી જાહેર સભા ભરાવાની છે, જેની અંદર પધારવા માટે સર્વેને હેન્ડખીસ દ્વારા આમંત્રણ આપેલ છે. ત્યાં મોક્ષની મંતિ કેમ પ્રાપ્ત થાય, તે વિશે વિવેચન થશે માટે જરા ત્યાં પધારવા કૃપા કરશો. ?

શેઠ—હેન્ડખીસ તમારું લખ્યું, તેમાં હેન્ડખીસ મોક્ષપુરતું બાકું. લાલ કામમાં નથી નવરાણ, શુરરાજ મારા ધડપણમાં ગોવિંદ ગાઈશું. ૧.

શુરૂ—અરે શેઠ ! તમારે જાણે તો દીકરા છે, છતાં સંસારની વ્યાધિ કેમ મુક્તિ નથી ?

શેઠ—મોટો છોકરો જુગારી થયો છે, નાનો છોકરો વિલાપત ગયો છે. એવો ધમરોળ ચાલી રહ્યો છે, શુરરાજ ૦ ૨

શુરૂ—અરે શેઠ ! તમારી તીલ્લેરીની અંદર સાક લાખ. રૂપિયા તો રોકડા પડેલા છે, માટે જરા સમજો.

શેઠ—સાક લાખની પુંછને શું ફરીએ, સાક અમજ તીલ્લેરીમાં ભરીએ, ત્યારે કાંઈક સાંતિ દીવ ફરીએ, શુરરાજ ૦ ૩

શુરૂ—અરે શેઠ ! સાક લાખ ઉપરાંત આ મુંબાઈમાં રહી, વધુ પ્રાપ્ત કરી શકશો નહિ, માટે શેખસહલીના મનચુખા મુકા ઘો.

શેઠ—શુરોપ આદિકા મુધી વિચરશું, આરટ્રેલિયાનું સોનું સંચરશું. અમેરિકાની લક્ષ્મી બહિં ભરશું, શુરરાજ ૦ ૪.

શુરૂ—અરે શેઠ ! તમારે ત્યાં સો-દોહસો તો માળા છે,

પચાસ તો મીઠા પ્રેસ ને જીન છે; જેનાં બાજુ-લાડમાં ખાઓ, પીઓ ને મગા કરો, અને વધુ ન ખાને તો પરમાત્માના નામની માળા ફેરવો. શેઠ—હજી ચાશું હજાર મીઠવાળા, ઉપર બારસે ભાંધશું માળા,

ગુર કોની ફેરવીએ માળા, ગુરરાજ ૦ ૫

ગુર—અરે શેઠજી ! તમારી સાઠ વર્ષની ઉંમર થઈ, કાળા પીડી ઘોળા થયા. મોઢે કડચણી વળી ગઈ, ચાલતા અંગ ધુળે છે, માટે જરા વિચારો; વાદ રાખજો કે ખરતી વખતે કેહનો કંદોરો પશુ સધ લેશે.

શેઠ—સાઠ વર્ષની ઉંમર છે અમારી, તે શું બાજે આવી છે તમારી,

હજી લાવવી છે નોતમ નારી, ગુરરાજ ૦ ૬

ગુર—અરે શેઠજી ! વાદ રાખજો કે, તમારે તમારી કરણીનાં ફળ અવશ્ય સોમવનાં પડશે. મિચારી નાણુક બાળાનો ભવ બમાડવા જેવું એક નિર્દય કામ તમારા જેવા અજ્ઞાનના ઓણમીરોથી જ બને. તમારે કર્મ ઉદય આવશે ત્યારે રોતા પશુ છુટકારો થશે નહિ માટે હવે ધર્મને માર્ગે વજો.

શેઠ—કર્મ ધર્મને હું કાઈ ન જાણું, વૈભવ વિશ્વાસમા સુખ માણું,

મનુ ભજ્યાનું દૂર છે દાણું, ગુરરાજ મારા ૦ ૭

ગુર—અરે શેઠ, વૈભવ અને વિશ્વાસ ચાર દિવસની ચાદરડી છે. છુઓ, ધમરાજ ડોળા ફાડીને તમારી સાઠ ભેઈ રહેલ છે. મનુ અચાનક આવશે અને તમને જાક વણ્ણી સર્થ જશે ત્યારે પસ્તાવાનો પાર નહિ રહે માટે કંઈક સમજો અને મનને સંયમી બનાવી પરાપકારનાં કાપોં કરો, તો પરભવમાં તમારા આત્માનું કલ્યાણ થાય

શેઠ—ગુર, શીખ તમારી છે સારી, જે લાગી છે સુજને પ્યારી,

દવે માથા ને મમતા નિવારી, ગુરરાજ મારા, ગોવિંદના ગુણુ ગાણું.

ગુર—સુભં લવતુ જય મહાવીર !